

Lévai József György – Puskás Béla

Kaposszerdahely

Községtörténeti monográfia

Kaposvár, 2004

A Kaposszerdahely története című könyv támogatói:

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Bárdos család

Bátori család

Bokor Péter

Családi Napközi – Mesterné Csendes Katalin

Kapos-Coop Kereskedelmi Rt.

Kaposszerdahelyi Önkormányzat

Kungl János

Kustos Endre és Kustosné Pócze Olga

Molnár János és felesége

Pro Educatione Sociale Alapítvány

Talabér József

Szerkesztette: Puskás Béla, Mester József

Fotó: Mester András, Puskás Béla, Horváth Nándor

Korrektúra: Nagy Zoltán

Felelős kiadó:

Kaposszerdahelyi Önkormányzat

Kaposszerdahelyért Egyesület

ISBN 963 217 117 9

Copyright by Lévai József György and Puskás Béla 2004

A jogvédelem a képek közlésére is vonatkozik.

Készült: Pethó & Társa Nyomdaipari Bt., Kaposvár

**Tisztelt Olvasók,
Kedves Kaposszerdahelyiek!**

Kaposszerdahely lakosságának régi vágya teljesült, amikor kézbe veheti a községünk történetéről, szokásainkról szóló könyvet. Az itt élő embereknek is feladata múltunk, történelmünk, hagyományaink megismerése és értékeinek ápolása, hogy szilárd erkölcsi alapokra építhessük jövőnket. Megismerni közeli és távoli elődeinket, azok közösséget erősítő és összetartó tetteit valamennyiünk kötelessége. Példát kell adni gyerekeinknek és a jövő generációjának a szülőföld, a szülőfalu szeretetéről, tiszteletéről, amely elválaszthatatlan része a hazaszeretnek, magyarságtudatunknak.

Múltunkban benne van a jövőnk, eddigi eredményeink adnak erőt újabb erőfeszítésekre, újabb célok elérésére. Az elmúlt negyedszázad, de különösen a rendszerváltás óta eltelt idő mélyreható változásokat hozott községünk életében. Hazánk visszaszerezte függetlenségét, községünk pedig önállóságát. Ismét polgári társadalmat építünk, és demokratikus intézményrendszerünk biztosítja, hogy békében, szabadon élhessünk, gyarapítsuk szülőföldünket, községünket. Ez a kiadvány alapos kutatómunkával készült. Lévai József és Puskás Béla időt és fáradságot nem kímélve hatalmas munkát végzett azért, hogy mi, szerdahelyiek ezt a becses könyvet kezünkbe vehessük.

Köszönetet mondok mindazoknak, akik hozzájárultak ahhoz, hogy ez a könyv ebben a formában, ilyen tartalommal megjelenhetett.

Ajánlom a könyvet Szerdahely valamennyi lakójának, legyen az őslakos vagy az elmúlt években betelepült. Ajánlom mindazoknak, akik Szerdahelyen otthon érzik magukat!

Kaposszerdahely, 2004. szeptember 10.

Balogh József
polgármester

Bevezető

Különleges, egyben felemelő feladatra vállalkoztunk, amikor nekifogtunk Kaposzserdahely történetének megírásához. A döntés tudatos volt, annak ellenére, hogy tisztában voltunk vele: stílusunk, kutatási módszerünk különböző. Vállaltuk a kockázatát, mert úgy gondoltuk, hogy az eltérő stílusok inkább növelik ennek a könyvnek az értékét. Arra törekedtünk, hogy Szerdahely község rövid, ugyanakkor az előzményeket tekintve évezredes történetét minél több információ összegyűjtésével, leírásával adjuk az olvasók – a szerdahelyiek – kezébe.

A könyv első fele – Lévai József munkája – érdekes események, történetek felhasználásával olvasmányosan, az olvasók számára talán könnyedebb módon ad eligazodást Szerdahely történetében. A színes életképek óriási forrásanyagra támaszkodva hozzák az olvasóhoz közel a szerdahelyi embereket.

A könyv második fele – Puskás Béla munkája – a II. világháborút követő évek-évtizedek tudományos igényű feldolgozása. Ebben a fejezetben talán nagyobb szerepet kaptak a levéltári anyagok, dokumentumok.

Különleges fejezet a könyvben a községtörténeti dokumentumok együttese. Célunk az volt, hogy az általunk leírt anyagokat dokumentumokkal támasszuk alá. Ennek a fejezetnek a közreadása azt is célozta, hogy ha valaki Szerdahely történetével kíván foglalkozni a jövőben, ne kelljen újra végigkutatnia azokat a dokumentumokat, amelyeket jelen könyv szerzői felhasználtak.

Különlegesen értékesnek – dokumentumértékűnek – tekintjük a visszaemlékezéseket, kéziratokat. Örömről szolgál, hogy a szerdahelyi emberek egy kicsit magukénak is érezték a könyv megírását. A közérdekű információk közreadásával arra törekedtünk, hogy a helyi lakosság számára minél több használható információt közöljünk.

Ezúton is szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik adatokat, anyagokat, dokumentumokat adtak át a részünkre, ezzel megkönnyítették a munkánkat, s közvetlenül hozzájárultak a könyv megírásához. Külön szeretnénk megköszönni Balogh József polgármester, Mester József és Karancz János sokirányú segítségét.

Kaposvár, 2004. szeptember 25.

Lévai József

Puskás Béla

A falu születése

Mit tudunk a község nevének eredetéről?

Valamikor az Árpádok korában a Győr és a Monoszló nemzetség vette birtokába a Kapos folyó mentét és a Zselic vidékét. A Bő–Győr nemzetség 1061-ben a Zselicszentjakabi Monostort, míg a monoszlóiak a ropolyi uradalmat és birtokközpontot alapították meg. Mindkét uradalomhoz számos, ma már csak történelmi emlékeinkből ismert falu tartozott jelentős nagyságú területtel, de a tatárjárás és az ezt követő törökdulás ezekből a településekből alig hagyott meg valamit.

A Bő–Győr nemzetség hosszú évtizedek alatt több ágra szakadt. A belőlük származó Ders nemzetség Szerdahelyi ágából alakult ki a Dancs–Dersfi, az Imreffy és a Dersffy család. Aki behatóbban foglalkozik a családok történetével, az tudja, hogy békétlenkedő, egymással is hadilábon álló nemesek voltak, akik ügyes-bajos dolgaikkal igen sok munkát adtak a somogyvári hiteles hely konventjének.

A ropolyi rönkvár helye a térképen a *Hideg-tető* néven jelzett erdős dombtetőn ma is jól látszik. Ezt a dombvonulatot a *Gerzence* és a *Vár-víz* ér fogja körül, melyek a *Berki-patakot* táplálják. Ezen a helyen kapott 1192 körül Makariás ispán vásártartási jogot a *szerdai napokra*. Ezután az időközi vásárokat azon a helyen tartották meg, ahol *Szerdahely* kialakult. Ide futottak össze a környező falvakból vezető utak; ide hozták termékeiket, a kecskebőröket, a dongafát, a fazsindelyt, a fából, bőrből készült eszközök sokaságát a környékbéli iparosok, kézművesek, és itt voltak az állatvásárok is.

Szerdahely tehát arról a napról kaphatta nevét, amelyen a vásárokat tartották. Volt Somogyban Keddhely (ma Kéthely), Péntekhely (Lelle mellett) és Csütörtökhely is Somogyudvarhely mellett a középkorban.

Szerdahely villa* vásárlás révén került a Dersfiek tulajdonába, ők viszont a birtok egy részét eladták a kegyuraságuk alá tartozó zselicszentjakabi monostornak (1298-ban).

Ezután a ropolyi birtokközpontot megszüntették, felégették, és 1385 körül új várat építettek a Kapos-mocsár egyik szigetére. (Ropolyújvár, Újvár, Kaposújvár.)

A Dersfiek birtokközpontjuk után kapták Szerdahelyi előnevüket, mely ezután azokra a falvakra is átragadt, melyek örökség vagy birtokelosztás révén jutottak a nemzetség másik két ágának birtokába.** Így említenek a középkori oklevelek Dersszerdahelyet, Zselicszerdahelyet, Bát-Szerdahelyet és Városszerdahelyet is, de pontos helyüket mind ez ideig még nem sikerült azonosítani. A mi Kaposszerdahelyünk valószínűleg Városszerdahely lehetett, mivel előbb a ropolyi, majd a kaposi várakhoz tartozott. Erre utal a neve is.

---

*A magyar középkori oklevelekben a villa falut jelent.

** A Dancs, Ders és az Imreffy nemzetségről van szó.

A Szerdahelyi Dersfiek az ország leggazdagabb nemesei közé tartoztak. Az ország minden részén voltak kisebb-nagyobb birtokaik, a család egyes tagjai pedig a királyi udvar körül forgolódtak. Volt, aki a király étékfogója vagy kardhordozója lett, és volt olyan is, aki alaposan kivette részét a török elleni hadjáratokból. Harcos birtokosok voltak. *Nemesi címerükben kék pajzsban arany liliom látható.* Ugyanilyen színű volt a zászlójuk is.

Ha már az elmúlt századok útvesztőiben bolyongunk, azt is meg kell említenünk, hogy ez az óriási birtok 1426-ban csaknem szétesett, amikor a balkáni harcokban Szerdahelyi Ders Márton bán török fogságba esett. Kiszabadulásának fejében a családnak olyan nagy váltságdíjat kellett fizetnie, hogy birtokaik nagy részét el kellett zálogosítani.

Szerdahelyi birtokukat – köztük Kapos várát is – egészen a középkor végéig megtartották. A török közeledésének hírére a szomszéd birtokos Mérey családdal együtt más vidékre költöztek, és többé nem tértek vissza. A nemzetiség a százötven éves török uralom alatt kihalt.

Egy forrás legendája

Szerdahelyen az Árpád utca végén jó vizű forrás fakad. Ennek a valamikor téglalotzatba foglalt csobogónak Jó-kúti-forrás a neve. A régi boltozat sajnos már nincs meg, egy kútgyűrű nehezedik rá, pedig régi állapotában a község egyik érdekessége lehetne.

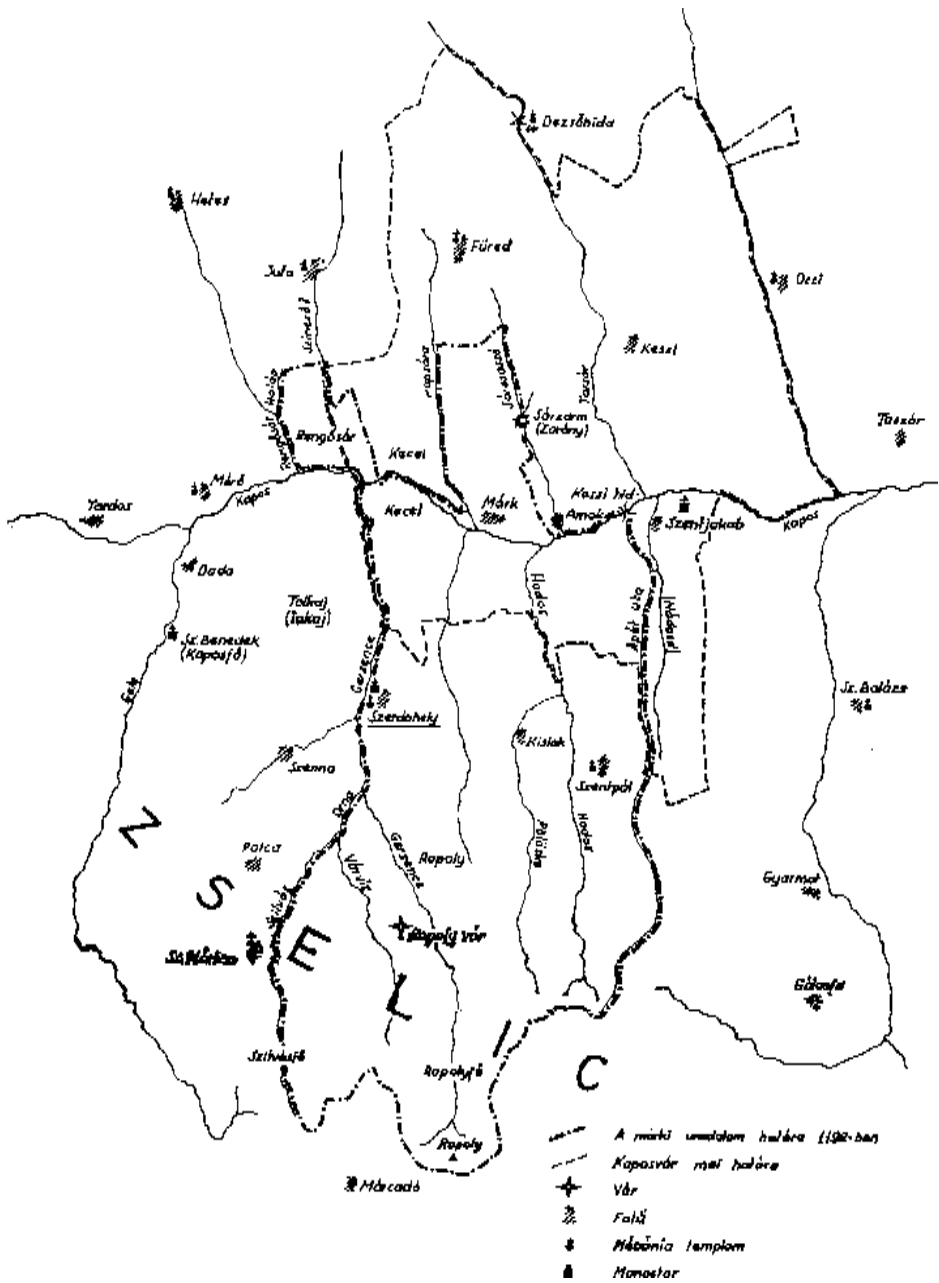
A pálos rend története egy érdekes legendát őriz, amely egy kolostorhoz közeli forrásról szól.* Így az is lehet, hogy a szerdahelyi forrás alapköveit még a szerzetesek rakták a forrás fölé, és innen hordták fel a vizet garabonciás lakóhelyükhöz.

A legenda szerint egy szerzetes, aki áhítatosságát ennél a forrásnál szokta végezni, körtefából egy Mária-szobrot faragott, és azt egy öreg fa odvában helyezte el, mely előtt friss forrás fakadt. De háborús idők jöttek, és a szerzetes más vidékre költözött. Ez időben a környék rettegett rémének, egy hírhedt rablónak a felesége Isten különös csapásaként két szörnyszülöttnek adott életet. A borzalmas csapás hatása alatt a haramia gondolkodóba esett, és mélységesen megbánta eddigi cselekedeteit. Egyszer mély álmában megjelent neki Szűz Mária, aki arra biztatta, hogy gonosztettek helyett a forrás vizében mossa meg szörnyűséges ivadékait. Amikor ezt megtette, és jó útra tért, a két fiúgyermek szép emberi külsőt nyert. A volt rabló a forrás vizében megpillantotta a Szűzanya tükörképét, vagyis az odvas fába rejtett Mária-szobrot, amit csodának vélt. Ekkor a megtért ember kápolnát építtetett, melynek oltárán helyezték el a talált szobrot.

Ezért is nevezték el a szerdahelyi kolostor kápolnáját Szűz Máriáról...

---

*Az is előfordulhat, hogy a Szentkúti-forrásról van szó.

1. ábra: A márk (Roply-vári) uradalom a XIII. század elején.
(Győrffy György szerint.)

Pálos remeték Szerdahelyen

Aki nem ismeri a pálos remeték történetét, az nem ismerheti Kaposszerdahely történetét sem. A pálos rendet Boldog Özséb esztergomi kanonok alapította 1250 körül Pilisszentkereszten, Remete Szent Pál tiszteletére. Ez volt az egyetlen magyarországi alapítású római katolikus szerzetesrend.

Tanulva a tatárjárás borzalmaiból, a pálosok előszeretettel építették monostoraikat rejtett erdei helyekre, lehetőleg valamilyen vár vagy várszerű erősség közelébe, hogy veszély esetén ide menekülhessenek. (A mi esetünkben ez az erődítmény Ropoly vára, később pedig Kaposújvár lehetett.)

A szerzetesrend hivatása az elmélyült meditáció volt, de a történelem zavaros napjaiban karddal is kivették részüket az ellenség elleni harcból.

„Az Istenért, hazáért!” – volt a jelszavuk.

A pálosok ruhája kezdetben barna színű volt, de Nagy Lajos király közbenjárására V. Orbán pápa ezt a színt megváltoztatta, és megengedte, hogy fehér ruhában járjanak. Ezzel megkülönböztethették őket az „*elszaporodott kóbor*” szerzetesektől. Öltözetük fehér csuhából, fehér övből és skapuláréból, felette elől kerek, hátul csúcsba nyúló és a végén kisebb gallérból, valamint fekete papi füvegéből állott. Ruházatukat jellegzetesen magyar zsinóros kapcsolókkal fogták össze.

A remeték – hitéletük mellett – jelentős és hasznos gazdasági munkát végeztek. Ismert volt gyógyító tevékenységük, monostoraikban gyógynövény-tárat tartottak. Meghonosították vidéünkön a méhészetet, a szőlészetet és az állattenyésztést, halastavakat létesítettek, malomgazdaságukat pedig királyi rendelet védte és biztosította.

Szerdahely és környéke minden feltételnek megfelelt, hiszen gazdag leelő, friss vizű patak és számos forrás van ezen a vidéken, halgazdaságukat pedig a most Halasi-árok néven ismert területen létesített mesterséges tóra alapozták.

Somogyban az első kolostort (monostort) 1260 körül alapították Nagyszakácsiban. Wetahidán (Somogyvámoson) 1310-ben, Mindszenten (Balatonszemesen) 1323-ban, Szentpálon (Somogydöröcskén) 1333-ban alapítottak monostort, ezt nevezik „remetei kolostor”-nak.

A környék egyik legbefolyásosabb birtokos nemese, Szerdahelyi Dersfi Miklós 1335-ben – engedve a pálosok kérésének – Szerdahely déli határában, a mostani Hellmann-féle telken építtetett kolostort *Szent László tiszteletére*. E mellett állott a kegyúri család 1330 körül épült temploma, melynek a pápai tizedjegyzék feljegyzései szerint egy *Tamás* nevű pap volt a plébánosa. Érdekes, hogy hatvan évvel később a rend főnökének is „Tamás pap” volt a neve, de nem valószínű, hogy azonos személyről lenne szó.

Még Szent László király rendelkezett úgy, hogy a temetőket a templomok körül helyezték el, és ezt a törvényt később IV. Béla királyunk megerősítette.

tette. *Itt, a Hellmann-telek környékén, a délnyugati lankás domboldalon most is számos sír- és csontleletre, valamint régi eszközök maradványaira akadnak földművelés közben a helybeliek.*

A kolostorhoz sok történelmi emlék fűződik. Megbízható közlés szerint Mária királynő, Nagy Lajos király lánya – később Zsigmond király felesége – halála előtt egy évvel, 1394 augusztusában a segesdi királynéi birtokon tartózkodott, és innen augusztus 10-én Szerdahelyre ment át búcsúba. Eszerint a középkori templom búcsúja Lőrinc napján volt.*

A szerdahelyi kolostorról e könyvben még többször lesz szó. Hogy a Dersfi család szívére viselte a monostor dolgait, az is bizonyítja, hogy egy évszázadon keresztül a tizenhét szerzetes fejedelmi módon élt, és az egyház hatalmas vagyona tette szert. A Kapos folyónál, *Kecelnél* két malmot, a monostor alatti völgyben halastavat, 1345-ben Petőfalván, 1424-ben pedig Szentlukafalván jelentős birtokokat kapott a pálos rend. *Szerdahelyi Sebestyén*, a *Dersfiek* a kolostor környéki részeket, *Várdai Mihály* a várdai és jutai, az *Imreffy család* és *Szerdahelyi István* a szili birtokokat adományozta a pálosoknak 1484-ben. Hamarosan övék lett Taszár is.

A pálosok kolostorai hadi építészeti előnytelen helyekre épültek. Nem magasabb dombtetőkre, mint pl. Zselicszentjakab vagy Somogyvár, hanem inkább folyóvizekhez közeli, gazdaságilag jobban művelhető földekre. A szerdahelyi remeterend kolostora és a Dersfi-féle úrilak elég közel volt Kaposvárhoz, hogy a várat többször is ostrom alá vonó magyar nemesek egymás közötti háborújából ne maradjon ki. A kaposi várban lakó elszegényedett gyaloghajdúk rémtetteiről több helyen is megemlékezik a történelem. A szerdahelyi gazdaság jobbjai éppen úgy megsínylelték az erőszakosságokat, mint később a török alatt elszegényedett népirtást.

A török portyázók a mohácsi vész utáni időkben megjelentek ezen a vidéken is, a szerzetesek pedig fokozatosan elhagyták a korábban biztonságosnak hitt falakat. 1540-ben már csak három szerzetes tartózkodott a szerdahelyi kolostorban. Rövidesen ők is eltávoztak az ország nyugalmasabb vidékére.

Jól tették! A somogydöröcskei remetei kolostor 24 szerzetesét egyszerűen kardélre hányták a törökkel tartó tatár portyázók. A török bevonulása és Kaposvár eleste (1555) után holttestekből rakott hegyek éktelenkedtek az egykor virágzó búzaföldeken...

Ezzel Szerdahely község középkori története befejeződött.

Mi maradt meg a szerdahelyi pálos kolostorból? Úgyszólván semmi. Az alapok a föld alatt húzódnak, és feltárássra várnak. A pálos építészet jeles kutatója, Guzsik Tamás „Eltűntnek hitt pálos építészet Somogy megyében” című kitűnő munkájában ezt írja:**

„A megyei pálos építészeti szempontjából a következő objektum, Szerdahely – sajnos – problémamentes. Ugyanis a téglatormelékes szántóföldet és egy bizonytalan eredetű pincét leszámítva [Ez a hétszázas években készült. A Szerző] nincs értékelhető részlete.

* Dr. Sebestyén Béla történész közlése, 1939.

** Levéltári évkönyv 17., 1986. 17–18. oldal.

Kaposszerdahely község belterületének déli részén egy újabban épült lakóház, a hozzá tartozó, korábbi gazdasági épület (istálló) helyén állt a kolostor. A házhoz tartozó konyhakert és szántó föld összefüggő kultúrréteget tartalmaz. Az épületegyüttestől délre, a szántó föld szélén pince van. A $10,5 \times 3,3$ m belméretű, nagyjából K-Ny-i hossz tengelyű ($13^\circ 08'$) helyiség lejárata nál keresztirányú, 1,5 m széles folyosó kétirányú indítása figyelhető meg, benne szórványos, rendszertelen bontás, kutatás nyomával. Elképzelhető, hogy a pince az egykori kolostorhoz tartozott: a pincétől északra lévő – szintén korábbi – istálló tengelye merőleges a pince tengelyére. A kolostor diszpozíciója – ásatás nélkül – nem határozható meg”...

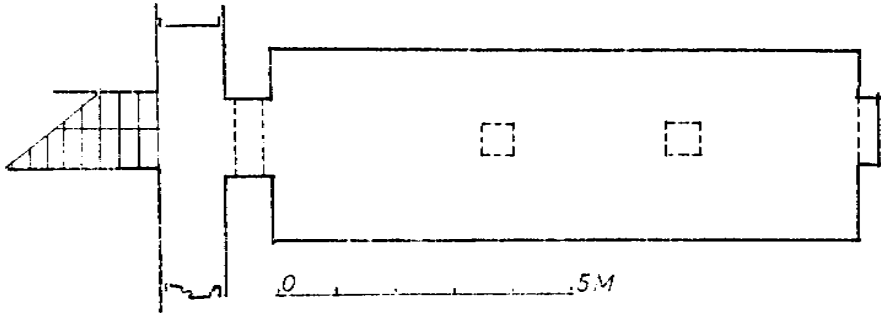

2. ábra: Pálos kolostorhelyek Somogy megyében.

(Jelölések: + = romjaiban vagy terepnyomokban felismerhető kolostorhely;

⊕ = nem felismerhető kolostorhely;

• = az azonosításra szolgáló községek.) Guzsik Tamás térképe

3. ábra: Szerdahely (Kaposzserdahely), a kolostor helyén álló pince alaprajza.
Guzsik Tamás felmérése és rajza. (E könyv szerzője szerint ez a pince a török utáni újratelepülést követően készült a volt kolostor épületanyagából.)

A középkori templom helyére 1802-ben kápolnát építettek,
melynek maradványa ma is megvan a Hellmann-féle telken.
A boltíves ablakok az épület régiségét bizonyítják

Tó kaj története

Tó kaj besenyő eredetű szó. *Folyó menti erdőt jelent*, és ha egy kicsit széjjelnézünk Alsó- és Felső-Tó kaj vidékén, valóban egy patak és egy folyó zárja körül a határát. Valamikor nem is Szerdahelyhez, hanem Kaposmérőhöz tartozott, annak egyik pusztája volt, csak 1950-ben csatolták Kaposszerdahelyhez ezt a szép vidékű települést. Ma Dózsa-telep néven ismerjük a dombtetőre épült utcácskát. Ez Felső-Tó kaj, az Alsó-Tó kaj pedig a jól ismert parkerdőt és tartozékait jelenti a halastavakkal, lövöldével, erdei kilátóval és a már megsemmisült erdei tornapályával együtt. A hetvenes években készült létesítmények legnagyobb része tönkrement, mivel a közjóléti erdőket építő minisztérium nem számolt az emberi barbárság abbéli megnyilvánulásával, ami az építmények feldúlását és eltulajdonítását jelenti.

Az erdő viszont változatlanul szép, csak lassacskán megszűnik a kirándulóerdő jellege, és újra gazdasági erdő lesz. A halastavak elmocsarasodtak. Alsó-Tó kajból Felső-Tó kajba egy széles földúton jutunk el, mely a Kaposvárról induló műútról jobbfelől ágazik le, mielőtt beérnénk Kaposszerdahelyre. Tó kajpuszta érintésével az erdő mellett vezet az út fel a dombtetőre, ahol néhány ház áll. Innen vezet – ugyancsak földút – Kaposdadára, Kaposújlakra és Kaposmérőbe.

Az észak–déli tájolású utca végén jobbra avar temetőt jelez a térkép, bár az is lehet, hogy a középkor végén itt élő nép temetője volt. Ugyanis a templomrom és a régi falu romjai néha-néha előkerülnek a föld alól, de tudjuk azt is, hogy ugyanebben a korban szép úrilak is állt itt, a volt *Felsőmajor* területén.

Tó kaj és környéke 1246 körül került a Mérey és a Perneszi család kezébe. A mostani Berki-pataktól nyugatra eső területrészek, a falvak és puszták többsége *szolgáltató falvak* voltak a királyi udvarnokok birtokaként. A tatárjárás után viszont tulajdonjogilag is a már említett két család kezébe kerültek, ami miatt számos birtoklási per folyt a nemesek és a nádorispán között. A tó kaj birtok végül is a *Mérey család* birtokába került, amikor 1266-ban Mérey Sándor fia, László és testvé-rének fiai, Domokos, János és Mihály a királytól kapott birtokot egymás közt felosztották. Eszerint a Mérőn lévő rész Domokosnak, Jánosnak és Mihálynak jutott a Kaposon telepített, Mérő felé eső malommal, a Tó kajon lévő rész pedig Lászlónak a Kaposon lévő, Tó kajhoz közeli malommal, amely közvetlenül a két első malom mellett volt. László része a Kapos folyótól *Szennapatakig* terjedt. Megegyezték abban is, hogy a Zselichen lévő erdőt közösen fogják használni úgy, hogy az egyik fele Lászlóé, a másik pedig a három fiúé, akik Lászlónak még 6 márkát fizetnek. Kijelentették azt is, hogy ha valamelyik fél a megállapodást visszavonná, 30 márka büntetésnek veti alá magát.

Megállapodás ide, megállapodás oda, a királyi hatalom közbeszó lt. Róbert Károly király 1335-ben (ekkor kezdték építeni a szerdahelyi monostort) úgy rendelkezett, hogy azokat a királyi birtokokat, melyeket a tatárjárás utá-

ni időkbén a nemeseknek adományoztak, ismét királyi tulajdonba veszi, mégpedig a királyi udvar ellátása érdekében.

A kor szokása szerint a helyszínrre idézték az illetékes birtokosokat, akik közül többen a rendelkezés ellen foglaltak állást, vagyis „ellentmondtak” a rendelkezésnek. Pál országbíró ezután Visegrádra idézte valamennyi nemest, hogy tisztázza a helyzetet. Az ellentmondók között voltak a Méreyek is, akik – mint azt a következőkben látni fogjuk – igazolni tudták birtokaik tulajdonának jogosságát.

A király képviselője és a Mérey nemesek előtt a kiküldött Vendégh fia, János „megfelelő ügyvédvalló levéllel” előadta, hogy mikor Szenna birtokot vagy földet mint volt udvarnokai tulajdont a király nevében bejárva királyi kézre akarta adni, Mérey Jakab és Dezső ennek ellentmondtak, és bemutatták IV. Béla királynak *Róbert Károly* király által megerősített kiváltságlevelét, amely szerint az ő nagyapjuk idejében a birtokok miatt hosszas per folyt, és akkor a király Tókajt az ő családjuknak ítélte.

Mivel ez a birtokleírás eltért attól, amelyről a nemesek beszéltek, az országbíró elrendelte, hogy a királyi ember a fehérvári egyház káptalanának vezetésével megfelelő emberek kíséretében ismét járja be a határt, és az eredményről tegyen jelentést. Azonban egy kis „baki” történt. A káptalan megbízottja ugyanis Szenna és nem Tókaj határát járta be. Az országbíró most már a pécsi egyház káptalanát bízta meg azzal, hogy ismételjék meg a felmérést, de megbízottja most már az érdekeltek jelenlétében „járja meg Tókaj vitás határát”. A pécsi káptalan hamarosan jelentette az országbírónak, hogy a bejárás alatt az udvarnokok helyettes ispánjai, Simon falubíró, Szenna, Dada és Szend villák majorjainak népével a királyi ember és a káptalan küldöttségét fegyveresen megtámadta, és nyilazással megfutamtította, „és ha el nem futnak, meg is ölték volna őket...”

Robin Hood-i kalandfilmbe kívánczoló történet. A terület művelőit elfelejtik értesíteni a készülő földmérésről. Azok észreveszik, hogy ismeretlenek forgolódnak a birtok körül. Különös szerszámokkal méricskélnék, ásnak, halmozokat emelnek, ezekre zászlókat tűznek ki. Idegen támadókra gyanaksznak. Az intézők fegyverbe szólítják a jobbágyokat, azok pedig nyilazással árasztják el az idegeneket. Az egyik nemest el is találják, aki később bele is hal sérüléseibe.

Hosszas huzavona után Tókaj határát mégiscsak megállapították. A területet feltérképezték, és kitűzték az új határjeleket. A tulajdonjog pedig ismét a Méreyekre szállt.

A nyilazásnak mégiscsak volt némi haszna és következménye. 1337-ben Visegrádon az országbíró előtt megjelentek Mérey István fia, Jakab, valamint Tóth Simon és annak fia, Mihály, a királynak Szenna-villa falubeli jobbágyai, és együtt előadták a következőket: *„A király nevezett jobbágyaira Jakab testvérének, Bekének meggyilkolása miatt az esedékes per során fejevstés várna, de Jakab megbocsájtott nekik. Ők viszont Jakab Tókaj nevű villájának területén lévő szőlőjüket fejevstásgként átadják Jakabnak és örököseinek.”*

Micsoda világ! Szőlőterületet adnak egy ember életéért. (Nem kell rajta csodálkozni. Még csak 1337-ben vagyunk, a középkor vége felé. Kolumbusz csak 155 év múlva fedezi föl Amerikát.)

1357 nyarán Mérey István fiai: Péter és János hivatalos személyek előtt megállapodtak abban, hogy a Somogy megyei Mere (Méró) birtokon, majd tartozékain és más birtokokon az atyjukról rájuk és testvérükre, Gergely Ágoston-rendi szerzetesre szállt birtokokat két egyenlő részre osztják, melyből az egyiket Péter, a másikat János kapja. Ebben benne van elhunyt testvérük, Szabó Jakab fiainak: Jánosnak és Miklósnak is a része. Ha e fiúk nagykorúak lesznek, akkor megkapják atyjuk és Gergely fráter részéből is a nekik járó, ahogy meg fogják kapni elhunyt atyjuk birtokrészét, amelyet két részre osztva, az egyik felet az egyik fiúval Péter, a másikat a másik fiúval János kapja a fiúk nagykorúságáig. [...] A vizeket, erdőket, kaszálókat és szénapadlásokat jobbágyaik úgy használják, mint azelőtt. János kúriájából öt ház Péteré, aki köteles azt elszállítani. A János kúriája körül levő gyümölcsös kertben a gyümölcsöt termő fákat, de nem a földet, úgy osztották fel, hogy a nyugati félen lévő Péteré, az északi részen lévő pedig Jánosé lettek. A malmot közösen használják. A Tolke-birtokon mindketten négy telket kapnak. Az Adrianus telkén (kúria) levő malmot Péter, a Zerdahely-villa felé esőt pedig János kapja. Ugyanekkor szennai birtokukat is felosztották.

Mivel Mére, Tholkay és Zenna birtokokat az évszázadok során többször is adták-vették, örökölték, és pereskedéssel ide-oda osztották, történetüket nehéz követni. Néhány érdekességet azonban megemlítünk. Az 1369-ben kelt oklevelek emlegetnek egy malmot, „*mely Deér Péter (Sánta Péter) fundusán volt Zerdahely mellett*”. Ugyanitt írnak az alsó és felső folyásnál épített malmokról is, melyek nyilván a mai Berki-patakon voltak.

Ugyanebben az évben kelt oklevelek említést tesznek arról, hogy „a János és Miklós (nemesek) Tolke nevű birtokán az idegenek (betelepülők) szőlői után járó hegyvámot három egyenlő részre osztják.*

1370 októberében egy perről van szó, mely ugyancsak egy tóka ügyet tárgyal, a Méreyek mint felperesek, Tolke-i Márton fia, László pedig mint alperes szerepel. A birtok elosztásnál Márton fia László kijelentette, hogy „*azt a földdarabot, amelyen a Szent László tiszteletére épült egyház van a magáénak, illetve az ő részéből kiszakítottnak tekinti(!)*”.**

A Szent László tiszteletére épült egyház pedig a pálos remeték kolostora volt.

*

A Méreyek és a Pernesziek a török megszállásig birtokolták Kaposmérőt és környékét. Amikor a török sereg 1555-ben Kaposvár ostromára indult, a mérői erődítést őrző lovas katonaság az erődöt felgyújtotta, majd Szenyér és Kapos várába menekült. (Kaposvár ostrománál valamennyien elpusztultak.)

A környék nemes urai, a Dersfiek, a Méreyek és a Pernesziek még időben elmenekültek az ellenség elől, közülük csak a Pernesziek jöttek vissza

---

*A betelepülők szlávok lehettek: a Mykov, Radov, Petrizlou nevek miatt erre következtethetünk.

** Borsos Iván: A Mérey család levéltára, 1265–1526. Levéltári évkönyv 24., 1993. 15–16. oldal.

száznegyven évvel később. Tókjai lakosságát a török bizonyára elhajtotta a balkáni rabszolgapiacokra. A török adójegyzékben a minket érdeklő községek közül Bát-Szerdahely, Szerdahely város, Mére és Szenna szerepel, de Tókjai nem. Valószínűleg ekkor pusztult el udvarháza, a mellette álló kis kápolnája és a majorság, és csak a felszabadító harcok után települt meg itt is a lakosság, de ezek már teljesen új arcok voltak. Dersfy Istvánról még annyit tudunk, hogy miután Kaposvár várából elmenekült, Kassa várkapitányá nevezték ki.

Amikor 1726-ban Madarász László alispán irányítása mellett megyénkben is megtörtént a birtokos nemesek összeírása, Mére és Tókjai egyedüli birtokosai a Pernesziek lettek. Mivel a régi tulajdonosok nagy része kihalt, a királyi udvar jelentős birtokokat juttatott azoknak a nem tősgyökeres nemeseknek, akik mindvégig hűek maradtak a Habsburgokhoz, és akik részt vettek a török elleni harcban.

Így a Kaposvár környéki birtoktestek nagy részben Esterházy herceg tulajdonába kerültek. Majorátusa húsz falut és ugyanannyi pusztát foglalt magában, köztük Kaposvárt is. A Lengyel és Plirej családok uradalmához tartozott Dada és Szerdahelypuszta.

Az 1700-as években készült térképeken Tókjai vidékét hatalmas őserdő borítja. Mérő felé azonban vannak a szőlészetre utaló nyomok. A nyolcszázas évek közepén az egykori majorság helyén Csoportospuszta feliratot találunk a térképen, Barnamajjossal együtt. Ettől nyugatra Bükümezű található. Tovább nyugatra van „Tada”, azaz Dadapuszta, északi irányban Poszáta. (Csoportospuszta most Kaposmérőhöz tartozik.)

A későbbi években Tókjainak több tulajdonosa is volt. Örökség révén Alsószilvágyi Gaál János birtokolta, aki egy részét felparcelláztatta, de a terület nagyobb része változatlanul az Esterházyak hitbizományi birtoka maradt.

A harmincas évek végén Alsó-Tókjajban a Berki-patak mellett halastavakat ásított *Skublics János* uradalmi bérlő. Ezek már nincsenek meg. A mostani tavakat az erdőgazdaság létesítette a parkerdőprogram idején.

Az 1945–46-os földosztás során az uradalmi földeket a volt cselédek között osztották fel. Egy-egy újjgazda általában nyolc hold földet kapott. Ekkor létesítették a *Dózsatelepet* a Dadára vezető földút mellett, a tókjai tetőn. Itt 30 házhelyet parcelláztak ki, de csak 18-an építkeztek ide az új tulajdonosok közül. Az utca végén, a középkori uradalmi major helyén tehénistálló volt, amit aztán 1990 után felszámoltak.

A termelőszövetkezet 1961-ben itt is megalakult, aztán 1990-ben a földek nagy részét visszakapták azok, akik a tsz megalakulása előtt tulajdonosok voltak.

Az 1950-es területrendezés során Tókjajpusztát Kaposszerdahelyhez csatolták, és ezután már a szerdahelyi tanács intézte a dózsatelepiek sorsát.

Az államosítás idején a Tókjai-erdőt az Erdőgazdaság vette tulajdonba. Az 500 hektár erdőterület nagy részét 1973-ban közjóléti parkerdővé nyilvánították.

A tulajdonképpeni történelmi Tókjajpuszta a középkorban Szerdahellyel azonos nagyságú település volt. A birtok udvarháza a volt tsz-központ – ma fűrészte-

Tókaj története

---

lep és istálló –, valamint az erdőszlak helyén állt, ugyanitt voltak a cselédlakások is. A település 1937–38-ban élte a virágkorát. Ekkor 30 család, 116 fő lakott Alsó-Tókajban, az erdősz és a halászmester kivételével valamennyien gazdasági cselédek voltak.

Ma már csak a Dózsatelep érdemel említést, mivel szép fekvése, természet adta nyugalma miatt idegenek vásároltak itt telkeket, és építették fel üdülőházaikat.

Az Alsó-Tókajtól Dózsatelepig és tovább Kaposdadáig (Bárdudvarnok) vezető széles földút kövezése folyamatban van. Ennek elkészülte bizonyára meggyorsítja Kaposzterdahely-Tókajpuszta fejlődését.

Tókaji-parkerdő a halastóval

Tévedések útvesztőjében

A „másik” Szerdahely

Kénytelenek vagyunk ezzel a kérdéssel foglalkozni, mivel a Szerdahelyi család és a pálos rend történetét tárgyaló kutatók annak a véleményüknek adtak kifejezést, hogy Somogy megyében a középkorban több Szerdahely nevű falu is volt. Ezért a pálos kolostor helyét nem a mi Szerdahelyünk területén, hanem valahol Gálosfa és Tótváros közelében kell keresni.

A másik Szerdahely hipotézisét felvető írók és kutatók azokra a középkori oklevelekre alapozzák állításukat, melyek a Dersfiek pereskedése során készültek, és amelyekben a birtokközponthoz tartozó falvak nevét felsorolják. Ezekben a felsorolásokban természetesen szerepel a „másik” Szerdahely is, amelynek létezését nem is vitatjuk, csupán számos neves kutató tudós egybehangzó véleményének alapján azt állítjuk, hogy a mai Kaposszerdahelyünkön volt a Dersfi család eredeti birtokközpontja, és itt volt az 1335-ben épült pálos monostor is.

A kaposszerdahelyi plébánia középkori létét a másik tábor is elismeri, csak a család és a birtokok történetét tárgyaló tanulmányából egyszerűen kifelejtí. Mi pedig azt állítjuk, hogy ahol plébánia volt, ott templomnak is kellett lennie, ahol templom volt, ott falu is volt, és volt úri lak, vagyis majorság. A plébániával kapcsolatosan ezt írja Tímár Péter*: *„Az 1333–1335. évi pápai tizedjegyzék a somogyi főesperességben két Szerdahely nevű plébániát említ. Az egyik Tókajjal együtt szerepel, ennek Tamás nevű plébánosa a mai Kaposszerdahely plébánosa volt, míg a másik Szerdahelyen János volt a plébános, aki két kis pensát fizetett. Ez utóbbi Szerdahely a szentlukai plébániával együtt szerepel. Mindkét plébános neve előfordul az ugyanazon évben másodszer is adózók között, az egyik Szend társaságában, a másik Szentmiklóssal együtt.”* (A szendi bizonyára a mi plébánosunk volt, mivel Szendpuszta Kaposszerdahelyhez igen közel van, Bárdudvarnoktól délnyugatra.)

De az országban volt több Szerdahely nevű település is, köztük a Kapos melléki Bát-Szerdahely, melynek sorsát és történetét nem vitatják. Annyi bizonyos, hogy a kaposi vár előerődítése volt, akárcsak Túskevár vagy Korokna. Ezt a ma már nem létező, nyoma sincs erődítést vagy a hozzá tartozó falut a mai Batéval azonosítják. Emellett szól egy 1555-ben készült kémjelentés, melyet a koroknai vár törököt figyelő lovasai készítettek, amikor a kaposi vár ellen gyülekező török sereg Baténál pihent. Ezt jelentik: *„A török biztosan Kapos ellen indul, csak a beglerbég (Tojgun basa) beérkezését várja. Most is olyan közel van a várhoz, hogy onnan egy jó tarackkal átlőhetne.”*

---

*Levéltári évkönyv, 1996 és 1999.

A batéi erőd a Kapos folyó melletti egyik dombon állhatott, a leírások szerint a szentjakabi monostorhoz közel. Az erődítés a török elleni harcokban nem szerepel, korábban elpusztulhatott, ma már maradványai sem találhatók.

Mit tudunk a bái kastélyról? A történelem során ennek az erődítésnek a Szerdahelyiek és a kaposi uraló Újlakiak közti villongásokban többször is szerepe volt. Egy esetben, miközben a vár ura favázás épületében békésen szunyókált, a kaposi vár tisztjei egy kisebb csapattal megrohanták, kifosztották, a birtokra vonatkozó okmányokat elvették, az erősséget felgyújtották, a vár urát pedig egy szál ruhában elkergették.

1345-ben a 36 faluból álló Dersfi-birtokot a két Szerdahelyi testvér: Miklós és Péter 18–18 arányban elosztotta egymás közt. Péter megkapta a pálos kolostor kegyuraságát (Péterfalva?), Bátot pedig a két testvér és utódaik közösen bírták. 1571-ben Bátszerdahelyet már nem említik a hivatalos török adórajstromokban.

A Szerdahellyel kapcsolatos félreértések egyik okát abban kell keresni, hogy a família többször is osztódó ágai a „Szerdahelyi” előnevet az újabb birtokrészek kialakulásánál – ezzel is igazolva ősi jogaikat – a falvak neveihez hozzáragasztották.

A Szerdahelyi családnál erősen dominált Szent László kultusza, mivel birtokaik nagy részét a nagy királytól kapták. A mi Szerdahelyünkön alapított pálos kolostor is László király tiszteletére épült, mint arra „Tóka története” című fejezetünkben már utaltunk. A Méreyek tulajdonát képező Mére, Zenna és Tóka falvak (birtokok) perirataiban többször is említést tesznek a „Szent Lászlóról elnevezett szent egyházzal”, amely Tókajjal szomszédos. Ez pedig fényes bizonyítéka annak, hogy a pálos monostor a mai Kaposszerdahely területén volt. A pálos rend történetét leíró Kisabán Emil-féle könyv (1938) is ezt igazolja, amikor arról ír, hogy a remeték a Kapos folyón Kecelnél két malmot kaptak a Dersfiektől. (Kecel Kaposszerdahelytől 6 km-re van.)

Tudjuk, hogy a vitát végül is a régész ásója dönti el, amennyiben nemcsak Tótvárosban, hanem Kaposszerdahelyen is feltárják a romokat. Kaposszerdahelyen eddig csak leletmentő ásatások voltak, és nem tudunk arról, hogy az előkerült leletanyaggal mi történt. Legutóbb számos sírlelet került elő a feltételezett középkori templom mellől.

A régészeti feltárások Tótvárosnál elkezdődtek. Feltártak egy épületromot, melyről egy 1812-ben készült „Somogy vármegye helyrajzi és földrajzi leírása” című könyvben Tótvárosnál ezt olvashatjuk: *„Tótváros tekintetes Fesztetics Lajos úr hegyes-völgyes pusztája, amelyet néhány évvel ezelőtt kezdtek betelepíteni. [1790-ben!] Egy kőből épült és elég mély sáncárokkal körülvett kastély romjai mutatják, hogy itt valaha erődítmény állott.”*

Volt-e másik Szerdahely? Mi is azt mondjuk, hogy volt. De az eredeti birtokközpontot, a Szűzanyáról elnevezett templomot és a pálos remeték kolostorának alapjait Kaposszerdahelyen kell keresni!

---

* Levéltári évkönyv 19., 1988. 85. oldal. Tóth Péter tanulmánya.

Hogy Kaposszerdahely középkori történetéről a valóságnak megfelelő képet adni milyen nehéz, álljon itt bizonyítékul a mindeddig első számú forrásanyagnak és hitelesnek tartott Csánki Dezső-féle Somogy-monográfia (1914) Kaposszerdahelyre vonatkozó szövegrésze:

„Kaposszerdahely- (azelőtt Szerdahely-) pusztá. A Győr-nemzetség ősi birtoka, honnan a nemzetség egyik ága nevét is vette. E birtokot 1245-ben Ders kapta. Utóda, Miklós, 1335-ben itt pálosrendű kolostort alapított, Szent László tiszteletére. Az 1346. évi osztály alkalmával Szerdahelyi Miklósnak jutott. Ugyanekkor említik a Szent Szűz tiszteletére szentelt templomát. Az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben plébániája is előfordul. 1408-ban Szerdahelyi Koron János birtoka. 1489-ben Szerdahely, másként Péterfalva, Szerdahelyi Istváné. Az 1443–1453. években részben Kaposújvár tartozéka /.../ 1715-ben gróf Esterházy Józsefé.”

Ugyanez a történetíró az 1894-ben kiadott *Magyarország történelmi földrajza* című könyvében csaknem ugyanezt a szöveget a másik Szerdahelyhez írja!

No, most melyiknek higgyünk?

*

Míg a mi Szerdahelyünk a török elvonulása után pusztából faluvá fejlődött, addig a másik Szerdahely úgyszólván nyomtalanul eltűnt a térképről.

Mégis, ezek után mi lehet a végkövetkeztetés? Nem lehet más, mint az, hogy a két Szerdahely a Dersfiek egyik-egyik birtokközpontja lehetett, miután a két Szerdahelyi testvér az 1346. évi birtokelosztáskor a hatalmas birtoktestet egymással 18–18 arányban elosztotta.

Gyaloghíd a futballpálya mellett. Épült 1999-ben

Amiről a térkép mesél

A betyárvilág emlékei

A község múltját feltáró és az írásos anyagok közt bújárkodó kutatónak nagy segítségére voltak a Kaposvárról és környékéről készült térképek.

Ezek – szám szerint öt – a II. József-féle 1784 körül készített térképtől kezdve az 1922-es gazdasági térképig érdekes útmutatást adnak a vidék korabeli helyzetéről és fejlődéséről.

A II. József-féle katonai térképen jól látszik, hogy Szerdahelypusztát egészen a kaposvári határig sűrű erdő öleli át. Ha elgondoljuk, hogy ebben az időben kezdődött el a betyárvilág, akkor könnyen felfoghatjuk ennek a jelentőségét, mivel a kaposvári vásárra igyekvő parasztokat és kereskedőket állandó veszély fenyegette.

A régi (Kossuth Lajos utcai) temető Kaposvár felé eső oldalánál Wirts feliratot találunk, amely Wirtschaftot, vagyis gazdaságot jelenthetett. Azonban az is lehetséges, hogy a városba vezető út mellett egy kocsmá állt. Ebben az esetben a rövidített Wirts. írás alatt Wirtshaust, vagyis vendéglőt kell érteni, és ez az utóbbi a valószínűbb.

Ebben a kérdésben Mérey főispán 1864-ben keltezett és 1867-ben végrehajtott rendeletére utalhatunk, melyben elrendelte a „félreeső helyeken lévő csárdák és tanyák” lebontását, mégpedig a „közbiztonság helyreállításának érdekében”. A lebontandó csárdák között van a „Barna csárda Szerdahelypusztán”, melyet bizonyára a betyárok is látogattak. Azt már a korabeli újságból tudjuk, hogy amikor a csárda vastag tömésfalát kibontották, a fal és az ajtófélfá között egy álló helyzetben lévő emberi csontvázat találtak. A régi bűntény elkövetőjének és áldozatának nevét sohasem tudjuk meg...

Az eset előzményeként felettebb érdekes esetről számol be az 1808-ban készült Processus Criminales, vagyis a bűnügyi eljárásokról készült jegyzék.* E szerint 1806-ban a Horváth Csicsa bandájához tartozó Buzi Istók bandagot és orgazdát agyonverték a szerdahelypusztai csárdában.

Buzi őrizte azt a közös, négyezer forintnyi „vagyon”, amit a banda többéves működése során rabolt össze. Ebből a hatalmas összegből már csak 600 forint maradt meg, ezt is a kocsmárosnéra bízta azzal a megjegyzéssel, hogy ha történne valami, akkor ne adja ki a pénzt. Buzi Istók azonban pénzéhes ember lehetett, és hogy a pénz az övé maradjon, föladata a bandát. Emiatt az osztozkodáson megjelent betyárok, még mielőtt a pénzről kérdezték volna, baltával agyonütötték.

---

* Berta Gyula kutató szíves engedélye alapján közlöm.

Agyonveretése előtt még beszélt a kocsmárosnéval arról, hogy mennyi pénze van elrejtve, de hogy hol, az örökre titok maradt. Így halála után a pandúrok már csak a hatszáz forintot tudták megszerezni, ez lett volna az áruló jutalma. A szóban forgó négyezer forintnyi ezüstöt évekig kerestette a vármegye, de kereste a nép is, minden eredmény nélkül.

A hivatalos bűnügyi iratok arról számolnak be, hogy 1864-ben felszámolták Kara Miska bandáját. Most ebből idézünk: „Tegnap este Kulics József rabló és egy cinkosa, Horváth József, az utóbbi halva, az első pedig sebesülve a szerdahelyi erdőből Kaposvárra hozatott be. A rablók, akik Kara Miska bandájából valók, Szerdahelyen akartak betörni. A szerdahelyi erdő szélén azonban a kanással összeveszttek, aki meglőtte őket, és minden náluk lévő eszközt és holmit hátrahagyva elmenekültek. Kara Jós-kát a Kadarkút melletti erdőben agyonlőtték a pandúrok, társait pedig elfogták. Kutyási Leopold Ferencet és Köpe Jós-kát a vármegyei börtön udvarán főlakasztották. Kulics Józsefet és Horváth Józsefet árulás miatt a tűzharc idején társai lőtték agyon.”

A II. József-féle térképen a mai Hellmann-ház előtt vannak az uradalom épületei. A Jó-kút-völgyet, vagyis az Árpád utcát még sűrű erdő fedi, a völgy közepe nádas, mocsaras hely.

A Töröcskével szomszédos dombtetőn szőlőbirtok terül el, mely a Hellmann-házig húzódik. A ház helyén kúriát, udvarházat jelölnek.

Egy jóval később készült térképen (1853) a mai Kossuth Lajos utca jobb oldalán már áll néhány épület. Cselédlakások lehetnek, míg a Jó-kút-völgy és a templom közötti részen parasztházakat találunk.

Az 1924 körül kiadott gazdasági térkép szerint az Árpád utca teljesen kiépült; a téглаüzem helyén „Zgl.” (Ziegel) rövidítést találunk, ami téglagyárat jelent. És valóban, a téglavető 1866 óta folyamatosan működött.

Ha a helytörténet-kutatók minden ellenőrzés és fenntartás nélkül elfogadják az előttük búvárkodók helytelen következtetéseit, és azokat forrásanyagként közlik, akkor maguk előtt görgetve mások hibáit ők is a félrevezetés eszközüvé válnak.

A már említett, 1853-ban készült térképen nagy hibát találtunk. Egymás mellett két Szerdahelyet ábrázolnak. Az egyik a mi Kaposzzerdahelyünk, mely akkor még puszta volt, a másik pedig egy soha nem létezett Szerdahely falu, valahol Kaposvár és Töröcske között, az országút mellett, ahol most a vízművek épületei állnak. Ez a pontatlanság könnyen megfeythető. Az történhetett, hogy a térképet készítő hadmérnök nem tudott magyarul, nem ismerte a vidéket, és talán az éppen ott legeltető pásztorembertől kérdezte meg a terület nevét. A tévedést később maga is észrevette, mert az utána készült térképeken már nem szerepel ez a kísértetfalu. Helyette a földterület valódi nevét írják: *Csordahegy* vagy *Csordahely*. Ezt érthették Szerdahelynek a térkép készítői.

Milyen utakon járhattak az újratelepülés után a szerdahelyiek? Szigetvár irányába Ropolyon keresztül vezetett az út, de ez már nincs meg, mert teljesen benőtte az erdő. Az erdészek és az arrafelé barangoló turisták tudják, hogy az a viszonylag széles töltés az erdőben a régi postaút volt, mely Szigetvárra vezetett.

Amiről a térkép mesél

Ha a falubeliek Kaposvárra akartak menni, akkor a töröcskeiekkel együtt tették meg az utat, és a Donneron keresztül mentek be a városba. Ennek az volt az oka, hogy a mostani Cseri út még nem létezett, ezt sokkal később alakították ki, amikor a Szokola mocsarát lecsapolták. A másik útvonal az Egyenesi út gerincén haladt végig Kecelnél, s a régi malomtöltésnél lépett át a Kaposon. Észak felé Somogyvárra, nyugat felé Segesdre és Kanizsára vezetett, Kaposváron pedig a Kanizsai és a Zárda utcán keresztül vitt a belvárosba és a piacra.

Volt egy másik útvonal is, amely Tókajon keresztül Dadára, majd innen a kisebb településeken át Kadarkútra, onnan tovább Lábodra, Nagyatádra és a Dráva vidékére vezetett. Ezen az úton haladt 1555-ben Tojgun budai beglerbég* Szigetvár ellen, miután Kapos és Korokna várát elfoglalta. Ezek az utak persze földutak voltak, nyáron porosak és sárosak, télen pedig járhatatlanok; ilyenkor Szerdahelyről csak lovas szánon lehetett kiutazni, de volt úgy is, hogy a falvak népe hetekig el volt zárva a külvilágtól.

Talán nem is ártott ez az elzártság. Annak idején jóval barátságosabbak és egymásra utaltabbak voltak a falusi emberek, mint manapság.

A Zselic és környéke

* A basa csak cím volt, a beglerbég pedig katonai rang. A bégék bégje.

A zselici falvak élete régen

Régen a falvak oda települtek, ahol az elsődleges életszükséglet, a víz, az élelem, a tüzelő és a legelő biztosítva volt. Különösen fontos volt az erdő, mely gyümölcssel, vaddal, építőanyaggal és tüzelővel látta el a falut; veszély esetén pedig a mély szurdokvölgyekben a lakosság menedéket találhatott.

Vannak községek, melyek a háborús események, az elemi csapások és egyéb társadalmi tényezők következtében pusztulásnak indultak, lassan el-sorvadtak, vagy fejlődésük megállt. Valamikor virágzó, városi rangú települé-
sek, melyeknek még vasútjuk is volt, lassan elnéptelenedtek, mivel a kor ál-
landóan változó követelményeit követni nem tudták.

Kaposszerdahely esetében ez éppen fordítva van. A régi jobbágyfalu a török időkben elpusztult, később pusztává alakult, majd több uradalmi major-
ság egyesülésével virágzó községgé fejlődött.

Olvasóimat bizonyára érdekli, hogy milyen is volt a zselici falvak, köz-
tük Kaposszerdahely népének élete úgy száz-százötven évvel ezelőtt, mi-
vel ennek ismeretében figyelemmel tudjuk kísérni a falu fejlődésének fo-
lyamatát.

A régi pusztai élet tárgyi emlékeiből szinte semmi sem maradt, de az egy-
kori utak, földek, dűlők, szőlők, rétek és erdőrészek földrajzi nevei a nép emlé-
kezetében még megvannak. Az egykori majorok helyét némi bizonytalansággal
meg tudják mutatni a szerdahelyiek, de a gazdasági épületeket már régen le-
bontották, ezekre nem emlékezhetnek. A helynevek eredetére e kötetben pon-
tos magyarázatot kap az olvasó.

A község múltját tükrözik a település formája, népének szokásai, templo-
ma, házai, temetője, lakóinak mindennapi élete. Megjegyzendő, hogy ennek
leírása Kaposszerdahely esetében csalóka lehet, mivel a falu lakói különböző
helyekről és különböző időpontokban települtek ide. Ezért kifejezetten eredeti
szerdahelyi népeletről nem beszélhetünk. Előttünk van azonban a zselici fal-
vak szokásvilágának leírása, amely ebben a vonatkozásban útmutató lehet.

Milyenek voltak a zselici falvak?

Egy 1939-ben kiadott könyv lapjain ezt olvashatjuk:

*„A dimbes-dombos, erdős Zselicség Somogy megyének sajátos tájegy-
ségét képezi. Nem is olyan régen még a zselicségi emberek visszamaradottsá-
gáról írtak, akik apró lovaik húzta kocsikkal közlekedtek a poros országúton,
a hegyek, völgyek között. A magukba roskadó keskeny, alacsony ablakcskájú
házak, tenyérnyi udvarok, lakóinak magába zárkózottsága, érdekes viselete,
tájszólása a hazánkban már ritkaságszámba menő őstájak varázsával szállja
meg a lelkünket. Ide még nem tette be a lábát a kultúra hagyományokat
megbontó ereje. Népe ma is olyan egyszerű, igénytelen, mint századok előtt. A
határok kicsinyek, a barázdák még kisebbek. A falvak sűrűn érik egymást. A
nagybirtok itt is érezteti fojtogató hatását. Az egész Zselicségnek mintegy 70%-a*

A zselici falvak élete régen

a nagybirtok kezén van. Csaknem 1000 négyzetkilométeren ma 46 község népe él. A törökidő előtti időkből azonban 130 faluról tudunk.*

Milyenek voltak a régi falusi házak?

A szennai falumúzeumban megnézhetjük ezeket a házakat. Rögtön szembeűnik a gazdagabb és a szegényebb paraszti porta közti különbség. A falu házai többnyire tömésfalú, ámbitusos, azaz oszlopos, egyik oldalára nyitott tornácos házak voltak, zsúp- vagy nádfedéssel, szabad kéménnyel, belül kemencével. Ezekből a házakból néhány ma is megvan a szomszéd községekben, nem egyben ma is laknak. A kémények szélesek voltak, a konyhából létrával fel is lehetett oda mászni, a háziak itt füstölték a húst. A boltíves kéménytetőkön gyakran rakott fészket a gólya.

Ebben az időben írta a költő ezt a kis versikét, mely minden elemi iskolai olvasókönyvben benne volt:

„El ne hagyd az ősi házat – El ne hagyd az ősi telket – Hol a csűrön késő őszi – Gólyamadár kelepelget...”

Rakott tűzhely

Kaposszerdahely építészeti fogalmak szerint szalagtelkes útmenti falunak minősült. A falu szorosan egymás mellé szoruló házacskái hosszabb oldalukkal a szűk porta belseje felé álltak, és csak egy vagy két ablak nézett az utca felé. Amelyik ház nem így épült, azt „fordított háznak” nevezték. A lakóépület után következett az istálló, a kocsi-szín, a pajta a szénapadlással. Asor végén a disznóólak, a birkahodály következett, majd pedig a szérűskert zárta a gazdasági udvart.

A házak ereszei alatt voltak hívatlan vendégek is. A verebeket nem szerette a parasztember, mert sok volt belőlük, állandóan csiviteltek, és állítólag sok magot megettek, de a fecskét és a gólyát igencsak kedvelték faluhelyen. A fecske hozta a tavaszt, a gólya a kisbabát...

---

* Szeghalmy Gyula: Dunántúli vármegyék. Budapest, Magyar Városok Monografiája K., 1939.

Az éjszakai életet élő denevért a régi szabad kéményes világban egyenesen ellenségnek tekintették, mert azt tartották róla, hogy belekapaszkodik a lányok hajába, és kieszi a kéményből a szalonnát.

A kuvikot, ami csűrökben, padlásokon, tornyokban vert tanyát, a „halál madarának” tartották, ezért babonás félelem övezte. A csúszómászóktól irtóztak az emberek. Igaz, hogy a béka „időjós” volt, de átváltozott boszorkánynak tartották, a kígyókról pedig az a hír járta, hogy elszopják a tehének tejét.

Az állattartás a helyi viszonyokhoz alkalmazkodott. A Zselicben sok volt a legelő és a legelőerdő, vagyis a szénagyűjtésre alkalmas terület. A szarvasmarhatartás általános volt, egyes falvak három-négyszáz as marhaállománnyal dicsekedhettek. Ha lova nem is volt mindenkinek, de legalább két tehene

Horváth János és felesége, Járfás Katalin, tehenükkel

és ugyanennyi igavonó ökre igen. Csaknem minden gazda tartott birkát és disznót. Reggel kihajtott a csordás, a kanász és a juhász, este pedig nagy porfelhőt hagyva maguk után hazatértek az állatok. A tehének teli tőggel szépen beálltak a jászol elé...

A falusi ember élete sok tekintetben a természettől függött. Különösen így volt ez az erdős, dombos Zselicben.

A zselici falvak népe jól ismerte az erdei állatok életét és szokásait. A nyolcszázas években sokkal több állatfaj élt ezen a vidéken, mint manapság. Több volt a mocsár, a nádas hely, emiatt igen gazdag volt a madárvilág.

Amíg megvolt a Kaposvár melletti Szokola-berek a maga forrásaival és apró szigetecskéivel, ezrével fogták a rákot, és mázsaszám a halat. Az előbbi természetes élőhelyének megváltozása miatt teljesen kipusztult, és ma már hal is alig akad a Kaposban és mellékvizeiben.

Ebben az időben Szerdahelynek is gazdagabb volt az élővilága. Lássuk csak, milyen állatokat lóttek ezen a vidéken 1904-ben!

211 szarvast, 504 dámvadat, 1661 őzet, 21 265 fácánt, 3541 fürjet, 2915 vadkacsát, 273 vadludat, 476 szárcsát, 67 borzot, 20 vidrát, 952 rókát, 6567 ragadozó madarat, 25 sast és keselyűt, 1651 görényt, 3226 menyétet, 865 baglyot, 271 vaddisznót (betegség következtében csaknem kipusztult az állomány), 12 448 mezei nyulat, 17 529 üregi nyulat (ez a faj kiveszett), 34 782 foglyot, 88 harismadarat (gerle nagyságú, nádasokban élő költöző madár), 2287 szalonkát, 308 vadgalambot, 145 vadmacskát, 23 566 varjat és szarkát, 120 nyestet és 1 hiúzt lóttek.

Horváth János és felesége lófogattal

Az utolsó farkast 1936-ban lőtték Ropolyon, de a nyolczásas évek derekán még több száz állatot tartottak számon a Zselicben. A nádi farkasok, vagyis a toportyánok miatt 1850-ben csak fegyveres kíséret mellett tudtak elmenni Szerdahelyről a kaposvári éjféli misére...

A parasztszalád megélhetésének alapja a gabonatermesztés volt. Valamilyen gabonafélét már a honfoglalás előtt is termesztettek, de a kezdetleges termelési viszonyok miatt sokáig csak a köles és a hajdina volt a fő táplálék: burgonyát és kukoricát csak a török idők után kezdtek termeszteni ezen a vidéken. Az ipari növények közül elsősorban a lent és a kendert ismerték. Kendert sok helyen nem szívesen termeltek, mert áztatáskor a keletkezett mérgező anyag kiölte a vizekből a rákot és a halakat.

Kenderrel Szerdahelyen is foglalkoztak, erre vall a „Pozderjás”-nak nevezett falurész. Pozdorjának a len és a kender zúzásakor keletkezett hulladékot nevezték. Mivel Szerdahely környékén sok volt a halastó, az is elképzelhető, hogy itt nemcsak kendert, hanem lent is termesztettek. A lent és a kendert általában abban a községben használták fel, ahol az megtermett. A fonóházakban egész évben pergett a rokka, csattogott a szövőszék. Alig van a megyében olyan régé-

Horváth György (béres) fogatával

A falusiak között sok volt az orvadász, akik csapdákat állítottak, vagy vágott csövű puskákkal járták az erdőket, a fegyvereket azonban nem vitték haza, hanem az erdőben, általában egy faodúban eldugták. 1950-ben egy régi, odvas fa kifűrészelése közben 1848-ból való puskát találtak a hárságyi erdőben. A fa már teljesen körülnötte.

szék. Alig van a megyében olyan régé-

szeti lelőhely, ahonnan orsógombok és szövőszéknehezékek ne kerültek volna elő. A rokkával gyapjú-, kender- vagy lenfonalat készítettek, amiből aztán kelmét szóttak a szövőszéken. Munka közben az asszonyok megbeszélték a falusi élet eseményeit, énekelgettek, meséket mondtak.

Aratók. (Ferenc József és családja.)

A szőlészet és a borászat, az állatokkal való foglalkozás a baromfitartás kivételével a férfiak dolga volt. Kisebbségi szőlővel minden gazda rendelkezett. A hegyen volt a présház a borospincével. A pince előtt általában nagy diófa állott asztallal, az elmaradhatatlan vendéglátás fontos kellékével. A szőlészet nagy szaktudást igényelt. A szőlőben egész évben volt tennivaló, ezért az öregek tavasztól őszig kint éltek a „hőgyön”, és csak néha-néha látogattak haza a faluba. A társasági életnek ezt az ünnepélyes megnyilvánulását mind a mai napig igen kedvelik.

A szőlőhegyek – esetleg több községé együtt – hegyközséget alkottak, vezetőjüket hegybírónak nevezték. Katolikus falvak hegyközségeiben, útelágazásnál kőfeszület állott, vagy egy harangláb kisebb haranggal.

A falusi gazdaember számára a legnagyobb és legvártabb, évről évre visszatérő esemény volt a legnehezebb gazdasági munka, az aratás, a betakarítás és a cséplés.

Az aratás általában Péter–Pál napján kezdődött, és a gabonafélék, a búza, az árpa, a rozs és a zab beérésének idejéig tartott.

Az aratásban a család minden tagja részt vett, de a nagyobb gabonátáblák aratását részesaratóknak adták ki, akik az előre rögzített szerződés alapján végezték a munkát. Voltak, akik a

Cséplőgép üzem közben

kicsépeelt gabona súlya szerint osztottak a gazdával heted vagy nyolcad alapon, és voltak képesaratók, akik a gabonatáblán összerakott képék száma szerint számították a részüket.

Az egyes aratási csapatok általában három vagy négy főből álltak. Elöl dolgozott a kaszás, majd a marokszedő és a kötöző következett. Az elkészült kévéket képékbe (keresztekbe) rakták. Ezután következett a gabona behordása, ami vendégoldallal felszerelt kocikkal, szekerekkel történt. A kévéket asztagba rakták, amihez szakértelem kellett. Az asztag mellé állt a cséplőgép, melyet eleinte gőzgéppel (lokomobilkazán) hajtattak meg hosszú szíjjal, de mivel ezek tűzveszélyesek voltak, később benzinajtású traktorokat használtak. A cséplőgép a nyolcszázas évek vége felé jött divatba, addig cséphadaróval vagy nyomtató lóval pergették ki a kalászból a gabonát. A rozsszalmából később is csak kézzel verték ki a szemet, hogy a hosszú szálú szalma meg ne törjön. Ebből készült a házak zsúpfedése, és ezzel tömték a szalmazsákokat is.

Az asztag mellett álló cséplőgép másik oldalánál rakták meg a szalmakazlat, a szalmát pedig az állatok almozásánál vették igénybe.

Majdnem minden falunak volt egy vagy két cséplőgép-tulajdonosa. A cséplési sorrendet törvény szabályozta, a munkát háztól házig járva, sorban volt szabad végezni.

A falusi élet romantikájáról írta „Családi kör” című költeményét Arany János...

Csakhogy Kaposszerdahely a kilencszázas évek elején még puszta volt, és több urasági major kapcsolódásával keletkezett. A nagybirtok állandó cselédsége a major területén lakott, ahol több lakóház épült a cselédek számára. Ezek a házak sok tekintetben különböztek a falusi parasztházaktól. Gazdasági épületek nem csatlakoztak hozzájuk, elkerített gazdasági udvaruk nem volt. Egy-egy épületben több család lakott, ezért nagyobb méretűek voltak, mint a falusi parasztházak. A közös kút az udvar közepén állott. Magasabb helyeken, így a szerdahelyi hegyben is a Csörsz- és a Pálóczy-„kastély”-nak közös kútja volt. Vízhúzáskor az egyik vödör (vagy csöbör) lefelé, a másik felfelé sétált.

Ilyen volt a nyolcszázas években Szerdahelypuszta külső képe. Aztán igen gyorsan megváltozott minden. Tönkrementek az uradalmak, eladósodtak, a birtokok nagy részét lefoglalták a bankok, ezek pedig telkeket parcelláztak ki és értékesítettek. Ugyanígy cselekedtek a birtokosok is, eladták megmaradt földjüket. Szerdahelypuszta átugrotta a jobbágy- és zsellértelepülés fejlődési szakaszát, és lakossága a beköltöző telepésekkel kiegészülve kisparasztokból álló községgé változott.

Mit jelentett zsellérnek lenni?

Zsellérnek azt a jobbágyot tekintették, akinek nem volt jobbágytelke (telekföldje), hanem a földesúr majorsági földjén, esetleg a módosabb jobbágy telkén dolgozott.

Jobbágyosztályba tartozott mindenki, aki földesúri hatalom alatt állott. Az 1848-as jobbágyfelszabadításig jobbágyok voltak a város parasztpolgárai, a falu egész vagy többtelkes parasztjai, a kisebb-nagyobb mentességeket élvező parasztok, a mesteremberek, a telek nélküli házas vagy házat-

lan zsellérek és a földesúr vagy telkes jobbágy háztartásában dolgozó szolgál- és cselédnép.

A dolmányos, bő gatyás, az urak előtt hajlongó, a kalapját félszegen tűrőgető zsellér mégsem volt a falusi ranglétra alján. A koldust szánta, a csendőrtől félt, a paptól tartott, a „rongyos zsidót” lenézte, a cigányt semmibe se vette.

A társasági élet központja a kocsmá volt. Nagy divat volt a rezezés és a kártyázás, ide gyűlt össze a falusi nép nagyobb események idején. Itt tartották a bálakat, itt zajlottak le a hadsereg újonctoborzói. Abban az időben szegény volt, ha valaki nem vált be katonának. Még dal is szólt róla: „Zsindelyezik a kaszárnya tetejét,/ Mind elvitték a legények elejét,/ Maradt otthon két-tő-három nyomorult,/ Rátok lányok még az ég is beborult.”

*A társasági élet központja a kocsmá volt.
A vendéglő előtt a tulajdonos, Hovalesz Pálné áll*

A járőröző csendőrség és korábban a pandúrok is a kocsmába látogattak be először. Voltak falvak, ahol néha véres harcot vívott egymással az alvég és a felvég vagy a különböző felekezetekhez tartozó legények hada. A hatósági emberek itt informálódtak a kialakult helyzetről. Itt tudták meg, hogy miféle idegen járt errefelé, hogy miről beszélgetnek az emberek, és hogy mit pletykálnak az asszonyok. Kaposszerdahelyen a harmincas–negyvenes években négy kocsmá is volt.

A magyar falvakban egy sajátságos kasztrendszer alakult ki, melynek a vagyoni helyzet volt az alapja. A nyolcszázas évek végén számos zsidó család telepedett le Magyarországon. Főleg kereskedésből éltek, ez pedig a falusi ember előtt lenézett foglalkozási ág volt. A szegényebb zsidó családok férfi

tagjai síppal jelezték a községbe érkezésüket. Ládikával vagy batyuval a hátukon járták a vidéket. Tűt, cernát, különféle kisebb használati eszközöket árusítottak vagy cseréltek, cserébe nem is pénzt, hanem bőrt, rongyot, tojást vagy egyéb terméket kértek. A falusiak sok helyen mint Isten különös teremtményét fogadták a vándorkereskedőket, akiket „sípos zsidónak, gyűrűs zsidónak” tituláltak. A nagy antiszemita hullám idején, a tiszzaeszlári per hatására ez a „lenézés” gyűlöletté fajult (1883), ez a hullám szerencsére Szerdahelyt elkerülte. Mégis, ha valamelyik községben megjelent egy vándorkereskedő, akkor nem azt mondták, hogy ott jön egy ember, hanem hogy „ott gyűn egy zsidó!” Ez a lealacsonyító magatartás volt a későbbi holokauszt melegegya. Mint már említettem, a zsidók iránti megkülönböztető magatartás elsősorban a kereskedő foglalkozásnak szólt, mivel a magyar falusi ember, aki egész életében az apjától, nagyapjától örökölt földművelésből élt, a kereskedést nem tartotta „tisztesseges mesterségnek”. A kereskedők később a falvakban is telkeket vásároltak, boltokat és kocsmákat építettek, és lassan megbékélt velük a lakosság is.

Kaposszerdahelyen a második világháború végén egy zsidó családnak volt vegyeskereskedése, özv. Politzer Adolfnének, aki 1944. augusztus 15-én halt meg Auschwitzban...

Szerdahelyt (1909 óta Kaposszerdahely) a betelepülő, más vidéken elszegényedett kisparaszt gazdák egyszerre faluvá emelték. Ennek a falunak – újszerűsége miatt – semmiféle népszokása, népművészete vagy néphagyománya nem lehetett. Kaposvár vonzáskörzetében viszont a termények könnyebb értékesítése miatt is igen gyors fejlődésnek indult.

Még a nyolcszázas évek második felében elrendelték, hogy minden faluban kell lennie alapfokú népiskolának. Ezután megnőtt az írni-olvasni tudók száma, egyes községekben olvasóköri, zenekarok, színjátszó körök és vallásos egyesületek alakultak. Az emberek többsége vallásos volt. A művelődés elterjesztésében nagy szerepe volt a község papjának és a falu értelmiségi körének. A falu értelmiségi köre a jegyzőből, a tanítóból (mestör), az uradalmi intézőből, az orvosból, az erdészből és a magasabb iskolát végzett személyekből állott.

A múlt század húszas éveiben megjelent egy korszakalkotó találmány: a rádió, korábban pedig a táviró és a telefon. Postaállomások létesültek, vasutak épültek. Valamennyi községben megalakult a „Kötelező Tűzoltó Egyesület”.

Rádiózással elsősorban a tanítók foglalkoztak, akik első telepes készülékeiket maguk készítették. Ezzel megszűnt a települések elszigeteltsége. Az első rádiókészülékek két részből álltak, a „gépből” és a hangszóróból. A hangszórót a rádiótulajdonosok kitétték egy magas fa tetejére, és az egész falu ámulva hallgatta a különös készüléket. Csalás ez, az ördög műve! – mondták az öregek, de aztán a plébániákon is megjelentek a rádiókészülékek, és a falusiak megnyugodtak. A hanglemezeiről terjesztett nóták és műdalok már 1910-től kezdve divatban voltak. Ezután már nem a vándorszínészekről és a falvakat járó komédiásokról tanulták a fiatalok az országban elterjedt és játszott műdalokat, megismerték néhány népszínmű és operett betétdalát, és – mint ahogyan az egykori püspök panaszolja – „lépten-nyomon ezek hangzanak a népdalok és az egyházi énekek helyett”.

Dr. Hoss József kaposvári apátplébános nem sokkal Kaposszerdahely faluvá, önálló községgé alakulása után érkezett Kaposvárra. A kaposvári plébániának ekkor több fiókegyháza volt, köztük volt Kaposszerdahely is.

Nagy hiányosságnak tartotta, hogy az erőteljesen fejlődő falunak nincsen temploma. Azonnal elkezdte a templomépítés szervezését, mérhetetlen nehézségek közepette.

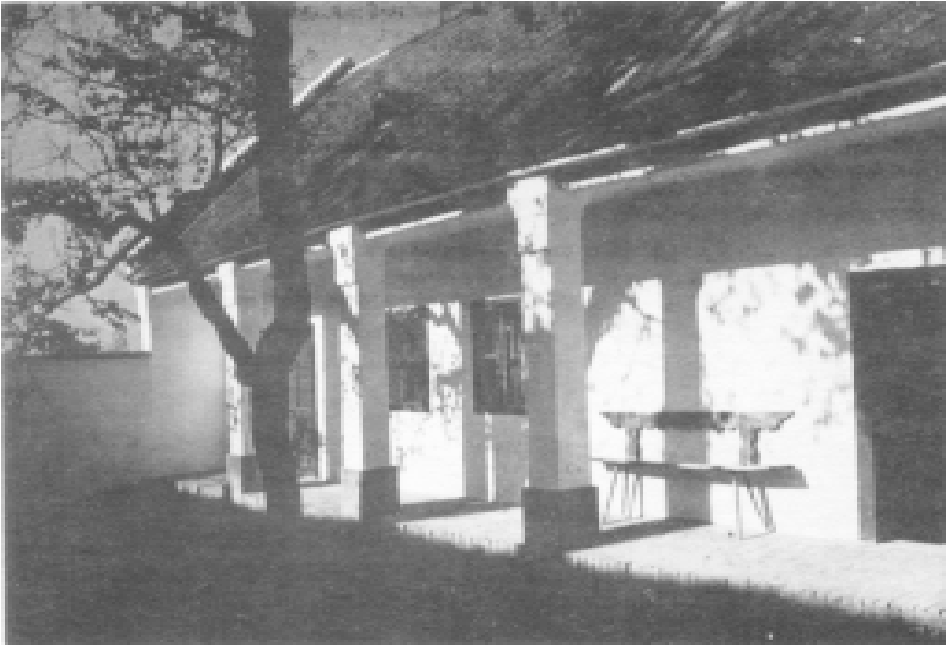
Milyennek látta ez a nagy tudású főpap a szerdahelyieket?

„A szerdahelyiek szerény, csendes, az élet bajával terhelt szegény emberek. Szorgalmasak, józanok. Szűk határuk nem ad elég megélhetést...”

Nagy igazságot írt a tudós pap! A kaposszerdahelyiek lokálpatriotizmusa a templom 1935-ben történt felépítése után alakult ki.

Az e fejezetben leírt falusi életforma csak a termelőszövetkezetek 1949–50-ben elkezdett szervezése alatt és után változott meg.

*

Régi előtornácos, ámbitusos ház.

Ilyen volt a zselici falvak lakóházainak többsége száz évvel ezelőtt

---

A község fejlődése és gazdasága

Vannak kérdések, melyek gondolkodóba ejthetik a Tisztelt Olvasót, mint ahogyan gondolkodóba ejtették e könyv szerzőjét is. Az első kérdés az: hogyan vészeltte át a falu a török időket, és mi maradt meg azokból a javakból, amelyek a középkori Magyarország adottságai és a pálos szerzetesek gazdasági tudása révén halmozódtak fel?

Ha a százharmincegy éves török uralom természetének ismeretéből indulunk ki, akkor azt kell mondanunk, hogy semmi. A falu népét kiirtották, a megmaradt lakosság pedig a Zselic ősrengetegében keresett menedéket, elbujdosott. Adófizetőkre viszont szüksége volt a töröknek, ezért az üresen maradt falvakba idegen népeket telepített be, mint például a rác martalócok családait a közeli Dadára. Az is elképzelhető, hogy az elmenekült magyar lakosság lassacskán visszaszivárgott régi lakhelyére, és megpróbált az új hatalomhoz igazodni.

Amikor a török sereg 1555-ben elfoglalta Kapos várát, és ezzel egy időben Szerdahelyt is birtokába vette, teljesen elpusztított falu képe tárult eléje. A sereg előtt száguldozó martalócok* és a falvak népét könyörtelenül pusztító akindzsik** ekkorra már elvégezték rettenetes munkájukat. Még nyolc évvel a falu elfoglalása után, 1563-ban is csak két portát találtak Szerdahelyen az összeírók. Ha most egy portára hat lelket számítunk, akkor ez tizenkét főt jelent, és ebben benne van a gyermekek száma is. Nyolc évvel később már nyolc portáról adnak számot a *defterek*, vagyis a török adókönyvek, és ebből megtudhatjuk, hogy a falu lakosságának száma ötven fő körül lehetett.

A török háromszáznál is több katonát állomásoztatott a kaposi várban, és ezek ellátásáról a környékbeli falvak népének kellett gondoskodnia.

Pernye és üszök volt még a leégett házak romjain, amikor a kiküldött biztosok összeírták a lakosságot. Ezek nemcsak a családfőket, hanem azok fiúgyermekait és a velük egy háztartásban élő egész háznép valamennyi férfi tagját jegyzékbe vették.

Ezeknek a szerencsétleneknek pedig sokféle adót kellett fizetniük. Volt malomadó, templomadó, menyasszonyadó, aprójószágadó, méhkasadó, állatok után járó adó, földadó, makkoltatási adó, harácsadó, szőlő- és boradó, sőt még az üres hordókat is megadóztatták. Egy ház után 50 akcsét kellett fizetni, ami mai pénzben számítva 2 mázsa búza árát jelentené. Legfájóbb azonban a *devsirme*, vagyis a véradó volt, ami a keresztény fiúgyermekek Törökor-

---

*Martalócok: határőrző rác katonák török zsoldban.

**Akindzsik: zsold nélküli török könnyűlovasok, a falvak népének könyörtelen pusztítói.

szágba való kihurcolását jelentette. Janicsárokat* neveltek belőlük. Az adót befizetni vonakodó falvakat felgyújtották, vagy minden értéküket elkobozták.**

Hogy a török megszállás idején Szerdahelynek mi volt a gazdasági szerepe, csak sejtethetjük. A kaposi vár közelsége miatt a szénagyűjtés, a juhtartás és a szőlészet fenntartása biztosra vehető.

A török kiűzése után*** viszonylag gyorsan helyreállt a hódoltság előtti rend. A visszatérő birtokosok és az új gazdák igyekeztek a földeket ismét termővé tenni. A több hullámban, elsősorban a nyugati országokból érkező telepések magukkal hozták az itteninél jóval fejlettebb művelési módszereiket és az ehhez szükséges eszközöket. Az állattenyésztéssel és a szőlészettel kezdték a gazdálkodást. Az állattartás a török időkben visszaszorított sertés-tenyésztéssel bővült, de erre is a külterjes makkoltatás volt a jellemző. A török uralom sok gyümölcscsel és zöldségfélével gazdagította az országot, és ezek rövidesen meghonosodtak a mi vidékünkön is. A kukoricát ebben az időben kezdték termesztetni Somogyban. A szőlészet, a bortermeles régebbi gyökerekre vezethető vissza, hiszen a török időkből ismerjük a boradót és a hordóadót; egy 1769-ben készült présház**** maradványai pedig a Nagyberkihez tartozó szalacsikai szőlőhegyről kerültek a szennai falumúzeumba. Így elképzelhető, hogy ebben az időben Szerdahelyen is intenzív szőlőtermesztés és bortermeles folyt, akárcsak Kaposváron az Iszák-dombi, a török időkből visszamaradt Gilice nevű majorságban.

A török és rác betelepülők egy része nem ment el a törökökkel, hanem továbbra is falvaiban maradt, és sokáig megtartotta görögkeleti hitét. Később ezek elmagyarosodtak és katolizáltak. Amikor a kaposi vár 1704 körül a kurucok kezére került, a rác lakosság többsége dúlva és fosztogatva, az útjába kerülő falvakat felégetve kivonult az országból. Az itt maradtak pedig folytatták addigi munkájukat, kukoricát és hajdinát termesztettek, állattenyésztéssel és pálinkafőzéssel foglalkoztak, lassacskán beilleszkedve a magyar társadalomba.

A visszaállított vármegye új nemessége a tulajdonjogát bizonyítani tudó régi nemesekkel együtt azokból alakult ki, akik a leszármazás jogán, királyi adomány vagy zálogjog alapján nemesi jogú birtokosok voltak. Királyi rendeletre Madarász László alispán és a megyei szolgabírák 1726 szeptemberében elkészítették az úgynevezett nemesi összeírást; ebben nemcsak a birtokokat, hanem a földek minőségét is feljegyezték.

Mivel a Dersfiek a török elől távolabbi vidékre menekültek, és a család kihalt,***** az ő birtokukat – mint elhagyott javakat – más, királyhű neme-

---

*Pontosabban *jeni cseri*, vagyis új sereg. A török hadsereg legismertebb alakulatának neve volt.

** „Összes értéküket vigyék a bég lábai elé.”

***1686 után.

****Gr. Niczky Kristóf présházának maradványáról van szó.

*****A Dersfi nemzetség utolsó helyben lakó családtagja, Imreffy Farkasné 1660-ban halt meg.

seknek adományozták. Így kerültek hatalmas birtoktestek az Esterházyak kezébe. Szerdahelyt – mint pusztát – a Lengyel és Prilej családok kapták, Tókajt pedig a Pernesziek. A környékbeli falvak és puszták zöme az Esterházy-majorátushoz tartozott.

Tókajt még 1448-ban vette meg a Méreyektől Osztopányi Perneszi Pál, így tehát a puszta visszakerült jogos tulajdonosához. 1812-ben a Somogy vármegye helyrajzi és földrajzi leírása című könyvben ezt írják: „*Tókaj a Perneszy család hegyes-völgyes és erdővel borított pusztája, mely egy kiváló borokat termő szőlőhegynek is örvend. Még ma is láthatók ezen a pusztán a Tóka vár romjai.*” A szerző itt nyilván a régi major és a hozzá tartozó udvarház és templom romjait gondolta várromoknak.

Ezután már csak 1782-ben olvashatunk Szerdahelyről Magyarország első katonai felméréseinek lapjain: „*A romok helyén egy nemesi udvarház van, körülötte szőlőbirtokkal. A hegyeket erdők vagy szőlőskertek borítják. A szőlőkben úgy állnak a gyümölcsfák, mint az erdőben. Magas törzsű tölgyerdő veszi körül.*”

Más forrás* egy kápolnáról ír, megemlítve, hogy ennek maradványa a Hellmann-féle telken található. Ez megerősíti feltevéseinket, hogy a fentebb említett nemesi udvarháznak volt a kápolnája, az ugyanitt található pince pedig a major borospincéje lehetett.

A leírak alapján láthatjuk, hogy a török utáni időkben a régi monostor helyén, ott, ahol a Helmann-ház van, major volt uradalmi épülettel és kápolnával, körülötte nagy kiterjedésű szőlőbirtokkal és gyümölcsössel.

A major lakosságának lélekszáma 1743-ban 17, 1802-ben 45, 1815-ben 57 fő volt. Ez a major volt az újratelepült Szerdahely falu elődje.

A gazdasági fejlődés elsősorban az Esterházy-féle birtokpolitikának volt köszönhető, mely hasznos munkát biztosított a gyér számú lakosságnak. Szabályozták a patakokat, nádasokat égettek, mocsarakat csapoltak le, erdőt irtottak, az arra alkalmas területeket földművelésre és gabonatermesztésre készítették elő. Míg a nyolcszázas évek elején az állattartás volt a környék gazdaságának legjelentősebb ágazata, úgy az 1848-as jobbagyfelszabadítás után a gabonatermesztés lett a fő gazdasági ág. Kialakultak a kisebb parasztgazdaságok. A nagyobb és tehetősebb birtokosok azonban továbbra is meghatározó szerepet tölthettek be a falu életében, noha Szerdahelyen továbbra is a házas és házatlan zsellérek voltak többségben.

A nagyobb birtoktestek azonban hamarosan felosztódtak. Kezdetben Szerdahelypusztát a Lengyel, a Mérey, a Svastits, a Kacs kovits és a Horváth családok birtokolták, de a szomszédos Gaál uraságnak is volt itt birtokrésze. A birtokok nagyobbik része 1876–78-ban Siklósy Lajosné és Nagy Ferencné (sz. Kacs kovits Mária) tulajdonában volt. Ezek a birtokosok tanyákat építettek. A szerdahelyiek ezért tartanak számon több uradalmi tanyát és házat a mai község területén, de ezek pontos helyét már meghatározni nem tudjuk. Néhány évvel később, 1881-ben a kaposvári ifj. Csorba Ede és a helybeli Svastits Lajos gyarapította birtokát, de még az igen távol lakó kismartoni Moselt La-

---

*Hoss József: A kaposvári plébánia története. Veszprém, 1948.

jos is örökölt itt földterületet, amit csakhamar eladott. Az említett birtokosok közül többen eladósodtak, és jelentős összegekkel tartoztak a bankoknak, melyek a tulajdonukba került földeket az 1880–1890-es években kiparcellázták. A gazdasági helyzetben a döntő változás 1895-ben következett be, amikor az egyik pusztai birtokosa, Felső Főri Nagy Ferenc szorultságában száz telket parcellázott ki, és ezek az úgynevezett „nadrágszíjparcellák” a betelepülő kisparasztok kezébe kerültek.

Ezekben az években építették fel a Töröcske felőli oldalon udvarházszerű préházukat Csörsz Ákos és Jenő, valamint egy Pálóczi* nevű gazdálkodó, aki a Bencs családdal volt rokonságban. Az egymáshoz közeli préházakra és a hozzájuk tartozó gyönyörű szőlőbirtokokra a szerdahelyi öregek még emlékeznek. A két ház közt álló közös kút azért volt érdekes, mert a benne lévő két csőbőr váltakozva járt le és fel. Olyan házak voltak – mondják –, hogy az alsó szinten volt a préház a pincével, az emeleten pedig a lakás.

Kisebb földterülettel rendelkező középparasztok voltak a betelepülő Hellmann Mihály és fiai, Hovalész Pál, Nagy János, a Bencs testvérek, a Bencs család, Papp István, Szabados László és János, Bereknyei Márton és még mások.

1890 és 1930 között 85 parasztcsalád települt be Kaposszerdahelyre.** Vallási megoszlásuk szerint többségükben római katolikusok voltak. Ezt azért fontos megjegyezni, mivel a katolikus templom felépítésének ügyét a betelepülők szorgalmazták legjobban.

Kaposszerdahely ebben az időben csak egy Szennához tartozó pusztai volt. Egészen kicsi település, amely száz éven keresztül három uradalmi major népének adott szegényes megélhetést. A település Kaposvár közelsége miatt mégis előnyös helyzetben volt, mert 1848 után, amikor megszűnt a jobbágy-ság, a pusztai lakói közül azok, akik uradalmi munkára nem szerződtek el, a városban szabadon munkát vállalhattak. Adataink vannak arról, hogy a megyeszékhely úri családjai és tehetősebb polgárai évről évre hány szerdahelyi illetőségű férfi vagy nőcselédet alkalmaztak házaik körül. Mindezek ellenére a pusztai lakóinak többsége summás maradt; sokan közülük a szomszédos Szenna tehetősebb gazdáinál vállaltak mezőgazdasági munkát, vagy az erdészetnél idénymunkára szerződtek.

*

1909-ben Szerdahelypuszta – mint lakott hely – a Belügyminisztériumtól megkapta a *Kaposszerdahely* nevet, de ezt csak 1929-ben törvényesítették. Az erre vonatkozó kérelmet a kaposvári apátplébános, dr. Zimmert József fogalmazta meg, „*mint a szerdahelyiek gondolkodásának jó ismerője*”, aki így kívánta kivonni híveit a protestáns Szenna befolyása alól. A döntésnél azonban sokat nyomott a latban – és ezt volt a lényeg –, hogy az országban több

---

*Nem kizárt, hogy Pálóczi Horváth Ádám hagyatékáról van szó. A költő-földmérő második felesége, Sárközi Jusztina nagybajomi lány volt.

**Lásd a Népmozgalom című fejezetben.

Szerdahely nevű település volt, és ez közigazgatási szempontból sokszor zavart okozott.

Még 1904-ben négy osztállyal megalapították a puszta önálló elemi iskoláját. Addig Szennába jártak tanulni a szerdahelyi gyerekek.

Ez volt az előhírnöke a község önállósulásának, mely elsősorban a katolikus klérusnak és a betelepülő gazdáknak volt köszönhető.

Kaposszerdahely 1922. január elsejével elszakadt Szennától, és önálló kisközség lett. Adminisztratív szempontból azonban továbbra is a szennai körjegyzőséghez tartozott. Ebben az időben Szennának 1047, Szerdahelynek pedig 475 fő volt a lélekszáma. Az új község a hozzá tartozó fehér-parti cigányteleppel együtt 654 katasztrális hold területet mondhatott a magáénak.

A puszta falusias képet kezdett öltetni, az épülő házak sokasága, az utcák képe fejlődésről tanúskodott.

De ebben az évben más is történt. Megalakult a Kötelező Tűzoltó Egyesület Pap Sándor parancsnoklásával és a Levente Egyesület Kollár Kálmán elnöklésével. (A község fejlődésének főbb állomásairól készült jegyzetet lásd a Kaposszerdahely összefoglaló története című fejezetben.)

Néhány évvel a községgé alakulás után a földterület nagyobb része már a kisparasztnak tulajdonában volt. 1926-ban a falu területe 654 kat. h., és ebből csak 497 négyszögöl volt az uradalomé. A legeltetési társulat nyilvántartása szerint a község gazdáinak 15%-a volt állattartó kisgazda, 1943-ban pedig ez az arány már 72%-ra emelkedett. A fennmaradó 85, illetőleg 28% bizonyára ipari munkás volt, vagyis kétlaki életet élt.

A fejlődés folyamatos volt. 1932-ben már 107 volt a házak száma. A 654 katasztrális hold területből 441 kat. h. volt szántóterület, rét 66, legelő 87, szőlő 12, kert 13, terméketlen 33 kat. h. Mindezekből 80 kat. h. volt a községi terület.

Iparosok is meghonosodtak a községben. Közvetlenül a második világháború előtt két bognármester, két cipész, két kereskedő, egy hentes és mészáros, egy kőműves, egy ács és három kocsmáros dolgozott a faluban.

Volt a Berki-patakon, a Szenna felé vezető út hídjától déli irányban egy uradalmi vízimalom, amit a helybeliek – nyilván a molnár nevééről – „Fucsák”-malomként emlegetnek. Ez a malom már a II. József-féle térképen is szerepel, 1970 körül szűnt meg.

(A kaposszerdahelyi téglagyárról, a piacozásról és az erdei mesterségekről külön fejezetben emlékezünk meg. Ugyanígy a népmozgalommal kapcsolatos és a kulturális eseményekkel is más címszó alatt ismertetjük meg az olvasót.)

1945–46-ban Kaposszerdahelyen is megtörtént a földosztás. A község határa jelentősen bővült, mivel 1950. május 27-én Tókajpusztát és Kisszennát Kaposszerdahelyhez csatolták. Kisszennának a Berki-patak bal oldala felőli utcát nevezték, ma Rákóczi utca a neve. Valamikor *Pozdergyási útnak* mondták. A területen régen erdő volt; 1920-ban parcellázták ki.

1951. január 1-jén Kaposszerdahely önálló tanácsú község lett saját anyakönyvi kerülettel. Ez az állapot 1969. június 31-én megszűnt, és a község irányítása a szennai közös tanácshoz került. Az 1985. évi tanácsválasztáson már Kaposszerdahely jelölhette a legtöbb tanácstagot: 9 főt, míg Szenna 8 fővel, Zselickisfalud 4 taggal, Szilvásszentmárton 3 és Patca is 3 fővel képviseltethette magát a tanácsban.

Más községekhez viszonyítva későn, 1961-ben „Igazság” néven Kaposzserdahelyen is megalakult a termelőszövetkezet. Első elnöke Horváth György volt. A szövetkezet eleinte jól gazdálkodott, de miután 1978-ban „Zselici Táj” néven egyesült a szennai szövetkezettel, egyre rosszabbul ment a munka. A szerdahelyiek nem szívesen szövetkeztek a mindig riválisnak számító Szenával. A háztáji gazdaságok elhaltak, a fiatalok Kaposváron kerestek munkát.

1990-ben megszűnt a tanácsrendszer, és Kaposzserdahely ismét önálló község lett, mely az utóbbi tíz évben igen szépen fejlődött, és városi üdülőfaluképe mutatja. Ugyanebben az évben óvoda is létesült. Kiépült a község infrastruktúrája. A villanyvilágításon kívül vezetékes ivóvizet is kapott Kaposzserdahely, 1993-ban pedig a gázhálózat készült el a községben.

A kaposvári határhoz közel új lakótelep épült a Kapoli és a Hunyadi utcákkal. A Pozdergyásnak nevezett kisszennai lakótelepen pedig 75 telket parcelláztak ki, itt alakul ki a Németh József, a Deák Ferenc, az Arany János és a Széchenyi utca.

A népesség számának gyarapodása a község fejlődésének legbiztosabb jele. Ma Szerdahelyen 271 a családi házak száma, és 2000-ben 1012 állampolgár lakott itt.

Az egykori tsz szarvasmarha-istállója

Népi orvoslások, babonák

Amikor még nem volt betegbiztosítás és szervezett orvosi ellátás, a parasztember nem szívesen ment el városi orvoshoz. Évszázadokon át a vajákosok, modern időkben pedig a körorvosok látták el a népegészségügy feladatát a bábaasszonyok segítségével.

Kevés falusi ember érte meg az öregkort, és hatvanéves ember már öregnek számított. Az idősebbek életük alkonyán a szőlőhegyi pinceházakban éltek le még hátralévő éveiket, és csak a téli időszakban tértek haza. Addig a szőlőt művelték, és bort készítettek. Esténként összejöttek egy-egy pinceház előtt a nagy diófa alatt, és pipaszó mellett elbeszélgettek.

Mindenről szó volt ezeken a beszélgetéseken, természetesen a „nyavalyákról” is, mert hát mindegyiknek volt egy kis köszvénye vagy a katonaságnál szerzett baja.

Ismerték a betegségek gyógymódjait, előfordult, hogy még külső sérülés esetén is legfeljebb a falusi kovácshoz fordultak, aki értett valamit a foghúzáshoz és a sebek kezeléséhez. A népi orvoslás eszközeit és szereit a természetből vették. Pl. kutyaszórt kötnek az orbánra, és kutyaszórral gyógyítják a kutyaharapást is, oly módon, hogy a kutya szőréből egy tincset a harapás helyére tesznek. A fájós szemre nyers marhamáját, a vérző sebire farkasalmalevelet tesznek. Hasogató fülbe a kövirózsa húsos leveleinek a kinyomott levét csepegtetik. A fogfájásra nagyon jó a pálinka, a fokhagyma, a konyhasó, a meleg korpa, sőt a bagó is. Köszvény ellen a békarokka főzetének levében fürödnek meg.

A *füvesek* jól ismerték az erdő-mező növényeit és virágait. Egyik-másik gyógyfüvet arról a betegségről neveztek el, amelynek gyógyítására használták. (Ezeknek csak akkor volt hatásuk, ha meghatározott napokon éjfélkor szedték. Sömörfű, köszvényfű, kehfű stb.)

Ezen gyógymódok mindegyike a felnőtt lakosságra vonatkozott. Külön gondot jelentett a kisgyerekek orvoslása.

Az apró gyereket nagyon sok baj érheti a gazdaságban. Vasvillával megsúrhatja, kapával, baltával megütheti magát, kaszába nyúlhat. Felöklelheti a tehén, megrúghatja a ló, megmarhatja a kutya, leharaphatja bölcsőből kilógó kicsi kezét a disznó, elgázolhatja a kocsi. Mindegyikre volt példa.

A nagyobbacská gyereket – ha otthon nem volt, aki vele legyen – szülei kivitték a mezőre. Otthagyták a tábla szélén egy hús fa alatt, nem vigyáztott rá senki. Itt is számtalan baj érhetett. Megcsíphette a bögöly, a lódarázs, tüskével, csalánnal megsúrhatta magát. Kígyó megmarhatta. Legtöbbször kiköztötték, vagy egy kerámiacsengettyűt akasztottak a nyakába, hogy hallják, merre jár. Mert bizony olyan is előfordult, hogy a kisgyerek elveszett. Kóbor ember elvihette, vagy unta magát, elindult megkeresni a szüleit, csak éppen a másik irányba ment, mint azok voltak. Előfordult, hogy kútba vagy árokba

esett, patakba, vízbe fulladt, napokig keresték, amíg megtalálták.

Hát még a sok gyerekkori nyavalya, megmagyarázhatatlan betegség! Megfoghatta arcát az ótvár, hideglelést kaphatott, elvághatta a kezét. Mindezekre volt magyarázat, a gyereket ilyenkor elvitték a javasasszonyhoz, a bábához, ha orvos nem volt a közelben. Ebből a korból származik a kis intő versike:

*„Kenegetik hájjal, mézzel,
Dorka néni gyógyszerével,
Öntő asszony mindent értő,
Jön az orvos, de már késő...”*

A régi babonás gyógymódokról sokat beszélgettünk Párkányi nénivel, aki 1916-ban született, és még emlékszik a régi szokásokra. Például akit *megigéztek*, az fölött *„vizet kellett vetni”*. A javasasszony a tűzhely mögött egy letört hegyű késsel keresztet karcolt a földre, a kereszt fölé vízzel telt edényt

tett, és abba három szem parazsat dobott. Ebből meg lehetett tudni, hogy az *igéző* miféle személy volt. Ha két szem parázs süllyedt az edény fenekére: férfi; ha csak egy: asszony. Ezután a javasasszony bemártotta kisujját a vízbe, végighúzta a beteg homlokán, és elmondta a bűvös ígéket: *„Kék szem, fekete szem, kézzel-vízzel lemosom. Ha asszony ígézett meg, száradjon el – ha férfi, repedjen meg.”* Ha valamelyik kisgyerek furcsán viselkedett, sokat betegeskedett, ólmot öntötte fölette. Az ólom alakjából állapították meg, hogy ki volt a „rontó”. (Pl. a kakastól ijedt meg. Ez a különös diagnosztika helyenként még most is szokásban van.) De azt is elmondta Mariska néni, hogy az epilepsziát, vagyis a nyavalyatörést hogyan gyógyították: leemelték az ablakkeretet, azt a beteg elé tartották, és így beszéltek hozzá, hogy a benne lévő gonosz lelket megtévesszék. A vérző sebre összerágott kenyeret és sótt tettek, ettől meggyógyult az illető. A vattát a pókháló helyettesítette.

Voltak persze tapasztalaton alapuló gyógymódok is, ilyenkor a füvesasszony adott tényleg hatásos orvosságot. Ugyancsak Párkányi nénitől tudjuk, hogy *„egy mindig sovány, férges gyerekkel kendergyökeret rágattak, amittől elmentek tőle a giliszták, és helyrejött”*.

Az évről évre visszatérő járványos megbetegedések okozói a fertőzött kutak voltak. Ezeket a kutakat közel fűrták a trágyadombhoz vagy a budihoz, és a bomló fekália beleszivárgott az ivóvízbe. Nemritkán a temető kútjai fertőzték a lakosságot. Megfigyelték, hogy a forrásokban gazdag hegyi falvak népei sokkal egészségesebbek, mint a lapályos részeken lakó emberek. A rossz higi-

*A mindent tudó és mindenhez értő
Párkányi Mariska néni, aki még
a rakott tűzhely készítéséhez is értett*

éniai viszonyok miatt csak kevés gyerek érte meg az öt évet. Különösen a fellépő járványok, a kolera és a himlő, a legyek által terjesztett betegségek terjedtek el, az ótvar és a trachoma. 1922-ben, a faluvá alakulás évében igen veszélyes kanyarójárvány volt Szerdahelyen, több gyerek meghalt, mivel a járvány skarláttal párosult.

Az ótvart (impetigo contagiosa), vagyis a fertőző bőrbetegséget a szúnyogok is terjesztették, megelőzésére alig volt lehetőség. Az arcon és a végtagokon pörkös, varras heg jelent meg, amit az orvos csak úgy tudott meggyógyítani, ha ezeket a bőrről lefeszette. Ha ez idővel magától meggyógyult, csúnya, ragyás bőrfelület maradt utána. A gyermekek nagy része ezen a betegségen keresztülesett.

Az uraság vagy az intéző évente háromszor kiszállította a birtokra a kaposvári orvost, és vizsgálatot tartott a cselédség körében. Csak igen kevesen teheték meg azt, hogy betegüket magánorvossal kezeltesék.

A bábaasszony vagy egy ebben jártas asszony foglalkozott „angyalcsinálással” is, amit a hatóság keményen büntetett. Szokás volt ez az egyikés falvakban. Ezt a beavatkozást gyakran az anya ellenkezése ellenére is végrehajtották. Ilyenkor a magzat fölött a családi tanács mondta ki az ítéletet.

Igen gyakran szedte áldozatait a tüdőgyulladás és a gümőkór. A gümőkört „szárazbetegségnek” nevezték, mivel a beteg valósággal elhervadt, elszáradt. Ellene nem volt védekezés. A gyomor bajokat jobban tudták gyógyítani.

Megemlítjük még a kutyák, a rókák és a farkasok által terjesztett veszettséget. Egy nádasszéli falu lakóit a farkasok 1801-ben csaknem kiirtották. A falu közepére egy erős cöveket vertek, ehhez láncolták a megmárt embert, amíg meg nem halt.

Mint mindent, a szerdahelyi emberek életmódját és szokásait is nagyban befolyásolta Kaposvár közelsége. Ezért az itt lakók életfelfogása a távolabbi falvak népének életszemléleténél jóval felvilágosultabb volt.

*

A babonás szokásokat a nép megtartotta, de ezeket a kultúra elterjedése és az egyház tiltása miatt a későbbi évtizedekben már senki sem vette komolyan.

Íme: a tükör eltörése hét évig tartó szerencsétlenséget jelent; ha az orrod viszket, bosszúság ér; ha csuklász, emleget valaki; akinek a jobb füle cseng, jó hírt fog hallani; nem lesz szerencséje annak, aki útjából visszafordul; aki felé a tele pohár feldől, annál keresztelő lesz; a négylevelű lóhere szerencsét hoz; a küszöbre helyezett lópatkó szerencsét hoz a házhoz; a kisgyermek körmét négyéves korig nem szabad levágni, mert különben tolvaj lesz belőle...

Jeles napok

Népi hagyományok

A régi időkben a falusi ember mindennapi élete, hétköznapja és ünnepe, gondolkodása és világszemlélete át volt szöve azokkal a benyomásokkal, hiedelmekkel, amelyek nemzedékről nemzedékre öröklődtek át.

A Kaposzserdahelyre betelepült családok magukkal hozták előző lakóhelyük hagyományait és szokásait. Különösen a városban dolgozó emberek vették át a városi viselkedés formuláit és szabályait.

Az egykori zsellérfalu néhány évtized alatt városi külsőt nyert, és ma már olyan, mint Kaposvár bármelyik zöldövezeti kerülete.

A közös érdek és közös sors tudata csak a községgé alakulás, még inkább a templom felépítése idején vált teljessé. A nyolcszáz éves múltú falu tulajdonképpen egy teljesen újszerű és korszerűen fejlődő község, a Zselic peremfalva, mely a tájegység minden jellemző vonását magában hordozza. Ismerve a község területfejlesztési koncepciójának terveit, a fejlődés kétségtelenül a városiasodás felé halad.

Mégis, ismerjük meg az egykori zselici falvak – így a pusztá, majd az önálló faluvá vált Kaposzserdahely – még fellelhető népi szokásait és kultúráját, amely a környező községek hagyományaival lényegében megegyezik.

A község „nótafájától”, az 1916-ban született Párkányi Istvánnétól, a mindent ismerő és mindenre emlékező Mariska nénitől mindent megtudhatunk, amit ebben a vonatkozásban szeretnénk megismerni.

Gazdag nótakincsében egyetlen szerdahelyi népdalt sem találtunk. Talán ilyen nincs is. A népdal lelke nem a dallamban, hanem a szövegben van. Éppen ezért örömmel hallottunk olyan ismert népdalokat, melyekben a helyet jelölő földrajzi nevet szerdahelyi környezetbe helyezte.

Számos nótát hallottunk a régi népszínművek betétdalaiból és az első világháborúban énekelt bakanótákból.

Szerdahelynek mindig volt saját falusi fúvószenekara. Hangszerelése a német községek fúvószenekaraihoz hasonlított. Ez a zenekar játszott magyar nótát, tánczenét és operettrészleteket is lakodalmakon, sorozáskor, búcsúkon és más ünnepek alkalmával, de a környező községek ünnepeire is meghívták.

Hallottuk, hogy a téglagyár-alapító Gönye Péter apja, Gönye István volt tótkaji számadó juhász híres nótáénekes volt. Pásztor- és betyárnótáiban a letűnt pusztai élet romantikáját idézte fel.

Majdnem minden házban megtalálható volt a mestergerendára akasztott kalendárium, melybe a nagyobb családi események és a soron következő feladatok voltak bejegyezve. Ezeket a falvakat járó vigécek terjesztették. A vásárló történeti kántálók helyi szenzációkat és betyártörténeteket énekeltek meg, amelyek a tőlük vásárolt nyomtatott lapokon, ponyvaregényeken keresztül is terjedtek.

Szüreteken, kukoricafosztáskor és más falusi összejöveteleken az öregek érdekes katonai- és betyártörténeteket meséltek, de előszeretettel hallgatta különösen a leány- és asszonynépség a lidércekről, boszorkányokról és más vajákosságokról szóló történeteket, melyeket el is hittek.

A mese hősei csodálatos képességű emberek. Mennek-mendegélnek heledhét ország ellen szerencsét próbálni. Arra járnak, amerre a madár sem jár. A táltos ló sebesebben viszi őket a szélnél és a gondolatnál. Királyok, katonák, szegények, gazdagok, halászok, juhászok szerepelnek a mesében. A pásztorfiú elnyeri a királylány kezét és fél országát, ha teljesíti a kitűzött próbát...

Boldog idők! Akkor még nem rontotta el az emberek képzeletvilágát a rádió- és a tv-korszak...

Felsorolhatjuk itt a vallási ünnepkörökhöz tartozó szokásokat. Nagy részük a katolikus hitvilághoz kötődik.

A karácsony előtti *betlehemezés* Jézus születését idézi. December 25. és 26. *karácsony, Jézus születésének ünnepe*. Ilyenkor még azok is elmennek a templomba, akik egész évben távol tartják magukat az egyházi ünnepektől. Különösen felemelő hangulata van az éjféli misének. A házaknál karácsonyfát állítanak, és a család minden tagjának ajándékokat adnak.

Ehhez hasonló a *Vizkereszt*, a háromkirályok ceremóniája január hatodikán. Ezen a napon kezdődik a házszentelés. Januárban elérkezünk a tél derekához. A nép lassan már a tavaszi-nyári munkára gondol, és egyes napoknak, így Vincének, Pál fordulásának, később Gyertyaszentelő Boldogasszonynak időjárásához regulákat fűz. Így: *ha megcsordul a Vince, tele lesz a pince*.

A katolikusok Gyertyaszentelő Boldogasszonykor szentelik a gyertyát, Jézus Krisztus jelképét, melyet ha haldokló van a háznál, meggyújtanak, hogy a rontó szellemeket elriasszák vele.

Balázs napján (febr. 3.) történik a Balázs-járás. Megértéséhez szükséges tudnunk, hogy Szent Balázs a középkorban a diákok egyik kedvelt védőszentje volt.

Érdekes *Mátyás apostol* (febr. 24.) *Jégtörő* jelzőjének a magyarázata. A középkorban szokás volt a szenteket jellemző tárgyakkal ábrázolni, hogy az írástudatlan hívek is rájuk ismerjenek. Így ábrázolták Szent Mátyást vértanúságának eszközével, a bárddal. A néphit az idő lassú enyhülését, a hó olvadását kapcsolatba hozza az apostollal, aki megkönnyőrül az embereken, és bárdjával megtöri a jeget, elúzi a hideget.

A tavasz a farsang végi jókedvnek, a nagybőjti töredelemnek és a húsvéti örömmek, továbbá a kezdődő mezei munkának az ideje. A farsang végi jókedvnek eredetileg kultikus célzata volt: a tavasz szellemét akarták vele elővarázsolni. A farsang legutolsó napjain, a *háromnapokban* vetett magban, ültetett palántában különösen lehet bízni.

A tavaszi jeles napok közül *Gergely* napját (márc. 12.) említsük meg először, amely csillagászati fordulathoz fűződő pogány hagyományok maradványa. A középkorban divat volt a Gergely-járás, amikor Szent Gergely pápa nevében diákká avatták a kisebbeket.

Nagypénteken, a protestánsok legnagyobb ünnepén szokás volt a mosakodás kint a szabadban. *Nagyszombaton* a tűzszentelés a gonosz szellem megsemmisítését szolgálta.

Húsvét estéjéhez fűződött a ma már elfelejtett határjárás, amely Jézus keresését jelentette. A tojásfestés és -adományozás a termékenységgel függ össze. Az ünnep másnapján kerül sor a ma is kedvelt locsolásra.

Szent György napja (ápr. 24.). Ez az ünnep már a rómaiak korában is virágzott, különösen a pásztorok ülték meg. Szent György napjának fő eseménye a jószág első, ünnepélyes kihajtása a mezőre. Ehhez a nagy eseményhez számos mágikus művelet kapcsolódik. A honfoglalás korába nyúlik vissza az a szokás, miszerint a gazdaasszony meztelenül háromszor megkerüli a jószágot, hogy a meztelenségtől megrettent gonosz ne merészeljen a közelébe férközni. Tavaszkezdő nap, a cselédvásárok napja volt.

Szent Márk (ápr. 25.), a búzaszentelés napja igazoltan Kaposszerdahelyen is divat volt, és az talán ma is. A búzaszentelési körmenet a határkerülésnek meghatározott rendeltetésű változata.

Az idegenből honosult május elsejénél (volt már a munka ünnepe is) a magyar népeletben mélyebben gyökerezik a *piros pünkösöd* napja. Régebbi hagyományai közé tartozik a pünkösdi király- és királynéválasztás. Ehhez az ünnephez tartozik egy sajátos népi misztériumjáték, a pünkösödölés.

Katolikus falvakban megtalálhatjuk *Nepomuki Szent Jánosnak* (máj. 16.), a vízen járók és utasok védőszentjének szobrát és tiszteletét. *Szent Flórián* (máj. 4.) a tűzvésztlől védi meg a falut, ezért ma is a tűzoltók védőszentje. *Szent Orbán* (máj. 25.) a szőlősgazdák tekintik égi pártfogójuknak. Egyes vidékeken a szent szobrát borral locsolják meg, sőt meg is köszöntik. De ha esik, és rossz idő van, akkor meghempergetik a sárban.

Az említett szobrok közül három megtalálható Szerdahely közelében. *Szent János* szobra valamikor a kaposvári vár kapuja előtt állt, ma a Kossuth téri Nagyboldogasszony-templom mellett látható. *Szent Flóriánnak*, a tűzoltók védőszentjének és *Szent Vendelnek*, a jószág tartó gazdák védnökének szobra Toponáron áll. Itt jegyezzük meg, hogy a gazdák és a pásztorok védőszentje más volt. A pásztorok védőszentje *Szent Dömötör* (okt. 26.). Ez a török világ alatt igen jelentős nap volt, mivel a török seregnek e nap után nem volt kötelessége a hadviselés. A várakba zárkoztak.

A mezei munka verejtékes komolysága jellemzi a nyári időszakot. Ehhez kötődik *Szent Iván* (jún. 24.) napja. Országszerte ismert szokás volt a Szent Iván tűzének gyújtása és átugrása. A tűznek ugyanis a régi pogány magyarság szerint tisztító, termékenyítő és gonoszűző hatása van.

Nagyboldogasszony (aug. 15.). Ilyenkor gyógyfüveket és virágokat szoktak szedni, e dátum körül tyúkot ültetnek. Számos helyen Nagyboldogasszony és Kisasszony (szept. 8.) között tartják a búcsúkat. Kaposszerdahelyen szeptember 12-én, Mária neve napján. (Erről még a templom történetével foglalkozó fejezetben is szó lesz.)

A halottak ünnepe *mindenszentek* napja és az utána következő *halottak napja*, amikor az elhunyt hozzátartozók emlékére és lelki üdvéért gyertyát gyújtanak. Ilyenkor a község apraja-nagyja kint van a temetőben. Virágot visznek és imádkoznak. Sokan otthon is gyertyát gyújtanak, mégpedig annyit, amennyi halottja van a családnak.

December hatodika a *Mikulás*, vagyis Szent Miklós ünnepe, amikor a gyermekeknek ajándékokat osztogatnak, melyeket az ablakba kitett cipőben helyeznek el.

Jeles napok

A *szilveszter* az évbúcsúztató, az egész évi lelki számadás és mulatozás napja, az *újév* a következő év kezdetét jelenti. Ilyenkor újévet köszönteni járnak a gyerekek, a felnőttek pedig képeslapokon vagy személyesen fejezik ki jókívánságaikat rokonaiknak és barátaiknak; és mindenféle fogadalmat tesznek.

Régen a falusi ember az időt a nap- és a holdállás szerint számította. Megvolt a saját kalendáriuma, amelyben számon tartotta a jeles napokat, az év napjaihoz fűződő állandó szokásokat és hiedelmeket. A jeles napokon kívül voltak *csizíós napok*, amelyen időjárás-tapasztalatokat tartottak számon. Ezeket később a naptárak is átvették.

Így például január 22-én, *Vince napján* ha olvadás van, jó bortelem lesz.

Február 2. *Gyertyaszentelő* napja. Ha kijön a medve, és jó időt talál, akkor visszamegy a barlangjába, mert hosszú tél lesz.

Február 14. *Bálint*, újabban Valentin napja. A szerelemmel hozzák összefüggésbe. Ekkor kezdenek párosodni a verebek.

Húshagyókedd vetőnap, ekkor kerül sor a gyümölcsfa-takarításra.

Február 24. *Jégtörő Mátyás*. Ahol nem Zsuzsanna, ott Mátyás viszi el a havat.

Március 19. Az első meleget hozó nap, József napja. A szólás szerint: „Sándor, József, Benedek, zsákban hoznak meleget.”

Március 25. *Gyümölcsoltó* termőnap.

Április 24. *György*, tavaszkezdő nap.

Május 1. A tavasz ünnepe. Hajnalban májusfákat állítanak. Korábban a munka ünnepe is volt.

Május 12–14. *Fagyosszentek*. (Szervác, Pongrác, Bonifác.)

Pünkösöd a nyár beköszöntésének ünnepe. Némely helyen pünkösdi királyt választanak.

Június 8. *Medárd* napja. Amilyen idő van, olyan idő lesz 40 napig.

Június 29. *Péter és Pál*. Aratást kezdő nap.

Augusztus 10. *Lőrinc* napja. Az ősz kezdő és rámutató napja. (Lőrinc a dinnyébe, a szarvas a vízbe csinál.)

Szeptember 1. *Egyed* napja, a számadó pásztorok szolgálatba állítása. A disznó hizóba fogása.

November 11. *Márton*, a tél kezdő napja. Ludat vágnak.

Adventhez, azaz Jézus Krisztus második eljövételének várásához (a november 30-hoz legközelebb eső vasárnaptól december 24-ig tart) számos népszokás is kapcsolódik. Az „adventi koszorú” egy felfüggesztett, fenyőágakból álló koszorú, négy gyertyája közül advent minden vasárnapján egyet-egyet meggyújtanak, miközben szent énekeket énekelnek.

December 13. *Luca napja*. Ekkor készítik el egész évre a gyógyszereket, és ekkor készül a Luca széke.

A legnagyobb népi ünnepe a katolikus falvaknak a búcsú és a vásár napja. Kaposzserdahely is a búcsútartásról kapta a nevét. Érdekes, hogy Kaposzserdahelynek nem volt nyilvántartott vásári napja. A kirakodó- és állatvásárokat Szennában, Patcán vagy Kaposváron tartották meg. Minden vásárnak megvolt a hagyományos rendje, megvoltak a babonái. Pl. az első vevőt nem engedik el. Az első kapott pénz megköpdösik, hogy „apád, anyád idejőj-

jön”. Elmaradhatatlan alakjai voltak a vásárnak a mutatványosok, a majom- és medvetáncoltatók, a jövődómondók és a plánétások, alkalmi foghúzó.

A *búcsú* napja a templom felszentelésének vagy védőszentjének emléknapja. Ilyenkor a falu népe rendbe teszi a háza táját. Tisztára seprik a járdát és az utcát. Látogatóba jönnek a rokonok és ismerősök, nemritkán még külföldről is. A búcsú népéhez tartoznak a vásárosok: kegyeszer- és szentképárosok, laci-konyhások, bábosok, körhintások. Nagy a forgalom, búcsúfia nélkül nem illik hazamenni. Az idők során kialakultak a búcsújáró helyek is, ilyenkor messze földről gyalog érkeznek a búcsúba a hívek, és fogadalmakat tesznek.

Kutatásaim során találtam egy 1911-ből való kaposvári vásártéri szabályrendeletet. Mivel a szerdahelyiek általában a kaposi vásárba jártak, érdekesnek tartom ennek ismertetését.

A kiállító iparosok a következő rendben állíthatnak ki:

1. Kalaposok, csizmadiák, cipészek, szűcsök, szűrszabók, bocskorosok, tutyisok, tarisznyások és lakatosok.
2. Szabók, festők, rőfösök, rövidárosok, gyalocsosok, földön árulók.
3. Bádogosok, rézművesek, szítások, fésűsök, könyvárusok.
4. Famunkások, asztalosok, bognárok, kádárok és esztergályosok.
5. Szíjgyártók, kötelesek, közel az állatvásárhoz.
6. Edényesek.
7. Zsír-, szalonna-, kalács- és pecsenyeárulók.

A felsorolásból azt is megtudhatjuk, hogy milyen iparosok és vásározók voltak abban az időben ezen a vidéken.

Iskolások betlehemi játéka

Fehér-part

A Ropolyi-erdő észak felé eső nyúlványának a neve Fehér-part. Valamikor irtatlan erdő volt ezen a vidéken, aztán kivágták az erdőt, helyébe szőlőt és gyümölcsöst telepítettek, de lassan ismét beerdősödik. Híres hely ez, itt húzódik a Zselici Tájvédelmi Körzet határa.

Kézenfekvő, hogy nevét fehér színű földje miatt kapta, mivel szürkésfehér, mintha csak mésszel lenne keverve. Mit tartalmaz ez a föld? Dr. Csorba József 1857-ben kiadott *Somogy vármegye ismertetése* című könyvében ezt írja: „Mészföld több helyen is van a Zselicben, amellyel falusi asszonyaink fehér föld név alatt szobájukat meszelik.” Ezzel az érdekességgel e sorok írója is találkozott, amikor gyerekkori barangolásai során egy rókakotorékhoz vezették a fehér nyomok. A tanár úr akkor kaolinra gyanakodott, de még most sem egészen biztos, hogy mi is ez a szürkésfehér „mészföld”. Erdemes lenne utánanézni!

A vándorcigányok szokása volt, hogy az erdők szélén telepedtek le, ahol putrilakásokat építettek. Se közel, se pedig messze a falutól, hogy biztonságos távolságra legyenek az emberektől, és közel az erdő nyújtotta eleséghez. Évszázadok óta együtt élünk, nap mint nap találkozunk velük. Gyakran megütözve, idegenkedve nézzük öltözködésüket, hangoskodó, gyakran sértő modorukat. Előítélettel mondunk véleményt szokatlan, esetenként megbotránkoztató viselkedésükről. Mit tudunk róluk? Talán annyit, hogy Indiából jöttek több száz évvel ezelőtt. Egész Európában szétszóródtak. Hazátlan, a többségi nemzethez alkalmazkodni nehezen vagy egyáltalán nem tudó, gyakran a peremléten élő emberek.

Kevesen tudják, hogy származásukat tekintve is több csoportra oszthatóak. Magyarországon három jelentősebb csoportot különböztetünk meg. A romungrók (magyar cigányok) a cigányság 70%-át teszik ki. Nyelvüket és hagyományos szokásaik egy részét már elvesztették. Többségük megélhetését a bűnözés és a segélyek biztosítják. A másik csoport, a kolompárok (oláh-cigányok) több meghatározó csoportra oszthatóak (lovári, drizári, masári, szolár, szintó). Eredeti nyelvüket és szokásaik nagy részét megőrizték. A cigány értelmiség jelentős részét adják. A harmadik csoport a beások. A rasszjegyeket leginkább magán viselő népcsoport szorgalmas, munkaszerető, ugyanakkor előítéletes viselkedésünk legfőbb célpontjai. A XIX. század végén kerültek Magyarországra a Kárpátokon keresztül, s az óromán nyelvet beszélik. A fehér-parti cigányok a beás csoporthoz tartoztak.

A romániai rabszolga-felszabadítás, vagyis 1865 után jöttek Magyarországra Erdélyen keresztül. Eredeti cigány nyelvüket elvesztették, mivel mint a mindenkori román bojárok rabszolgáinak kivágták a nyelvüket, ha cigányul szólaltak meg. Kezdetleges kunyhóikat hevenyészve készítették

el, ha menniük kellett, könnyen otthagyták, és máshol másikat építettek helyette.

A putri tulajdonképpen földkunyhó, és egyszerűen készül. Ásnaq egy két-három méter hosszú, két méter széles, félméternyi gödröt. Az egyik végére fordított V alakban két karót támasztanak össze, és a csúcsáról hátrafelé, a gödör végéig, a föld szintjéig fut a „tetőgerenda”. Így keletkezik a két hátrafutó háromszög, amit gallyakkal befognak, levelet szórnak, majd földet hordanak rá, s kész a „lakás”. A kis bejárati nyílásra ócska rongyot akasztanak. Elképzelhetetlen, hogyan, de néha hatan-nyolcan laknak a földkunyhóban, egymást melegítve. A putri előtt parázslott a tűz. Ez meleget adott, és egyben elűzte a „lakás” környékéről a csúszómászókat és a rovarokat. A megfégesegett putrit, vagy ha valamilyen betegség költözött bele, otthagyták és felégették.

A földkunyhó régen, az erdőben téli építmény volt, nyáron lombokból rakott sátrakban laktak a cigányok. A faluvégi erdőszélen már nem készül lombsátor, állandó szállássá válik a földkunyhó. Jó időben mellette alszanak, esőben behúzódnak.

A fejlődés következő szakaszát a vert falú szobácska jelentette. Ez nagyobb is, egészségesebb is; bonyolultabb az építési módja. Kijelöl az építő egy kétszer kettő vagy kétszer három méternyi területet. A négy sarokra és a jövendő falak közepe tájára leás egy-egy körülbelül másfél-két méter magas dorongot. Ezután már csak két deszka kell, amelyet a dorongok mellé kötöznek. Közéjük döngölik az agyagos földet, feljebb teszik a két deszkát; újra

Oláh cigány falu a Zselichen (1900)

döngölnek, mindaddig, amíg a tartóoszlopok magasságáig emelkedik a „fal”. Régebben így készültek a falusi tömésházak is.

Ezeket a szobákon valamiféle „ablak” is van. Néhány tenyérnyi üvegdarabot szereznek, amit a döngölés során az egyik oldalfalba helyeznek. Ez a falba épített kis üvegdarab nappal némi fényt ad, és mindenesetre az ablak illúzióját kelti. Az ajtó a falban hagyott nyílás. A tető rendszerint domború, legjobban talán a tehervagonokéra emlékeztet. Helyenként földet vagy kátránypapírt tesznek rá, vizenyős helyeken nádat, s kövekkel rögzítik.

Ezeket a lakásokat különleges, kívülről táplálható kis kemencével fűtik. A „kemencének” elvezető nyílása, kéménye nincsen, nem is kell, a kívülről bebecsapó lángok áthévítik, s így fűti a szobát. A kemence úgy készül, hogy hajlékony fűzfaágakat szúrnak le körben, sűrűn egymás mellé a kemence helyére, fölül összekötik, s kész a váz. Erre kerül az agyag. Ezt aztán kívül vastagon besározzák. Az első begyújtáskor kiég az agyag, megkeményedik, belül elégnek a váz gallyai, s áll a kemence. Egyben ez a tűzhelyük is. Kint, a ház mellett főznek. A kemencenyílás elé állított háromlábban van a fazék, s miközben fő az étel, a tűz átmelegíti a kemencét is. A szerdahelyi cigány családok jellegzetes étrendjéhez tartozott a szódabikarbónával gyúrt pogácsa. A bejárati ajtó mellett lobog a láng, főz az asszony, körülüli a rengeteg gyerek. Ha kész az ebéd, betolják a tüzet a kemencébe, ott marad egy idő, pipázgató cigány asszony vagy fiatal lány, s dugja egymás után a száraz ágakat a kemencébe...

Miből éltek a cigányok? A férfiak munkát vállaltak az erdészetnél, vagy teknőt, fakanalat, szerszámnyeleket készítettek (teknővájók), de elvállalták a faluban a sintérmunkát is. Az asszonyok fehér vászonruhában jártak koldulni. Hátukon ott lógott a sodrófára kötött batyu, néha egy kicsi tekenőbe raktott és rongyokba csavart rajkó is. Piac- és vásári napokon jellegzetes kép volt a városi utcákon gombát kínáló cigányasszonyok sora.

A szerdahelyi cigányok az ötvenes években költöztek be a községbe. A termelősövetkezethetnél vállaltak munkát vagy az erdőgazdaságnál, de sokan a városi építkezéseken dolgoztak, mégpedig igen szorgalmasan. Láthatóan igyekeztek ellesni a városi életmódot. Házaik is a községben vannak, megvettek egy-két elhagyott parasztházat, ezekben laknak. Ruházkozásuk nem sokban tér el a falusiak viseletétől. Különösen a fiatalok igyekeznek asszimilálódni. Rendesen járnak iskolába.

Emlegetnek itt egy „Lipics” ragadványnevű öreg cigány férfit, akinek száznál is több leszármazottja él a faluban. Nevük – akár az ország más vidékén lakó cigányok neve – foglalkozásukra utal: Bogdán, Kalányos, Orsós. Miről is beszélünk? Ősi foglalkozásukat már régen elfelejtették!

Kaposszerdahely összefoglaló története

- Árpád-házi királyaink korában a nyugatról bevándorolt Győr lovag fia, Ata (Ottó) nádor a Kapos folyó mentén 1061-ben bencés apátságot alapított, melyhez nagyobb birtok is tartozott. A Győr nemzetségbeliek voltak a Dersfiek ősei. Ez a nemzetség később három ágra, a Ders, a Dancs és az Imrefi családokra szakadt. A másik nemzetség, a Monoszlóiak egy évszázaddal később kapták meg a királytól azt a nagybirtokot, amelynek központja Ropoly volt. A Monoszló nemzetség feje Makariás ispán, kinek fia, Tamás Ropoly várashely alatt 1230-ban a szerdai napokra vásártartási jogot kapott. Ekkor alakult ki Szerdahely falu.
- 1245. Szerdahely vásárlás révén a Dersfiek kezére került. Címerükben kék pajzsban arany lilium látható.
- 1332-ben Szerdahelynek már temploma, sőt plébániája is volt. Az oklevelekben Tókajjal együtt említik. Plébánosa egy Tamás nevű pap.
- 1335-ben Dersfi Miklós a pálos remeterendnek Szent László tiszteletére monostort építtetett, és jelentős birtokokat adományozott.
- 1335. Egy peres vita során az országbíró kérte a pécsi egyházi káptalant, hogy megbízottja Tókaj határait járja be és mérje föl. Az udvarnokok helyettes ispánja és Simon falubíró a környékbeli falvak népével a földmérőket megtámadta, s nyilatkozással megfutamította, „s ha el nem futnak, meg is ölték volna őket”. Az ügy a király elé került.
- Az 1346. évi birtokelosztáskor a két Szerdahelyi testvér a birtokokat 18–18 arányban kétfelé osztotta. Szerdahely Dersfi Miklósnak jutott, de a kolostor kegyuraságát bátyja, Péter megtartotta magának. Ekkor történik először említés a Szent Szűz tiszteletére épült templomról.
- Mária királynő, Nagy Lajos király lánya, Zsigmond király felesége 1394-ben a segedi királynői birtokról ellátogat a szerdahelyi búcsúba. A templom búcsúja Lőrinc napján volt.
- 1403. Hűtlenség miatt Zsigmond király elkobozza a Monoszlóiak birtokait, és nagyobb részét a Szerdahelyieknek adja. Ekkor kerül a birtokközpont az újonnan épített kaposvári várba.
- 1408-ban a falu Szerdahelyi Koron János birtokába kerül.
- 1425-ben Szerdahelyi Ders Márton török fogságba esett. Olyan magas váltságdíjat kértek érte, hogy fiai csak a kaposvári vár elzalogosításával tudták előteremteni.
- 1443–1453 körül Szerdahely a kaposvári vár tartozéka.
- 1495. Berzencei Bornemissza János rokonaival megtámadja a szerdahelyi monostort, és Danch Pál leányainak, Orsolyának és Veronikának ott őrzött iratait elrabolja. Ebből évekig tartó per lett.

- 1501-ben Dersfi Miklós „az őt most nagyon szorongató szükség miatt” számos falvát, a Somogy megyei Bath erődjét és számos birtokot és falut minden tartozékukkal együtt 4000 aranyforintért Enyinghy Therek Imrének és feleségének, Krisztina asszonynak elzálogosította. A falvak felsorolása közt szerepel Szerdahely is.
- 1504-ben Ujlaki Lőrinc a kaposvári várat átadja jogos tulajdonosának, Szerdahelyi Dersfi Miklósnak. A vár így véglegesen a Szerdahelyiek birtokába kerül.
- Szerdahely lakói sokat szenvednek a kaposi vár hajdúinak zaklatásától.
- 1526. A mohácsi csata. A csatából menekülők elérik Segesdet és Szerdahelyt is. Kaposvárt megerősített birtokközponttá alakítják. Urai Dersfy István és Dersfy Farkas.
- 1544. A török véglegesen elfoglalja Budát. Kaposvár végvár lesz. A környéken török portyázók jelennek meg.
- 1555. Dersfy István és Farkas elhagyják Kaposvár várát, és vagyonukat a Felső-Dunántúlra mentik. A monostorból elköltöznek a szerzetesek.
- 1555 nyara. A török portyázók feldúlják a falvakat, a lakosság az erdőkre menekül.
- 1555. szeptember. A török elfoglalja Kaposvárt. A falvak lakosságát rabságba hurcolják. Az elpusztult magyar falvakba rácokat telepítenek.
- A török adójegyzék szerint Szerdahelyen (Városszerdahely) 1563-ban már csak 2 ház volt. A török elkezdte a lakosság visszatelepítését, így 1571-ben már 8 portát tartanak nyilván a faluban. A török ideiglenesen járási központnak (náhie) nevezi ki Szerdahelyt.
- 1686. november 12-én Badeni Lajos herceg csapatai a töröktől visszafoglalják Kaposvárt. A falvakba települt szerb családok azonban továbbra is maradnak.
- 1706. Miután Kaposvár vára a kurucok kezére kerül, a rácok dúlva és fosztogatva kivonulnak az országból. A zselici falvakat felgyújtják.
- Megkezdődik a töröktől visszafoglalt falvak újratelepítése. A somogyi falvak és földek nagy része az Esterházy család birtokába kerül.
- 1726. Hivatalosan is rendezik a birtokviszonyokat. Megyénkben Madarász László alispán irányításával összeírják a birtokos nemeseket. Mivel a Dersfy család kihalt, Szerdahelypuszta a Lengyel és a Prilej családok tulajdonába kerül.
- Az új tulajdonosok nagy szőlőbirtokokat telepítenek. Egy korabeli hivatalos feljegyzés szerint a régi kolostor helyén 1782-ben egy nemesi udvarház áll.
- 1802. A régi középkori templom helyén kápolnát építenek. A kápolna és az uradalmi pince maradványa ma is megvan a Hellmann-ház mellett.
- 1812. Egy hivatalos község-nyilvántartási okirat szerint a szerdahelyi kápolna körül még látszanak az egykori pálos kolostor romjai. Körülötte szőlőbirtokok vannak.
- 1831. Nagy kolerajárvány van a vidéken. Szerdahelyen harmincan esnek a járvány áldozatául.
- 1848. Megszűnik a jobbágyság rendszere.
- 1861. Tagosítják a termőföldeket.
- 1867. Megyei rendelet alapján lerombolják a betyárcsárdákat, így a szerdahelyi Barna nevű csárdát is.

- 1895. Bevezetik az anyakönyvek állami vezetését. Szerdahely a szennai anyakönyvi kerülethez tartozik.
  - 1894–99. Az eladósodott középbirtokosok eladják szerdahelyi földjeiket. Több kisparaszti család költözik be a faluba.
  - 1904. Iskolát építenek a faluban.
  - 1909. A belügyminiszter a Kaposszerdahely nevet adományozza „Szerdahely lakott hely”-nek. A határozatot 1929-ben véglegesítik.
  - 1914. A falu történetében először saját falujukban sorozzák be a szerdahelyi fiatalokat a Kaposváron állomásozó 44-es közös és a 19-es honvéd gyalogezredek soraiba.
  - 1917. Elkészül a kaposvár–ropolyi gazdasági kisvasút pályatestje. A vasút 1929-ig üzemel.
  - 1922. január 1. Kaposszerdahelyet önálló kisközséggé nyilvánítják, de az adminisztráció Szennában marad. Iskolát kap a falu.
  - 1927-ben az első világháborúban elesett hősök emlékoszlopát ünnepélyes keretek között avatják fel.
  - 1932. Makadámút készül a falun keresztül.
  - 1935. szeptember 14. Felépül a templom, melyet ünnepélyesen Szűz Mária tiszteletére neveznek el.
  - 1944–45. Menekülteket fogad be a falu. A második világháborúban 28 szerdahelyi polgári személy és katona halt meg.
  - 1949. Villamosítják a községet.
  - 1950. május 27. Tókajpusztát és Kisszennát Kaposszerdahelyhez csatolják.
  - 1951. január 1. Kaposszerdahely önálló tanácsú községgé alakult önálló anyakönyvi kerülettel.
  - 1956. október 30. Megalakult a községi Nemzeti Bizottság.
  - 1961. Megalakult a termelőszövetkezet.
  - 1968. A helyi termelőszövetkezet a szennai „Zselici Táj” tsz-szel egyesült.
  - 1969. A községi önálló tanács 1969. június hó 31-én megszűnt, és a szennai közös tanács irányítása alá került. Az 1985. évi tanácsválasztás után a szennai közös tanácsban Kaposszerdahely 9, Szenna 8, Zselickisfalud 4, Szilvásszentmárton 3, Patca 3 fővel képviseltette magát.
  - 1984. Vezetékes ivóvizet kap a község.
  - 1990. Kiépül a községi telefonhálózat, óvoda és lakótelep létesül, megszűnik a tanácsrendszer.
  - 1992. Elkészül a község rendezési terve.
  - 1993. Kiépül a gázhálózat.
-

Temetők és út menti keresztek

Minden emberi település szükségszerű kísérője a temető. A temetkezési helyek az őskorban kultikus célokat szolgáltak, a kereszténység és a világvallások pedig szent helynek tartják, mely az elődök emlékének tiszteletében, a feltámadásra várás hitében nyilvánul meg.

Az egyes falvakban vagy városokban lakó hívek, az azonos családbeliek és a rokonság igyekezett egy helyre temetkezni, hogy a feltámadás idején mindenki könnyen megtalálhassa a maga hozzátartozóját. Régen a kivégzett bűnözőt azért temették a temető árkába, hogy távol hozzátartozóitól a feltámadáskor is számkivetett maradjon, és a pokol tüzébe jusson.

A községet lakói elhagyják, de a temető nyomai a föld alatt megmaradnak, és a sírleletek pontos adatot szolgáltatnak a tudós régésznek az egykor ott lakók életéről.

Kaposszerdahely területén három ismert és egy elfelejtett temetőt takar a föld. Az ismertek közül a legrégebb a Kaposvárról idevezető műút bal oldalán, a Kossuth Lajos utca 5. számú ház melletti dombocskán van. (Lám, a temetők is meghalnak, az eltemetetteket elfelejtik a következő generációk.) Ez a temető minden bizonnyal a pusztá 1740 körüli újratelepülése után keletkezett, és közös volt Tókajjal. Meddig temettek ide, nem tudjuk, de valószínű, hogy egészen addig, míg az Öreg temető néven ismert temetkezési helyet 1897-ben meg nem nyitották. Földjét a kismartoni birtokos és pénzember, Moselt Ferenc hagyományozta a falunak. Az ide temetett szerdahelyiek neve a falu halotti anyakönyvének adataiból nyomon követhető. A mostani temetőbe 1964-ben temettek először.

Nagyobb figyelmet érdemelne a középkori Szerdahely temetőjének maradványa a volt kolostorkápolna mellett, ettől nyugatra, a Halasi utca végén. Feltárása véglegesen pontot tehetne a község történelmi szerepéről folyó vita végére. Ezért fontos, hogy ha ezen a részen bármi, akárcsak egy koporsószege is kerül elő a földből, azonnal jelentsék az önkormányzati hivatalnál!

A falvakban található régi, néhol már teljesen széjjelmálló, homokkőből faragott fészületeket vagy valamelyik védőszent tiszteletére készített szobrot elsősorban a katolikus falvak népe állíttatta fel a községbe ki- s bejáró utak mentén; a hétszázas és a nyolcszázas években vagy a múlt század elején. Az első világháború után már csak emlékoszlopokat állítottak.

Ezek az egyházi emlékek, kegyhelyek sok helyütt a kápolnát vagy a templomot helyettesítették, és a hegyközségi szőlőkben a harangláb mellett voltak elhelyezve.

Nem egy ilyen fészületet vagy piétát a község valamelyik tehetősebb polgára, városokban a céhek, céhmesterek, kastélyos helyeken pedig az uradalom állíttatott fel, legtöbbször fogadalomból járványveszélyes időkben vagy valamilyen természeti csapás után; sokszor a szülők, hogy szeretett fiuk a

háborúból épségben hazajöjjen, vagy gyermekük gyógyíthatatlannak hitt betegségéből felépüljen.

Ha máshol nem, de a temető bejáratánál vagy a közepén voltak ilyen keresztok vagy feszületek, itt azokért imádkoztak, akik távoli vidékeken hunytak el.

Az út menti feszületek sokat mondanak a helytörténésznek a község múltjáról, mivel a falu egykori határát jelzik; de ez sem mindig igaz, mert ezek közül sokat áthelyeztek az utcarendezések során, mint erre Kaposzserdahelyen is van példa. A „Lépj be imádsággal, és menj tovább békességben” felirat nem egy kőkereszt talpazatán még olvasható.

Valamennyi régi szerdahelyi kereszt fából készült, ami arra vall, hogy a nyolcszázas években a települést még szegény zsellérek lakták. Nézzük most ezeket a kereszteteket! A legrégebbi fakereszt, amiről tudunk, a Gaál-féle birtok elején volt a tókaji leágazásnál, közel a régi temetőhöz. Ezt 1824-ben szentelték fel. A feljegyzések szerint 1881-ben két kopott fakereszt állt még a pusztán, mindkettő az uradalmi majorságok területén. A legnagyobb a töröcskei hegy felé vezető leágazásnál állott, az utóbbit többször is kicserélték.

Hoss József apátplébános leírása szerint 1926-ban – négy évvel Kaposzserdahely községgé alakulása után – „Török István gazdálkodónak a község felett elterülő fehér-parti dűlőben levő birtokán kőkereszt állott. Semmi írás nincs róla: ki állította, de a községbeliek sem emlékeznek a kereszt múltjára. Elképzelhető, hogy ezt az ismeretlen eredetű keresztet 1780 körül emelték, amikor a régi kolostor romjai körül már virágzó szőlőbirtokok voltak, és ugyanitt – mint azt egy 1782-ben készült katonai felmérésben feljegyezték – egy nemesi udvarház állt, néhány évtizeddel később pedig már egy kápolnáról is írnak. Nem járunk messze az igazságtól, amikor arra gondolunk, hogy a Hellmann-féle »templommaradvány« ennek a kápolnának a megmaradt része lehet. Fenntartója nem volt. Semmiféle igazoló írás nincs, hogy a kereszt elhelyezésére a területet jogilag valamikor telekkönyvezték volna. Ott állott gazdátlanul. Török István a keresztet felajánlotta az egyházközségnek.” Később, 1929-ben ezt a keresztet a község egyik tehetősebb gazdájánál, Bereknyei Márton házában helyezték el ideiglenesen, mert arról volt szó, hogy a templomot is a Bereknyei-féle telken építik föl, a Jó-kút-völgy leágazásánál.

„Egy kis dombon állott kútágashoz hasonló falában a község egyetlen, 18 kg-os harangja.”

Temetők és út menti keresztok

Volt egy vasból készült kereszt is a hősök 1927-ben felállított emlékoszlopa előtt. Az ilyen keresztet általában a csatamezőn elhunytak emlékére szoktak állítani. Részletes történetét nem ismerjük.

A legismertebb kaposszerdahelyi kereszt most az önkormányzattal szemben látható, ez a Hovalesz-kereszt, melyet Hovalesz Pál és felesége állítottatott 1912-ben. Egy másik kőkeresztet 1941-ben Sovány Imre állítottatott a templom előterében.

Nem messze Hellmann Sebestyén bíró házához, egy kis dombon állott – amint Hoss József írja – kútághoz hasonló falában a község egyetlen, 18 kg-os harangja. Ezt a kis harangot a községbeliek nagyon szerethették, mert ragaszkodtak hozzá, hogy a templom felépítése után is megmaradjon. 1929-ben új haranglábat készítették a kis harangnak, és az ekkor elkészült két új haranggal együtt szentelték fel. Most az új temető bejárata előtt áll egy díszes haranglábon.

Temető platánfasorral

Templomépítés, vallásos élet

Úgy gondolom, nem kell különösképpen bizonyítani, hogy az elmúlt évszázadokban milyen sokat jelentett a vallás a falusi ember életében.

Kaposszerdahely ezen a téren is sajátos helyzetet foglalt el a környező községek között, mert amíg Szenna, Patca, Zselickisfalud és Szilvásszentmárton népe református, addig a mi falunk lakosai többségükben római katolikusok voltak.

Csakhogy Kaposszerdahely templom nélküli, igen fiatal falu volt, ezért a község hívő katolikusai Kaposvárra jártak misére. A megyeszékhely pedig – mint ismeretes – erősen katolikus szellemű egyházi befolyás alatt álló város volt, melynek plébániájához több környékbeli falu fiókegyháza is tartozott.

Amikor dr. Hoss József apátplébános 1923-ban a kaposvári plébánia vezetését átvette, igyekezett híveit mindjobban megismerni, és elődjének, dr. Zimmert Józsefnek ajánlása szerint arra törekedett, hogy Kaposfüreden és Kaposszerdahelyen templomot építsenek.

A jeles főpap a kaposszerdahelyi helyzetet így jellemezte: *„A falu népe még Fürednél is szegényebb. A legkülönbözőbb helyekről összeverődött, még egészen össze nem forrott csoportosulása a családoknak. (...) Sok köztük az uradalmi cselédből lett zsellér, akik napszámmal, fuvarozással, aratással, favágással tartják fenn szegényes életüket. Mások idegenből ideszakadt törpebirtokosok. Alig egykettő köztük a vagyonosabb. A községnek nincs közszelleme. Ez majd csak akkor alakul ki, hogyha az itt született gyermekek lépnek apáik nyomdokaiba. A község népe vallásilag megoszlott. Ha nem is sok, néhány református család mégis lakik benne. Az 1930. évi népszámlálás szerint a katolikusok száma 457, a reformátusoké 16, ág. ev. 8. Lakik itt még ezenkívül 2 zsidó család is, az egyik kereskedő (szatócs), a másik vendéglős. Összesen 6-an.”**

A szerdahelyiek lelkiületükre nézve csendesek, az élet gondjaival elfoglalt szegény emberek.

Dr. Hoss József naplójából azt is megtudhatjuk, hogy *„vasárnap délutánonként Herzán Cézár tanító tartott nekik (a híveknek) litániát az állami elemi iskolában, amelyre inkább csak az asszonyok meg a gyerekek jártak el, férfiak csekély számban. Alapjában nem rosszindulatú emberek, de nagy szegénységük miatt nehezen mozgathatók a jóra.”*

A saját templom építése régóta foglalkoztatta a falu lakóit, erre a célra már az első világháború előtt is gyűjtöttek dr. Zimmert József buzdítására. Az apátplébános nyílt kapukat döntött akkor, amikor a templom építésére nagy szervezőmunkába kezdett. Nemcsak a megye vezető személyeit kereste fel, és

---

* Dr. Hoss József naplójából.

kért tőlük támogatást, hanem a község polgárait is igyekezett meggyőzni arról, hogy a templomépítés kivitelezhető és üdvös feladat.

Mivel az apátplébános a templomépítés körüli huzavonának okát abban látta, hogy a szerdahelyiek és a plébánia közti viszony rendezetlen, most ezen a visszasságon kívánt változtatni. *„A hívek jogilag a kaposvári plébániához tartoztak, de ennek a kapcsolatnak az érzete nem élt bennük. Magukra hagyatva éltek szegényes életüket. Papot csak temetés és beteglátogatáskor láttak. A hitoktatást a tanító végezte, csak úgy barátságból”* – írja.

Hosszas huzavona után az igyekezet sikerrel járt, és az „egyezség” megtörtént. Ekképpen:

„A szentségek kiszolgáltatásánál a kaposvári plébánia rendelkezésre áll, stóla fejében a mindenkori kaposfüredi stóla fizetendő; fuvar a híveket kötelezi.

A karácsonyi és húsvéti szent időben egy lelkésznek a helyszínre leendő küldésével gondoskodás fog történni arról, hogy a hívek a szent gyónás és áldozásukat elvégezhesék. A szükséges fuvar a hívek kötelesek szolgálni.

A kaposvári r. kath. Plébános Úrnak fent körülírt lelki szolgálatai fejében minden r. kath. házaspár után 15 kilogramm búza lesz fizetve.” (...)

A jogi megállapodáson kívül meggyőző erővel igyekezett a híveket a templomépítés mellé állítani a kitűnő pap.

„Az a nép, mely templomot épít, bízik a jövőjében”, volt az önbizalmat keltő jelszava. 1923 májusában összehívta a híveket az elemi iskolába. De *„ezek az elfásult emberek nehezen mozdultak meg, aztán meg a község vezetője, Hellmann Sebestyén bíró is igen nehezen melegedett fel az ügy iránt. Végre hosszas rábeszélés után sikerült rávennem a híveket arra, hogy elhatározták a templom építését, helyesebben elfogadták a templomépítés gondolatát. Együttal templomépítő bizottságot is választottak. Elnök lett Horváth György kőművesmester. Tagjai: Bereknyei Márton, Gulyás György, ifj. Sovány Imre.”* A napló a továbbiakban arról is hírt ad, hogy a következő gyűlésen jelentős értékű adományokat jegyeztek pénzben és terményben; sőt a község férfiai főbírói engedéllyel a járás területén is gyűjtöttek. Különösen Bereknyei Márton gazda gyűjtött nagy szorgalommal és tiszteletreméltó eredménnyel a *szelici reformátusok között, lévén ő maga is református. (...) A járásbeli és helybeli gyűjtés eredménye 31 000 téгла, 28 q búza meg valami kevés rozs és tengeri lett. Ez a kis vagyon vetette meg a templomépítés alapját és fűzött össze szerdahelyi híveimmel.”* (...)

Ugyanezen 1923. év nyara még előbbre vitte a templomépítés ügyét. Bereknyei Márton felesége, Csabay Teréz katolikus vallású volt. Mivel a család birtoka az ő nevében volt, ajándékba adott belsőségéből 246,6 négyszögöl területet a templom helyéül. Ez a terület az országútról a Jó-kút-völgybe vezető községi út mellett fekszik, Bereknyeiné telkének az országúttól számított túlsó szélén. A kihalított terület egyik része magasan fekszik, másik része lejtős.

A templomhely szép magaslaton feküdt, de periferikus helyen volt. *„Az adományt azért szívesen vettem – írja Hoss József –, mert arra számítottam, hogy a hívek lelkesedését és áldozatkészségét fogja fokozni. A faluban lévő ellentétek és pártoskodások miatt azonban reményeimben csalódtam, mert a Bereknyei és a községi bíró között lévő ellentétből kifolyóan sok kellemetlenség származott.”*

A templomépítési bizottság a szennai téglavetőt kívánta kibérelni az építkezés céljára. Azonban a bizottság pénztárosa megelőzte őket, és saját céljaira kivette a téglavetőt. Sőt még arra is rávette a község képviselő-testületét, hogy kölcsönadják neki a templom fáradságosan összegyűjtött vagyonát, ami 31 342 db téglának felelt meg. De hamarosan csalódniuk kellett, mert a „Tüzér” ragadványnévre hallgató Tóth József téglavetője hamarosan befuccsolt, és a kölcsönbe vett pénzt igen nehezen tudták tőle visszaszerezni.

A téglát végül is Gönye Péter helybéli téglavetőtől vásárolták meg.

Dr. Hoss József ezután érdekes leírást ad naplójában a szerdahelyi búcsúról:

„Különös félszessége a helyzetnek, hogy a templom nélkül való kis községnek úgynevezett búcsúja is volt. Úrnapján, vagyis június elején hívták meg a rokonokat és ismerősöket. Jó magyar szokás szerint ettek, ittak, s a kocsmában táncoltak. A szokás eredete iránt érdeklődvén, érdekes magyarázatot kaptam. (...) Még a béke idején a katonatisztek úrnapján évről évre a délutáni órákban kirándulásra mentek Szerdahelyre is, meg Szennába is. Ebből a példából a szerdahelyiek tanultak, és bevezették az úrnapi eszem-iszomot.”

A tudós pap ezután leírja, hogy szerette volna a szerdahelyieket leszoktatni erről a szokásról, mivel a búcsú miatt még kevesebben jártak szentmisére, és arra akarta rávenni őket, hogy a búcsút tegyék át úrnapról másik napra. Ebből aztán veszekedés támadt, és a község hívó népe két pártra szakadt. Érvek és ellenérvek hangzottak el. Voltak, akik Szent Vendel napján szeretnék volna megtartani a búcsút, ezt az álláspontot képviselték a Hellmann bíró-pártiak, míg a Bereknyei-párt más napon kívánta volna megtartani ezt a falusi viszonylatban igen fontos eseményt. Többéves civakodás után végül is a templom felszentelésének napja döntötte el a kérdést, és a búcsúnak Mária neve napját jelölték meg, vagyis szeptember 12-ét.

Naplórészletek

1926. év. Erdővétel.

Az 1926. év nagyobb haladást mutat a templomépítés tervezgetésében. Az Esterházy-hitbizomány pazderjási erdejét (a községgel szemben elterülő domb, a kövesúton túl, amelynek alján most a kisszennai házak épültek) a földbirtok-reform-törvény értelmében kiosztották a környékbeli igénylők között. A szerdahelyiek kis része is evvel az intézkedéssel kapcsolatban költözött át a patakon túlra, arra a kis telepre, amelyet ma Kisszennának neveznek. Az erdő fája eladásra került, mert a hitbizomány csak az üres telket adta át. Nem tudom most már biztosan megállapítani, ki vetette fel a gondolatot, de egyik napon megjelent előttem Hellmann bíró néhányadmagával, és feltette a kérdést: nem lehet-e nekünk megvenni az erdőt a templomépítés céljaira? Nagyon megtetszett a terv, és rögtön érintkezésbe léptem Bölöny Ödön hercegi gazdasági tanácsossal, aki a hitbizomány kaposvári képviselője volt. A tanácsos jóindulatú katolikus ember volt. Nagy megértéssel fogadta előterjesztésemet, erre azután megindultak a tárgyalások a hitbizományi erdőmérnökök és köztünk. Ekkor láttam, hogy népünknek milyen természetes esze van. A vezető községi emberek közül többen kimentek az erdőre, végigjárták az egész területet, megvizsgálták

a fákat, s ennek alapján felbecsülték az értékét. Becslésükben minden mérnöki eszköz híján alig tértek el az erdészek szakbecslésétől. Ezek az emberek kora gyermekségüktől fogva sokat járnak az erdőben, fairtás és fuvarozás közben valami ösztönös érzék fejlődik ki bennük, figyelik az erdészek munkáját, mérését. Innen magyarázom képességüket. Szóval megindultak tárgyalásaink. Egy kis huzavona után megállapodtunk abban, hogy a 62 katasztrális hold erdőt megvesszük 160 000 000 koronáért. Egy kicsit meglepett a felelősség érzése: sikerül-e vállalkozásunk, de azért belevágtam abban a tudatban, hogy az Úristen nem hagyhat el bennünket.

A vétel után hátra volt a fa értékesítése. A faluban és a környéken kidoboltattam, hogy az egyházközség részéről megvett fát lábán eladjuk. Megjöttek a vevők a kítűzött napokra. Megszerveztem a híveket, akik Herzán Cézár tanítóval kimentek az erdőre, és ott darabonkint árverés útján a fát eladták.

1927. év. Püspöklátogatás.

Augusztus hó 11-én megtiszteltetés érte a községet. Püspök Atyánk a közel fekvő Bárdibükkön tartózkodott. Ott időzése alatt ellátogatott Kaposzterdahelyre is. Nagy örömnapja volt ekkor a szerdahelyieknek. Ilyen megbecsülés nem érte még őket: meglátogatta a községet a püspök. Nagy tisztességnek vették. A hősök szobránál díszkapuval várták, köszöntötték gyerekek és felnőttek. Az ilyen látogatások mindig üdvösségesek, mert híveinkben ébresztgetik az öntudatot. A püspök kedves közvetlensége igen jólesett nekik, aki ez alkalommal beszédet is intézett hozzájuk.

Egyéb nevezetesebb esemény ebben az évben a községben nem történt.

A népesedési statisztika a következő: született 9 katolikus gyermek. Meghalt 5 egyén, házasságot kötött 5 pár.

1928. év. Herzán Cézár távozása.

A kultuszminiszter május hó 15-ével Szigetvárra helyezte Herzán Cézár tanítónkat. Igazgatóvá nevezték ki. Így akarták elismerni hivatalos részről érdemes munkáját. Igazi tanító volt. Szelíd lelkű, csendes ember, akit azonban az élet megsebzett. Annakelőtte Bánhidán volt katolikus kántortanító. De feslett felesége otthagya. Egy darabig egyedül élt. De amint korban haladt előre, gondozóra szorult. Otthagya szép állását. Átment az állam szolgálatába, mert polgári házasságot kötve, nem maradhatott meg korábbi állásában.

Herzán Cézár helyébe a minisztérium Sárközy István fiatal, nős tanítót helyezte ide az Alföldről. Első bemutatkozásra szerény, kedves embereknek látszanak. Annyira fiatalok, hogy gyermekeim lehetnének. Úgy is kezelem őket. Azt látom, nekik is jólesik itt a nagy ismeretlenségben. Mit tehet a pap, annak mindenkit fel kell karolnia.

Harangok.

Még ugyanebben az esztendőben megindítottam harangok beszerzésére irányuló tevékenységemet is. A kis községnek eddig egyetlen kis 18 kg-os harangja, helyesebben csengője volt. Kútághoz hasonló falábon állott a községnek a hősök oszlopától nyugatra eső utcájában egy dombon, nem messze

Hellmann Sebestyén bíró házából. A haranglábat nagy földtöltés vette körül. Font sövény tartotta össze a szétomlástól. A harangláb pusztulásnak indult. Ezt az alkalmat felhasználtam új harangok beszerzésére. Legalább két harangot szerettem volna a községnek, amelyeket később a templom megépítésével átvihetünk majd a templom tornyába. Tekintettel a község szegénységére, Szlezák László budapesti harangöntőhöz fordultam kérésessel. Szlezák néhány évvel előbb megkapta a kaposvári templom harangjainak elkészítését. Ebből kifolyólag a vármegyében is sok megrendeléshez jutott. Ezért hajlandónak mutatkozott egy darab 50 kilogrammos harang adományozására. Az ekként biztosított harangon kívül most már a másik nagyobb harang megszerzésére a hívek hozzájárulását iparkodtam megszerezni. Részben az ő adományukból, részben a templomalap vagyonából megrendeltem a nagyobbik harangot is. Ennek hangja F, amannak A. Házzól házza járva koldultuk össze a harang árára a hívekre eső hozzájárulást. Jellemző népünk konzervatív természetére, hogy a régi kisharangjuktól nem tudtak megválni, és nem voltak hajlandók a harangöntőnek átadni a nagyobb harang ára csökkentésére. Így lett a szerdahelyieknek három harangjuk. Ezért történt, hogy a három harang közül csak a két nagyobbik van összhangban, míg a kis csengő hangja elüt. De ezt már nem sikerült megakadályoznom, mert hát mondták a jó szerdahelyiek, az a „kis harang igen jól elveri a jégfelhőket”. És meg kell vallanom, hogy ezt a téveszmét egyelőre nem sikerült fejükből kivernem. A nagyobbik harangnak súlya 101 kilogramm. A boldogságos Szűz Mária tiszteletére fogjuk felszentelni annak emlékére, hogy a török világban elpusztult temploma Szerdahelynek szintén a Szent Szűz tiszteletére épült. Felírása is ezt a gondolatot örökíti meg, így hangzik ugyanis:

Ércnyelved nyomán, ha lelketek ébred,
Nézzetek a múltba! Ősi dicsőségnek
Százados fényét hirdeti hangom,
Régi hit mélye, hogy újra fakadjon.

A kisebbik harang Szent István nevét viseli azért, hogy az országalapító szent király munkás áhítatára figyelmeztessen. Rája a következő emlékeztető sorokat öntettem:

Zengő szavamra lelketek jöjjön,
Túl az anyagon és túl a földön.
Szómba, ha kérő imákkal léptek,
Eljövend újra volt dicsőségtek.

A kis község harangjai a szerződésben kikötött időre elkészültek, és 1928. október 28-ára megérkeztek a kaposvári állomásra. Nagy napja volt ez a falu népének. Már napok óta lázas buzgalommal készültek hazavitelükre. Koszorúk fonásával, kocsik rendezésével, a körmeneti rend megbeszélésével foglalkoztak, s mikor elérkezett a nap, együtt volt az egész község. Példás rendben, komoly viselkedéssel, lovasoktól körülvéve, ünnepélyes menetben jöttek harangjaikért. A két harangot két kocsira feltéve indultunk el, miután a hívek saját kezükkel

készített, határukban termett virágkoszorúkkal megkoszorúzták. Magam a község vezetőségének társaságában, a hívekkel együtt kísértem ki a harangokat. A faluban először a leendő templom telkére mentünk, ahol az egész falu népéhez beszédet intéztem. Utána ima következett, majd az egész népsereg levonult Bereknyeiék udvarára, ahol a harangok a kocsin nyugodtak. Erős férfiak dorongokkal felemelték a harangokat, mások meg megkongatták. Általános ujjongás vett erőt a lelkeken, sokaknak az örömtől könny csillant meg a szemében, hogy végre megérték azt az időt, hogy harangjaik lehetnek. A harangokat azután bevittük Bereknyeiék első szobájába. Ott adott nekik helyet a család, mert a haranglábat még nem tudtuk beszerezni. Itt is maradtak a következő esztendőig.

1929. év. Harangláb.

Említettem, hogy a harangokat 1928-ban, megérkezésük után nem lehetett felszentelni, mert nem volt harangláb. Nem készülhetett el pedig azért, mert nem tudtuk még beszerezni a hozzá szükséges faanyagokat, nem volt pénz. A gazdáktól vettem megfelelő magasságú és erősségű akácfákat. A szabad levegőn engedték kissé megszáradni, és azután Kappéter István kaposvári mérnökkel elkészíttettem a harangláb terveit, és a szerdahelyi áccsal (úgy emlékszem, Kopasznak hívták) és néhány fűrő-faragó emberrel a tavasz végén elkészíttettem a haranglábát. A felállítás előtt újabb kérdés merült fel: hol álljon a harangláb? Hosszas rábeszélés után sikerült végre elérnem, hogy nem a régi helyén, hanem az építendő templom telkén állítottuk fel. Történt abból az elgondolásból, hogy itt a dombon a harang szava messze elhallik, s figyelmezteti úgy a Jó-kút-völgyben lakókat, valamint a község derekát, az országút mentén fekvő részét. Mindezek az előkészületek felemésztették az év első felét, mert hát a mi népünk bizony lassan mozog, és idő kell, amíg valamit el lehet vele fogadtatni. Végre mégis elérkezett a nagy nap.

Harangszentelés.

Július 28-a volt a község örömnapja. Megérhettük végre a sok fáradozás első nagy eredményét: a harangszentelést. Bereknyeiék lakásából a harangokat felhoztuk a dombon felállított harangláb mellé. Ponyvasátorban a hívek szép oltárt állítottak. Tíz órakor a Boldogasszony Anyánk énekehangjaival vette kezdetét a szertartás, amelyet személyesen végeztem. A szentelés előírt szertartása és a szentbeszéd után táborig mise volt, amelyen Németh József kaposfüredi kántortanító végezte a kántori teendőket. Szentmise közben Tankovics János kaposvári malomtulajdonos, a kerület országgyűlési képviselője énekelt szép, hazafias Mária-éneket. A szentmise befejeztével markos férfiak elhelyezték a harangokat a már elkészített haranglábba. Idehozták a kis csengőt is. Mikor mindennel elkészültek, akkor a nagyharangot Hellmann Sebestyén községi bíró húzta meg először. Midőn valamennyivel egészen rendbe jöttek, akkor magam is, utánam Herzán Cézár igazgató tanító és Németh József kántortanító szólaltatták meg a harangokat. Az emberek odavoltak a boldogságtól és a büszkeségtől. Szabados István gazda mondott köszönetet nekem és Herzán Cézár volt igazgató tanítójuknak, aki erre az alkalomra külön elutazott Szigetvárról. A Himnusz hangjaival közösen elmondott Úrangyalával végződött a szép kis ünnepély.

1930. év. A búcsúztató.

Temetések alkalmával Szerdahelyen is az volt a szokás, ami Kaposfüreden s részben Kaposvárott is. A kántor kinek-kinek társadalmi helyzete szerint, némelykor meg a lefizetett összeg nagysága szerint úgynevezett „búcsúztatót” énekelt, ha a hozzátartozók úgy kívánták. A halott rokonainak nevét kírímekekbe foglalt búcsúzó versekbe foglalták. Mikor kinek-kinek nevét énekelték, illet hangosabban kiabálni és gyászának pogány módon kifejezést adni. Ezek a kírímekek, amelyeket búcsúztatónak neveztek, minden vallási tartalom nélkül való szellemi erőlködések. Sokszor nevetséges, majdnem triviális tákolmányok. Sógor, koma, testvér, jóbarát, mind belekerültek a verszetembe. Idegen szemlélőknek némelykor valósággal nevetséges jelenetszámba menő események játszódtak le a koporsó mellett. Füreden ez év januárjában sikerült keresztülhajszozni ennek a torz szokásnak megszüntetését. Április hónap folyamán itt is végrehajtottam régi tervemet. Így legalább részben sikerült a temetési szent ténykedések komolyságát előrevinni. Itt kevesebb nehézséggel találkoztam, mint Füreden, de azért mindmáig kísért, s próbálkoztak is azóta, hogy egyik-másik esetben visszaállítsák a régi szokást. Azért folyton résen kell lenni, és az erre irányuló kérésnek mindig határozottan ellenállni.

Az egyházközség megalakulása.

Kaposvárott már 1928-ban megalakult az egyházközség. Szerdahelyen minden igyekezetem ellenére sem mentem az egyházközség megalakulásával semmire.

Megjelent a püspöki rendelkezés, amely az egész egyházmegyében elrendelte az egyházközségek megalakulását. Az utasítást tehát végre kellett hajtanom. A legutóbbi hónapokban a helyzet kissé megváltozott. A régi bíró helyett a falu népe mást választott. Ajánlásomra a főszolgabíró Gönye Pétert ajánlotta, akit a falu el is fogadott. Meghirdettem az egyházközség megalakulását kimondó közgyűlést, erre meghívtam Barcsay Ákos kaposvári főszolgabírót. Meg is jelent az egyházközségi közgyűlésen november hó 14-én. Felkérésemre ő magyarázta meg a híveknek az egyházközség gondolatát és céljait. Így azután félig akarva, félig egy hatósági tekintély hatása alatt kimondották az egyházközség megalakulását. A püspöki jóváhagyás elnyerése után, november hó 23-án megtartottuk az alakuló ülést, amelyen az anyaegyház képviselőiben megjelentek Czanyó László és Hegyi Árpád egyházközségi alelnökök is, hogy az alakulásnak nagyobb fényt és tisztességet adjanak. Az eskütétel után megtörtént a megalakulás. Az egyházközség világi elnöke Gulyás György cipésmester lett, aki már korábban is tagja volt a templomépítő bizottságnak. Gondnok: Pap István, pénztáros: Herkovics József, jegyző: Sárközy István tanító. A képviselő-testület tagjai: Kelemen József, Gönye Péter, Mencseli József, Pap Sándor, Vrabcz István, Bereknyei Mártonné, Hellmann Sebestyén, Matók Lajos, Somogyvári Pál, Bencs Ferenc és id. Sovány Imre.

1931. év. Új templomtelek vétele.

A templom építésére a Bereknyei-féle telek nem felelt meg egészen a célnak, kicsi volt a hely. A nehezen összegyűjtött pénzt nem akartam a pusz-

tulásnak kitenni, ezért azt a javaslatot tettem a képviselő-testületnek, ve-
gyünk a templomnak a községben alkalmasabb helyet. (...)

Kappéter István mérnökkel körülnéztünk a faluban, és minden megol-
dási lehetőség között a legalkalmasabbnak Horváth János csendőr telkét ta-
láltuk. Ő hajlandó volt a ház helyet 2400 pengőért átadni. Az egyházközség
képviselő-testületének meghallgatása után a telket meg is vettük. Ezek után
Bereknyeiék természetesen dúltak-fúltak. Avval a kéréssel jöttek a képviselő-
testület elé, hogy az ajándékozott telket bocsássuk vissza birtokukba. A kép-
viselő-testület ebbe hajlandó volt belemenni, és kijelentette, hogy a birtokot
bármikor rendelkezésre bocsájtja, amikor Bereknyeiék kívánják. Annyit meg-
tettek mégis, hogy a haranglábat és a kőkeresztet megtűrik mindaddig, amíg
végre helyére elhelyezhető lesz. Ez a megoldás gyakorlatilag jobb is, mert
a templom számára nagyobb helyet kaptunk, a templom a falu közepén lesz,
az emberek könnyen megközelíthetik, és a fekvése is igen szép, különösen
Szenna felől, amikor az ember a kövesúton jön.

Templomi felszerelések.

A szerdahelyi szentmisék száma tovább emelkedett, mert a folyó évtől
kezdve az iskolások rendes gondozása miatt az iskolai év elején és végén a
gyónások alkalmával is kimegyünk a szentmisét bemutatni. Nem lettem vol-
na köteles eme újabb terhet vállalni, de a gyermekek nevelése szempontjából
szükségnek tartottam. És miután az egyházközség költségvetésileg is gon-
doskodott a fuvarkérdésről – amennyiben bérkocsit biztosított számunkra –,
így nem zárkoztam el előle. A többszöri kijárás nehézkessé tette a felszerel-
ések magunkkal vivését, mert egyéb híján az utóbbi években kénytelenek vol-
tunk nagy batyuba kötni egy egész oltár felszerelését. Megvallom, a kaposvá-
ri templom felszerelését is kímélni akartam. Innen voltunk tudniillik kényte-
lenek a templomi felszereléseket kölcsönadni. De a hívek lelki épülése is ve-
zetett, akartam megfelelőbb környezetről gondoskodni a szentmise bemuta-
tásához. A régi, kényelmetlen kis iskolaasztalt kicseréltettem, s a saját költ-
ségemen kinyitható miséző asztalt készíttettem, amely oltár nagyságú volt.
Azonkívül egyéb, kisebb értékű felszerelést vettem az oltárra. Elhatároztam,
hogy egész oltárfelszerelést szerzek be bármi úton-módon. A kaposvári oltár-
egyesülethez fordultam. Tőlük megkaptam a szükséges oltárterítőket, mise-
ingeket, meg több templomi fehérneműt. Nagyobb értéket képviselnek a mi-
seruhák. Ezeket is ajándékba kértem. A veszprémi oltár egyesület adományo-
zott zöld miseruhát, a kaposvári viola színűt, és a budapesti fehérét. A kapos-
vári irgalmas nővérek odaadták régi misekönyvüket. Áldoztató kelyhet a tem-
plom vagyonából szereztem be, míg több apróságot a kaposvári templom hasz-
nálaton kívül levő felszereléseiből adtam. Volt a kaposvári templom leltárá-
ban egy régi réz, empire miséző kehely. Elkértem püspök úrtól, és kupáját
saját költségemen ezüsttel kicseréltettem. Így volt minden szükséges felsze-
relés, csak hely kellett. Ezért november hónap folyamán a templomvagyon
terhére 130 pengő értékben ruhaszekrényt csináltattam olyan kivitelben és
alakban, hogy az építendő templom sekrestyéjében is elhelyezhető legyen. A
szekrényt az előírások és gyakorlati szempontok szemmel tartásával készít-
tettem. Tanítóék lakásának előszobájában kaptunk számára helyet. Ebbe rak-

tuk be az egész felszerelést úgy, hogy ezentúl minden alkalommal a szerdahelyi templomfelszereléseket használtuk. Oltárkövet a püspök úrtól kértünk. Az oltárasztalt pedig a szentmisék után összeraktuk, és az iskola termében, egyik sarkában helyeztük el. Ma a szerdahelyi híveknek olyan szép felszerelésük van leendő templomuk számára, amilyen igen sok falusi templomnak nincsen. Istennek legyen dicsőség és hála, amiért kitűzött célunk felé megint közelebb jutottunk.

Tervek.

A templomépítésről addig nem lehetett komolyan tárgyalni és az anyagbeszerzésről gondoskodni, míg tervek nincsenek. Azért ez év őszén érintkezésbe léptem Kappéter István építészmérnökkel. A tervekről folytattam vele hosszas megbeszéléseket. Több terv elejtése után végre megállapodtunk a végleges tervezetben. Közben persze többször ki-kiszálltam Szerdahelyre. Hivatalos meg nem hivatalos megbeszélést folytattam az egyházközség képviselő-testületével.

A terveket mindig megmutattam és megmagyaráztam nekik. Végre keveseren megállapodtunk a kivitelre került tervben. Csakhogy megint újabb nehézség támadt. A torony kérdése. Azt mondtam, nem fontos, hogy a torony egyszerre megépüljön a templommal. Az kell, hogy legyen nagy befogadóképességű templomuk. A torony ráér később is. Nem tudták ezek az egyszerű emberek elképzelni, hogy templom torony nélkül is építhető.

1934. év. További anyagbeszerzés.

Az emberek az eredmény láttára kezdtek reménykedni és jobb irányban hangolódni. Iparkodtam a jó hangulatot kihasználni, és rávettem a híveket, hogy a hercegnél kifizetett épületfát most már szállítsuk le. A világi elnök és Sárközy tanító segítségével összetoboroztam az embereket, akik kimentek, ha jól tudom, a Simonfa község határában fekvő kecske-háti dűlőben levő erdőbe, és ott a fát ingyen kitermelték. Személyesen győződtem meg munkájukról, épültem azon a szorgalmas odaadáson, amellyel ezek a szegény emberek minden napszám nélkül a fákat döngették. Mások meg Kaposváron keresztül, nem kis áldozattal és verejtékes munkával hazafuvarozták. Ott, a templom színhelyén Púpos kisszennai ács és társai kifaragták. Nagyon szép fát kaptunk. Mindenki meg volt elégedve. Az így kifaragott fát azután eltették száradásra.

Úgy terveztük, hogy a még hátralevő anyagokat a folyó év folyamán megvásároljuk, s azután 1935. év tavaszán megkezdjük az építést. Úgy okoskodtam, addig üsd a vasat, amíg meleg, az épületfa láttára – közben még a léceket is megszereztük, deszkát vásároltunk – most élénk az érdeklődés, használjuk csak ki a tavaszi munkák megkezdése előtt az időt. A templom telke meneteles terep, ezt a meneteles felszínt le kell hordani, hogy a templom egyenes síkon feküdjék. Ez kemény földmunkálatokat kíván. A tavaszi vetegetések után, a kis pihenőidőt felhasználva, nekibiztattam az embereket. Megszerveztük a falut, a fogatosok kocsival jöttek, a többiek gyalognapszámot adtak, és a mérnök által kijelölt földmunkát két-három hét alatt derekasan elvégezték minden fillér díjazás nélkül, pedig igazán kemény mun-

ka volt. Tették készséggel és minden panaszszó nélkül. Most már megszűnt a kétkedés.

Ennek a lelkesedésnek látása felbátorított, hogy még nagyobb energiával folytassam a munkát, és míg a hívek lelkesedése lobog, gyorsan folytatot adjunk az anyagbeszerzésnek. Még a földmunkálatok megkezdése előtt vasúton meghozattuk Barcsról az építéshez szükséges kavicsot és a meszet Tapolcáról, amelyet a gazdák fuvardíj ellenében hazafuvaroztak. Azért pénzért, mert a kavics nagyon rongálja a kocsit. Ez a tény még jobban felajlázta az embereket, és elhitték, hogy komolyan akarunk valamit. Erre azután Hellmann Sebestyén, a volt községi bíró, képviselő-testületi tag avval a gondolattal lépett elő, ha már az anyag együtt van, kezdenék meg a templom-épület felemelését, az aratás és vetés közé eső egy hónapi időben, amikor az embereknek jobban van idejük. Hajlottam a szóra.

De közben még egy nehézséget kellett leküzdeni. A már említett napszám kérdését. Az volt elgondolásom, hogy a kézi és szekeres napszámról nem fizetünk, tehát biztosítani kellett a napszámot vagy annak ellenértékét. A képviselő-testületi tagok ebben a kérdésben is nehezkesebbek voltak, mint a hívek. Sok tanakodás után végre abban állapodtunk meg, hogy kimegyünk a községbe, és felkérjük a híveket: ajánljanak ingyen munkát. A hívek nagy megértéssel, mondhatnám szeretettel vállalkoztak a napszámosmunkára. Aki pedig maga nem jöhetett, az napszámváltságot fizetett. Több pénzádomány is érkezett be. Tehát minden körülmény azt javasolta, hogy ne várjunk tovább az építéssel.

Az új képviselő-testület.

Az egyházközség első képviselő-testületének megbízatása idén lejárt. Felét ki kellett sorsolni, s új képviselő-testületet alakítani. A templomépítés előkészületi munkái közben ezt az ügyet is elintézttem. Az igazgatási szabályzatban előírt alakiságok megtartása után végre június 10-én megtarthattuk a képviselő-testület újjáalakulását. Kihagytuk mindazokat, akik kevés érdeklődést mutattak, s igyekeztünk jó szándékú embereket beválasztani. Erre annál nagyobb szükség volt, mert hisz ennek a képviselő-testületnek közreműködésével kellett a templomot megépíteni. A képviselő-testületi tagok az újjáalakulás után ezek lettek: Gulyás György, Papp Sándor, Papp István, Sárközy István, Bereknői Mártonné, Szabados László, ifj. Bencs József, ifj. Bencz Imre, Matók Lajos, Somogyvári Pál, Gönye Péter, Mencseli József, Vrabcz István, Hellmann Sebestyén. A világi elnök újból Gulyás György, gondnok Papp István, pénztáros Papp Sándor, jegyző Sárközy István. Adjon Isten ezeknek az embereknek sok jóakaratot, hogy velük elérjem a szent eredményt, amit ettől az együttműködéstől várok.

Az építés megkezdése.

A kitűzött napon, augusztus 22-én délután az alapok kijelölése után megkezdődött a templom alapjainak kiásása. A képviselő-testület tagjai végezték ezt a munkát. Az első ásó leszúrása előtt összejöttünk a szentély déli sarkánál. Ott a képviselő-testületi tagokhoz beszédet intézttem. Ecseteltem a munka jelentőségét és célját. Ezek a naptól barnára sült emberek kezükben ásóval

és csákánnyal meghatódottan vettek körül, mint akik érzik a pillanat jelentőségét. És azután elindult a munka ásóval, csákánnyal, lapáttal, és folytatódott oly ütemben, hogy másnap már megkezdődhetett az alapok betonmunkája, amelyet a falu fiatalsága végzett. Végezte a nehéz, kemény munkát jó szívvel és valóságos versengéssel. Csak így történhetett, hogy a háromnapos betonmunka másfél nap alatt befejeződött, és minden reménykedés ellenére augusztus hó 26-án, amikor a templom alapkövetételének ünnepségét tartottuk, az alapok már körös-körül elérték a föld szintjét, pedig némely helyen a laza talaj miatt ugyancsak mélyen kellett leásni. Nem is hagytam jutalom nélkül ezt a nagy jóakaratot. A munka végén egy kis cigaretta meg egy pohár bor áldomás már hozzátartozik a magyar ember szokásához. Én pedig szívesen meghoztam ezt az áldozatot, hogy becsülesemnek kifejezést adjak, és a barátkozás pillanatait kihasználjam a lelkükhöz való közelebb férkőzésre.

Az építés folytatása.

Az alapkö megáldása után tovább folytattuk az építést, amelyet házilag végeztünk Kappéter István kaposvári mérnök felügyelete és vezetése mellett. A kőművesmunkát Horváth György (Sántosi) kisszennai kőművesmester végzi hatodmagával. A kőművesmunkákkal párhuzamosan *Rajz József* kaposvári ácsmester elkészült a tetőfák kiszabásával, és ha valami zavaró körülmény közbe nem jön, szeptember 24-én, a közbeeső munkák elvégzésével megkezdődik a tetőfa felrakása.

Szeptember 18-án készen volt a falakra kerülő betonkoszorú is.

Az építéshez szükséges homokot a templomnak jobb oldali szomszédságából, a dombról, Ingola Imre földjéről szállítottuk. A homok kitermelését veje: Tóth József (Tüzér) végezte.

Az építési anyagok kiszállításában előnyünkre szolgált az a körülmény, hogy az Esterházy-hitbizomány a tavasz óta sokszor szállított fát Kaposvárra. Így a szerdahelyi fuvarosok hazafelé jövet külön megterheléssel, munkájuk mulasztása nélkül a helyszínre hordták mindent, és a fuvar nem került még külön kiadásba.

Építés közben nagy segítségemre volt Gulyás György világi elnök és a jólelkű Sárközy István tanító. Az előbbi minden munkában, a tanító Gulyással együtt különösen a kézi napszámosok összeállításában és összeszedésében támogatott.

Ámbár a segéd munkások gyakorlatlan falubeliek voltak, szerencsétlenség, hála Isten, nem történt. Csak annyi, hogy a Barócsiék leánya a négy méter magas állványról a mélységbe zuhant. De csodálatosképpen jelentéktelen zúzódásokon kívül semmi baja nem történt, pedig ugyancsak veszélyes helyzetben esett le. Egyébként nemcsak a szakmunkások, de a falubeliek is az építés tartamára baleset ellen biztosítva voltak.

Az alapkövetétel.

Az alapkövetétel ünnepének elrendezését külön megtárgyaltam a képviselő-testülettel: hogyan történjék a vendégek fogadása, hol álljanak fel a hívek és a vidékiek? Mikor a jelzett nap délutánján a napi munkám elvégzése után Szerdahelyre kiértem, a képviselő-testületi tagok mindent úgy rendeztek el, ahogy parancsban kapták. Az elrendezés példás volt, a hívek a

falak mentén kívülről és fent a domboldalon foglaltak helyet, úgyhogy mindenki látott mindent. Együtt volt a községnek apraja-nagyja. Ott volt a körjegyző, a környékből és Kaposvárról sokan. Az emberek ünnepi hangulatban állták körül a falakat, és örömmel nézték végig a szertartás végzését. Előtte szentbeszédet tartottunk, amelyet Kószeghy Antal marcali esperesplébános mondott. A szertartásos részt egyházhatósági felhatalmazás alapján magam végeztem.

Az ácsmunka.

Az ácsmunka minden különösebb nehézség nélkül nyert befejezést. A nagy gerendákat az ácsok vezetése és közreműködése mellett férfiak hordták fel az előre elkészített állványokon. Körülbelül egyheti kemény munka után állott is a tető. A deszkaoromzat elkészítése már kissé vontatottabban ment. Végre október elejére jöhetett Dezső József kaposvári cserepesmester. Munkája kissé lassan haladt előre, mert közben esős napok következtek. A cserepeket az átvívódás ellen kátrányba mártottuk. Ez a mártogatás is késleltette és nehézkesebbé tette az előrehaladást. Végre annyira jutottunk, hogy október 21-ére, a búcsú napjára a tetőt végérvényesen becserepezték. A padlást Lujbert Ferenc szerdahelyi és Neubauer József kisszennai zsellérek lesározták. Közben Grábner Ede kaposvári bádogsmester elkészült a csatornázás munkájával is. Az épület ekként tető alá került. Ezért az állványokat lebontották, a templom környékét kissé rendbe szedték. Így érkezett el az utolsó búcsú, amelyet az iskolában tartottunk. Az épület állt, hogy a tavaszig ülepedjék, és a szél meg a fagy kiszárita, hogy azután tovább folytathassuk a megkezdett munkát.

A szerdahelyi templom alapkőletétele. A papi ruhában dr. Hoss József apát

Kétkezi munkások

1935. év. Július hó 26-án.

Március közepén, amint az idő engedett zordságából, újra munkába álltunk. A vakolási munka megkezdése előtt kihordtuk a kaposvári állomásról a Barcsról hozatott folyamhomokot, fuvardíj ellenében. Eközben kőművesek elkészítették a belső állványozást. Az építés házilag úgy folyt, mint a múlt esztendőben. Borka József, Kappéter mérnök egyik pallérja, Kelemen István kisszennai kőművessegéd vállalták el a belső és külső vakolást.

Ezt vitték nagy szorgalommal ügyannyira, hogy húsvétra, április 21-ére a belső vakolási munka nagyobbbrészt befejeződött. Azután mentek a külső vakolásra. Ezt is sikerült május végére befejezni. A száraz időjárás nagy segítségünkre jött, a külső vakolat voltaképpen elkészülte előtt sohasem ázott meg. A kőművesekkel úgy állapotunk meg, hogy a segédmunkásokat is ők adják. A vízzel az építés körül nem akadtunk meg, mert Tóth József (Tüzér) és Gulyás György két szomszédos kútja bőven gyózték a vakoláshoz szükséges vízmennyiséget. A vakolást azért végeztettük folyamhomokkal, mert itt a környéken erre igazán alkalmas homokanyag nincs. A vakolást Komlóról hozatott kóporral fröcsköltük be, hogy az időjárás zordonsága ellen védelmezzük.

A vakolási munkával párhuzamosan két kérdést kellett megoldanunk: az egyik a telek bekerítése, a másik a terep földmunkájának végleges befejezése.

A templomtelket azért kellett bekerítenünk, mert – falun vagyunk – gondoskodnunk kellett a templom védelméről az oktalan állatokkal szemben. A lécet, deszkát pénzen vettük, a cölöpöket részben ajándékba kaptuk, részben ugyancsak pénzen szereztük. Helybeli fúró-faragó emberek 15 pengőért elkészítették a cölöpöket, felszegezték a léceket. Emiatt Púpos kisszennai ács kon-tárkodás címén bepanaszolta a főszolgabírónál a vállalkozókat. Öt pengőre büntették meg őket. Kifizettem helyettük a büntetést, de azért mégis jobban jártunk, mintha az egész munkát drágán kiadtuk volna ácsoknak. És azért éppúgy elkészítették, mint a mesterember.

Az említett betonárok templom előtti oldaláról a földet felhányattuk néhány gyalognapszám felhasználásával, és az ároktól kis távolságra meghúztuk a léckerítést. Húsvétra a belső vakolás elkészültével a kerítés is készen állott. Nagyon tetszett a híveknek is, meg a vidékieknek is egyaránt az egyszerű kerítés, mert az elhagyott területnek valamelyes formát adott. Július elején az egész kerítést kárbolineummal jól átíttam, hogy a nedvesség a faanyagot időnap előtt el ne rothassza. Ezt a munkát Mencseli József VI. osztályos kaposvári gimnazista, szerdahelyi fiú végezte.

A megoldásra váró kérdés a terep elrendezése volt. A templom telkének lejtős volta miatt nagy gondot okozott a földnek olyan szintezése, hogy a víz kifelé essen. Későbbi baj elkerülése végett a szintezésre elkészítette a mérnök a rajzot. Megpróbáltam a gazdákat rávenni, hogy kezdjék meg a mérnök által készített rajz alapján a föld szállítását. Meg is indultunk néhány jóakarátú emberrel, de a munka kissé vontatottan haladt előre. Annyit mégis elértem, hogy a templomfalak körül közvetlenül kellő mélységbe leszállítottuk a földet, és a templom mellett kis távolságban levegősebbé tettük a területet. Közben azután ez a munka elakadt, mert az országgyűlési képviselő-választásokból kifolyóan összekülönbözés származott magában a faluban, de meg a képviselő-testületben is. Ezek az országos választások március és április hóna-

pokban folytak le, tehát éppen abban az időben, amikor mi a munkálatokkal elindultunk. A községgel együtt a képviselő-testület is kormánypártira meg kisgazdapártira szakadt. A pártoskodást azután személyi térre és az egyház-községi életre is átvitték. Ennek az lett a következménye, hogy a kisgazdapárti képviselő-testületi tagok meg sem jöttek a képviselő-testületi ülésekre. Körülbelül két hónapnak kellett elmúlnia, amíg a kedélyek egy kissé felengedtek. Hiába, a választások alkalmával a sok ígéretés és hazudozás miatt mindig a néplélek szened. Csoda-e akkor, ha a tanult embernek a falu előtt nincs becsülete, és a legnagyobb fokban bizalmatlanul tekint minden nadrágos emberre? De az még különösebb, hogy ezt a lelki sajátosságot rávetíti a papjára is. Hol szép szóval, hol csalogatással próbálgattam enyhíteni az ellentéteket, de ez egyszerre nem ment. Közben azután megjöttek a tavaszi munkák, ezért a terep rendbehozatala későbbi időkre maradt.

A vakolás befejezése után a kőművesek júniusban a lépcsőket készítették el. Amíg ők kívülről dolgoztak, addig Rajz József kaposvári ácsmester jó kétheti munkával elkészítette a mennyezetet. A rajta levő hullámvonalas díszítések Pojtner József kaposvári asztalosmester műhelyéből kerültek ki, aki az összes ajtókat és padokat is készítette. Frits Ferenc kaposvári festőmester beeresztette a mennyezetet, és a gerendautánzatokat színes díszítésekkel ellátta. Ez a mennyezet a maga egyszerűsége mellett is igen szépen és hatásosan illik bele a templom egész belső, egyszerű elrendezésébe. Jöttek is nézegetni a hívek, és fejcsóválva adtak kifejezést tetszésüknek. Részben ennek volt köszönhető, hogy a csaknem tettelegesséig fajult ellentétek lassan elsimultak. Sikerült a képviselő-testületet megint felajzanom a templom körül a földmunkák folytatására. Sikerült annyit elérnünk, hogy megint öt napra eljöttek kézi és szekeresmunkával, és a templom körül jó nagy szélességben, a templom mögött meg mintegy 5 méternyire a földet elhordták. Többre nem tudtam menni velük. Ennyivel megelégedve félbe kellett hagynom a munkát.

Azért szükségből tavaszon eladtuk a templom telkének hátsó részét Gulyás Györgynek, az egyházközség világi elnökének négyszögölenként 1 pengő értékben. Ebből is befolyt 400 s néhány pengő. Az egyházközségnek a telek hátsó részére nem volt szüksége, a templomépítést pedig semmiképpen sem akartam félbeszakítani.

Június második felében egészen elfogyott a pénzünk. Ezért az építésben szünet állott be. A július elején történt kamatfizetéskor 600 P összegről kaptunk törlesztést. Ebből Borka és Kelemen kőművesek a mérnöki terv alapján elkészítették az egyszerű oltárt és áldoztató korlátot. Evvel kis nehézségünk támadt. Egyik-másik ember nehezen tudott megbarátkozni a betonráccsal. Nem csodálom, mert Kaposvárott az áldoztató rácsot másmilyennek látják. Egy kis dünnögés után azután belenyugodtak, különösen akkor, amikor kilátásba helyeztem, hogy a kőfaragóval majd megrecéztetem a korlát külső szélét.

Pénz hiányában a padozatot kénytelenek voltunk július elején téglából elkészíteni, és hogy valamelyes formája legyen, a téglát élére rakattam. Ebben a formában majd valamivel tovább tart. Az utódok jobb viszonyok között gondoskodjanak majd a téglapadozat kicseréléséről. A szószéket egyszerű tég-

lából készítettük. Tudom, hogy egy ilyen katedraszerű szószék faragott keményfából talán festőibb lett volna, de lelkem előtt más célok lebegtek. Híveimnek kellett hirdetni az Isten igéjét, most egyelőre ilyen szerény külsővel. A csinosításnak megvan a lehetősége, az utódok végezzék el ezt a munkát, a mai viszonyok között többre nem kerül.

Az oltár őskeresztény stílusú. Rá megfelelő oltárszekrényt lehet elhelyezni. Pojtner mesterrel kőrefából készíttettem a magam számlájára.

Úgy gondoltuk el, hogy a templom kórusát egyelőre nem vesszük használatba, mert a hívek úgy is elférnek a templomban. Azért a már korábban beszerzett harmóniumot dobogóra helyezve a templom hajójába tesszük, olyan helyre, ahonnan a tanító vezetheti az éneket. A kórust csak a torony megépítése után akartuk használatba venni. Építés közben jöttünk rá, hogy a kórus lezárása miatt nehézségek lesznek, főképpen a padlásra jutás körül. Pedig fontos, hogy oda eljussunk, mert az első tél arról győzött meg bennünket, hogy a szél az apró havat a cserepeken keresztül befújja a tetőbe, s akkor a mennyezet beázik. Ennek a nehézségnek elhárítására a szentély tetőzetére készítettünk kibúvó ablakot, amelyhez Dausek mester felvezető vaslétrát szerkesztett. A nem várt költségtöbbletért kárpótlást kaptunk abban, hogy a templom zárófalanak nagy síkja így megtörik. Másként nem is tehattünk. A kórusra torony nélkül csak úgy tudtunk volna feljárni, ha a kórus betonalfját áttörjük, és padlásfeljárószerű lépcsőt építtünk. Helyszűke miatt más megoldás nem volt. Ezt viszont nem akartuk, mert elcsúfította volna a templomot, amely ha nagyon egyszerű is, de van benne ízlés.

Még egy kérdést kellett elrendeznünk. Ingola József déli szomszédunknak a templomtelek mellett volt egy csúnya, rozoga szénás pajtája sertésóllal. Amikor az építési engedélyt a főszolgabíró megadta, azt is megkívánta, hogy ezt a szénás pajtát távolíttassuk el. A dolog nem ment ingyen, mert a szénás pajta korábban ott állott, mint a templom. Viszont a tulajdonos minden kárpótlás nélkül nem volt hajlandó a szénás pajtát távolabbra vinni. Végre egy kis huzavona után megállapodtunk a tulajdonossal abban, hogy a pajtát lebontja. Viszont ennek fejében az egyházközség elengedi vejenek az egyházközségnél levő, mintegy 260 pengő összegű tartozását. Ígéretet tett Ingola, hogy a pajtát udvara másik szélén építi fel. Elfogadtuk a feltételt, mert körülbelül ennyibe került volna, ha az egyházközség a maga költségén bontatja szét a pajtát, és építi fel újra. Így eltűnt a templom környékéről minden olyan, ami zavarná a templom szép külsejét.

A templom tehát készen áll. Mélységes hálával telik el lelkem Istennek annyiszor tapasztalt jósága iránt, hogy annak a munkának a végére jutottam, amelyet annyi szent elgondolással, lelkesedéssel, némelykor töprengéssel, idő és fáradság nem kímélésével esztendőnkön keresztül tervezgettem. A szülő is leggyengébb gyermekét szereti, nekem is lelkemhez nőtt ez a kis templom. Nem nagy alkotás, de nekem kedves, mert a jóakaraton kívül úgyszólván semmiből létesült. Meghatódottan állok és nézegetem, mint szülő a gyermekét. Boldog mosolygással nézik a szerdahelyiek, és megértéssel megjegyzik: az apát úr valahányszor kijön, mielőtt a munkához fogna, kétszer-háromszor körüljárja a templomot, meg-megáll, és csak nézi szótlanul. Nem sajnálom érte a fáradságot. 54 életévemmel bárcsak én is megérhetném azt az örömtel-

jes napot, hogy legalább ezt a munkát teljesen befejezettnek látva hajthatnám fejemet nyugovóra. Az Úristen legyen jóságos bíróm mindazért a tökéletlenségért és hibáért, amelyet az alkotás hevében elkövettem.

1935. július 28. Műkedvelő előadás.

Nem akarok igazságtalan lenni senkivel, azért a történelmi hűség kedvéért feljegyzem, hogy a község fiatalsága a maga részéről külön is segített filléreivel a templomépítés munkájában. Sárközy István tanító vezetésével és irányításával február és április hónapokban az iskolában műkedvelő előadást tartottak. Februárban a „Piros bugyelláris”-t, áprilisban „A vén bakancsos és fia, a huszár” című színművet adták elő. A szereplők nevei is hadd maradjanak meg az utókor számára: Csanádi Ilona, Csanádi József, Csordás Mária, Gál Gyula, Gönye Anna, Gulyás Zoltán, Gulyás József, Hegyi Anna, Herkovics Lajos, Horváth Anna, Horváth Erzsébet, Horváth Ilona, Horváth Mária, Kollár József, Kurucz János, Németh János, Segesdi József, Papp Anna, Tóth Imre, Tóth József. A befolyó tiszta jövedelmet átadták kezeimhez.

1935. augusztus 5.

Padok még nem voltak a templomban. Az építészmérnök oly terveket készített, amelyek a padokat olcsóvá tették, és mégis praktikusak, kényelmesen lehet ülni és térdelni. Jaj, de nehezen értették meg ezek a jó emberek szándékomat! Annyi disputa, ellenkezés, okoskodás hangzott el, hogy már majdnem magam is meguntam. De ha eddig kitartok – gondoltam magamban –, most sem hagyom magamat! Addig vitatkoztunk, míg végre is belenyugodtak, és elfogadták a tervet. Egy-egy pad 45 pengőbe került. Abban is megállapodtunk korábban, hogy ha a padokra nem folyik be elég adomány, úgy kettőkettő pengőért lócákat csináltatunk. Nem lesz ugyan valami izléses, de a gyakorlati kérdést mégis megoldja addig, amíg majd esztendőnk folyamán a tervezett 20 padot elkészíthetjük.

Ugyanez alkalommal, amikor a falut körüljártam, a padokra is gyűjtöttem. Három vagyonosabb család egy-egy padot rendelt. Azonkívül ezen a délutánon összeadták 20 lócának az árát. Talán még valami jön is hozzá, ha másként nem megy, a többit valahonnan máshonnan kell előteremteni.

1935. szeptember 2.

A padok kérdésében más megoldást kerestünk. Láttam, sehogy sem sikerül a dolog a lócékkal, sértődés lett volna belőle, ha egyeseknek padjaik lesznek, mások meg lócán ülnek. Eddig körülbelül 8-9 padot jegyeztek már. Erre számadást vettem Pojtner asztalosmesterrel, és kiderült, ha 250 pengőt kölcsönveszünk, akkor a tíz lóca árának eddig befolyt árával együtt akkora összeg áll rendelkezésre, hogy az összes padokat megrendelhetjük. A képviselő-testületi tagokkal folytatott megbeszélés alapján aug. közepén megadtam a megbízatást Pojtner mesternek mind a 20 pad elkészítésére. Csak azt kötöttem ki, hogy szeptember hó 14-ére, a búcsú napjára készen kell lenniök. Ugyanekkor megállapodtam Frits Ferenc mázolóval a padok beeresztésére is.

A vén bakancsos és fia, a huszár. Középen Sárközy István tanító

A piros bugyelláris. Középen Sárközy István tanító

1935. szeptember 10.

Az esőzések miatt megakadt gyeptégla-elhelyezési munka lassan halad előre. Úgy látom, azért mégis megkészül. A templom előtt már kész a rézsű, és gyeptéglával is le van fedve. Látszik már, milyen szép lesz a templom környéke. Ez kedvet csinál az embereknek. Szent nyugtalanságban élnek, annyira izgatja őket a templomszentelés közelsége. Az asszonyok takarítanak, meszelnek, rendbe teszik a ház tájkát. Mindenki csak a templomszentelésről beszél.

Az esős napokon összeszedtem az asszonyokat és leányokat, akik a templomnak nagyon piszkos téglapadozatát három napon tartó kemény munkával egészen széppé és tisztává tették, és az építéssel kapcsolatban téglára lerakódott minden szennyet eltávolítottak.

Tegnapelőtt, vasárnap reggel a korai órákban húsz kocsi megjelent Pajtner asztalos háza előtt. Egy füst alatt kivitték az összes padokat. Minden fogat egy-egy darabot. Elhelyezték a templomban is. Tegnap és ma más végzi a beeresztést, és lakkozza Frits mester, hogy szombat estére megszáradjon. Nézegették a hívek jobbra-balra a padokat. Nehezen akarták megérteni, hogy szabásuk a megszokottól elüt. Jobbra-balra kifogásokat tesznek. Még az se tetszik, hogy olyan nagyon kényelmesen lehet benne ülni. Gondoltam, majd csak megszokják. Le is szólják egy kicsit. Már ilyen a magyar ember természete! Mindezt nagy türelemmel és mérséklettel kell végighallgatni. Némelykor kissé keményebben válaszolatok, mert nem engedhetem, hogy a bírálatban túlzásba essenek. Hisz nem értenek hozzá. Később majd megszokják és megszeretik, tudom biztosan. Most látom, talán 18 pengő is elég lett volna. De most már nem lehet változtatni a dolgon.

1935. szeptember 14.

Tegnap este elkészült a gyeptégla burkolat a templom minden oldalán. Lett is nagy jókedv. A végén meg áldomás. Boldog megelegedéssel állapították meg az emberek a jó munka végét. A templom környéke rendben van már annyira, hogy fel is van gereblyézve. A lelkek ünnepi hangulatban élnek. Gulyás és felesége összeszedett több fiatal leányt, kiadták a jelszót: hozzon mindenki virágot. A sok áldott kéz rövid néhány óra alatt feldíszítette a templom előtt levő rézsűnek felső szélét szép őszirózsákkal. Estére kelve készen lettek. Még a kerítések mellé is jutott a virágokból. A leányok öntözik a frissen elhelyezett gyeptéglákat. Az utolsó simítás folyik a rendezésben, hiszen holnap ránk virrad a nagy nap. Mindenki, aki a templom előtt elmegy, szent megilletődéssel néz fel, és megállapítja, hogy minden szép. A templom udvara is, a zöld pázsit is, a kerítés is. Mindenki arról beszél, milyen is lesz a szentelés napja.

1935. szeptember 18.

Végre túl vagyunk a nagy napon. Lelkemet kibeszélhetetlen boldogság tölti el. Hosszú évek tervezgetése után, ügyeskedések, pénzügyi tranzakciók, munka, utánjárás megtermette a maga gyümölcsét. A templomot múlt

vasárnap Mária nevenapja címére felszenteltem. De tartsunk csak időbeli sorrendet.

Szeptember 14-én ebéd után mindjárt kikocsikáztam Szerdahelyre, hogy elrendezzem a szükséges tennivalókat. Szépen sorba állítottuk a padokat, letörölggettük az oltárt, s megkezdődött az oltárdíszítés munkája. Felraktuk a gyertyatartókat. Elhelyeztük az oltárkövet, rátettük a Hellmann Mihálynétól kapott alsó vászon oltárterítőt, aztán felül a Zányi Irma egyházközségi nővérünktől ajándékba kapott felső oltárterítőt, aztán rá az oltártakarót. Jött a virágok elhelyezése, a szószéktakaró eligazítása, a szószékben a láb alá való szőnyeg lerakása. Száraz szavak ezek, de ott kellett volna lenni s ezeknek az egyszerű embereknek a lelkébe látni, hogy milyen örömmel és milyen szeretettel tettek minden munkát. Iparkodtak, mert este 6 órára mindennek készen kellett lennie. Így is történt.

Este 5 óra után megjelentek már a szomszédos községek lakói közül többen. Kíváncsian nézegettek, és szemlét tartottak a templomban. El kellett küldenem valamennyit, mert az egyházközségi diszközgyűlés megtartása előtt senkit sem engedtem a templomba.

Este 6 órára előzetes megbeszélés és utasítás szerint összejött a község apraja s nagyja. Azután az iskolától, amelyben lelkipásztori munkánk megkezdődött, hatos sorban, a képviselő-testület tagjainak vezetése mellett, fehér zászló alatt, égő gyertyák fényénél, az esti homályban elindultunk. Mentünk az új Isten háza felé a „Vágyva jöttem színed elé” c. ének hangjai mellett. Ott volt a plébánia egész papsága karingesen, Herzán Cézár, a szerdahelyiek egykori öreg tanítója és családja, és a kaposfüredi testvéregyházközség képviselőjében Németh József ig. tanító. Megható látvány, amelyet leírni olyan nehéz. Látni kellett volna az olvasónak, amint meghatódott szívvel mentünk azok között az egyszerű emberek között az Isten háza felé. Elöl az egyházközség képviselő-testülete, utána a gyerekek, ismétlősök, leventék, nagy leányok, a papság, a menetet bezárták a nők és férfiak. A templomba érve a padokban és térségen foglaltak helyet. Azután megkezdődött a felszenteletlen templomban az egyházközség diszközgyűlése. Iskolás gyermekek, és pedig Kelemen Anna, Bocsányi Júlia, Hellmann Erzsébet, Csanádi Ilona, Horváth Mária, Segesdi Mária, Vuk Anna, Somogyvári Irén, Papp Sándor kis szavakat mondtak a templomról. Ezek közé a versek közé volt beiktatva a templomépítés rövid története, amelyet Sárközy István tanító olvasott fel. Ide helyeztük el a jövőre vonatkozó útmutatásokat és templomi illemszabályokat, amelyeket személyesen magyaráztam el. Követte Gulyás György templomatyának eskütétele, majd a pápai Pro Ecclesia et Pontifice pápai kitüntetés átadása az újonnan esküt tett templomatyának. Minden a legnagyobb rendben és pontosságban folyt le. A faluból mindenki ott volt, aki csak jöhetett. A vége felé járt már a diszközgyűlés, mikor valaki elkiáltja magát: Tűz van! Az emberek eleinte maguk sem akarnak hinni. Később a hír megerősítésére valami szokatlan ijedelem szállja meg a tömeget. Rohannak az oldalajtón és főajtón keresztül a veszedelem elhárítására. Szerencsére nagyobb kár nem történt. Most nehéz megállapítani, bosszúból vagy milyen indokból gyújtotta fel valaki az egyik gazda szalmakazlát, amely távol volt az épületektől. Nagyon szép holdvilá-

gos, szélcsendes este volt. Így különösebb baj nem származott, csak az ünnepegy végét rontotta meg.

Másnap a szentelés napja. Egyéb elfoglaltságom miatt csak 10 óra után érkezhettem a faluba, amikor már együtt volt mindenki. A járás főszolgabíráját Vermes Dezső szolgabíró képviselte. Ott volt Précsényi szennai körjegyző, a szomszédos községek bírái, Herzán Cézár (Bajáról). Az anyagyházközséget Hegyi Árpád dr. és Czanyó László alelnökök képviselik. Sokan jöttek Füredről kocsin, gyalog. Sokan a szomszédos községekből. A szentelési szertartás elvégzése után Kőszeghy Antal marcali esperesplébános beszédét a templom külső északi sarkáról tartja meg, mert a templom nem tudta befogadni a megjelenteket. Azután jött az elmaradhatatlan mulatság és tánc mind a két vendéglőben. No, de ez már nem tartozik a templomszenteléshez. A nap elmúlt minden zavaró mozzanat nélkül, a legnagyobb nyugalomban.

Hétfőn, a szentelés másodnapján újra künt vagyok a faluban. Tegnap az élők napja volt, ma a halottaknak szentelünk emléket. Úgy éreztem, illik megemlékezni azokról is, akik künn nyugsznak a temetőben. Azokról az elesett katonákról, akiknek egyszerű emlékköve itt áll a templommal szemben, a kövesút mentén. Megtelnek a padok, eljön jóval több hívó, mint amennyire a képviselő-testület számított. Szólok hozzájuk a tisztítóútzben szenvedő lelkekről, s elmondom az első gyászmisét. A hívek sírnak, és megindultan énekelik: Óh halál, óh szörnyű halál...

1935. október 8.

A templom kész. Most kezdődik a bensőségesebb lelkipásztori munka. Meg is ragadom az alkalmat. Felhívtam figyelmüket arra a körülményre, hogy a török hódoltság után háromszáz esztendő leforgása után alig egy évtizednél későbbre, mint amikor a pusztává lesínylő Kaposzserdahely újra községgé alakult át, először jelenik meg Krisztus köztünk az Oltáriszentségben. Nemcsak szentmise közben, amelyet évek óta bemutatunk, hanem néhány órára, hosszabb időre. Tágra nyílt szemmel tekintettek felém a szószékre, mintha egyszerű, kemény lelkük érezné a felemelő, a boldogító tudatot, hogy velük is és köztük lesz az Isten. Uralkodni kellett magamon, hogy az érzelmek el ne öntsék lelkemet. Szentmise után meggyűjtöttük az öröklámpást. Valami boldogító érzés töltött el, mikor délután az utcáról betekintettem, és a nyitott templomban ott láttam az oltáron a pislogó örökmécsést. Rágondoltam az Úr nagy szeretetére, aki itt őrökdi kenyer színben a szegény község felett.

1935. december 10.

Volt már avatás a templomban. Haszonics Jánosné volt az első egyházkezelő. November 5-én volt az első esküvő, amikor Horváth János (Csendő) kisszennai kőműves leánya esküdött. Noha szorosán nem tartozik a plébániához Kisszena, nem tagadtam meg az esketést, mert csak az árok választja el őket a falutól, és a templomépítés előtt a menyasszony édesatyjává volt a templomtelek. Tehát voltaképpen régi szerdahelyi hívőről van szó. Azután a két Palkovics fiú is az őszön esküdött.

1936. június 30. Újra műkedvelő előadás.

Sárközy tanító úr buzgósága és a fiatalok lelkesedése megtermette a maga gyümölcsét. Műkedvelő előadás alakjában játszották „A falu rosszá”-t, március és május hónapokban a „Túl a Krivánon”-t. Sőt júniusban ugyanazt megismételték Kaposvárt, az Ipartestület nagytermében is. A gyerekek nagyon kedves előadással igazán kitettek magukért. Kár, hogy többen nem látták, s nem jöttek el. A falusi művészek névsora ez: Bencs Sándor, Csanádi József, Gál Gyula, Gulyás József, Herkovicz István, Kelemen Mária, Kiss Magda, Kollár József, Kurucz János, Németh János, Matók Irén, Rózsa Magda, Rózsa János, Sovány Anna, Sóhajda Júlia, Segesdi József, Sovány József, Sovány Gyula, Tóth József, Putics István. A három előadásból a tanító 70 P tiszta jövedelmet szolgáltatott be. A sekrestye csengője beszerzésére szánom. Ezeknél az előadásoknál számomra nem annyira a pénz az érték, mint inkább a közreműködés. Ezek a fiatalok, amíg csak élnek, mindig szeretettel emlékeznek vissza a templomépítésre, amelynél nemcsak testi munkát végeztek, hanem ahhoz pénzt is adtak előadásuk révén. Nekik ez a templom több lesz, mint az Isten háza, mert a lelkükből egy darab is benne lesz. Jobban szeretik, mint mások, ragaszkodnak hozzá. S ki tudja, nem járul-e hozzá, hogy utolsó óráikban Istenhez térjenek.

*

A kaposzterdahelyi templom építése a jelentős mennyiségű társadalmi munka ellenére 19 476 P 44 fillérbe került, és ezt az összeget a falu lakói és a templomépítő bizottság két év alatt gyűjtötte össze.

A freskókat Leszkovszky M. készítette 1938-ban.

A plébánia épületét Szigetvári György Ybl-díjas kaposvári építészmérnök tervezte.

A templom leírása.

A templom a község közepén fekszik, a Szennába vezető út mellett. A Szenna felé terülő völgyön messze ellátszik, és a kies vidékben kellemes látványt nyújt. Kappéter István kaposvári mérnök, építész tervei szerint és vezetése mellett épült. A templomot 1935. szeptember 14-én Szűz Mária tiszteletére megáldották. A főlszentelési cím megválasztásával az egyházközség vissza akarta állítani a történelmi folytonosságot a Boldogságos Szent Szűz tiszteletére épült középkori templommal.

A négyszögű torony a templom testétől külön, attól balra áll, és folyosószerű építmény köti össze a főhajóval és a kórossal. A folyosó szertárhelyiségül szolgál. A bejárat előtt árkárendszerű oszlopsor húzódik végig. A belső világos, derűs teret a hajó falának keskeny ablakai világítják meg. A mennyezet kazettás fenyőfa. A fehérre meszelt falakat csak a főoltár mögött szakítja meg Leszkovszky 1941-ben készült freskója, amely Szűz Mária, a magyarok nagyasszonya előtt térdelő embercsoportot mutat. A királyi fenségben megjelenő Szűz Máriától kétoldalt csoportosulnak a térdelő vagy feléje siető alakok, akik között a földművest, az anyát, a fiatalságot látjuk képviselve. A művész itt is ragaszkodott stílusához: a határozott,

sima körvonalakhoz, a politúrokhoz és a keveretlen színek alkalmazásához. A sima vonalú oltárasztalt párkányok tagolják. A szentély mellett húzódó fal mellett áll a téglából készült, kör alakú szószek. A padok simák, egyszerűek. Látszik rajtuk, hogy nem a régi minta szerint állították össze. Kényelmesen lehet bennük ülni és térdelni. Egyébként külső alakjukban hozzásimulnak a modern templom hangulatához. A templom derűs, szép egyszerűségével a mai lelkületet fejezi ki.

A főbejárat mellett a falban fehér márványlap áll. Rajta az építés történetét megörökítő következő felírás:

„Az Úristen nagyobb dicsőségére, a boldogságos Szűz Mária tiszteletére az Úrnak 1935. évében Nagyságos és Főtisztelendő Hoss József apátplébánosunk lelkes, buzdító vezetése és atyai támogatása mellett az ősök hitbuzgó példájára épült e templom Kaposszerdahely község lakosságának hozzájárulásaiból és áldozatos munkájából.”

A toronyban három harang csüng. A Szűz Máriáról elnevezett nagyharangot a hívek rendelték Szlezák László budapesti harangöntőnél. Hangja F súlya 100 kg. A másodikat nevezett cég ajándékozta Kaposszerdahelynek 1928-ban. A harmadik 18 kg-os, a régi haranglábról került a toronyba, ezt Pécsen öntötték valamikor 1887-ben.

A templom egyházi ruhái, kelyhei, az úrmutató, szóval egész felszerelése új készítmények. Négyváltozatú orgonáját a pécsi Mayer Albert készítette.

Későbbi szerzemény a templomban levő Fatimai Mária-szobor. Tiszteletére minden hónap 13-án szentmisét tartanak. A búcsú minden évben Mária-napkor van. A templom karácsonykor nagy sikerű irodalmi, zenei estnek ad otthont.

*

*Kappéter István építésmérnök,
a templom tervezője*

A kaposszerdahelyiek egyházi szempontból bizonyos kiváltságokat élveztek. Így például 1938-ban, az eucharisztikus kongresszus évében a kaposvári feltámadási körmeneten a díszszázad után elsőként a kaposszerdahelyi küldöttség vonulhatott fel.

S az Úr hajlékot nyert

Németh József cikke

(Somogyi Újság, 1935. szeptember 20.)

Már csillagszemek hunyorgatnak a szürkületben, mikor a „Nyigzó” meredeken legurulunk Kaposszerdahelyre. Nagy napja van ennek a csöppnyi falunak: templomot épített, templomot szentelt az Úrnak! Mi, akik mindennap szemléljük a magyar falu heroikus élethalálharcát, akik látjuk, hogy a darab kenyérke is nagyúri vendég a falusi asztalokon, mi tudjuk, mi az, amikor a csecsemőstül 420 lelket számláló Szerdahely a nyomorúságok esztendeiben a saját asztala helyett az Úr asztalára teszi könnyes, véres verejtéke kevéske gyümölcsét! Mi érezzük: itt több történt, mint építkezés! Itt egyháztörténelmet írtak. Itt a Szentlélek dolgozott egy izzó lelkű apostol, egy igazán Krisztus lelke szerinti pap által. Amit ez a pap s ez a nép produkált, az már nem csak teljesítmény, nem csak áldozat, az már a csodák határán mozog. Az első keresztények lelke, a mártírok hite és akarata kellett, hogy ebben a szegény községben ez a gyönyörű templom megépülhessen. Kaposvár apátplébánosa három év alatt két templomot szentelhetett az Úrnak: Kaposfüreden és Kaposszerdahelyen.

Mire az iskolához érünk, már együtt a falu népe. Mindenik kezében égő gyertya. Ez a sok kis imbolygó lángocska, apró világával egymásba fonódva a legszebben szimbolizálja az egyszerű, de lángoló szerdahelyi lelkeket. Ott fenn, a bástyafal tetején harsány hangon rendezi Hoss József apátplébános, az építkezés elindítója, végrehajtója, lelke. Hoss József dr. apátplébános, egyházi elnök keresetlen, egyszerű szavakkal beszél. Nem szónokol. Beszélget a családjá közt. Érzik a hangján ott, az oltár előtt ugyan a meghatottság, de érzik belőle az is, hogy ő nem tartja nagyra munkáját. Az ő személye mindig a háttérben marad. Dicsér mindenkit, csak róla, az ő mérhetetlen fáradozásáról, az ő álmatlan éjszakáiról, az ő gyaloglásairól, az ő lelkesítéséről nem esik szó. Róla hallgat mindenki. Ha nem tudnám, hogy ezt ő akarta így, azt kellene mondanom, ez a róla való hallgatás volt ennek a lélekemelő, gyönyörű aktusnak egyetlen, kirívó szépséghibája. Ma este itt mindenki kap dicséretet, köszönetet, még magas pápai kitüntetés is jött, csak ő hárit el magától mindent, aki nélkül itt soha nem lett volna templom. Ő az utolsó személy, a legszürkébb, a legszerényebb: az Úr aláztatos szolgája, akinek nem jut új reverenda, aki nem hord aranykeresztet, aki szegény, mint a szerdahelyi zsellér, mert nem csak a szívét, de a pénzét is szétosztja hívei közt. Ő a Jó Pásztor papja, aki életét adja juhaiért.

Sárközy István áll. tanító, az apátplébános készséges munkatársa felolvassa a plébánosi jelentést az építésről. Ebből a jelentésből lehet csak fogalmat alkotni arról a sziszifuszi munkáról, amely évek óta folyt itt. Meghatva hallgatjuk az ezerféle ügyeskedést, kedves mesterkedést, amellyel a fából is pénzt akart facsarni ez a szegény nép – nem magának: az építendő templom-

nak. Joggal mondta az elnöklő apátplébános, hogy ez a templomépítés lelkipásztori munkássága legszebb emléke marad. Bevonulunk a templomba. Nincs benne csiricsaré dísz és kegytárgyegyveleg, de van benne minden, ami az istenszolgálathoz szükséges, és ami a hívők kényelmét szolgálja. Kappéter István tervező mérnök és építésvezető újból remekelt!

Megindul a menet, mint egy csillogó folyó hömpölyög lassú méltósággal az utcán a templom felé. Ott lépked köztük a plébánia egész papsága karingesen: Herzán Cézár bácsi, a szerdahelyiek egykori öreg tanítója és családja (Bajáról), a kaposfüredi testvéregyházközség képviselője. Zengve szárnyal a boldog ajkáról az ének: Vágyva jöttem színed elé, e szent helyre Istenem...

Még felszenteletlenek a falak. Nem istentiszteletre gyűlt össze a hívősereg, hanem bensőséges családi ünnepekre. Diszkozyűlés az összejevetel neve, melyen itt van az egész egyházközség apraja-nyagja. Vége a lélekemelő, felejthetetlenül szép családi ünnepnek. Mi újra úton vagyunk Kaposvár felé. Valami ráfeküdt valamennyiünk lelkére. Megihlettek bennünket a szerdahelyi lángocsák, az egymásba kapaszkodó fények. Felértünk a cseri tetőre. Idefénylenek a város lámpái. Alattunk lüktet az élet, loholnak az emberek, szól a cigányzene, dzsessz, pereg a mozi filmje. Amott lenn, a másik völgyben, mögöttünk itt-ott pislákol egy-egy gyenge fényecske, a maradék gyertyák csonkján. De úgy érzem, itt, Szerdahelyen égnék az igazi fények.

Felnézek a csillagok közé, meglátom a jó Isten szemét. S aztán még egyszer visszanezék a szerdahelyi völgybe, ahol pihegve alszik a szegénység, ahol napra tanyát vert a boldogság, ahol én is új hitet, új reményt kaptam. És ahogy a szemem elhomályosodik, szeretnék ráborulni az alvó Szerdahely szívére.

Hazaértünk. És én szótlánul megszorítottam az apátplébános kezét.

Hoss József apátplébános

1881. szeptember 22-én született a Zala megyei Ujnépustán. Középkiskoláit a nagykanizsai kegyesrendi gimnáziumban, teológiai tanulmányait a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen végezte. 1906. június 30-án szentelték pappá. Tanulmányait a bécsi tudományegyetemen folytatta, ahol 1908-ban hittudóssá avatták. Egy év kápláni tevékenység után 1909-ben a veszprémi papnevelőben a kispapok lelki igazgatója, 1915-től ugyanitt a hittudományok tanára lett. 1923-tól kinevezték a kaposvári egyházkerület, valamint a hozzá tartozó fiókegyházak – így Kaposszerdahely – plébánosává. A kezdeti bizalmatlanság után a hívek megszerették, befogadták. Lelkészi munkája során jelentősen fejlődött az egyházi élet, több egyházi tevékenységet segítő épület, templom építésére, illetve átépítésére került sor.

1932–35 között építtette a kaposzzerdahelyi templomot. Nem egyszerűen pap volt, hanem nevelője, formálója híveinek. Naplója – melyet eredetileg nem a nyilvánosságnak szánt – szemléletes módon mutatja be a szerdahelyi emberek életét, szokásait is. 1936-ban köszönt el híveitől, ezt követően pápai kánok és prelátsusként Veszprém megye országgyűlési képviselője volt.

A plébánia mai helyzete

A templomépítést követően Kaposzzerdahely még évtizedekig Kaposvár filiája volt. A hívek kérésének megfelelően a veszprémi püspökség 1957-ben hozzájárult az önálló plébánia megalakításához. Ezután a kaposzzerdahelyi plébános látta el a környező községek többségében protestáns lakossága mellett kisebbségben lévő katolikus hívek lelki gondozását is. Később Szennában és Zselickisfaludon római katolikus templom is épült.

A plébánia papjai voltak: Szabó Sándor (1957-1964), Milhoffer Miklós (1964-1979), Török Marcell (1979–). Közben egy ideig plébános volt Kaposzzerdahelyen Temesvári József is, távozását követően ismét Török Marcell plébánost nevezték ki.

1958-ban Tóth Józseftől a kaposzzerdahelyi plébánia részére telket vásároltak. A hívek adakozásából 1966-ban építették meg a plébániát. (Ma gondozási központ.) Az építkezés megszervezése, lebonyolítása Milhoffer Miklós plébános érdeme.

1980. május 13-án Török Marcell plébános ünnepélyes engesztelő szentmise keretében áldotta meg a Fatimából kapott Szűzanya-szobrot. Azóta minden hónap 13-án este 6 órakor engesztelő szentségimádással, a Rózsafüzér Királynőjének köszöntésével, engesztelő szentmisével, szentségi áldással zárul az engesztelő nap. A plébános érdeme, hogy azóta az egyházi hagyományoknak megfelelően szervezik meg a búcsúkat és a zarándoklatokat.

1982. november 13-án látogatott el Szerdahelyre dr. Szendi József veszprémi püspök. Mint mondta, azért jött, hogy “egyházi zarándokként közvetlenül megismerhesse Kaposzzerdahelyet és híveit”. 1985. szeptember 13-án volt a Kegyetemplom szentelésének 50. és a Fatimai Rózsafüzér Királynője megjelenésének 68. évfordulója, valamint az ősi Szent Szűz tiszteletére szolgáló templom építésének 640. évfordulója. A közös ünnepen a szentmisét dr. Lékai László bíboros tartotta. 1988. október 13-án Tóth László segédpüspök áldotta meg a szentmise keretében a felújított oltárképet. A segédpüspök szentbeszédében hangsúlyozta, hogy “a búcsújárást két fő mozzanat jellemzi: a vezeklés és az engesztelés. A búcsújárás a bűnbánat ünnepélyes, nyilvános kifejezése.” 1993. május 17-én Balás Béla püspök látogatott el a Kaposzzerdahelyi templomba, ahol ünnepélyes szentmisét mondott.

Török Marcell plébános Kaposvár kaposfüredi városrészében lakik, innen jár híveihez Kaposzzerdahelyre és a plébániához tartozó községekbe.

“Kaposzzerdahely titka mi lehet? Maga a Szeplőtelen Szűzanya. A Szűzanya itt él köztünk, velünk és bennünk az Egyházban.” (P. Török Marcell)

A téglagyártás

Nem sokkal az 1853-as térkép megjelenése után egy Popelka nevű vállalkozó és Horváth György – megkülönböztető néven a Pintra – (Párkányi Istvánné, Mariska néni nagyapja) hozzáfogott a Jó-kúti-erdő kiirtásához, és az így nyert földeket kifarcellázta.

Valamikor a felhasználás helyén égették ki a téglát. Így nem lehet kétséges, hogy a középkori kolostor és úrilak tégláit is Szerdahelyen égették.

A későbbi uradalmi épületek téglái is helyben készültek, mégpedig a régi temető és az országút, vagyis a Jó-kút-völgy, a Kossuth Lajos utca és a „Magyar-horha” közötti részen.

Az első téglagyártó vállalkozás a kilencszázas évek elején már működött. A temető alatti löszpart akkor még bőséges anyagot szolgáltatott, az égetéshez szükséges fát pedig a Jó-kút-völgyi irtásból nyerték. A téglavetés és égetés a régi módszer szerint történt, vagyis a hézagosan összerakott nyers-téglarakások közé hasábfákat raktak, és azt meggyújtották. Mivel sok fára volt szükség, fűrészüzemet is létesítettek; a gyúráshoz szükséges vizet a Jó-kúti-patak odavezetésével biztosították.

A tulajdonképpeni modern téglagyárat Gönye Péter építtette, miután az üzemet és a gyártási jogot Popelkától megvette. A gyár ezután már tetőcserep-készítéssel is foglalkozott. A tervező, Langer Lajos budapesti téglagyári szakmérnök és építési vállalkozó körkemencés rendszerű égetőberendezést készített, ami abban az időben újdonság volt, és folyamatos termelést biztosított. A kéményt egy pécsi cég készítette. A gyár 1931-ben kezdte el működését. 1932-ben és az utána következő években évente félmillió téglát és tetőcserepet gyártott.

Téglavetőcsalád

A téglagyártás

Közben az erdőirtó Horváth György (Pintra) János nevű fiát Pécsre küldték, hogy tanulja ki a téglavető-mesterséget. 1932-től a szakirányítást már ő végezte.

A helybelieknek folyamatos munkát adó gyár lényegében családi vállalkozás volt, de a nyári idényben alkalmaztak idegen, főleg bajai munkásokat is, akik a gyár területén épített szolgálati lakásokban laktak.

A téglagyár látképe

Gönye Péter gyártulajdonos és családja

Téglaégető kemence

Az 1949-ben bekövetkező államosítást a szerdahelyi téglagyár sem kerülhette el. Az új tulajdonos, a Somogy Megyei Téglagyári Egyesülés gépesítette a gyárat, kéményét öt méterrel megemelte. A gyár ezután harminc munkást foglalkoztatott.

Gönye Pétert az állami cég nem alkalmazta tovább, ezért a volt tulajdonos – mint téglavetőmester – előbb Kéthelyen, majd Böhönyén vállalt munkát. Innen ment nyugdíjba. Családja ma is Kaposzserdahelyen él.

A téglagyárat 1985. december 31-én megszüntették, mivel a földbánya függőleges fejtése elérte a temető szélét, és tovább termelni nem lehetett. Utolsó vezetője Végh József volt, aki ezután a bőszenfai, e sorok írása idején pedig a kaposmérői téglagyár igazgatója.

*

Az őstulok.

1970-ben földkitermelés közben őszi állatcsontokat találtak a temető alatti partfalban. Őstulok maradványai voltak ezek a hatalmas méretű csontdarabok, melyek a Kapos folyóhoz közeli zselici földekből gyakran előkerülnek. Nyilván a csordákban legelésző állatoknak útját állta a folyócska mocsárvilága, ezért ezen a területen hosszabb ideig tartózkodtak. Az őstulok – mely elérte a két és fél méter magasságot – külsőre hasonlított a magyar szürkemarhára, csak teste két oldaláról hosszú, gyapjas szőr csüngött le. Igen hosszú szarvai miatt nem tudott az erdők fái között menedéket keresni, ezért könnyen kilőtték ezt a „húshegyet”. Őseink még vadásztak rá, szarvából jelzőkürtöket készítettek. Valamikor Mátyás király korában veszett ki.

A szerdahelyi téglagyár részlete

Erdei iparágak

Ha megnézzük a száz-százötven évvel ezelőtt készült térképeket, akkor Szerdahely környékén irdatlan nagyságú erdőterületet látunk. Ez az erdő mélyen benyúlott a mai községbe, csak a monostor helye és a szőlőhegy volt művelt földterület. Különösen a töröcskei szőlőhegyvel határos részen vannak nagyobb, gyümölcsfával és szőlővel tarkított birtokrészek.

A jelzés szerint az erdők állománya túlnyomórészt tölgy-, cser-, bükk-, szil-, kőris- és öreg hársfából áll. A cserjék közül a galagonya és a mogyoró volt az uralkodó faj. A tölgy, cser, bükk és mogyoró kiválóan alkalmas faszén- és hamuzsírkészítésre.

A *faszén*et az úgynevezett boksákban, oxigénszegény körülmények között, földdel letakart halmokban készítették. Ez sokáig keresett cikk volt. Használták a kovácsok, a patikusok, tüzes vasalóban a háziasszonyok és „öntés-kor” a javasasszonyok is.

A ma már nem ismert hamuzsírregetés (lúg, lúgalja) kényes munka volt, és nagy szakértelmet igényelt. Elsősorban zsidó vállalkozók foglalkoztak ezzel az iparággal. (Kaposzserdahely mellett ma is van egy Zsidógödör nevű rész a térképen.)

A *hamuzsír* vagy *szalajka* sokféle vegyületet (kálium-karbonát, kálium-szulfát, nátrium-karbonát, kálium-klorid) tartalmaz, nélkülözhetetlen a szappanfőzésben, az üvegyártásban, a salétromkészítésben, a hajóépítésben és a textiliparban. A hamuzsírregetés alapja a fahamu, ezért nagy erdőségek közelében célszerű művelni. Mivel Nyugat-Európában az 1700-as években kiirtották a lombos erdők nagyobb részét, a magyar hamuzsír iránt igen nagy volt a kereslet. Somogyban bőven volt fa, és voltak patakok is a lúgozáshoz. Egy mázsa hamuzsír előállításához 40-45 mázsa hamu kell, ez 60-70 m³ tömör tölgyfát vagy bükkfát jelent. A legkiválóbb hamuzsír mogyorófaból készül, de ennek használata nem volt gazdaságos. A lepárolt, hevítéssel készült hamuzsírt az üveghuták vették igénybe, ezért voltak a Zselicben is működő üveghutákhoz közel a hamuzsírregető „bányák”. Somogyban ötvennél is több volt a hamukészítő helyek száma, ezeket is zsidó vállalkozók működtették. A hamuzsír elsősorban a Haidekker-féle szappangyár vásárolta fel nagyobb tételben, de szállítottak Budapestre, Pécsre és a Dunántúl nagyvárosaiba is.

A fenyőfa gyantájából készült a *fenyőszurok*, ebből pedig *marhafaggyú* hozzáadásával a *kocsikenőcs*.

A másik keresett erdei termék a gubacs volt, melyet a tímármesterek a cserzéshez használtak. A gubacsok gyűjtését a falvak lakói bémunkában végezték. Tárolásához Szerdahelyen depót építettek, itt halmozták fel a nehezen összegyűjtött árut. Csaknem minden évben a kanászt bízták meg a depó őrzésével.

A nagyobb szil- és kőrisfát a bognár- és kádármesterek vásárolták meg szívesen.

Az erdei gyümölcsöket a kaposi piacra szállították a szerdahelyiek, különösen a gombát, a földi szedret és a szamócat.

A piacozás

Dr. Hoss József kaposvári apátplébános leírása szerint a szerdahelyiek zöldségtermesztéssel, kertészkedéssel is foglalkoznak, ezenkívül fuvaroznak és részes aratók. Több az uradalmi cselédből lett törpebirtokos. Egynéhány csak a vagyonosabb, többségük az élet bajaival terhelt szegény ember.

A kaposvári piac azonban minden tekintetben jótékonyan hatott a város környéki községek, így a szerdahelyiek gazdasági életére is. Öt-hat kilométernyi távolságból érdemes volt a házikertben, a gyümölcsösben vagy a szőlőben megtermelt áruféleségeket a városba szállítani.

Érdekes látvány volt piaci napokon a fejükön vékát cipelő asszonyok sokasága. A kosarokból sokszor hosszú nyakú ludak kandikáltak ki. Baromfi, tojás eladása az asszonyok dolga volt, a lábasjóságok értékesítésével a férfinépség foglalkozott. A szekér után kötött, eladásra szánt állatok vonulása, a borítóskocsik sokasága megszokott kép volt abban az időben.

Nem egy szerdahelyi gazda vagy inkább az asszony népség egyenesen a gazdagabb városi házakhoz vitte a romlandóbb árut: a túrót, a tejfölt és a vaját, melyet még a parasztházaknál készítettek, és akkor még mindenki biztos lehetett abban, hogy az tényleg *valódi* tejtermék, nem pedig valami hamisított külföldi készítmény.

Nyáron a gyümölcsnek és a szőlőtőkék közt termelt zöldségféléknek volt a divatja, a gyümölcsfélék közül pedig az almának, a körtének és főleg a szilvának volt nagy a keletje, mivel abból lekvárt készítettek. Szép látvány volt a kis csomókba kötött cseresznyefélék füzére, a kosárszám árusított sötétebb piros meggy, a csemegekukorica és a csemege szőlő maga kínálta tarkasága. Paprikát és paradicsomot keveset termeltek faluhelyen, ezzel inkább a bolgárkertészek foglalkoztak. Salátát, káposztát azonban igen sokan vittek Kaposvárra.

Késő ősszel a diót és a gesztenyét zsákszámra szállították a városba a szerdahelyi gazdák.

A téli időszakban, különösen az ünnepek előtt vágásra szánt hizott kocát vagy egy fél disznót, legtöbbször azonban már készárut: kolbászt, hurkát, disznósajtot (svártlit), füstölt szalonnát és sonkát vittek a házakhoz minden különösebb megrendelés nélkül a falusiak.

A piacra és a vásárba járás élményt jelentett a falusi ember számára. Egy időre megszabadult a mindennapi gondoktól. Meglátogatta barátait, ismerőseit, más faluban lakókkal találkozott, legtöbbször ilyenkor ment borbélyhoz is. Végignézte a városi kirakatokat, esetleg elment valamilyen szórakozóhelyre, vagy fontos kellékeket vásárolt. A piacnak nagy volt a társadalmi jelentősége. Közelebb hozta a falut a városhoz. Politikusok mondják, hogy a városhoz közeli falvak népe sokkal felvilágosultabb volt, mint a távolabbi falvak lakói.

Háborúk sodrában

Az első világháború előtti években még szégyen volt, ha valaki nem vált be katonának. Ez a virtuskodó szokás azonban az első világháború után alaposan lelohadt. A harctérről visszatérő beteg és rokkant katonák látványa lehűtötte a harci kedvet. Pedig a sorozóbizottság azzal is kedvezni akart a szerdahelyieknek, hogy a háborúba már nem Szennában, hanem a szerdahelyi kocsmában sorozták be a fiatalokat a Pécsen állomásozó 19-es honvéd és a kaposvári 44-es közös gyalogezred soraiba.

Az első világháború 14 hősi halottat követelt a községtől.

A második már 28 katonai és polgári személy elvesztését jelentette.

1921 után a községben is megalakult a leventeintézmény, amely a katonai előképzést kívánta szolgálni. A törvény értelmében minden 12. életévét betöltő ifjú 21 éves korig, illetőleg amíg katonai szolgálatra be nem vonult, leventeköteles volt. A szerdahelyi Levente Egyesületnek Kollár Kálmán volt az elnöke.

A község közelébe gyakran jártak ki gyakorlatozni a kaposvári katonák, így a falusiaknak volt némi fogalmuk a katonáskodásról. De egészen 1944-ig a lakosság alig érzett valamit a háborúból. A község fölött naponta átvonuló angol–amerikai bombázókötélekek azonban félelmet keltettek; különösen, amikor röpcédulákat és sztaniolkötegeket, valamint (állítólag) robbanó töltőtollakat és rongybabákat szórtak le a környéken. A sztaniolkötegek a német–magyar radarállomásokat bénították, de a propaganda azt hirdette, hogy azért dobják le a legelőkre, hogy egyék meg a tehének, mert az ellenség így akarja elpusztítani Magyarország marhaállományát. Ezért a ledobott „ezüstszállakat” a lakosság önként felszedte.

A fajvédő törvények következtében a kaposvári gettóból az auschwitz haláltáborba hurcolták a szerdahelyi zsidókat 1944. június 30-án.

A közvetlen háborús események még elkerülték a községet, nagyobb izgalmat csak 1944. október 12-én egy amerikai négymotoros bombázó lelövése jelentett, mely még a Balaton vidékén Bofors-találatot kapott, és sérülten jugoszláv területre szeretett volna jutni. A gép egészen alacsonyan szállva elrepült Kaposszerdahely felett, majd mind alacsonyabban repülve Cseberkinél lezuhant. Tízfőnyi személyzetéből nyolcan ejtőernyővel földet értek, ketten viszont égő ejtőernyővel zuhantak a földre, és repülőhalált haltak. Személyzetét elfogták. A gyászos eseménynél több szerdahelyi személy is jelen volt.

A szovjet csapatok 1944. december másodikán 10 óra körül értek Kaposszerdahelyre, de csak kisebb felderítő erőkkel, így különösebb harci cselekmény a községben nem volt. A borospincéket viszont kifosztották az elkövetkező hónapok során. Lövészárkot ásni több személyt és fogatot vittek el kényszermunkára a frontvonalba. Rendeletheik végrehajtásáért a községi bírót tették felelőssé.

Mivel a front 1944 decemberében Nagybajom térségében megállt, az ettől számított harminc kilométeres, térképen jelölt szakaszt hadműveleti területnek nyilvánították, amelybe szerencsére Kaposszerdahely nem esett bele. A rendelet 93 falut és 65 pusztát érintett. A hadműveleti terület falvaiból kitelepítették a lakosságot, csak minden tizedik család maradhatott a helyén. A kitelepítetteket legfontosabb holmijukkal együtt a közeli községekben helyezték el. Kaposszerdahelyre Jákóból jöttek menekült családok 1944. december 26. és 27. között, és 1945. március végéig „élvezték” a szerdahelyiek „vendégszeretetét”.

A község hősi halottjai. Nevük az 1927-ben felállított hősi emlékoszlopon olvasható.

1914

Nagy Lajos
Nagy Sándor
Payer Sándor
Payer István
Puszák József
Poltzer Ödön
Papelka Antal
Skerlecz István
Skerlecz András
Strubli Sándor
Strubli István
Tilinger János
Zerényi József
Szulimán István

1939–1945

Bencs Sándor
Ferenc József
Gál Gyula
Hellman János
Horváth József
Hivatal Ferenc
Németh Jenő
Orsós Péter
Papp István
Palczai István
Pásti Károly
Tier Ferenc
Tóth János
Tóth József
Varga János
Csanádi Imre
Csörsz Lajos
Fekete István
Ingola János
Kishajdu Mihály
Kis Sándor
Keceli István
Keceli Antal
Klein János
Klein József
Kovács János
Lujbert István
Mencseli János

Háborúk sodrában

1950 és 1953 között a diktatúra több ezer családot internált és telepített ki otthonából az Alföldre és az ország különböző vidékeire. Így került a Szalay család Kaposszerdahelyre, ahol rokonuk, Szalay Katalin tanított. A család 2001-ben emlékkeresztet állított meghurcoltatásuk emlékére Kaposszerdahelyen. Történetüket a Községtörténeti adatok című fejezetünkben közöljük.

1956. október harmincadikán Kaposszerdahelyen is megalakult a Községi Nemzeti Bizottság. Tagjai a következő személyek voltak: Kiss István elnök, Bencs Miklós, Kollár József, Markó Ferenc, Markó Mihály, Németh László, Pálinkás Imre, Sándor János, Szulimán József és Várnai Ferenc.

Hogy közülük bárkit is letartóztattak volna, erről nincsenek adataink.

Kelemen István zenész és katonatársai

A kisvasút

Az idősebb szerdahelyiek még emlékezhetnek arra az időre, amikor a keskeny vágányú kisvasút mozdonya pőfékelt végig a falu melletti réten. Ezt a mesebeli kisvasutat a MIR (Mezőgazdasági Ipari Rt.) építtette és üzemeltette. Fát és homokot, valamint erdei termékeket szállított a zselici erdőkből Kaposvárra, a társaság cseri fűrésztelepére. Építését már az első világháború előtt elkezdték, de csak 1918-ra fejezték be, a munkában orosz és olasz hadifoglyok is részt vettek.

A vasúti pálya hossza 22 kilométer volt. Állomásai a következők voltak: cseri fűrésztelep, szerdahelyi malom, Fehér-part, Kerékkötő, Sárkuta, Ropoly, Lovász-gödör–Dugás-kút. A vasút 72 cm nyomtávú, 11 kilogrammos sínekkel épült.

A szerdahelyiek igen sokan munkát vállaltak a fakitermelésben. Reggel hat órakor felkapaszkodtak a „pánvádlí” kocsikra, este hat órakor pedig a fával megrakott kocsik tetején tértek haza.

1927-ben a MIR felmondta a szerződést az Esterházy-hitbizománnyal, megszűnt a fakitermelés és vele együtt a szerszámnyélkészítő üzem is Szerdahelyen; ezzel a kisvasút elvesztette jelentőségét, és megszűnt. A „streck” nyomai most is látszanak.

A gőzös Szerdahelyről a cukorgyár–somogyszili begyűjtő vonalra került, ma a Közlekedési Múzeumban van

---

Népmozgalom

A falu fejlődése a helység lélekszámának fokozatos emelkedésében is megmutatkozott. Érdeemes megnézni, hogy milyen ütemben növekedett a lakosság lélekszáma 1743-tól napjainkig.

<u>Év</u>	<u>Lélekszám</u>	<u>Év</u>	<u>Lélekszám</u>
1743	17	1945	630
1802	45	1950	591
1815	57	1960	740
1828	131	1970	726
1835	105	1991	861
1847	155	1992	926
1869	213	1993	923
1880	238	1994	941
1890	151	1995	962
1900	335	1996	979
1910	486	1997	984
1920	493	1998	896
1926	494	1999	1009
1930	530	2000	1012
1937	475	2003	1028
1940	476	2004	1049

Szembetűnő a lakosság létszámának csökkenése az 1833-as és az 1883-as kolerajárványok után, melyek Szerdahely lakóit is megtizedelték.

Községi bírók voltak:

1. Hellmann Sebestyén 1922–1930
2. Gönye Péter 1930–1932
3. Bencz Imre 1932–1936
4. Szabados László 1936–1942
5. Hellmann János 1942–1946
6. Papp Sándor 1946–1948
7. Somogyvári Pál 1948–1950

A község első tanácselnöke 1950-ben Sóhajda István volt. 1990-ben megszűnt a tanácsrendszer, és polgármesterré választották Balogh Józsefet, aki e tisztséget máig viseli.

A tűzoltóságot 1906-ban Szabados László alapította meg, testvére, János a harmincas években helyettes bírói tisztséget viselt, és a közbirtokosság elnöke volt. A közbirtokosság pénztárosa Papp István birtokos volt.

A község iparosairól a harmincas évekből vannak adataink. Ezek szerint 12 „vállalkozó” élt Kaposszerdahelyen.

Bognárok: Hampuk Lajos és Hivatal Ferenc

Cipészek: Kollár Imre, Sovány György

Fűszer- és vegyeskereskedők: Hovalesz Pálné és özv. Politzer Adolfné

Hentes és mészáros: Horváth Lajos

Kocsmárosok: Hovalesz Pálné, Pintér Imre és özv. Politzer Adolfné

Kovács: Mikola Miklós

Kőműves: Horváth József

Ács: Púpos Lajos

Varrótanfolyam

Szüreti bál

Régi szerdahelyi ház. Előtte tűzoltókocsi

A szerdahelyi fúvószenekar

Az iskola és az óvoda

Tudjuk, hogy a kilencszázas évek elején Szerdahely még csak egy periferikus puszta volt Szennának, és minden tekintetben ehhez a településhez kötődött.

Szennában 1770 óta, jóval az általános tankötelezettség 1868. évi bevezetése előtt már működött egy református tanoda, majd százötven évvel később megnyitotta kapuit egy katolikus iskola is. A szerdahelyi gyerekek ezekbe az iskolákba jártak tanulni, mégpedig gyalog. A téli időszakban az erre a célra biztosított kocsival vitték és hozták a tanulókat Szerdahelytől Szennáig és vissza.

Az önálló szerdahelyi állami elemi iskola alapításának gondolatát a megye más községeiből idetelepült gazdák vetették fel 1904 körül, akik szerették volna, ha gyermekeik helybeli iskolában tanulnának. Ez a törekvés az 1905–1906-os tanévben valósult meg, amikor egy elhagyott uradalmi magtár épületét alakították át iskola céljára. A jelentkező 36 tanuló összevont osztálycsoportokban, egy tanteremben kezdte az első tanítási évet. A tanköteles szerdahelyi diákok közül hárman továbbra is Szennába, hárman pedig Kaposvárra jártak át tanulni. A pusztai iskola első tanítója – akinek az iskola épülete mellett alakítottak ki egy lakást – *Lacza József* volt, de személyéről közelebbit nem tudunk. Őt 1916-ban *Herzán A. Cézár* kántortanító váltotta fel a tanító tisztségében, akit Bánhidáról helyeztek ide, és aki 1928-ig látta el feladatát. Innen Szigetvárra került iskolaigazgatónak.

Tőle *Sárközy István* vette át a tanítóságot a kaposszerdahelyi iskolában, aki az Alföldről került ide. Az ő tanítóskodása idejére esett a templom építése. Felesége védőnő volt.

Sárközy Istvánt Bojtor Lajos követte a tanítói székben 1938-ban. Az iskola ekkor új épületet kapott három tanteremmel.

Bojtor Lajos 1911-ben született Bagocsán. A tanítóképzőt Pécsen végezte 1932-ben. Pedagógusi működését Nagykanizsán kezdte, onnan Dédesre került. 1938 februárjától a kaposszerdahelyi állami iskola osztálytanítója volt egészen 1942-ig. Együtt tanított Kengyel Zitával. Két gyermeke volt, Mária és Lajos. Felesége, Csánói Mária népművelőként működött, és a kántori teendőket is ellátta. Bojtor Lajos találta fel a „villany nélkül működő vetítőgépet”.

Kengyel Zita állami tanítónő 1914-ben született Nagykanizsán. A tanítóképzőt Sopronban végezte 1933-ban. Pedagógusi működését 1937–38-ban kezdte meg Kaposszerdahelyen. Népművelési előadó volt. Érdekes embernek tartották, mert nő létére szivarozott. Emiatt sok összetűzése volt a papsággal. 1943–1945-ig igazgató is volt. Kaposszerdahelyről Toponárra helyezték át, itt működött 1948-ig, az iskolák államosításáig.

1945-től 1950-ig *Ferenczi József* igazgató tanító és felesége, *Bíró Ilona* tanított Kaposszerdahelyen, az 1947-es tanévtől pedig – velük egy időben – Kaposvárról, a Sétatér utcai elemi iskolából *Szalai Katalin* tanítónőt helyezték át a szerdahelyi iskolába.

Sárközy István tanító diákjaival, 1930-as évek

Szalai Katalin 1918-ban született Kaposváron. A tanítóképzőt a Dombóvári Szent Orsolya-rendi Tanítóképző Intézetben végezte az 1936–37-es tanévben.

Tanítói hivatását a kaposvári zárdában kezdte, majd a Sétatér utcai elemi iskolában folytatta 1941-ben (Bartók iskola). Innen került Kaposzserdahelyre.

Szalai Katalint 1951-ben Alsóbogátra helyezték át, de nyugdíjaztatása után – mint helyettesítő – ismét Kaposzserdahelyen tanított.

Az 1948-ban bekövetkezett államosítás után a következő személyek tanítottak Kaposzserdahelyen:

Légár Irén, Hárságyi József igazgató, Kovács Dénes, Szalai Imre, Balogh Dénes (1963–1972), Balogh Dénesné 1968-ig. 1968 és 1982 között Rácz Ágnes, 1982-től Balassa Tiborné.

Az alsó tagozat Kaposzserdahelyen tanult, de a felső tagozatot 1968 és 1990 között többször is áthelyezték kaposvári iskolákba. Így a városkörnyék falvainak tanulóival együtt a II. Rákóczi Ferenc iskolába, a Madár utcai általános iskolába, majd a Gárdonyi Géza iskolába járatták a szerdahelyi gyerekeket. Ez a helyzet a körzetesítés során többször is változott.

A millenniumi évben a következő személyek tanítottak az iskolában:

*Baloghné Horváth Teréz igazgató,
Tátrai Almor Lilla,
Polgárné Pálos Anikó,
Takáts Anett*

Az óvoda

A Kaposzserdahelyi Napközi Otthonos Óvodát az önkormányzat képviselő-testülete tartja fenn. Az óvoda szakmailag önálló.

Az óvoda 1988. szeptember 15-ével indult egy 15 férőhelyes, tálalókonyhas épülettel, melybe 26 kisgyerek járt. A rendszerváltáskor Kaposzserdahely elvált a Szennai Tanácstól, és részben önálló lett. Ezt megelőzően a község vissza nem fizetendő kamatmentes kölcsönt kapott óvoda építésére a Megyei Tanácstól, azzal a feltétellel, hogy a költségekhez a helyiek is hozzájárulnak. 1990-ben a községi Önkormányzat egy új, kétcsoportos, saját főzőkonyhával rendelkező óvoda építését kezdte el. 1991 szeptemberében már egy csoport az új épületben kezdte a tanévet, ideális tárgyi és személyi feltételek mellett. A másik csoport 1992. szeptember 1-jével indult be.

A domboldalon álló óvodaépületet hatalmas, öreg fenyőágakkal tarkított udvarrészek veszik körül, környezetbe illő fajtáékokkal.

Az óvoda személyzete 2000-ben:

Az óvoda vezetője:	<i>Matics Gyuláné</i>
A nevelőtestület tagjai:	<i>Matics Gyuláné, Prépost Lászlóné, Bukovicsné Matics Krisztina</i>
Az óvoda dajkái:	<i>Horváth Józsefné, Lukács Attiláné</i>
A konyha dolgozói:	<i>Vida Lászlóné, Vulczer Ferencné</i>

Közigazgatás és közélet

Kaposszerdahelyre december 3-án vonultak be a szovjet csapatok. A szerdahelyi embereket is félelem töltötte el a bizonytalantól, a várható eseményektől. Többen elmenekültek a faluból, közöttük a körjegyző is. A közigazgatás átmenetileg megszűnt. A falu életének irányítását az ún. népi önkormányzat és a bíró végezte. Tevékenységüket a szovjet katonai parancsnokság felügyelte.

Az első időben fontos feladatuk volt a frontvonalból kitelepített lakosság elhelyezése, a szovjet parancsnokság által elrendelt közmunka és élelemgyűjtés szervezése. A bíró munkáját az orosz parancsnokság elvárásainak megfelelően összeállított népi milícia segítette. 1945 tavaszán alakult meg az ideiglenes kormány utasításai alapján a népi önkormányzat. Az ideiglenes kormány intézkedései, felhívásai elősegítették az emberek megnyugtatóását, a mindennapi élet megindulását. Ebben jelentős szerep jutott a közben munkáját megkezdő jegyzői hivatalnak.

A földosztás

1945 márciusában az ideiglenes kormány felhívására Kaposváron megalakult a Földigénylő Bizottság, melybe a földosztásban érintett községek képviselőt delegáltak. A körjegyzőséget Pap Sándor kaposszerdahelyi lakos képviselte, aki a Kiszgazdapárt helyi képviselőjeként tevékenykedett. 1945 áprilisában Kaposszerdahelyen is megalakult a Földigénylő Bizottság. A bizottsági tagok kiválasztása a falugyűlésen, az úgynevezett gazdagyűlésen történt. A bizottság tagjai voltak: Pap Sándor elnök, Sóhajda István titkár, Karancz János, Igali György, Horváth György.

A bizottság a földosztás során nagy hatáskörrel rendelkezett, gyakran közigazgatási feladatot is ellátott. A kiosztható földek felmérése után írták össze az igénylők listáját. (1. sz. melléklet.) A földosztó bizottság a felmérés során elsősorban herceg Esterházy Pál és Skublics János Kaposszerdahely határában lévő birtokait vette számításba. Ez alapján 7 kataszteri hold 304 négyszögöl földterülettel számoltak. Mivel nagyobb volt az igény, mint a kiosztható terület, Somogyvármegye Földhivatala hozzájárult, hogy Kaposmérő határából is kapjanak földet a kaposszerdahelyi lakosok. A helyi földosztó bizottság levélben kérte Somogyvármegye Földbirtokrendező Tanácsától a rendelkezésre álló terület növelését. (2. sz. melléklet.) Később derült ki az is, hogy a földosztó bizottság a kormányrendelet ellenére nem tartalékolt földet a hadifogságban lévőknél. Ugyanakkor a közbirtokosság 5 kh földet kapott, amit később többen kifogásoltak.

A bizottság április végére előkészítette a földosztást. Az uradalmi tábla végére gyűlést hívtak össze, amelyen szinte az egész lakosság részt vett. Tájékoztatták az embereket arról, hogy kinek mennyi földet tud a bizottság biztosítani. Hosszas viták, veszekedések után végül megtörtént a kijelölt földek kiosztása. A kiosztott földekről a 600/1945. M.E. sz. rendelet alapján az érintettek birtoklevelet kaptak. A levélben kötelezték az új tulajdonost, hogy köteles „a maga és az egész nemzet felemelkedését szolgáló módon gazdálkodni, és a rendeletben előírt feltételeket betartani”. A birtoklevelek a juttatott ingatlan telekkönyvi tulajdonjogának bejegyzését is szolgálták.

A földosztó bizottság tevékenysége vitákat is kiváltott. Tevékenységével kapcsolatban több panasz és kifogás merült fel, amelyeket a bizottság folyamatosan megvizsgált. Amennyiben jogos volt a kifogás, megtették a szükséges intézkedéseket a megoldásra. Ilyen volt 1947-ben a Somogy Vármegye Földhivatalának írt levél, amelyben a volt hadifoglyok (Szulimán István, Kollár József, Horváth György, ifj. Rózsa János, ifj. Németh Sándor és Tóth Imre) kéri, hogy jogos földigényüket a közbirtokosságnak adott föld terhére elégítsék ki. A körjegyzőségre beidézett id. Karancz János – ekkor már a Földigénylő Bizottság elnöke – elmondta, hogy a legeltetési társulat (közbirokosság) azért részesült juttatásban, mert a község szegény, és a politikai közösség egyenlő a legeltetési társulattal. A juttatáshoz a Megyei Tanács is hozzájárult. A továbbiakban azt is előadta, hogy az igénylők között három nőtlen van, ők nem részesülhetnek a juttatott földből. A többieknek pedig van különböző méretű földterülete. (3. sz. melléklet.)

A földosztó bizottság fontos feladata volt az uradalmi felszerelések, állatok elosztása is. Kényes és sok vitát kiváltó feladata volt a közmunka elrendelése a fogattal és gazdasági felszereléssel rendelkező személyek részére annak érdekében, hogy vegyenek részt az állatokkal nem rendelkezők földjeinek megmunkálásában.

A földosztó bizottság eredményes munkáját jelzi, hogy 1945 augusztusában fejenként 480 pengő „kitüntető összeg” kifizetését engedélyezték részükre.

Azok az ötvenes évek...

Az első szabad választás megmozgatta Kaposszerdahely politikai életét is. A kisközségben megalakult a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata párt, a Kommunista Párt és a Parasztpárt. A választásokon az országos átlaghoz képest is meghatározó szerepe a Kisgazdapártnak volt. Megkapta a szavazatok 95%-át, a többi párt osztozott a maradék 5%-on.

Az 1947-es választáson az erőviszonyok megváltoztak. Vezető szerepét a Kisgazdapárt továbbra is megőrizte, de a Parasztpárt, a Kommunista és a Szociáldemokrata párt jelentősen növelte a támogatottságát.

Ebben az időszakban a közigazgatás szerepe, feladata is jelentősen megváltozott, átalakult. A közigazgatás mellett helyi önkormányzati szervként működött a nemzeti bizottság, amelyben minden helyi párt képviseltette magát. 1946-ban házhelyeket parcelláztak Tókajpusztán, a későbbi Dózsatelepen és Szerdahelyen.

A nemzeti bizottságok megszűnése után a Défosz kapott jelentős szerepet. Ebben már csak a kommunista párt képviseltette magát. Pusztai Imre mint a Défosz elnöke a közigazgatás helyi irányításában jelentős szerepet töltött be. A lakosság ellátásában is meghatározó volt a szerepe. A legkülönbözőbb területekbe volt beleszólása: az erdőn csak a Défosz-elnök igazolásával lehetett tűzifát vásárolni, tanácstag csak az lehetett, akit a Défosz elnöke jóváhagyott. A beszolgáltatás kezdeti szakaszában az ő döntése alapján határozták meg, hogy kinek mennyi terményt kell leadni, és mennyi területet köteles a földjén elvetni.

Ezekben az években döntő változások következtek be a közigazgatásban, az egypártrendszer kiegészült a tanácsrendszerrel. Megszűnt az 1872-ben – Kaposzterdahelyen 1923-tól – létrehozott képviselő-testületi rendszer. A helyi önkormányzat szerepét a tanácsrendszer vette át. Először a megyei és járási tanácsok alakultak meg, majd sor került a helyi tanácsok megválasztására is.

Az első tanácsválasztásra 1950. október 22-én került sor, az alakuló ülést október 27-én tartották. A választás eredményeként a tanács tagjai lettek: Sóhajda István, özv. Pásti Jánosné, Horváth István, Pusztai Imre, Kollár József, Varga Sándor, Horváth Istvánné, Horváth Lajos, Bor János, Julin Jánosné, Várnai Ferenc, özv. Varga Jánosné, Varga Jánosné, Papp Vendelné, Párkányi János, Gál Pálné, ifj. Gönye Péter, Boros Lajosné, Horváth Nándor, Párkányi Istvánné, Horváth Jánosné, ifj. Papp Sándorné, Kovács József, özv. Hivatal Ferencné, Horváth György, özv. Ferency Józsefné, id. Karancz János. A Hazafias Népfront elnöke tett javaslatot a Végrehajtó Bizottság tagjaira, akiket egyhangúlag elfogadtak a képviselők: Sóhajda Istvánt, özv. Pásti Jánosné, Horváth Istvánt, Pusztai Imrét, ifj. Gönye Pétert, Horváth Györgyöt választották meg. A Végrehajtó Bizottság elnöke Sóhajda István, elnökhelyettese Pásti Jánosné, titkára Horváth István lett.

Hiányos felkészültséggel, korlátozott anyagi lehetőségekkel kezdte meg a munkát az új hatalom. Tevékenységükben meghatározó szerepet kapott a kormányzat által szorgalmazott – megkövetelt – termény begyűjtés. A begyűjtés lényege az volt, hogy községenként határozták meg a különböző termények leadási mennyiségét. A leadott termények után a meghatározott hatósági árat fizették. A helyi hatalom képviselőinek a községre kiszabott mennyiséget kellett gazdánként kiosztani. A tervet mindenáron teljesíteni kellett, sőt a helyi vezetők saját pozíciójuk megerősítése érdekében igyekeztek azt túlteljesíteni. (4. sz. melléklet.) Rendszeresen kellett a begyűjtés helyzetéről jelentéseket készíteni. Ebben többnyire az szerepelt, hogy „a begyűjtést a párt és a helyi szervezetek vezetőivel, illetve aktívaival, népnevelőkkel tovább folytatjuk, mindaddig, míg a tervünket teljesíteni nem tudjuk. A hangulat a községben jó, ellenséges megnyilvánulásokat nem észleltünk.” A begyűjtési terv teljesítését a tanács begyűjtési bizottsága ellenőrizte. Aki nem teljesített határidőre, azt felszólították, szankciókat alkalmaztak vele szemben. A terményfelesleget csak akkor lehetett piacra vinni, ha a termelő beadási kötelezettségének eleget tett. (5. sz. melléklet.) A beadási kötelezettség teljesítéséről a községi tanácstól igazolást kaptak. A rendeletek betartását szigorúan ellenőrizték. A terményrejtegetőket, a tiltott vágást végrehajtókat szigorúan meg-

büntették. A feketézőket, a spekulánsokat feljelentették, kuláklistára tették, majd börtönbe zárták vagy internálták. A Begyűjtési Társadalmi Bizottság munkáját központi utasításokkal szabályozták. Gyakran nagyobb szerepet kaptak a község életének irányításában, mint a helyi tanács.

A bizottságok – felsőbb kezdeményezésre – begyűjtési versenyeket szerveztek. A verseny állásáról folyamatosan tájékoztatták a járás és a megye községeit. Ezen a versenyen minden községnek kötelező volt részt venni.

A mezőgazdasági termelést és az állattartást ez a begyűjtési rendszer jelentősen visszavetette. A módosabb gazdákat kuláklistára tették. „Aki nincs velünk, az ellenünk van” jelmondat a párt és a kormányzat politikájának súlyos torzulását jelentette.

Nehezítette a lakosság helyzetét a békekölcsön jegyzésének kötelezettsége. Ennek lényege az volt, hogy egy ígervény – majdani állami fizetési kötelezettség – fejében meghatározott összegért kellett kötvényt vásárolni. (6. sz. melléklet.) További gondot jelentett a háború után bevezetett jegyrendszer további fenntartása. A legfontosabb élelmiszereket csak jegyre lehetett kapni a községi boltokban. Bevezették a közellátási kijelentkezés rendszerét. Az a személy, aki tartósan elhagyta lakóhelyét, köteles volt egy nyomtatványon bejelenteni távollétének időtartamát és helyét. Csak kijelentkezés esetén volt jogosult az új lakóhelyén jegyek felvételére. Kaposzterdahely részére külön feladatként határozták meg a tűzifa- és szerfakivetést. A fa kitermelése mellett gondoskodni kellett a megfelelő mennyiségű fogatról a szállítások végrehajtására.

A V. B. már 1950-ben foglalkozott a iskola rossz műszaki állapotával. Elhatározták, hogy a szerencsétlenség elkerülése érdekében a felettes szervekhez fordulnak segítségért. A felújításhoz a község tulajdonában lévő téglát kívánták felhasználni. Vállalták, hogy a felújításhoz szükséges szakipari munkát biztosítják. A lakosság jobb ellátása érdekében külterületi postaszolgálat létrehozását határozták el, postásnak Molnár Sándort jelölték.

Ezekben az években a V. B.- és tanácsulések meghatározott séma szerint folytak le. Állandó napirendként szerepelt a nemzetközi helyzet áttekintése, a begyűjtés helyzete, fokozása, az adófizetési kötelezettség teljesítése, az aktuális mezőgazdasági munkák helyzete, gyorsítása.

A V. B. 1951. november 21-i ülésén az elnök javasolta, hogy december 21-ére, „Sztálin elvtárs 72. születésnapjára kezdeményezzenek begyűjtési felajánlást”. A határozatban rögzítették, hogy valamennyi területen „a begyűjtési tervet 100% felett teljesítjük”.

Külön kérdésként tárgyalta a V. B. az iskolai lemaradások ügyét. Feladatul szabta az oktatási bizottság tagjainak, hogy látogassák végig azokat a szülőket, akiknek a gyerekei az iskolából kimaradtak, illetve ahol a gyerek iskolalátogatása rendszertelen. „Tájékoztassák a szülőket arról, hogy az iskola látogatása 7 éven felül kötelező addig, amíg a gyerek a 8. osztályt el nem végezte.”

1952 januárjában a Horváth Lajos páttitkár javaslatára ifj. Gönye Pétert „mint osztályidegent” V. B.-tagságából leváltották. A jegyzőkönyvből nem derült ki, hogy mitől lett osztályidegen a korábban egyhangúlag megválasztott Gönye Péter.

A tanács 1952. január 9-én tárgyalta a Magyar Dolgozók Pártjának határozatát a jegyrendszer megszüntetéséről. A határozat része volt a mezőgazdasági termények szabad forgalmazásának engedélyezése. A tanács határozatában rögzítették, hogy örömmel veszik tudomásul a fenti határozatokat.

1953-ban Sóhajda István V. B.-elnök családi okokra hivatkozva lemondott, utódjának Rédei Jánost választották meg.

1954-ben a tanács áttekintette az oktatás helyzetét, és megállapította, hogy a kitűzött feladatokat végrehajtották. Hiányosságként fogalmazták meg az adófizetési fegyelmet: a 60%-os teljesítés megyei átlagban is rossznak mondható. A földműves-szövetkezeti bolt áruellátása régóta probléma volt a községben; az ellátás javítása érdekében további intézkedések megtételét tartják fontosnak. Elhangzott – mint minden tanácsülésen –, hogy „a párt és a tanács tömegkapcsolata jónak mondható”.

A V. B. 1954-ben foglalkozott a kolorádóbogár jelenlétének megfigyelésével. Öt figyelőcsoportot hoztak létre, amelyeknek meghatározott területen időnként járőrözni kellett, és a bogarakat, amennyiben találtak, össze kellett gyűjteni.

1954. november 28-án került sor a következő tanácsválasztásokra. Az új tanács alakuló ülését december 8-án tartotta. A megválasztott tanácsstagok közül a Hazafias Népfront elnöke ötfős V. B. megválasztására tett javaslatot. Teglovics Józsefet, Párkány Jánost, Varga Lászlót és ifj. Karancz Jánost egyhangúlag választották meg.

1955-től szinte állandó napirendi pontként szerepelt a mezőgazdasági munkák és a begyűjtés helyzete. Ebben az évben Varga László V. B.-titkár fegyelmi ügye borzolta a kedélyeket. Megállapították, hogy a Varga László ellen felhozott vádak megalapozottak, azok kimerítik a bűncselekmény fogalmát, ezért a rábízott feladatok ellátására alkalmatlanná vált. Funkciójából egyhangú határozattal felmentették, utódjának Simon Ferencét választották meg.

A tókapusztai kutak bontásával külön tanácsi határozat foglalkozott. Ez azt jelzi, hogy ennek a feladatnak a végrehajtását a tanács tagjai fontosnak ítélték meg. A kitermelt téglát járda építésére használták fel. Az 1955. július 9-i tanácsülésen lakossági kezdeményezésre tárgyalták Rédei János ügyét. Megállapították, hogy „kérik visszahívását, mert választóit nem képviseli, panaszait és javaslataikat nem továbbítja a V. B. felé. Nem méltó választói bizalmára, mert mint volt tanácselnök visszaélt hivatali hatalmával, úgy az államot, mint az egyéneket megkárosította.” A tanács egyhangúlag megszüntette Rédei János tanácsstagi megbízatását.

A villany bevezetésének kérdése ezekben az években többször szerepelt a napirendek között. A V. B. 1955-ben határozatban mondta ki a község villamosításának elkezdését.

Az ötvenes években több párthatározat is foglalkozott az ifjúság helyzetével. Ennek hatása Szerdahelyen is nyomon követhető. A V. B. 1955. augusztusában tűzte napirendre ezt a kérdést. Horváth Ferenc DISZ-titkár beszámolójában elmondta, hogy „az ifjúság az utóbbi időben nem él szervezeti életet. Ennek legfőbb oka az, hogy a községben nincs kultúrház, így nem áll megfelelő ház az ifjúság rendelkezésére, ahol a szabad idejét hasznosan el-

tölthetné.” A V. B. határozatban mondta ki, hogy „a jövőben az ifjúsággal fokozottabban kell foglalkozni, hogy érdeklődési körük helyes irányba terelődjön, szórakozása a szocialista ifjúsághoz méltó legyen, utasítja a szövetkezeti bolt vezetőjét, hogy 18 éven aluliakat ne tűrjenek meg a korcsmahelyiségben, részükre szeszes italt ne szolgáljon ki, és a különböző szórakoztató berendezéseket ne bocsássa a rendelkezésükre”. Decemberben Hárságyi János iskolaigazgató számolt be az ifjúság helyzetéről. Ismertette munkájának eddigi eredményeit, és kifogásolta az ifjúság fegyelmezetlen magatartását. Ahhoz, hogy az új embertípus kialakuljon, a szülők segítségével is szükséges. Újra elhangzott, hogy kultúrház nélkül nem lehet az ifjúságot eredményesen nevelni. A V. B. feladatául szabta az iskolaigazgatónak, hogy szülői értekezleten oktassa ki a szülőket az egyes nevelési kérdésekről.

A tanács szűkös anyagi lehetőségein jelentős mértékben javított a községefejlesztési hozzájárulás bevezetése. Ebből a pénzből került sor 1955-ben a tűzoltószertár és szolgálati hely, majd 1956-ban a szövetkezeti bolt megépítésére.

A tanácsülésen 1956. március 20-án tájékoztató hangzott el a dunai árvízkatasztrófáról. Az elnök javasolta, hogy az árvízkárosultak részére kezdeményezzenek gyűjtést. A gyűjtés koordinálására különbizottságot alakítottak, ennek tagjai választóközrözetenként szervezték meg az adományok összegyűjtését.

Egy héttel később újabb tanácsülésre került sor: a közbiztonság helyzetéről adott tájékoztatót Varga Ferenc felelős rendőr. Az általánosságokat tartalmazó tájékoztató után egyetlen érdemi határozat született: „a V. B. még szorosabb kapcsolatot alakítson ki a rendőrségi közegekkel. Ennek érdekében minden V. B.- és tanácsülésre a felelős rendőrt meg kell hívni.” Az április 13-i tanácsülésen az elnök javaslatot tett Tóth Imre tanácsstag összeférhetlenségi ügyének tárgyalására. Mint a tájékoztatóban elhangzott: Tóth Imre rendszeresen igazolatlanul marad távol a tanács üléseiről. Tóth Imre a következő tanácsülésen távollétét elfoglaltságára hivatkozva magyarázta, majd önkritikát gyakorolt, és ígéretet tett arra, hogy a jövőben rendszeresen részt vesz a tanács ülésein. Mulasztásáért megrovásban részesítették. A június 14-i tanácsülésen Völgyi József tanácsstag kérte, hogy „a szövetkezet vezetősége tegyen intézkedéseket, hogy a nyári nagy melegben az aratás és cséplés idején biztosítsák a zavartalan áruellátást. Hiányolja, hogy a sörellátás már most is akadozó, pedig a dolgozó parasztság szívesen fogyasztaná a fásasztó munkák idején. Ugyancsak biztosítani kell a szódavizet is.”

A forradalom hatása Szerdahelyre

A V. B. július 7-én önálló napirendként tárgyalta az SZKP XX. Kongresszusának határozatait, valamint a hazai sajtóban megjelent kommentárokat. Papp Vendelné V. B.-tag hozzászólásában a sajtót hibáztatja azért, mert helytelen cikkeket közölnek, és ezzel félrevezetik az olvasókat. Nem érti, hogy a Szabad Nép hogyan közölhet le ilyen cikkeket, pedig ez az újság az MDP Központi Vezetőségének lapja. A következő ülésen a V. B. határozatban fejezte ki, hogy „a Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozatával

teljes egészében egyetért. A maga részéről elítéli a népi demokrácia, a pártvezetőség és állami funkcionáriusok ellen irányuló zavarkeltő kísérleteket...” A július 14-i tanácsülésen Teglovics József tanácsstag elmondta, hogy „a dolgozó parasztság már nem idegenkedik a szabad gabonaszerződés kötésétől... Az idén már nem fordult elő az, hogy aratás idején nem lehet kenyeret kapni, amikor a dolgozó parasztságnak már nincs lisztje... Községünknek jelentős része jelenleg is vett kenyéren él.” Az augusztus 4-i tanácsülésen a határozatot hozták, hogy „a Petőfi utcai járdán kerékpárral, motorkerékpárral és egyéb járművel közlekedni tilos”. Az indoklás szerint a járdán örült sebességgel közlekedő kerékpárosok veszélyeztetik a gyalogjárók biztonságát.

A tanács szeptemberi ülésén szabálysértési bizottságot alakítottak, és áttekintették a népművelés helyzetét. A V. B. október 7-i ülésén mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozott, majd legközelebbi ülését november 21-én tartotta. A jegyzőkönyvek alapján az a látszat, mintha közben az országban semmi nem történt volna.

Az 1956-os forradalmi eseményeknek közvetlen hatása nem volt a faluban. A Nemzeti Bizottságot is központi kezdeményezésre – utasításra – alakították meg. Elnök: Kiss István. Tagok: Bencs Miklós, Kollár József, Markó Ferenc, Markó Mihály, Németh László, Pálinkás Imre, Sándor János, Szulimán József, Várnai Ferenc. A bizottság megalakította a nemzetőrséget, s tagjainak megbízólevelet adtak át. Feladatuk volt a község területén az idegen személyek igazoltatása, indokolt esetben előállítás. Fegyverzetük 38 mm-es kispuska, illetve saját tulajdonú vadászfegyver volt. Az emberek érdeklődéssel és vegyes érzéssel – gyakran félelemmel – kísérték az eseményeket. Ebben az időszakban építették a szövetkezeti boltot, ahol helyet kapott egy kultúrterem is. 1957. január 5-én jelent meg a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt kormány nyilatkozata. A nyilatkozat szövegét tanácsülésen kellett megvitatni, és az elhangzott véleményekről, javaslatokról három napon belül írásos jelentést kellett tenni.

A február 7-i tanácsülésen tárgyalták a kormány nyilatkozatát. A nyilatkozat teljes szövegének ismertetése után Pap Sándor országgyűlési képviselő adott tájékoztatást „a Budapesten, vidéken és községünkben lezajlott ellenforradalmi eseményekről”. Hozzászólása a községre vonatkozóan semmi konkrétumot nem tartalmazott. Bencz Mihály tanácsstag elmondta: nagy örömmel fogadták, hogy a kormány eltörölte a beszolgáltatást. Sérelmezte, hogy a fogadót továbbra is fizetni kell. Völgyi József tanácsstag szerint amikor a kaposvári Járási Tanácsban is megalakították a Forradalmi Bizottságot, „gyűlést hívott össze a községi forradalmi bizottság megalakítására. Itt a tanácsstagokon kívül a falu lakossága is megjelent. Sokakat közülük a kíváncsiság hozott, és a gyűlésen csak hallgattak. Voltak azonban hangosabbak is, kiknek a nyomására az általuk törvényesen megválasztott tanácsstagoktól az elnök és a titkár kivételével megvonták a bizalmat, és helyettük újakat választottak. Ez nagyon érzékenyen érintette valamennyi tanácstagot, mert ők igazán öntetlenül dolgoztak a község érdekében. Miután azonban a rend helyreállt, csillapodtak a kedélyek, ők is rájöttek, hogy választókerületük ragaszkodik hozzájuk, a történeteket pedig elfelejtik, és ugyanúgy, mint előbb, dolgoznak a község érdekében.” A tanácsülés is határozatban mondta ki, hogy „a Magyar

Népköztársaság Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányának nyilatkozatával teljes egészében egyetért a tanács, és mindent megtesz a maga területén a szocializmus magyar viszonyoknak megfelelő felépítéséért.”

A konszolidáció időszaka

A község vezetői jelentős erőfeszítéseket tettek az új politikai és társadalmi szervezetek létrehozására. A cél az volt, hogy a lakosság minél szélesebb rétegeit próbálják mozgósítani a központi és helyi célkitűzések megvalósítása érdekében. Ebben jelentős szerepet szántak az újjászervezett Legeltetési Bizottságnak, amely ekkor épített kovácműhelyt a községben. A mezőgazdasági munkák végzéséhez, szervezéséhez munkájuk elengedhetetlenül szükséges volt. A másik szervezet a központi utasításra újjászervezett népfrentbizottság. A tanács vezetőinek minden fontos vagy kevésbé fontos kérdésben egyeztetni kellett a párt titkárával és a népfrent elnökével. Később ezekre az egyeztetésekre be kellett vonni a KISZ-titkárt is. Ez a gyakorlat különböző intenzitással a rendszerváltásig megmaradt.

A villamosítás kérdése ebben az évben ismét többször szerepelt a V. B. és a tanács ülésein. A lakosságnak tudomásul kellett venni, hogy ehhez a beruházáshoz az állami támogatás mellett jelentős saját erő kell. Szerencsére a lakosság megértette, sőt igényelte a villamosítás végrehajtását. Az állami és megyei támogatást egészítette ki a lakossági önrész, a téglagyár 35 000 Ft-ja, valamint a Földműves Szövetkezet 5000 Ft-ja. Végül is a teljes hálózat 1959-re épült ki. A beruházás eredményeként a Dózsatelep is hozzájutott a villanyhoz. A villanyoszlopokhoz szükséges fát a Legeltetési Bizottság biztosította saját erdejéből. Az oszlopok leállítását is vállalta a lakosság. 1958-ban vezették be a villanyt az iskolába és a tűzoltószertárba is.

A V. B. ülésein továbbra is foglalkozott a mezőgazdasági munkák helyeztetével, valamint az adófizetési fegyelemmel. Gyakran fogalmazódott meg, hogy a községben alacsony az adófizetési kedv, annak ellenére, hogy ebben az évben már a községi tanács kezébe került a rendezése.

Az 1957. december 7-i tanácsülésen az elnök beszámolójában elmondta, hogy „a jelenleg használatos temető rossz helyen van, rossz időben a feljárás szinte lehetetlen. Kocsival megközelíteni egyáltalán nem lehet. Tervben van egy olyan hullaház építése, amely alkalmas arra, hogy az elhaltakat ott ravatalozzák fel, és a temetést onnan eszközöljék.” Elhangzott, hogy a hullaház építése a jelenlegi temetőben nem célszerű, ezért javasolja egy új temető kijelölését. Az új temető helyszínében nem tudtak megegyezni. Az elnöknek a helyszín és a pénzügyi fedezet kérdésében további egyeztetéseket kellett folytatni.

1957 decemberében Lévay Pál körállatorvos adott tájékoztatást az állategészségügyi helyzetről. Elmondta a leggyakrabban előforduló betegségeket és az ellenük való védekezés módját. Völgyi József tanácstag megkérdezte, hogy a sertéspiac mikor szabadul fel. Kérdésére választ nem kapott.

1958-ban a községi tanács az elért eredményekre alapozva fejlesztési tervet dolgozott ki. A terv bevezetőjében olvasható, hogy a község lakossága 700 fő, fő foglalkozása a földművelés. A lakosság 10%-a ipari munkás, akik Kaposváron, illetve a helyi téglagyárban dolgoznak. A földműveléssel foglal-

kozók fele 5 holdas a másik fele 5–12 hold földterülettel rendelkezik. „A párt-szervezet, bár kis létszámmal, de a felszabadulás óta működik. A Hazafias Népfrontnak számos tagja van. A KISZ-szervezet 1957-ben alakult, az 1956-os ellenforradalom előtt pedig DISZ-szervezetbe tömörült az ifjúság. A párt, a tanács és a többi tömegszervezet között a kapcsolat jó, a vezetésben azonban voltak kisebb hibák. A hibák azonban eltörpülnek az eredmények mellett. A felvilágosítás és a nevelőmunka eredménye volt, hogy az októberi ellenforradalom során a községben semmiféle megmozdulás vagy rendellenesség nem volt.”

A pedagógusok részére – kérésükre – a Pazderjás-dűlőben az állami tartalék földkezből konyhakertet jelöltek ki. A pedagógusoknak a föld után adót és bért fizetni nem kellett. A földterületből részesedett Mike Imre, a szennai iskola igazgatója és Hárságyi János, a szerdahelyi iskola igazgatója is. Az iskola részére gyakorlati földet nem kértek, mert ahogy az indoklásban olvasható: „nincs rá szükségük”. 1958. augusztus 7-én az elnöki tájékoztatóban elhangzott, hogy a „járási tisztiorvos a korábban felterjesztett kérelmünkre a helyszíni szemlét megtartotta, s kijelölte az új temető helyét a Jáger- és Tóth (Tüzer)-féle birtokon”. Szintén ekkor hangzott el, hogy a tanács és a Hazafias Népfront között a kapcsolat nem jó. Ennek okát abban látják, hogy népfront vezetői és aktivistái passzívak. A tanács határozatban kéri az MSZMP titkárát: segítsen abban, hogy tevékenységük aktívabb legyen. Ebben az évben szinte minden ülésen foglalkoztak a villanyhálózat építésének helyzetével, a vízelvezetéssel, az árkok metszésével, valamint a hidak felújításával. 1957. szeptember 29-én a V. B. a választások előkészítésével foglalkozott. Megállapította, hogy a névjegyzékek összeállítása és a választási bizottságok felkészítése rendben folyik.

A választások után a tanács folytatta munkáját. A tanácsülések első napirendje volt a külpolitikai helyzet értékelése. 1958. január 23-án a következő értékelés hangzott el: „Röviden inkább először a külpolitikai helyzetet, amely a napjainkban a világviszonylatában folyik. Így többek között meg kell említeni az indonéz, valamint jemeni helyzetet, amely jelenleg a világviszonylatban politikai téren ez áll főképpen a közvélemény előterében.” A fentiekhez hasonló, az aktuális külpolitikai helyzetnek megfelelő tájékoztatók hangzottak el rendszeresen a V. B. és a tanács ülésein. Ugyanezen a tanácsülésen hangzott el a szerdahelyi ifjúsággal kapcsolatos vélemény: „az ifjúságaink teljesen szétzüllött, nem szervezeti életet élnek”. A sommás vélemény ellenére elhangzott, hogy megalakult a KISZ helyi szervezete 27 fővel. A tanács az új ifjúsági szervezettől „sokkal nagyobb eredményeket vár”. A következő tanácsülésen elhangzott, hogy „Párizsban a kormányfők értekezletén a nyugati hatalmak mesterkedése kudarcba fulladt..., ezek után a háború kitörésére lehet számítani. Ma már nem olyan körülmények között van a szocialista tábor, hogy ne tudna visszavágni... Ma már a Szovjetuniónak is vannak olyan korszerű fegyverei, amelyekkel az Egyesült Államokba be tudnak lőni.”

Az 1963. február 24-én megtartott választásokon a mandátumvizsgáló bizottság az alábbi tanácstagok mandátumát hitelesítette: Illés János, Tóth Imre, Karancz János, Szalai Imre, Németh László, Horváth György, Somogyvári Pál, Hampuk Ferenc, Simon Ferencné, Gál István, Bencs Miklós, Markó Mi-

hály, Sándor János, Ferencz István. A tanács a V. B. tagjainak megválasztotta Simon Ferencné, Gál Istvánt, Karancz Jánost, Markó Mihályt, Horváth Györgyöt.

1964-ben kezdték el az új hullaház építését. Átadására 1965-ben került sor. A temető rendjének folyamatos fenntartása érdekében tiszteletdíjas temetőőr foglalkoztatását rendelték el. Döntöttek arról is, hogy az elhunytak részére továbbra is ingyen biztosítják a sírhelyeket.

A tanácsülésén 1965-ben beszámoló hangzott el a földműves-szövetkezet kereskedelmi tevékenységéről. Megállapították, hogy a forgalom egyenletesen nő, hiány csak a palackozott sörből a nyári időszakban fordul elő.

A termelőszövetkezet megalakulása

A Végrehajtó Bizottság 1951 szeptemberében határozta el tszcs-előkészítő bizottság megalakítását. Elhatározták, hogy a megalakítás előtt egy-két jól teljesítő gazda látogasson el egy termelőszövetkezeti csoportba, és a helyszínen győződjék meg annak eredményességéről.

A kényszerítő körülmények elmaradása miatt a termelőszövetkezet megalakítására csak a hatvanas évek elején került sor. A párt és a kormány határozatainak megfelelően jelentős erőfeszítések történtek annak érdekében, hogy minél több ember lépjen be a termelőszövetkezetbe. Agitátorok járták a községet, győzködtek az embereket a belépésre. Gyakran alkalmaztak nyomást, esetenként zsarolást annak érdekében, hogy a bizonytalankodókat meggyőzzék a belépésről. Valamennyi tanácstagot kötelezték a belépésen túlmenően arra, hogy személyes példával járjanak élen a belépés során. Nehéz napok, hetek voltak ezek a szerdahelyi emberek életében. Az agitátorok a legkülönbözőbb eszközöket vették igénybe. Először az új gazdák – akik 1945-ben földet kaptak – léptek be. Ezután következtek a módosabb parasztok, akik 10-15 hold földdel rendelkeztek. Végül mindenki beadta a derekát.

A szervezőmunka eredményeként 1961. január 26-án alakult meg a szerdahelyi Igazság Termelőszövetkezet. A megalakulást követően a Legeltetési Bizottságot felszámolták, vagyonát átadták a termelőszövetkezetnek. A vagyontárgyakat Horváth György tsz-elnök vette át. Az átvétel során vállalta az átvett eszközök és állatok nyilvántartásba vételét és megfelelő hasznosítását.

A belépőket kötelezték, hogy a föld mellett az állataikat és a mezőgazdasági felszereléseiket is vigyék be a közösbe. Minden tsz-tagnak egy tehene maradhatott, illetve később annak szaporulata. Az állatok elhelyezése nagy gondot jelentett. Hiányoztak az istállók, a megfelelő raktárak, tárolóhelyek. A lovakat az első évben a gazdáiknál hagyták. Az állatokat etetniük kellett, és munkára biztosítani. Szerencsés volt az a tsz-tag, aki saját lovával dolgozhatott a tsz-ben. Különböző hitelek, támogatások igénybevételével kezdődtek meg az építkezések. A tsz-tagság számára rendkívül nehéz évek következtek. Két növénytermelési és egy állattenyésztési brigádot alakítottak. A munkaecység bevezetése szokatlan bérezési forma volt. A tagság számára sokáig nehezen áttekinthető, nehezen elfogadható rendszer volt. A termelőszövetkezet vezetősége a megalakulást követően lépéseket tett a község határában

lévő tisztázatlan tulajdoni helyzetű halastavak átvételére. A viszonylag kevés termelőterülettel rendelkező szerdahelyi tsz vezetősége kiegészítő tevékenységet kívánt folytatni a halastavakon.

A tanács ezekben az években rendszeresen számoltatta be a tsz-elnököt a mezőgazdasági munkálatok helyzetéről és a tagság hozzáállásáról. 1961-ben határozatban utasítják a tsz vezetőségét, hogy „tegyen intézkedéseket a munkafegyelem megszilárdítására és a munkaszervezés helytelen helyzetének megjavítására”. Ezekben az években szinte kézi vezérlessel irányította a tanács a termelészövetkezet mindennapi tevékenységét. „A tanácsülés az elhúzódó aratási munkálatoknak gyors végzése érdekében felhívja a tsz vezetőségének a figyelmét, hogy a háztáji napokat a nagy munkák időszakában szüntesse meg. A községben lakó minden tsz-tagot, még az öregeket is szólítsa fel a munka végzésére. A tsz vezetősége vegye fel a kapcsolatot a KISZ és egyéb tömegszervezetek vezetőivel, és kérje azoknak a segítségét.”

A munkafegyelem megszilárdítása érdekében a munkafegyelmet megszegőkkel szemben gyakran alkalmaztak retorziókat. A fegyelmi vizsgálat lefolytatására háromtagú fegyelmi bizottságot hoztak létre. Általános gyakorlat volt, hogy a renitens taggal szemben 50 kg gabona (búza) természetbeni büntetést szabtak ki, amelyet vagy be kellett szolgáltatni, vagy zárszámadáskor levonták a járandóságból. Ezekben az években ez nemcsak megalázó, hanem rendkívül súlyos büntetés volt. A mezőgazdasági munkálatok elvégzésére a gépállomások szolgáltatásait vették igénybe.

1962-ben jelentős építkezések kezdődtek el. Ennek során 76 férőhelyes szarvasmarha-istálló, 120 férőhelyes disznóól, később juhodály és baromfiistálló épült. A hét épületre 291 000 Ft-ot költöttek. Folyamatosan nőtt a tsz vagyona. A lóállomány 60 db volt. A 7 behozott tehén mellé hamarosan még 14 db-ot vettek. Fontos célként fogalmazta meg a tsz vezetése a gépek vásárlását, ezzel kívánták elérni a függetlenedést a gépállomásoktól.

Éveken keresztül súlyos problémát jelentettek a különböző állapotbetegségek. A fertőzés veszélye a tömegesen tartott állatok esetében fokozottan jelentkezett. Az egyik legsúlyosabb betegség a szarvasmarháknál a száj- és körömfájás volt. 1964-ben olyan súlyos volt a fertőzés, hogy a községben teljes zárlatot kellett elrendelni. Felmerült a teljes állomány kényszervágása is. A község és a tsz vezetése végül a zárlat szigorítása és a gyógyszeres kezelés mellett döntött. A bevezetett intézkedések hatására sikerült visszaszorítani a fertőzést.

1966 augusztusában a tanács határozatban kötelezte a tsz vezetését, hogy a következő években a termelési terveket úgy állítsák össze, hogy a fiataloknak, különösen a lányoknak is tudjanak munkát adni. Ennek elsősorban az volt az oka, hogy a szerdahelyi fiatalok többsége Kaposvárra járt dolgozni. Szabad idejük egy részét utazással voltak kénytelenek tölteni.

A termelészövetkezet legelőterülete a hatvanas években 93 kh volt, itt juhokat neveltek. A háztáji gazdaságokból 28 szarvasmarha járt ki a legelőre. A termelészövetkezet állatállományát nem legeltették. Részükre a rét biztosította a megfelelő mennyiségű szénát. A tsz-ben fokozatosan megteremtették a tömeges állattartás feltételeit. Dr. Vető András körzeti állatorvos hatékony munkájának köszönhető, hogy sem tömeges elhullás, sem tömeges megbetegedés nem fordult elő.

1968-ban a termelőszövetkezeti családok száma 120, a teljes taglétszám pedig 202 fő volt. A tanács és a tsz vezetése különböző kedvezményekkel ösztönözte a családokat az állattartásra a háztáji gazdaságokban. Megfogalmazódott az az aggodalom, hogy a „a háztáji gazdaságok elöregednek, a fiatalok nem akarnak állatállománnyal foglalkozni”. A számokból ugyanakkor az derül ki, hogy a háztáji gazdaságokban tartott állatok száma nőtt. Szarvasmarha: 89 db, ebből tehén 35 db. Sertés: 1 db koca, 37 db süldő és hízó.

Az 1960-as évek végén – központi akarat alapján – egyesült a szerdahegyi tsz a Szennai Termelőszövetkezettel. Az egyesülés után a termelőszövetkezet már nem működött olyan jól, mint korábban.

A termelőszövetkezet átalakult részvénytársasággá. Elnöke: Zóka Tibor, székhelye: Szenna, körülbelül 1200 hektáron gazdálkodnak, csak növénytermesztéssel foglalkoznak. Gépparkjukat folyamatosan korszerűsítik, a döntő tulajdoni hányad kistrésvényesek kezében van, kb. 30 dolgozót foglalkoztatnak.

„A szocializmus építésének útján”

Az ellentmondások ellenére ezekben az években a község lakossága minden tekintetben gyarapodott. A munkafegyelem javulásával jelentősen emelkedett a tsz-ben a termelékenység. A munkaegységre egyre többet tudtak fizetni. A háztáji gazdaságokban a családok megtermelték a legszükségesebb zöldséget, gyümölcsöt, sőt egyre többen jártak be a kaposvári piacra fölös terményeiket eladni. Az állattartás engedélyezése hozzájárult a változatosabb étrend kialakításához. Az egészségesebb életmód elemi feltétele volt a fürdőszoba és a WC kialakítása minden háznál. Ma talán furcsának tűnik, de ezekben az években az is feladat volt, hogy ennek szükségességéről meggyőzzék az embereket. Az 1966. november 17-i tanácsülésen elhangzott: „Eljutottunk addig, hogy nincs ház WC nélkül.” Igaz, ezek az árnyékszékek még nem feleltek meg a mai követelményeknek. A különböző fertőzések megelőzése érdekében a tanács vezetői állandóan szorgalmazták az elemi egészségügyi feltételek megteremtését. „Nem közömbös, hogy telkünk mely részén épül az árnyékszék. Kényelmi szempontból előnyös, ha a házhoz közel van, de a kúttól legalább 10 m távolságnak meg kell lenni.”

Ezekben az években a tanácstagok és a lakosság tevékeny közreműködésével új tanácsháza épült. Az építési telket a legeltetési társulat biztosította. A lakosság 24 548 Ft értékben végzett társadalmi munkát. Az építési költségek csökkentéséhez hozzájárult, hogy a téglagyár olcsóbban biztosította a téglát. A tanácsház épületében helyet kapott az orvosi rendelő, egy tanácsterem, két irodahelyiség és egy irattár.

1968. március 14-én tárgyalta a tanács a község munkaerőhelyzetét. A beszámolóban elhangzott, hogy a lakosság létszáma 720, termelőszövetkezeti tag 154, ebből öregségi járadékos 65, a dolgozó tagok száma 89 fő (50 férfi, 39 nő). Munkaerő-felesleg a községben nem volt. Vagyis mindenki dolgozott. A község lakosságának egy része Kaposvárra járt dolgozni. Ezek többsége férfi; 50–50% a szakmunkások és a segédmunkások aránya. A helybeli téglagyárban 30-an dolgoztak. Minden évben gondot jelentett az általános iskolát elvégzett fiatalok továbbtanulása. A fiatalok többsége szakmunkásképző isko-

lába jelentkezett. A községben ebben az időben egyetlen olyan idős ember sem akadt, akinek nem volt biztosítva a gondtalan öregkor. Több csökkent munkaképességű lakos is volt. Részükre is tudtak – elsősorban a tsz-ben – könnyebb munkát biztosítani.

1968 augusztusában a helyi tanács szabálysértési bizottságot hozott létre azzal a céllal, hogy hatékonyabban lépjenek fel a szabálysértéseket elkövetőkkel szemben. Tevékenységi körükbe tartozott a munkakötelezettség megszegése, a tulajdon elleni vétség, orgazdaság, csendháborítás, köztisztasági szabályok megsértése, a növényvédelmi szabályok megszegése, a mezőrendészeti szabályok megsértése, az állatbetegség elleni védekezés elmulasztása, a legelőgazdálkodási szabályok megszegése, az erdőrendészeti szabálysértés, a tankötelezettség megszegése stb.

A közös tanács

1969. március 13-án vizsgálták először a járási tanács javaslatára a közös tanács létrehozásának lehetőségét. A tájékoztatóban elhangzott, hogy a központosítás országos folyamat, amelynek a költségcsökkentés mellett az is célja, hogy hatékonyabb legyen a tanácsai ügyintézés. A célok között szerepelt, hogy azok a szakigazgatási feladatok, amelyeket eddig a járási tanács végzett, átkerüljenek a közös tanácshoz. A javaslat szerint a közös tanácshoz Szenna központtal Kaposszerdahely és Zselickisfalud tartozna. A tanácsstagok a jelenlegi létszámban változatlanul maradnának. A Végrehajtó Bizottságban minden község egyenlő arányban képviseltetné magát. A társközségekben kirendeltségeket működtetnek felváltva 1-1 napot. A közös község dolgozóit a jelenlegi dolgozókból választanak ki. A közös község munkáját július 1-jén kezdi meg.

A tanácsulást megelőzően kikérték a párt- és társadalmi szervezetek véleményét is. Hosszas vita után hozta meg a szerdahelyi tanács az alábbi határozatot: „A tanács egyetért azzal, hogy Szenna, Kaposszerdahely, Zselickisfalud községek tanácsai közös tanácssá egyesülnek a gazdasági, kulturális, kommunális, szociális és közigazgatási feladatok eredményesebb megvalósítása, illetve ellátása érdekében. A tanács egyetért azzal, hogy a közös tanács székhelye Szenna község legyen.” A tanács felhatalmazta az elnököt, hogy az egyesülés érdekében a szükséges lépéseket megtegye. Később a közös tanácshoz Patca is csatlakozott. A közös tanács ülésén a korábban megválasztott községi képviselők vettek részt. Ebben az időben Szerdahely tanácsának tagjai voltak: Beck János, Balogh Dénes, Rác János, Molnár Sándor, Szabados Antal, Párkányi Istvánné, Tóth Imre, Horváth György, Bencs Miklós, Markó Mihály, Ferencz István, Gál István. A tanácsülésére meghívást kaptak: Simon Ferenc MSZMP-titkár, Bondor Tibor KISZ-titkár, Pete Sándor HNF-elnök, Balogh Dénesné HNF-titkár, Pap Sándorné, a Nőtanács elnöke, Takács Irén, a Téglagyár vezetője.

A csatlakozó községek közül a kaposszerdahelyi képviselők fogadták el a legnehezebben a közös tanács létrehozását. Ezekben az években a lakosság-
nak és a tsz-nek köszönhetően Szerdahely dinamikusabban fejlődött, az emberek gyarapodtak. A megélhetés feltételei fokozatosan javultak. A lakosság és az őket képviselő tanácsstagok attól tartottak, hogy megtörik ez a fejlődés. A járá-

si tanács javaslatára – talán a szerdahelyi ellenállás leszerelésére is – Karancz Jánost választották meg a közös tanács elnökének. A közös tanácsban Szerdahelyt először a korábban megválasztott 12 tanács tag képviselte. A következő, már közös tanácsválasztáson ezt a létszámot 9 főre csökkentették.

A közös tanács kialakítása során az iskola önállósága is megszűnt. Az 1970-es évek elején a felső tagozatos tanulók Kaposvárra kerültek, a II. Rákóczi Ferenc iskolába. A közös tanácsban a szerdahelyi kilenc tanács tag a többi község tanács tagjaival szemben akaratát nem minden esetben tudta érvényesíteni. Ennek oka az volt, hogy kialakult a vélemény: a többi község Szerdahelyhez képest kevésbé fejlett, így a rendelkezésre álló pénz elsősorban azokra kell fordítani. A korábbi fejlesztés, fejlődés eredményeként kialakult jobb helyzet így enyészett el a közös akaraton. Karancz János a nehézségek ellenére is arra törekedett, hogy Kaposszerdahely fejlődése ne álljon meg. Mindezek ellenére a fejlődés lendülete megtört. Az itt élő emberek – joggal – úgy érezték, hogy Kaposszerdahely rovására is fejlődnek a társközségek. Ezt a helyzetet mi sem jelzi jobban, mint az, hogy a közös tanács megalakulását követően a szerdahelyi tanács megtakarított pénze – 180 000 Ft – is a közös kasszába került.

A község lakói szerettek volna egy óvodát is építeni. A telek és pénz is megvolt, de az összevonás következtében ez lekerült a napirendről. A közös tanács időszakában került sor az iskola, valamint a szolgálati lakásrész teljes felújítására, majd az iskola bővítésére, egy kisebb tornaterem, egy mosdó, és egy korszerű WC kialakítására. 1995-ben Karancz János egészségét az évekig tartó megfeszített munka kikezdte. Infarktust kapott. Egészségi állapotára való tekintettel még ebben az évben karkedvzményes nyugállományba került. Azóta a nyugdíjasklub aktív tagjaként családjával Szerdahelyen él. A közös tanács elnöke Jakab József zselickisfaludi lakos lett.

A szerdahelyi rendszerváltás

Már a rendszerváltást megelőzően megfogalmazódott az a gondolat, hogy a társközségek a jövőjüket önállóan képzelik el. Az első szabad választások kiírására már úgy került sor, hogy minden község magának választott polgármestert és képviselőket. Polgármesternek két jelölt közül – Erdő Árpád ellenében – Balogh Józsefet választották meg. A választásokat követően a képviselő-testület tagjai lettek: Fisli Istvánné, Gál János, ifj. Horváth József, ifj. Kaiser János, Kovács László, Molnár Ferenc és Végvári Györgyné.

A képviselő-testület alakuló ülését 1990. október 10-én tartotta. A képviselő-testület a polgármesteri tisztség ellátását „társadalmi megbízatás”-ként határozta meg. Döntöttek a képviselők arról is, hogy a Megyei Közgyűlésbe Balogh József polgármestert javasolják. Alpolgármesternek Fisli Istvánnét választották meg a képviselők. Fontos döntés volt az alakuló ülésen az önálló jegyzőség létrehozása. Az állás betöltésére pályázatot hirdettek. A sikeres pályázat után a képviselő-testület Belovics Emilnét bízta meg a feladat ellátásával. Az új vezetés határozott kézzel fogott a számtalan probléma megoldásához. Ezekben az években felújították a az orvosi rendelőt és a polgármesteri hivatalt, a jegyző részére új irodát alakítottak ki, befejezték az óvoda bővítését, új buszvárókat alakítottak ki, utakat, járdákat építettek és újítottak fel. Kialakítottak

egy új postaépületet. 1992-ben a képviselőtestület Csonka Ápádot nevezte ki jegyzőnek, a Köztársasági Megbízotti Irodába távozó Belovics Emilné után.

Több súlyos, megoldásra váró feladattal kellett állandóan foglalkozni. A lakosság egy részének jelentősen romlott az életszínvonala, nőtt a munkanélküliség. A rendelkezésre álló szűkös pénzügyi keretek nem biztosítottak elegendő fedezetet ezeknek a problémáknak a megoldására. 1993-ban a lakosság igényének megfelelően megkezdődött a vezetékes gáz kiépítése. A 243 igény alapján az év végére 93 családnál épült ki a leállósap. A gerincvezeték kiépítését az önkormányzat finanszírozta. A gázműépítés befejezését követően mintegy 450 ezer Ft maradt, amelyet a lakosság igényének megfelelően az egészségügyi ellátás fejlesztésére (számítógép, székek), valamint a közösségi épületekben lévő WC-k felújítására fordítottak.

1995-ben a vezetékes telefon fejlesztése volt napirenden. A következő évben a MATÁV valamennyi szerdahelyi lakos igényét kielégítette. A képviselő-testület Csonka Árpád távozása miatt dr. Ulrich Károlyt bízta meg a jegyzői teendők ellátásával. Ezekben az években egy sor olyan rendeletet alkotott, amely közvetlen hatással volt az itt élő emberek életére. (SZMSZ, költségvetési rendeletek, helyi adórendelet, építkezések szabályozása, kommunális rendelet, egészségügyi ellátás szabályozása, ebtartási rendelet, füstrendelet, temetőrendelet stb.)

Egyre több magánvállalkozó kezdte meg tevékenységét. 1996-ban számuk 49 volt. Az önkormányzat folyamatosan biztosította a közintézmények működőképességét, az épületek karbantartását, szükség szerinti felújítását. Az egészségügyi ellátást – a készenléti és az ügyeleti szolgálatot – a környező községekkel társulásban oldották meg. Kaposszerdahely csatlakozott a Kaposvári Kistérségi Területfejlesztési Társuláshoz abban a reményben, hogy fejlesztési igényéhez további forrásokhoz jut. 1996-ban elkezdődött a tárgyalás Szennával a térség szennyvizgondjának a megoldására. 1997–98-ban a kábeltelevíziós rendszer kiépítésének igénye, lehetősége foglalkoztatta a lakosságot. A rendszer kiépítésére többszöri nekifutás után a Kapos-net kapott megbízást. Jelenleg a kábeltelevíziós hálózat szélessávú internet-hozzáférést is biztosít. A lakosság aktivitását jelzi, hogy 2000-ben már több civil szervezet működött a községben (vöröskereszt, nyugdíjasklub, sport- és horgászegyesület). 2002-ben alakult meg Lovas István vezetésével a Kaposszerdahelyért Egyesület.

Az önkormányzat munkája egyre hatékonyabb, szakszerűbb lett. Az ügyintézés a lakosság megalégedésére gyors, pontos és udvarias. Ezekben az években a pénzügyi nehézségek ellenére is a település látványosan fejlődött. A község rendezettebb, tisztább lett. Az új lakótelepre egyre többen költöztek, költöznek ki, hozzájárulva a lakosság létszámának dinamikus növekedéséhez.

A temetkezésről szóló törvénynek és kormányrendeletnek is köszönhető, hogy az önkormányzat fokozott gondot fordított a községi temetőre. A pályázati pénznek is szerepe volt abban, hogy ma temető megfelel a törvényi, a kegyeleti és a lakossági elvárásoknak. A lakosság életkörülményeit javító beruházások jótékony hatással voltak a településen lakók közérzetére is. A lakosság többsége úgy gondolta: községük irányítása jó kezekben van. Mindez hatással volt arra, hogy Szerdahely lakói a falu első emberének immár negyedik alkalommal Balogh Józsefet választották meg.

Mellékletek

1. számú melléklet

KAPOSSZERDAHELY község földigénylése

1.	Igali György	Horváth Mária	földműves	7 kh
2.	Papp Sándor	Zsobrák Rozália	földműves	7 kh 800 n.öl
3.	Kelemen Mihály	Szabados Julianna	földműves	6 kh
4.	özv. Varga Jánosné	Völgyi Ilonka	földműves	–
5.	Pásti János	Beck Borbála	földműves	4 kh
6.	Gál Gyula	Horváth Erzsébet	földműves	4 kh
7.	özv. Horváth Józsefné	Májer Mária	földműves	4 kh
8.	Tamás József	Vörös Teréz	földműves	6 kh
9.	Horváth Józsefné	Sziládi Mária	földműves	2 kh
10.	Virág József	Kovács Ilonka	földműves	2 kh
11.	Kiss István	Pájer Anna	földműves	4 kh 300 n.öl
12.	Pásti István	Bella Katalin	földműves	1 kh
13.	Bödő János	Kocsis Rozália	földműves	3 kh 800 n.öl
14.	özv. Illés Józsefné	Hegedüs Mária	földműves	2 kh 800 n.öl
15.	Pusztai Imre	özvegy	földműves	6 kh
16.	Novák Ferenc	Gazda Matild	földműves	7 kh
17.	Horváth János pintra	Járfás Katalin	földműves	7 kh
18.	Gazda István	Klein Julianna	földműves	6 kh
19.	Papp János	Turi Anna	földműves	4 kh
20.	Tóth Lajos	Tóth Teréz	földműves	4 kh
21.	Hegedüs János	Somogyi Karolin	földműves	3 kh 800 n.öl
22.	Pete György	Csere Irén	földműves	6 kh
23.	Párkányi János	Németh Erzsébet	földműves	4 kh
24.	Sovány György	Lujbert Teréz	cipész	3 kh 800 n.öl
25.	Németh Sándor	Buczko Teréz	földműves	3 kh 800 n.öl
26.	Mányó István	Horváth Mária	földműves	2 kh 800 n.öl
27.	özv. Horváth Ferencné	Hegedüs Mária	földműves	2 kh 800 n.öl
28.	özv. Pupos Lajosné		földműves	1 kh
29.	Varga Károly	László Teréz	szabó	1 kh
30.	Pintér Imre	Kiss Teréz	földműves	1 kh
31.	Horváth János csendőr	Morovics Julianna	kőműves	1 kh
32.	Kelemen János	Molnár Mária	földműves	1 kh
33.	Nikula Miklós	Romencsák Mária	kovács	1 kh
34.	Kurucz János	Csanádi Ilona	földműves	2 kh 800 n.öl
35.	Molnár Mihály	Kalmár Julianna	földműves	3 kh 1100 n.öl
36.	Tóth Imre	Horváth Erzsébet	vendéglős	1 kh
37.	Karancz János	Biró Mária	földműves	3 kh
38.	Sándor János	László Lídia	földműves	3 kh 800 n.öl
39.	Harsányi János	Zerényi Mária	földműves	3 kh 800 n.öl
40.	Korcz Lajos	Csordás Ilona	cipész s.	2 kh
41.	Kovács János	Hegyi Rozália	földműves	2 kh 800 n.öl

Közigazgatás és közélet

42. Gál Mihály	Rajci Rozália	ny.útkaparó	1 kh
43. Sohajda Pál	Csanádi Erzsébet	földműves	1 kh
44. Gulyás Zoltán	Sovány Anna	cipész s.	1 kh 800 n.öl
45. Tóth József tüzér	Ingola Mária	földműves	3 kh
46. Kishajdu István	Ferenc Katalin	földműves	2 kh 800 n.öl
47. Jeli János	Grosz Julianna	földműves	1 kh
48. Pete Ferenc	Bödö Julianna	földműves	3 kh 800 n.öl
49. Párkányi István	Horváth Mária	kőműves s.	2 kh 800 n.öl
50. Dobos Mária		háztartásb.	1 kh
51. Horváth János szántó	Lőczy Mária	földműves	3 kh 350 n.öl
52. Gál István	Kishajdu Teréz	földműves	4 kh 800 n.öl
53. Szulimán István	Kormos Mária	földműves	1 kh
54. Szulimán József	Valter Anna	földműves	2 kh
55. Tóth József szászli	Bene Rózsa	földműves	2 kh 800 n.öl
56. Rózsa János	Szántó Anna	földműves	3 kh
57. Pájer József	Németh Katalin	földműves	2 kh 800 n.öl
58. Gulyás József	Bognár Lídia	földműves	1 kh
59. Hampuck Lajos	Szabados Gizella	bognár s.	1 kh
60. Virág Pál	Stácl Mária	földműves	3 kh
61. Mencseli József	özvegy	földműves	2 kh 800 n.öl
62. Völgyi József	Csordás Julianna	földműves	6 kh 800 n.öl
63. Bencsics Antal	Gadár Anna	földműves	2 kh 800 n.öl
64. özv. Horváth Istvánné	Biczó Julianna	földműves	2 kh 800 n.öl
65. Horváth György b	Kapoli Rozália	földműves	2 kh 300 n.öl
66. Csanádi János	Szaka Erzsébet	földműves	800 n.öl
67. Pete Géza	Matók Irénke	földműves	1 kh
68. Horváth Ferenc m	Kishajdu Mária	földműves	2 kh 800 n.öl
69. özv. Sovány Istvánné	Pethes Anna	földműves	2 kh 800 n.öl
70. özv. Balog Isktvánné	Szulimán Anna	földműves	1 kh
71. Pongrác György	Csordás Julianna	földműves	2 kh 800 n.öl
72. Segesdi József	Helmann Katalin	földműves	2 kh 800 n.öl
73. Hivatal Ferenc	Sárdi Rózsa	bognár	1 kh
74. Antal Imre	Borbély Eszter	földműves	1 kh
75. Horváth János kis	Nagy Katalin	földműves	1 kh
76. Párkányi Sándor	Kis Magda	földműves	1 kh
77. Markó Mihály	Zsobrák Margit	földműves	2 kh 800 n.öl
78. Sohajda István	Gulyás Mária	földműves	3 kh
79. Rác János	Somogyvári Mária	földműves	1 kh 800 n.öl
80. Kovács János	Sovány Irén	földműves	1 kh
81. Bencze Kálmán	Kiss Erzsébet	földműves	2 kh 800 n.öl
82. Horváth József m	Szilágyi Mária	molnár s.	1 kh
83. Bendik Géza	Forró Erzsébet	földműves	1 kh 800 n.öl
84. Közbirtokosság			5 kh
85. Csörsz Ákos	Neiczter Mária	földműves	1 kh
86. Sovány József	Segesdi Mária	földműves	2 kh 800 n.öl
87. Herkovics nőtlen	an: Kiss Erzsébet	földműves	2 kh István

88. Papp István	Nyári Erzsébet	földműves	1 kh
89. Pete Sándor	Lujbert Margit	földműves	2 kh 400 n.öl
90. ifj. Pusztai Imre nőtlen	an: Bauer Anna	földműves	1 kh
91. özv. Lujbert Ferenc		földműves	1 kh
92. Németh Lajos	Völgyi Júlia	napszámos	1 kh 1236 n.öl

Somogyvármegye Földbirtokrendező Tanácsa
Kaposvár
3730/1946 szám.

V É G H A T Á R O Z A T

Somogyvármegye Földbirtokrendező Tanácsa Kaposszerdahely földigénylői részére az ezen juttatási íven foglalt juttatásokat hagyja jóvá végleges juttatásul, és egyben a megyei tanács kiemeli, hogy az képezte a műszaki mérés alapját is, tehát ezen juttatás jóváhagyást szolgál a földkönyv és egyben a telekkönyvezés alapjául is.

Kaposvár, 1946. május 14.

2. számú melléklet

Tekintetes

Somogyvármegyei Fölbirtok Rendező
Tanács

Kaposvár

Alulírottak azon tiszteletteljes kéréssel fordulunk a fent nevezett tanácshoz, hogy méltóztassék figyelembe venni községünk földigénylőinek jogos kérését. Ugyanis tudomásunk szerint Skublics János, Tókajpuszta tulajdonosa szigorúan ragaszkodik az őt alaprendelet szerint megilletett 100 kat. hold földhöz, a rendelet utolsó szakasza szerint pedig amennyiben a föld kevésnek bizonyult, úgy más vidéken kérnének részére 100 kat. hold föld kiutalását. Amennyiben még ez is lehetetlen, úgy az utolsó szó jogán kérjük a III. számú végrehajtási utasítást alkalmazni, ugyanis kártalanítással, vagyis 60-szoros ár szerint részünkre a már eddig is kiosztott és már jóváhagyott területet sértetlenül meghagyni szíveskedjenek, és a jelenlegi mérésnél, amennyiben valami fölösleg maradna, úgy tartaléknak még részünkre vagy 15-20 kat. hold földet jóváhagyni. Miután a föld csekélysége miatt semmi tartalékunk nem maradt, mert így is átlag 2 3/4 kat. hold föld jutott egyenként.

Indokul felhozzuk, hogy községünk területe csekély, és annak dacára népes, még a mai időben is 90 gyermek látogatja az iskolát. Szegély igénylőinek amennyiben már az eddig igényelt földtől is elesnének, teljesen kenyér

nélkül maradnának, miután községünk 70%-a vidéken, uradalmakban keresték meg kenyérüket, ami most és ezután teljes lehetetlen.

Kérjük indokaink és kérelmünk teljes figyelembevételét és annak jóváhagyását.

Maradunk teljes tisztelettel.

Kelt: Kaposszerdahely, 1945. jún. 24-én

Papp Sándor elnök
Suhajda István
Horváth György béres
Igali György
Karancz János

3. számú melléklet

Szennai körjegyzőség

1479/1947

Tárgy: Kaposszerdahelyi lakosok panasza
Hiv. sz: 15.189/1947.
Mell: 1 drb

Somogyvármegyei Földhivatal!

Kaposvár

Jelentem, hogy a földosztás során Kaposszerdahely község bikarétet kapott 3 kat. hold 820 ölet, valamint a községre lett telekkönyvileg írva: út: 50 öl, árok 740 öl.

Kaposszerdahely tulajdonát képezi még /:Legeltetési Társulat:/ 6 kat. hold 158 öl szántó, 3 kat. hold. 437 öl rét, 38 kat. hold 1279 öl legelő, 9 kat. hold erdő, 19 kat. hold 78 öl földadó alá nem eső terület /:út, árok stb.:/.

A juttatás nem a Közbirtokosság javára, hanem a község javára történt, bár az tévedésen alapul, mert a község, mint erkölcsi testület, nem igényelt birtokot. A telekkönyvi kiigazítást a közbirtokosság folyamatba tette.

A panaszosok egy része várható örökségre számíthat, míg a másik része nőtlen, így kérelmük elutasítását javasoljuk.

Szenna, 1947. nov. 27.

körjegyző

4. számú melléklet

Községi Tanács V. B., Kaposszerdahely
883-153/1951. szám

Tárgy: Sajtójelentéshez adatok
Hiv. sz: 883-1492/1951. szám

Járási Tanács V. B. Begyűjtési Csoportja

K a p o s v á r

Jelentem, hogy a párttagok és a tanácstagok közül a legjobb teljesítő Karancz János tanácstag 203%, Párkányi János tanácstag 200%, Pusztai Imre MDP-titkár 179%.

A begyűjtés szorgalmazásában állandóan segítségünkre vannak a népnevelők és tömegszervezetek, munkájukkal állandóan folyik a begyűjtés. Nem szünetel mindaddig, amíg a begyűjtést be nem fejezzük.

Községünkben a begyűjtés terén is ez ideig a legjobb eredményt elért gazda Bencs József 12 holdas középparaszt, aki beadási kötelezettségén felül 12 q kenyérgabonát adott be. Teljesítése 365%. A beadási kötelezettségét még jól teljesítő gazda Kelemen József, aki 262%, Segesdi József 239%, Dobos Mária 339%. A beadási kötelezettséget jól teljesítő gazdák között ez ideig 6000 Ft értékű textilvásárlási utalványt adtunk ki.

A községben ellenséges megnyilvánulást nem észleltünk.

Kaposszerdahely, 1951. évi szeptember hó 29-én

Sohajda István
tanácselnök

5. számú melléklet

Községi Tanács V. B., Kaposszerdahely

Névjegyzék azon gazdákról, akiknek a cséplési eredmény szerint még feleslegeik vannak:

1./ Csordás János	42. sz.	92 kg
2./ Kovács János (Markó)	42/A	146 kg
3./ Poór József	43. sz.	59 kg
4./ Karancz János	8. sz.	42 kg
5./ Bence Kálmán	10. sz.	154 kg
6./ Mencseli József	17. sz.	540 kg
7./ Markó Ferenc	29. sz.	143 kg
8./ Markó Mihály	43. sz.	57 kg
9./ Jeli János	45. sz.	60 kg
10./ Barócsi István	48. sz.	180 kg
11./ Gazda István	49. sz.	191 kg
12./ Virág Pál	84. sz.	138 kg
13./ Kelemen József	95. sz.	116 kg
14./ Sovány György	98. sz.	504 kg
15./ Bödő János	Kisszemes 10.	139 kg
16./ Pátkai János	Tókajpuszta	402 kg
17./ Csoszor József	Tókajpuszta	135 kg
18./ Bencs József	15. sz.	649 kg
19./ Tóth József (Tüzér)	27. sz.	91 kg
20./ Igali György	28. sz.	259 kg
21./ Kurucz József	31. sz.	82 kg
22./ Helmann Ferenc	47. sz.	120 kg
23./ Ferencz József	Szólóhegy	505 kg
24./ Török János	Szólóhegy	139 kg
25./ Kovács József	Szólóhegy	185 kg
26./ Drék Gábor	Tókajpuszta	217 kg
27./ Telmann Mihály	3. sz.	74 kg
28./ özv. Sovány Istvánné	4. sz.	259 kg
29./ Horváth Ferenc	magyar	54 kg
30./ Kelemen Mihály	12. sz.	116 kg
31./ Szabados János	12. sz.	398 kg
32./ Fábíán Elek	13. sz.	159 kg
33./ Dencs Miklósné	20. sz.	212 kg
34./ Papp István	23. sz.	65 kg
35./ Kishajdu István	25. sz.	175 kg
36./ Szulimán György	37. sz.	60 kg
37./ Rózsa János	65. sz.	119 kg
38./ özv. Patcai Istvánné	72. sz.	165 kg
39./ Somogyvári Pál	90. sz.	73 kg

40./ Bencs Ferenc	Szőlőhegy	341 kg
41./ Tóth József	Tökajpuszta	87 kg
42./ Illés János	Tökajpuszta	183 kg
43./ ifj. Sovány Imre	18. sz.	158 kg
44./ özv. Bereknyei Mártonné	70. sz.	143 kg
45./ Szabados László	35. sz.	258 kg

Jegyzőkönyv

Készült Kaposszerdahelyen, a községi tanácsház hivatalos helyiségében 1951. évi augusztus hó 8-án a megejtett tejbeszolgáltatási vizsgálat alkalmával.

Jelen vannak: Jakab Ferenc a tejipari egyesülés részéről, valamint Sohajda István tanácselnök, Horváth István tanácsitkár és Tamás Józsefné mint tejkezelő.

A vizsgálat alkalmával a következő hátralékosok állapították meg:

1./ Bencs József	250 liter
2./ Barócsi István	137 liter
3./ Csörsz Jenő	56 liter
4./ Gulyás György	72 liter
5./ Hampuk Lajos	320 liter
6./ Csaplár Erzsébet	88 liter
7./ Pályer József	104 liter
8./ Segesdi József	135 liter
9./ Pete Géza	63 liter
10./ Kocola János	94 liter
11./ Szulimán József	32 liter
12./ Varga Károly	143 liter
13./ Bödő János	130 liter
14./ Markó Mihály	143 liter
15./ Pályer Sándor	92 liter
16./ Pongrácz György	226 liter
17./ Papp István	61 liter
18./ Rózsa János	80 liter
19./ Sovány Istvánné	49 liter
20./ Sovány György	126 liter

A fenti hátralékosok felhívandók, hogy a hátralékot minél előbb rendezék. Amennyiben a felhívásnak a fentiek eleget nem tesznek, úgy ellenük a helyi tanács a feljelentést a Megyei Tanácsnál megteszi.

K.M.F.T.

Horváth István
jegyzőkönyvvezető

Sohajda István
V. B.-elnök

Jakab Ferenc
a tejipari egyesülés
megbízottja

6. számú melléklet

Ötödik békekölcsön

Egyéni D. P. réteg

Készpénzjegyzések nyilvántartása

Sor- sz.	neve	Készpénzjegyző pontos lakcíme	foglalkozása	Jegyzett összeg (Ft)	Befizetések a jegyzett összegre	
					kelet	összeg
1.	Pásti János	Rákóczi u. 4.	d. p.	100	IX.24.	100
2.	Somogyvári Pál	Árpád u.	d. p.	100	IX.23.	100
3.	Kaizer György	Kossuth L. 34.	d. p.	100	IX.26.	100
4.	Beck János	Dózsatelep	d. p.	100	XI.3.	100
5.	Ibriksz István	Rákóczi u. 14.	d. p.	100		
6.	Matek Lajos	Árpád u.	d. p.	50	IX.25.	50
7.	Párkányi János	Kossuth L. 35.	d. p.	50	1955.II.12.	50
8.	Vincze Imréné	Dózsatelep	d. p.	50	1955.II.24.	50
9.	Tóth Imre	Dózsatelep	d. p.	50	IX.28.	50
10.	Horváth György b	Árpád u. 4.	d. p.	100	XI.	100
11.	Horváth György P.	Árpád u. 2.	d. p.	100	X.11.	100
12.	Horváth József	Rákóczi u. 5.	d. p.	50	IV.18.	50
13.	Csörsz Jenő	Petőfi u. 37.	d. p.	50	X.15.	50
14.	Bencze Kálmán	Kossuth L. u. 16.	d. p.	50		
15.	Pájér József	Kossuth L. u. 8.	d. p.	50	IV.20.	50
16.	Pap Sándor	Petőfi u. 2.	d. p.	100	IX.29.	100
17.	Sándor János	Petőfi u.	d. p.	50	X.9.	50
18.	Kelemen Mihály	Kossuth L. u. 20.	d. p.	50	1955.IV.2.	50
19.	Pájér Mária	Kossuth L. u. 22.	d. p.	50	IV.10.	50
20.	Kis István	Petőfi u.	d. p.	100	1955.II.23.	100
21.	Iőj. Sovány Imre	Kossuth L. u. 36.	d. p.	100	IX.27.	100
22.	Dobos Mária	Kossuth L. u. 24.	d. p.	50	X.29.	50
23.	Párkányi Sándor	Kossuth L. u. 14.	d. p.	50	IX.29.	50
24.	Sándor István	Kossuth L. u. 19.	d. p.	50	1955.IV.2.	50
25.	Németh Sándor	Kossuth L. u. 22.	d. p.	50	X.9.	50
26.	Tóth József (Tüzér)	Petőfi u. 18.	d. p.	100	X.23.	100
27.	Helman János	Petőfi u. 24.	d. p.	50	1955.XI.12.	50

7. számú melléklet

K i v o n a t

Kaposszerdahely község tanácsa végrehajtó bizottsága 1958. május hó 6-án este 8 órakor tartott ülésének jegyzőkönyvéből.

Tárgy: Póthitel tárgyalása.

Előadó: Simon Ferencné v. b.-titkár

A v. b.-titkár bemutatja a végrehajtó bizottságnak a közvilágítás fizetésére összeállított póthiteligénylést. A községben a villany bekapcsolása ez év májusában történt meg, s a közvilágítás is azóta működik. Az 1958. évi költségvetés összeállítása során e feladat még nem volt ismeretes, kiadást tehát előirányozni nem lehetett, ezért a világítás költségének most nincs fedezete. A lámpahelyek száma 29. A világítási költséget a lámpahelyek figyelembevételével, az Áramszolgáltató Vállalat előzetes számítása alapján irányoztuk elő. Kéri a v. b.-t, a póthiteligénylést vizsgálja felül, és hagyja jóvá.

A jelenlévő v. b.-tagok a póthiteligénylés szükségességével valamennyien egyetértettek, és egyhangúlag a következő határozatot hozták:

21/1958. sz. v. b.-határozat:

A közvilágítás költségének fizetésére összeállított póthiteligénylést a v. b. helyesnek és szükségesnek tartja, s azt 4500 Ft szükséglettel, 1100 Ft fedezettel és 3400 Ft hiánnyal jóváhagyja. Fedezetként az ált. iskola 08 „Felújítás” rovatán megtakarított 1100 Ft-ot jelöli meg, míg a hiányzó 3400 Ft-ra sem többletbevételt, sem hitelmegtakarítást megjelölni nem tud.

Utasítja a v. b.-titkárt, hogy a póthiteligénylést a Pénzügyi Osztályhoz terjessze fel.

A kivonat hitelélül:

Kaposszerdahely, 1958. május 28.

Karancz János
v. b.-elnök

Közrend, közbiztonság

A közbiztonság kérdése folyamatos téma volt a tanács Végrehajtó Bizottsága előtt. 1951-ben a járási rendőrőrsparancsnok beszámolója során elhangzott, hogy a jövőben minden községnek lesz egy rendőr felelőse, akinek meghatározott időnként meg kell jelenni a faluban. Ennek elsősorban az az oka, hogy „a rendőrség közelebb akar kerülni a néphez, segíteni akar a dolgozók bajain”.

Az 1954. évi X. tv. 63. §-a írta elő a rendvédelmi szervezeteknek és a körzeti megbízottaknak (kmb) a beszámolási kötelezettséget a tanácsüléseken és a V. B. előtt a közrend és közbiztonság helyzetéről. A körzeti megbízott ennek a kötelezettségének Szerdahelyen minden évben eleget tett. Ezek a beszámolók gyakran foglalkoztak a külpolitikai kérdések sajátos értékelésével, majd az ország és a megye közbiztonsági és bűnügyi helyzetével. A beszámoló végén került sor Szerdahely közbiztonságának értékelésére.

A közrend és közbiztonság területén viszonylag ritkán fordultak elő súlyos esetek. Ezekben az években leggyakrabban fa-, mezőgazdasági és kerékpárlopás miatt indultak eljárások. 1965-ben azonban a falu lakosságának felháborodását váltotta ki H. P. erőszakoskodása egy helybeli 13 éves kislánnyal. Bíróságon folytatódott K. P. Kaposváron elkövetett rablási kísérletének ügye is. Az egyik beszámoló során elhangzott: továbbra is gondot jelent, hogy a gépkocsivezetők „elvárásaink ellenére vezetés közben italt fogyasztanak”. Gyakran került sor vezetői engedély nélküli motorkerékpározásra. Egyik alkalommal Purger Sándort 600 Ft-ra büntették meg, mert vezetői engedély nélkül akart földúton átmenni Kaposújlakra. A közrend megerősítése érdekében a tanács határozatban utasította Horváth László rendőr törzsőrmestert, hogy a községben tartózkodása idején a cigányok ellenőrzését – az önkéntes rendőrök bevonásával – személyesen végezze.

Az 1968. augusztus 14-i beszámoló során elhangzott, hogy a községben a társadalmi tulajdon védelme biztosítva van. A biztonságos tárolásra, őrzésre felhívták a tsz vezetőinek a figyelmét. Kisebb mezei lopások rendszeresek, de ezek megelőzésére megtették a szükséges intézkedéseket. Ezekben az esetekben a tsz vezetése kezdeményezett fegyelmi eljárást. A kmb rendszeresen felhívta a tanács és a lakosság figyelmét az ideiglenesen tartózkodó, kóborló személyekkel kapcsolatos bejelentési kötelezettségre. (Ekkor ez nem feltétlenül cigányokat jelentett.)

A kmb-i munka fontos eleme volt a fiatalok tevékenységének figyelemmel kísérése. A bűnmegelőzés érdekében a szülők, a tanács, az iskola segítségét kérte. Ezekben az években csak ritkán került fel fiatalok neve a veszélyeztetettek listájára. A tanács ifjúsági albizottsága a kmb bevonásával gyakran tartott ellenőrzéseket a kocsmákban, a Fehér-parton, és indokolt eset-

ben a családoknál. A legnagyobb gondot a mezei utakon történő – bukósisak nélküli – motorozás jelentette. Az sem volt ritka, hogy a motorosnak jogosítványa sem volt. A kmb gyakran a helyszínen tartott oktatást, hogy ne kelljen a feljelentés eszközához nyúlni. A másik gond az ittas gépjármű- és munkagépvezetés volt. Ezekben az esetekben a kmb már nem volt olyan elnéző. A községben hat önkéntes rendőr (parancsnokuk Kaiser János) is segítette Horváth III. József rendőr szakaszvezető munkáját.

Kaposszerdahellyel együtt a zselici öt település körzeti megbízott rendőre Balogh Sándor törzsszázados, ki közmegelegedésre végzi munkáját. Három éve működik polgárőr-egyesület Kaposszerdahelyen 24 taggal, vezetője Gál Gyula; rendszeresen járőröznek, ennek köszönhetően is visszaesett az ismertté vált bűncselekmények száma. Az Önkormányzat félállásban mezőőrt foglalkoztat Vida Béla személyében.

Jellemző bűncselekmények: pincebetörések, terménylopások, besurranó tolvajok, házalók és hulladékgyűjtők által elkövetett lopások. Kirívó bűncselekmény: 2001 szeptemberében egy helyi lakos rablógyilkosságot követett el harmadik szomszédjával szemben, melyért 17 év fegyházbüntetést kapott.

Dózsatelep

A szerdahelyi cigányok

A Tanács Végrehajtó Bizottsága 1950 novemberében foglalkozott először a cigány lakosság helyzetével. Az ülésen elhangzott, hogy „a községünkben kóborló, munka nélküli cigányokat látunk, több ízben háznak, koldulnak. A demokráciában nem engedhetjük meg, hogy kéregető, kolduló cigányok a faluban csavarogjanak. A demokráciában mindenkinek megvan a joga a munkához, munkája után a kormányunk biztosítja a megélhetést.” A V. B. határozatban mondta ki, hogy a „jövőben a faluban kóborló cigányokat nem tűrünk meg. A lakosság körében tudatosítjuk, hogy a cigányokat munkára szoktatjuk.”

A cigányság sorsában 1957 után pillanatnyi politikai érdekből pozitív változások következtek be. Rövid időre létrehozták a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségét. A addigi kizárólagos rendőri-közbiztonsági szemlélet mellett politikai, munkaerő-gazdálkodási és demográfiai okokból megjelentek a szociális és gazdasági szempontok is. A cél a társadalmi integráció mellett az etnikai asszimiláció volt. A cigánykérdés megoldására állami és helyi szinten formális és informális intézményhálózat jött létre, amelynek jelentős pénzügyi forrásokat biztosítottak. Az állam a pozitív diszkrimináció alkalmazásával rövid idő alatt akarta a cigányságot felemelni legalább a magyar lakosság alsó rétegeihez. A politikának a nagyleptékű társadalmi-gazdasági célkitűzések megvalósításához szüksége volt a képzetlen cigány munkaerőtömegre. Sorra születtek a párt- és állami határozatok, rendeletek ezeknek a megvalósítására. Az egész országban felmérések készültek a cigányságról.

1962-ben Szerdahelyen a felmérés során megállapították, hogy a cigányság a korábbi évekhez képest semmit nem fejlődött. A lakóházaik sárból épített szalmatetős kunyhókból állnak. Lakóhelyük belső és külső környezete rendkívül elhanyagolt. A tanács többször elrendelte az árnyékszékek létesítését, de ezeket nem építették meg. A telep területén egy ásott kút volt, amelynek a környezete, szerkezete erősen leromlott, ennek során a szennyvíz befolyt a kútba. Célul tűzték ki, hogy felszámolják a cigánytelepet, és a cigány családok részére a Rákóczi utcában házhelyeket alakítottak ki. Megállapították azt is, hogy ezekre a házhelyekre eddig jelentkező nem volt. Ugyanakkor ebben az időben a község belterületén három cigány család építkezett, két család pedig az építkezést már befejezte. A felmérés során azt is megállapították, hogy a község területén tetvesség nem áll fenn.

Minden évben súlyos gondot jelentett a cigány gyerekek iskolába járása. Írásos határozatban kötelezte a tanács a szülőket a gyerekek rendszeres iskolába járásának biztosítására. Az 1961. augusztus 31-én hozott határozatban olvasható: „Minden szülő erkölcsi felelősséggel tartozik a gyermekek iskolába járatása miatt. Amennyiben tapasztalható lesz az, hogy elfogadható indok

(orvosi igazolás) nélkül a szülők a gyermekek iskolába járatását elmulasztják, úgy azon szülők ellen büntetőeljárás fog indulni.”

Ebben az időben a községben 14 cigány családban összesen 68 fő élt. Iskolaköteles 16 gyermek volt. Továbbra is napirenden volt a cigánytelep felszámolása és részükre új lakások építése. Fontos feladatként fogalmazódott meg a kényszer-munkavállalás elrendelése a munkaképes cigány lakosság részére. Ezekben az években a cigánytelep életét a vajda irányította. A tanács vezetői elsősorban rajta keresztül igyekeztek érvényt szerezni a különböző határozatoknak. 1964-ben jelent meg a kormány határozata a cigánytelepek felszámolására. A határozat idején a Fehér-parton tíz cigány család lakott, de részükre csak hét házhely biztosításával számolt a tanács. A kormányrendelet alapján a munkahellyel rendelkező cigány családok részére OTP-kölcsön és ingyenes házhely biztosításával lehetővé kellett tenni az építkezést. A tervek alapján olyan egyszerű, olcsón kivitelezhető, kisebb értékű lakóházakat kellett építeni, amelyek padlóburkolattal ellátott egy-két szobából, konyhából és kamrából álltak. A terveket díjtalanul biztosították az építkezők számára. A lakóházakat megfelelő műszaki irányítás mellett házilagos kivitelezésben is fel lehetett építeni.

1965-ben ismét olvasható a tanácsi határozatok között, hogy továbbra is gond van a cigány tanulók iskolába járásával: „a tél beálltával a cigány tanulók a fehér-parti cigánytelepről egyáltalán nem járnak be”. Ugyanebben az évben a tanács elnöke kezdeményezte, hogy Orsós Ferenc két kisgyerekét intézetben helyezték el, mert nem voltak biztosítva a gyerekek minimális életfeltételei sem. Egy 1966-os felmérésben olvasható, hogy a cigánytelepről semmi jó nem mondható, mert a telep koszos, rendetlen, „WC-jük nincs, kútjuk is kétes tisztaságú. Eredmény persze megvan, mert különösen nyáron elsősorban a gyerekek, de gyakran a felnőttek is fertőző hasmenésben szenvednek.”

1968-ban már valamennyi cigány férfi dolgozott. Előfordultak ugyan – a téli hónapokban – igazolatlan hiányzások, de ez nem volt jellemző. A többségében rendszeren dolgozó cigány férfiak családja is egyre rendezettebb körülmények közé került. Aki dolgozott, az kapott kölcsönt, ingyentalpet, s nekiállhatott az építkezésnek. Az 1968. március 14-i tanácsülésen részletesen foglalkoztak a cigány gyerekek helyzetével. Gondok voltak a fehér-parti és a már betelepült cigány családoknál is. A cigányok életkörülményeinek javulása nem eredményezte automatikusan a gyermekek nevelésének, a róluk való gondoskodásnak a megváltoztatását. A szokások rabjaiként nem tudtak és nem akartak változtatni azon, hogy lányaik 13-14 éves korukban életközösségre léptek. Ezeknek a fiatal lányoknak gyerekeik születtek, s tanulás helyett a saját gyerekeikkel kellett foglalkozniuk. Előfordult, hogy fiatalkorúak mentek el hazulról ismeretlen helyre. A rendőrség kereste meg a 15 éves Orsós Máriát is.

A községbe már korábban betelepült Orsós (Lipics) család a szerdahelyi cigányok jelentős részét adta. A család tagjai között voltak olyanok, akik gond nélkül beilleszkedtek a falu közösségébe, és előfordultak olyanok is, akikkel folyamatosan gond volt. Ez volt az oka annak, hogy az Orsós család majd valamennyi tagja névváltoztatást kért (Óvári, Kővári, Bogdán, Tordai neve-

A szerdahelyi cigányok

---

ket vettek fel), mert állandóan zaklatták névrokona cselekményei miatt. Óvári Imre (Orsós, Lipics) leszármazottainak a száma napjainkra megközelíti a háromszáz főt. A tanácsülésén még 1969-ben is téma volt a fehér-parti cigánytelep felszámolása. Ebben az időben a település lakosságának 15%-a cigány származású volt.

Ezekben az években többször fogalmazódott meg az, hogy a megoldást csak a cigány családok faluba történő betelepítése jelentheti. Lassú és ellentmondásos folyamat eredményeként a fehér-parti cigánytelepet fokozatosan felszámolták. A cigány lakosság a fenntartások – a magyar lakosság esetenként előforduló előítéletes magatartása – ellenére az együtt, egymás mellett élés eredményeként ma már integrálódott a magyar lakosság közé. A rendszerváltást követően lehetőség nyílt a kisebbségi önkormányzatok megalakítására. Kaposszerdahelyen a cigány kisebbség, élve a törvény adta lehetőséggel, 1998-ban megalakította a Cigány Kisebbségi Önkormányzatot. Elnöke Árvai József lett, akit a 2002-es önkormányzati választáson képviselőnek is megválasztottak. A Cigány Kisebbségi Önkormányzat tagjai: Bogdán Gyula és Szolnoki István.

Cigánytábor, 1905

Közművelődés és kultúra

A tömegkultúra terjesztésére óriási erőfeszítések történtek már az ötvenes években is. A személyi és tárgyi – infrastrukturális – feltételek hiánya miatt azonban ezeket a mégoly nagyszerű elképzeléseket Kaposzserdahelyen nem lehetett megvalósítani. Hiába születtek a párt- és tanácsi határozatok, azokat mindaddig, míg a tárgyi feltételeket létre nem hozták, nem lehetett megvalósítani. A tanács rendszeresen marasztalta el a helyi ifjúságot az alacsony színvonalú sport- és kulturális tevékenység miatt. A határozatokból az derül ki, mintha művelődni, sportolni csak az ifjúságnak kellene. 1951. december 9-én a tanács határozatban intézkedett arról, hogy 1812 Ft-ot utaljanak át kulturális célokra a helyi DISZ-szervezetnek az adóprémiumból. A szervezet leltári tárgyainak feljavítását, illetve újak beszerzését jelölték meg célként, 1950-ben a népművelési minisztérium kultúrautója segíti a falusi kultúrcsoportok felkészülését – írta a *Somogyi Napló* 1950. december 14-i számában.

A másnap megjelenő *Somogyi Napló* „Minél több dolgozó parasztot vonjunk be a Szabad Föld Téli Esték látogatásába” című cikkében azt ecseteli, hogy a dolgozó parasztság javára válik ezen előadásokon való részvétel. „Az előadások feladata a politikai felvilágosító munka, természettudományi és általános ismeretek terjesztése. Megismerik a nagyüzemi gazdálkodás előnyeit a kisparaszti gazdálkodással szemben. Hozzásegítjük dolgozó parasztságunkat munkájuk eredményesebb elvégzéséhez.” A kultúrautó, a Szabad Föld Téli Esték előadásai mellett a Népművelési Minisztérium kultúrcsoportja is eljutott Szerdahelyre. Élrelmezésükről és elszállásolásukról a falunak kellett gondoskodni. A forradalmi eseményeket követő konszolidációs időszakban a párt- és tanácsi szervek jelentős erőfeszítéseket tettek az ifjúság megnyerésére, részükre különböző kulturális programok szervezésére.

A V. B. 1956. június 28-án tárgyalta az iskolai oktatás helyzetét. Hárságyi János igazgató a beszámoló során elmondta, hogy az iskolának ebben az évben 88 tanulója volt, ebből 3 kitűnő, 14 jeles, 27 jó, 12 közepes, 12 elégséges, 8 elégtelen. Elhangzott, hogy 12 tanulót a sorozatos mulasztások miatt nem tudtak osztályozni. Javítóvizsgát 6 tanulónak kell tenni, és 2 fő osztályt ismételt. Az átlagos tanulmányi eredmény 3,5, ami megfelel a járási átlagnak. A következő tanévben több lesz a tanulók létszáma, de egy pedagógussal nő a létszámuk, így a oktatás színvonalát tovább tudják javítani. Az osztályzatlan tanulók a Fehér-partról kerültek ki. A V. B. határozatban mondta ki, hogy a szülőket szólítsák fel: gondoskodjanak a gyerekek ruházatáról, annak érdekében, hogy azok a téli időben is be tudjanak járni az iskolába. A V. B. szeptemberben újra tárgyalta az oktatás és az ifjúság helyzetét. Az oktatás kedvező körülmények között kezdődött el, de „az ifjúsággal súlyos gondok vannak. A

DISZ-szervezet szétment, teljes a meg nem értés, szervezeti életet nem élnek.” Határozatban mondta ki, hogy az ifjúsági munka megjavítása érdekében a Hazafias Népfront és a pártszervezet közös erővel szervezze újjá a DISZ-szervezetet.

A tanács szeptemberi ülésén foglalkozott a népművelés helyzetével. Hársgyi János tanácsstag, népművelési ügyvezető beszámolt arról, hogy kulturális téren a község le van maradva. A körülmények mostohák, nincsenek meg a téli összejöveteleknek a feltételei, mert megfelelő helyiség nem áll rendelkezésre. Javasolta, hogy szervezzenek egy ezüstkalászos tanfolyamot, amelyre az előadókat a megyei mezőgazdasági igazgatóság biztosítja. Javaslatát a tanácsstagok lelkesen fogadták el.

1957-ben a Megyei Tanács támogatásával a meglévő egy tanterem mellé még egyet kialakítottak. Ezzel jelentősen javult az oktatás színvonala, mert az alsós és felsős gyerekeket szét tudták választani. 1958-ban a V. B. ismét áttekintette a népművelés helyzetét, és megállapította, hogy kulturális téren előrelépés nem történt. Pozitívumként értékelték, hogy épül a kultúrház. Az átadási ünnepség megszervezésére bizottságot hoztak létre. Elhangzott, hogy a községben 63 rádió-előfizető van, s a környező településekhez képest Szerdahelyen fizetnek a legtöbben elő valamilyen újságra.

1960-ban hirdették meg a Latinca Kulturális Seregszemlét, amelynek öt éven keresztül vissza-visszatérő elemei voltak. A végső cél „hazánk felszabadulása 20. évfordulójának kellő megünneplése”. A községben népművelési munkatervet kellett készíteni, amelynek végrehajtásáról a tanács ülésein rendszeresen be kellett számolni. A program keretében sütő-főző, varró-, gazdasz-, kisállattartó stb. tanfolyamokat szerveztek. A második ötéves tervben kiemelt szerepet kapott a könyvtárhálózat fejlesztése. 1962-ben Kellner Béla megyei könyvtárvezető levélben szólítja fel a községi tanácsot a könyvtár fejlesztésére. A könyvtár 800 kötetessé fejlesztésére 1500 Ft betervezését kéri a községi költségvetésben.

1964-ben megszervezték a Szülők Akadémiája előadás-sorozatát, amelynek keretében a szülőket készítették fel a gyerekek nevelését, oktatását szolgáló kérdésekből. Ezek a tanfolyamok rendkívül népszerűek voltak a szerdahelyi lakosság körében. Évente került sor felmenő rendszerben különböző kulturális bemutatókra, ki mit tudokra. 1965-ben a járási versenyen Szerdahely 33 község között a 4. helyet szerezte meg. Rendszeresen került sor különböző ismeretterjesztő előadásokra. Ezeknek az előadásoknak a témája a politika, a költészet, a technika világa, a kisállattartás, szőlészet, borászat volt. A különböző tanfolyamokat elsősorban télen szervezték. A politikai tanfolyam „aktuális témákat dolgozott fel. Az ifjúságot érdekelte is, de a boncolgatásához nem szívesen fogtak.”

A színjátszó csoport minden évben új színdarabot tanult be, amelyet be is mutattak a falu közösségének. 1965-ben is új darabot mutattak be, amelyről ez olvasható: „A színművet betanultuk, és le is adtuk a helybeli közönségnek. A siker nem mondható átütőnek..., jövőre nagyobb követelmény elé kell állítani a színjátszóinknak saját magukat.” A színjátszók munkáját nehezítette a fegyelmetlenség és a felkészülés hiánya. 1966-ban a színjátszó csoport Simon Magda *Százházas lakodalom* című színművét tanulta be. Ezzel már

sokkal nagyobb eredményt értek el. A színjátszó csoportot még Zselickislakra is meghívták vendégjátéokra. Sőt a csoport ezzel a színművel szerepelt eredményesen Somogyjádón a körzeti kulturális bemutatón. A könyvtár folyamatosan növelte könyvállományát, és ezzel összhangban olvasóinak számát is. 1965-ben 48 felnőtt és 56 gyermek olvasó összesen 1683 könyvet kölcsönzött ki. Komoly eredménynek tekintették, hogy a könyvtár télen a nyitvatartási időben fűtve volt. Balogh Dénesné könyvtárosnak feladatul szabták, hogy akár pótköltségvetés terhére is szerezzen be további mezőgazdasági szakkönyveket. Ezekben az években még mindig jelentős probléma volt az analfabetizmus felszámolása, valamint a dolgozók általános iskolájában az 5–6–7. és a 8. osztály elvégzése.

Hetente került sor mozivetítésekre, amelyeknek a sikere meghaladta minden más rendezvényét. A tanács ülésein az ifjúság, valamint a közművelődés helyzetéről rendszeres időközönként Balog Dénes iskolaigazgató számolt be. A hatvanas években kampány folyt az analfabetizmus felszámolása érdekében. 1966-ban tanácsülésen értékelték ezt a munkát. Megállapították, hogy ezen a téren nem értek el teljes eredményt, mert „az érdekeltek a cigányok kivételével nem hajlandók részt venni semminemű oktatáson”. Kötelezték a pedagógusokat, hogy végezzenek felvilágosító munkát az érintettek meggyőzése érdekében. 1966-ban a cigány tanulók beiskolázása eredményes volt. Ez elsősorban a Járási Önkormányzattól kapott pénzügyi támogatásnak köszönhető. A cigány tanulók tanulmányi eredménye azonban továbbra is rendkívül gyenge. „Az első osztályba beiskolázott tanulók nem tudnak magyarul. Eltelik 2-3 év, mire némileg megismerik a magyar nyelvet. A tankönyveik, írószereik az otthoni lehetetlen környezetben rövid időn belül tönkremennek, pótlásukról a szülők egyáltalán nem gondoskodnak.” A faluba már korábban beköltözött cigány családoknál valamivel jobb volt a helyzet. Ezzel is indokolták a cigány családok betelepítését. A tanulólétszám folyamatos növekedése miatt a tantermek zsúfoltak voltak. A tanítás és a tanulás körülményei nem javultak, hanem romlottak. Megfogalmazódott, hogy újabb tanteremre lenne szükség, bár ebben az időben már vizsgálták a felső tagozatos tanulók Kaposvárra történő beiskolázását.

Ebben az évben úgynevezett közhasználatú televíziót vásároltak, amelyet a lakosság minden rétege nézett. A tévénézés esténként különleges közösségi eseménnyé vált. 1967-ben a könyvtár könyvállománya 1241 kötet volt, ebből saját könyv 924 db. A megyei könyvtár letétbe helyezett ki 317 könyvet. A bővülés elsősorban a tudományos és ifjúsági könyvek tekintetében volt jelentős. Az olvasók száma 142 volt (14 éven aluli 62 fő, 14 éven felüli 80 fő), a kikölcsönzött kötetek száma 2042 db. Ezen a tanácsülésen tárgyalták a gyermek- és ifjúságvédelem helyzetét. Az előterjesztésben elhangzott, hogy a magyar szülőknél egy esetben fordult elő, hogy nem megfelelő körülményeket biztosítottak a gyerekek számára. Komoly gondot csak a cigány családokban nevelkedő gyerekek megfelelő életfeltételeinek biztosítása jelentett. 1968-ban az iskola tanulóinak létszáma 75 fő, ebből cigány tanuló 30. Továbbra is megoldatlan a kultúrház építésének problémája. A Földműves Szövetkezet épületében lévő, évekig használt táncterem életveszélyessé vált. A tanács hatósági úton kényszerítette a szövetkezetet a halaszthatatlan felújítások elvégzésére.

1968 ősztől a szerdahelyi felső tagozatos gyerekeket a kaposvári Rákóczi Ferenc iskolába kellett beíratni. A döntésben szerepet játszott az is, hogy Szerdahelyen az összevont osztályokban a tanítás, tanulás feltételeit az ekkor elérhető szinten nem tudták biztosítani. A közös tanács 1985-ben döntött arról, hogy Szennában iskolát épít. A cél az volt, hogy a szerdahelyi gyerekek egy része is ide járjon iskolába. Karancz János elnök személyes kapcsolatait is felhasználva Guba Sándornak, a Kaposvári Mezőgazdasági Főiskola igazgatójának segítségével az iskola építéséhez 8 millió forintot szerzett. Az iskola átadására 1988-ban került sor.

A rendszerváltást követően a községi önállóságát visszanyerő településen jelentős erőfeszítéseket tettek az alsó tagozatos iskolai oktatás feltételeinek javítására. 1999-ben sikerült az iskola tetőszerkezetét lecserélni. Egyre nagyobb gondot jelentett ezekben az években a csökkenő gyermeklétszám. A szülők már nemcsak a felső tagozatos gyerekeket, hanem az alsó tagozatosokat is Kaposvárra írták be. A város közelsége, a szülők városi munkavállalása idézte elő ezt a helyzetet. Egyre többen gondolták úgy, hogy számukra kedvezőbb, ha a gyerek Kaposváron jár iskolába.

A lakosság összetétele az elmúlt évek alatt jelentősen megváltozott. Eltűnnek a falusi hagyományok. A városból kiköltöző fiatal családok művelődési és szórakozási igényei mások, mint a korábbi évtizedekben működő „kultúrszoba” idején.

Az itt élők jogosan várják el, hogy lakóhelyükön legyen biztosítva olyan kulturális és szabadidő-tevékenység, amelyre igény van.

A könyvtárt a 80-as években összevonták a szennai könyvtárral, a könyvállomány nem fejlődött tovább. A rendszerváltozás az irodalmi művek felét elavulttá tette. 2005. január elsejével fog megnyílni a Gondozási Központban az új felnőtt- és diákkönyvtár. A jelenlegi könyvállomány 1500 kötet, mely kiegészül a Megyei Könyvtártól kapott friss kiadású könyvekkel. A falu kulturális életét, önálló közművelődési intézmény híján, a civil szervezetek és az oktatási intézmények mozzgatják. A futballpályán található közösségi terem, melynek létesítése közadakozásból indult, 80 fő befogadására alkalmas. Itt tartják rendezvényeiket a civil szervezetek, valamint az Önkormányzat is.

Szerdahely egészségügye

1939 előtt a járási tisztiorvosi szolgálat havonta egyszer megjelent a községek iskoláiban, ahol a szükséges ellenőrzéseket és vizsgálatokat elvégezték.

Szervezettebb egészségügyi ellátásról 1939 óta beszélhetünk. Az öt faluból (Kaposzserdahely, Szenna, Zselickisfalud, Patca, Szilvásszentmárton) álló körzetet 1939-ben szervezték meg. A zselickisfaludi születésű dr. Hegedűs Sándor fiatal végzős orvos lett az öt község orvosa. Munkáját segítette Laczó Jánosné bábaasszony, aki már évekkel korábban is végezte az öt községben a bábaasszonyi teendőket. A szülésznői szolgálatot Laczó Jánosné 1953-ig látta el.

1943-ban Szennában körorvosi típuslakást és rendelőt építettek (hasonló volt például Kaposmérőben, illetve Niklán is). 1954-től Szűcs Julianna személyében új védőnőt kapott a körorvosi kerület, aki az orvos munkáját a rendelőben is segítette. Mellette Laczó Jánosné félállásban továbbra is dolgozott 1970-ig, amikor megbetegedett, és 1973-ban meghalt.

A V. B. 1955-ben foglalkozott az orvosi rendelő hiányának kérdésével. A körorvosi rendelés addig az iskolában volt. Megállapították, hogy a betegek gyakran zavarták a tanítást, és fennállt a tömeges fertőzés veszélye. Mivel korábban ezzel nem foglalkoztak, így pénzügyi fedezet sem állt rendelkezésre. A pótköltségvetésben szerepeltették a tanácsház épületében lévő, üresen álló helyiség átalakításának költségét orvosi rendelő céljára.

A 1960-as években már az önkormányzat költségvetésében is szerepelt az orvosi rendelő fenntartásának költsége. Ebben takarítás, meszelés, tüzelőanyag-vásárlás szerepelt a kiadási tételek között.

A tanács szociális bizottsága folyamatosan figyelemmel kísérte a szülők és a gyerekek helyzetét. 1969-ben két családból kilenc gyereket kellett elhelyezni állami gondozásban. Ha lehetőséget láttak arra, hogy a gyerekeket ismét a szülőknél helyezték el, akkor a szükséges intézkedéseket megtették.

A tsz és a téglagyár dolgozói részére rendszeresen szerveztek balesetvédelmi és egészségügyi felkészítéseket. Erre azért is szükség volt, mert a gépesítés, valamint a növényvédő szerek tömeges alkalmazása súlyos egészségkárosító hatással járt. Folyamatos gondot jelentett a védőfelszerelések biztosítása, illetve használata. Az ebben az időben előforduló kisebb balesetek döntő többsége azért következett be, mert a dolgozók nem használták a védőfelszerelést, vagy ital hatása alatt álltak. Az utóbbi különösen a tsz-dolgozók körében volt jellemző.

1973-tól a körzet egészségügyi ellátásáról helyettes orvosok gondoskodtak, illetve rövid ideig Wagner dr., aki később Öreglakon dolgozott tovább. A körzeti rendelő és az orvosi lakás épületéből tsz-iroda lett. A tanácsház épületében 1973-ban alakítottak ki – új felszereléssel – orvosi rendelőt, a szomszédos telken pedig orvoslakást. 1974 őszétől kezdett dolgozni a körzetben dr.

Antony-Móré Katalin, aki 1993. januártól vállalkozó háziorként látja el ezt a tevékenységet.

1974-től hetente kétórányi rendelés volt. A lakosság gyarapodásával a rendelőt bővítették, a rendelési óraszám is emelkedett. 1997-től a faluban lakó Horváthné Szelthafner Judit falunővéri teendőket is ellát. 1999-től a Kaposszerdahelyen lakó dr. Nagy Zsuzsanna gyermekorvosi rendelést is tart, valamint ellátja a szennai praxis állandó helyettesítési teendőit. Zselickisfaludon egy héten egyszer volt rendelés az alsó iskolaépületben kialakított rendelőben, az elmúlt években itt is történt szerény felújítás. A 90-es évek elején Szilvásszentmártonban, illetve Patcán is épült faluház, amelyben orvosi rendelésre alkalmas helyiséget is kialakítottak.

Korábban a körorvos mellett bábák is működtek: Zselickisfaludon Laczó Mariska néni, aki később is dolgozott védőnőként Hegedűs dr. mellett. Szennában Salamon Ferencné (bába Kata néni), majd Harmathné Rózsi „madám” dolgozott, aki Kaposszerdahelyen is ellátta a babaasszonyi teendőket. A körzet első védőnő végzettségű dolgozója Szűcs Julianna volt, majd őt követték Tóth Béláné, Kovácsné Ibolya, Ürgéné, Szabó Jánosné, Ellauer Gyuláné, akik Kaposvárról jártak ki dolgozni. 1997-től a Szennában lakó Semsei Tünde látja el az öt település védőnői teendőit.

A körzeti ápolónői szolgálatot is megszervezték. Először Új Lászlóné (Klári), majd 1968-tól Handó Jánosné (Iréneke) járta az öt falut. Nyugdíjba vonulása után Domokosné Bencs Tünde lett a körzeti ápolónő, és az elmúlt években a zselici falunővér is.

Korábban orvos írkokok is dolgoztak: először Hegedűs dr. felesége, utóbb Németh Rózsa, majd Bodor Viktorné. Napjainkra munkájukat átvették a számítógép és a nővérek.

Szennában a 80-as évektől kézi gyógyszerár is működött. A rendszerváltás után ez megszűnt, majd az Órangyal Patika nyitott fiókgyógyszertárat. Ennek a működtetése igen veszteséges, ezért ismét kézi gyógyszerár működtetését kezdték meg a szennai orvosi rendelőben.

1999-ben döntöttek arról, hogy Kaposszerdahely és Kaposfő a központi háziorkvosi ügyelet és a készenléti szolgálat biztosítására társulást hoz létre. Ezekben az években a gyermekorvos munkába állásának köszönhetően is jelentősen javult az egészségügyi ellátás színvonala.

A 90-es évek óta hetente háromszor van rendelés: hétfőn, szerdán, csütörtökön. 2004. szeptember 1-jétől Kissné dr. Nagy Zsuzsanna főállású háziorkvosa lett a körzetnek dr. Antony-Móré Katalin mellett.

A szerdahelyi tűzoltók

A tűz elleni védelem végigkísérte az emberiség történetét. A városias települések kialakulása után egyre gyakrabban került sor pusztító tűzvészekre. A passzív védekezés mellett egyre nagyobb szükség volt a lakosság aktív, szervezett részvételére az oltások során. A spontán oltásokat fokozatosan váltotta fel a szervezett önkéntes vagy hivatásos tűzoltók csapatmunkája. Az élet- és vagyonvédelem a XIX. században hazánkban is arra ösztönözte a lakosságot, a települések vezetőit, hogy saját kezükbe vegyék a tűzoltás fontos feladatát. Az önkéntes tűzoltó-egyesületek tömegesen a kiegyezés után, 1868-tól jöttek létre. 1880-tól regionális, majd országos szervezeteik is alakultak. A községi önállóságát 1921. január 1-jén elnyerő Kaposzserdahelyen az önkéntes tűzoltó-egyesület azonnal megalakult.

Az egyesület működését szigorú alapszabály alapján végezte. Az olyan egyesületi tag, aki tűz esetén a kürtjelzésre nem indult azonnal a helyszínre, köteles volt pénzbüntetést fizetni az egyesületi alap terhére.

A fegyelem megszilárdítása érdekében ezen túlmenően is szigorú rendszabályokat fogantatosítottak. A renitens fegyvelemsértőt kizárták az egyesületből. A tűzoltók kiképzése mellett nagyon fontos feladat volt a szükséges felszerelések biztosítása. A pénzeszközök előteremtése érdekében tűzoltóalapot hoztak létre, amelyre a lakosság lehetőségei szerint fizethette be a támogatás összegét. A tűzesetek megelőzése céljából rendszeres őrjáratokat szerveztek a faluban. A tűz oltása pontos és szervezett rendben történt. A tűzoltóknak a parancsnok utasításait kellett maradéktalanul végrehajtani. A parancsnok távolléte esetén a helyettese irányította a tűz oltását. Munkájukat akadályozta a felszerelés hiánya, amelyet a mégoly nagy lelkesedés sem tudott pótolni. 1932-ben a Tűzoltó Egyesület elnöke Pap Sándor volt.

Az Ideiglenes Kormány 1945. október 30-án megjelent rendeletében megszüntette az önkéntes tűzoltóságokat. Egyúttal elrendelte, hogy minden község, továbbá megyei és törvényhatósági jogú város köteles tűzoltóságot fenntartani. A községekben az önként jelentkezőkből, annak hiányában pedig a 18–40 év közötti, arra alkalmas férfiak kötelezésével kellett a tűzoltóságot megszervezni. A rendeletet követően Szerdahelyen is úgynevezett félhivatalos tűzoltóság működött. Valójában a választás után kinevezett parancsnok mellett a tűzoltók folyamatosan önkéntesek voltak.

1947-ben a kaposvári állami tűzoltóság létrejöttét követően jelentős feladatokat vett át az önkéntes tűzoltóktól, de még évtizedekig igényelték azt a munkát, amelyet a kis településeken végeztek. A szerdahelyi tűzoltók életében is jelentős állomás volt az 1948-as kormányrendelet, amely előírta, hogy azokban a községekben, ahol állami tűzoltóság szervezését nem rendelték el, önkéntes jelentkezés alapján kell gondoskodni a tűzvédelmi feladatok megol-

dásáról. Ezzel a rendelettel kezdődött el az önkéntes tűzoltó-egyesületek újjászervezése. Az Országos Tűzrendészeti Parancsnokság 1954-ben rendelte el az önkéntes tűzoltóságoknál a területfelelősi rendszer megszervezését. Ezzel a rendszerrel jelentősen javult a tűzmelelőző tevékenység.

Kaposszerdahelyen két figyelőpontot állítottak fel: egyet a Baracsi-dombon, a másikat pedig a Dózsatelepen. A figyelőszolgálatba is vezényelték az embereket. Aki a szolgálatból kivonta magát, azt szigorúan felelősségre vonták.

1955-ben a végrehajtó bizottság a szolgálati feladatok maradéktalan teljesítése érdekében a szolgálati névjegyzék elkészítését és a tűzoltószertárra történő kifüggesztését, illetve dobszó útján történő ismertetését rendelte el. A V. B. minden évben elemezte a tűzvédelem helyzetét, és megtette a szükséges intézkedéseket. A nyári időszakban tűzvédelmi bizottságot alakítottak, amelyet köteleztek, hogy kéthetente tekintse át a tűzvédelem helyzetét, és az előírt ellenőrzések után tegye meg a szükséges intézkedéseket.

A minisztertanács 1956-os határozata területi alapokra helyezte a községi önkéntes tűzoltóság szervezetét és tevékenységét. Felügyeletét az állami tűzoltóság járási és megyei szervezetei látták el. A községi tűzoltószertárakban található felszerelések állapotát a területileg illetékes parancsnokság képviselői ellenőrizték, a hiányosságok megszüntetésére intézkedtek. Ebben az évben a tűzoltószertár mellett a szolgálatban lévő lovak részére fedett beállót építettek. 1956. június 14-én Párkányi János tűzoltóparancsnok a tanácsülésen számolt be a tűzoltóság helyzetéről, létszámáról és a fejlesztésekről. Elhangzott, hogy „rész vettek több járási versenyen is, és már több esetben oklevelet, II. és III. díjat nyertek, ami járási viszonylatban kielégítő helyezés”.

1957-ben a tanács bevezette a villanyt a tűzoltószertárba. Ezzel tovább javultak az önkéntes tűzoltók szolgálati és munkafeltételei. Az I. fokú tűzrendészeti hatóság minden évben körlevélben hívta fel a figyelmet az aratással, a behordással és a csépléssel kapcsolatos tűzrendészeti szabályok betartására. Elrendelték, hogy a behordás alatt minden gazda köteles terményei mellett legalább 200 liter vizet, 2 db vedret, 1 db ásót, 1 db lapátot és 1 db szikracsapót tartani.

Cséplés alkalmával a vízmennyiségnek 500 liternek kellett lennie. A szalmát és a szénát a lakóépülettől legalább 10-15 méter távolságra kellett elhelyezni. A kenyérsütések alkalmával a parazsat és a hamut le kellett önteni, és csak lehűtött állapotban lehetett a kemencéből eltávolítani. Felhívták a figyelmet arra, hogy a gyermekeket ne engedjék a szérűben játszani, mert a felügyelet nélkül hagyott gyermek könnyen tüzet okozhat.

A községi tanács augusztusi ülésén elmarasztalta a tűzoltókat „hiányos, hanyag munkájuk miatt”. Név szerint említik Igali Lászlót, aki csak akkor akar tűzkészültségi szolgálatba menni, ha a V. B.-elnök és a titkár is szolgálatba lép. 1961-ben a tűzoltó-egyesület elsősorban a személyi feltételek hiánya miatt nem működött. 1962. február 15-én jelentették be, hogy „a tűzoltótestület, ha gyengén is, de a működését megkezdte”. A tanácsülés a tűzoltók téli felkészítését rendelte el.

A termelőszövetkezet megalakulása jelentősen javította a tűzoltó-egyesület tevékenységének személyi és tárgyi feltételeit. Az együtt, egy helyen, közös irányítás alatt lévő embereket könnyebb volt mozgósítani a felkészítés-

re, a szolgálati, valamint az oltási feladatokra. A folyamatos pénzügyi támogatás biztosította a működési költségek egy részét.

1963-ban a belügyminiszter rendelete valamennyi magyar állampolgárt felelőssé tett a tűzvédelem, a tűzmegelőző tevékenység végzéséért. Ugyanebben az évben a tanács póthiteligényt nyújtott be a Járási Tanácshoz új tűzoltószertár építésére. Az építőanyagot a község biztosította.

1963 végén ismét súlyos hiányosságokról számolt be az új parancsnok, Kaiser János. Elmaradt kiképzési feladatok, hiányos vagy rossz felszerelések nehezítették a szerdahelyi tűzoltók munkáját.

1964-ben lépett hatályba a Belügyminisztérium Tűzrendészeti Parancsnokságának 13/1964. sz. utasítása, amely egységesen szabályozta a községi önkéntes tűzoltók tevékenységével kapcsolatos feladatokat. A tűzoltók létszámát a község lakosságához igazította. Ennek megfelelően Szerdahelyen 20 főt írtak elő. (Korábban 24 fő volt és egy fő parancsnok.) Ezt a létszámot a község már el tudta látni ruhával és megfelelő felszerelésekkel. 1967-ben a tűzoltók részére kialakított őrszobába kályhát vásároltak. Ezzel tovább javultak a szolgálatot adó tűzoltók élet- és munkakörülményei.

1969. április 17-én számolt be a tűzoltóparancsnok az egyesülés előtt utoljára a szerdahelyi tanácsnak. A beszámolóban elhangzott, hogy egyik fontos feladatuk a járási versenyekre való felkészülés, valamint a tűzoltók felkészítése a nyári készenléti feladatokra. A parancsnok elmondta, hogy a tűzoltófecskenő rossz, használhatatlan. Megjavítását vagy cseréjét a tanács azonnal elrendelte. A tűzoltóparancsnoknak feladatul szabták, hogy vegye fel a kapcsolatot a tsz, valamint a téglagyár vezetőivel annak érdekében, hogy a nyári készenléti rajba a szükséges létszámot biztosítani tudják. Ebben az évben az egyre felkészültebb szerdahelyi tűzoltók a járási versenyeken két második helyezést értek el. A korábbi évek sikertelenségéhez képest ez jelentős előrelépés volt. 1969-ben a közös tanács megalakulását követően egyesítették a társközségek önkéntes tűzoltószervezeteit is. 1971-től Szenna lett az önkéntes tűzoltó-egyesület székhelye, a parancsnok idősebb Sárdi József lett.

Az Önkéntes Tűzoltó Egyesület évente tartotta meg beszámoló taggyűléseit. Ezek a taggyűléseken került sor meghatározott időnként a tisztújításra is. 1975-ben a beszámolót Varga József elnök – egyben a V. B. elnöke is – tartotta. A négyéves munkáról szóló beszámolójában kiemelte, hogy tüzeset a tárgyalt időszakban két esetben fordult elő; az oltásában az állami tűzoltóság mellett az önkéntes tűzoltók is derekasan helytálltak. Elnöknek Szászy Zoltánt, titkárnak Bellai Jánost, anyagi és pénzügyi felelősnek Popovics Györgyöt, műszaki felelősnek Molnár Jánost, ifjúsági felelősnek Tóth Sándort választották meg. Az önkéntes tűzoltó-egyesület parancsnokának Ádi Józsefet, helyettesének Tóth Sándort választották meg. Kaposszerdahelyen az egységparancsnoki feladatokkal Szabados Antalt, a szertárosival Molnár Jánost, a motorkezelővel Bellai Jánost bízták meg.

1977-ben megállapodás jött létre a Zselici Táj Mg. Termelőszövetkezet és a közös tanács között az önkéntes tűzoltó-egyesület működésének biztosítása érdekében. A megállapodás alapján a termelőszövetkezet a személyi és technikai feltételeket is biztosította a működéshez. Évente került sor az Önkéntes Tűzoltó Egyesület eszközeinek, felszerelésének leltározására és ellenőrzésére.

1982-ben sorozatos tüzesetek voltak Szerdahelyen és Szennában. Volt olyan nap, amikor két tüzeset is előfordult. Az önkéntes tűzoltók a begyakorolt feladatoknak megfelelően magas szintű helytállásról tettek tanúbizonyítást. Jelentős értékeket mentettek meg a tűztől. Egyre gyanúsabb volt a helyzet. Kialakult az a vélemény, hogy szándékos gyújtogatással állnak szemben. Gyanússá volt egy személy, aki később a községből elköltözött.

A közös tanács költségvetésében évente 26 000 Ft-ot tervezett be a tűzoltók részére. A Zselici Táj Mg. Termelőszövetkezet a nyolcvanas években évente 10 000 Ft-tal támogatta a tűzoltó-egyesületet. A pénzt felszerelésekre és a szertárak felújítására fordították.

A tűzoltó-egyesület tagjainak többsége a termelőszövetkezetben dolgozott. Ennek a jelentősége akkor válik igazán fontossá, amikor a különböző versenyekre, kiképzésre, szolgálati feladatok ellátására biztosítani kellett az embereket. A termelőszövetkezet elnöke szerződésben vállalta, hogy ezekre a feladatokra minden esetben biztosítja az önkéntes tűzoltó-egyesület tagjait. A távollét idejére átlagbért adott az embereknek.

1983-ban az Önkéntes Tűzoltó Egyesület tagjait központi keretből új egyenruhával látták el. Az éves beszámoló során Szászy Zoltán elnök a következőket mondta: „Önkéntes – ez a szó adja meg az erkölcsi alapját tevékenységünknek és munkánknak. Ez domborodik ki összességében munkánk minden területén. Az önkéntes egyesületnek 33 tagja van, ebből Szenna községben 12 fő, Kaposszerdahely községben 8 fő, míg Zselickislak és Szilvásszentmárton községekben 5–5, Patcán 3 fő van. Az egyesület 2 db 800-as típusú motorfecskenővel rendelkezik, melyek Szenna és Zselickisfalud községekben vannak elhelyezve.”

Tüzesetek: 1981-ben 1 eset, 1982-ben 7 eset, 1983-ban 1 eset, 1984–85-ben tűz a közös tanács közigazgatási területén nem volt.

Különleges feladat volt a tűzoltók részére a különböző tömegrendezvények biztosítása. A szolgálatba vezényelt egy-két tűzoltónak teljes felhatalmazása volt az ellenőrzésre, a szükséges intézkedés megtételére. Ezeket a feladatokat a tűzoltók egyenruhában, megfelelő díjazás ellenében hajtották végre.

A fűtési szezon megkezdése előtt rendszeres feladat volt a kémények, a füstelvezető csövek ellenőrzése. A tűzoltók végigjárták a házakat, pajtákat, istállókat, és a szükséges intézkedéseket megtették.

Az 1980-as években a körjegyzőség területén volt tűzoltószertár Szennában, Zselickisfaludon és Kaposszerdahelyen. A legszükségesebb felszerelés mindenütt rendelkezésre állt. Kaposszerdahelyen 800-as típusú motorfecskenő volt elhelyezve, teljes felszereléssel, és egy régi, 400-as kis motorfecskenő. Szennában ugyanezek a felszerelések voltak, míg Zselickisfaludon csak egy 800-as motorfecskenő.

A közös tanács az előírásoknak megfelelően rendszeresen elkészítette a közigazgatási területén lévő épületek, eszközök, berendezések tűzveszélyességi besorolását. A besorolás jelentős segítség volt a tűz esetén a tűzoltóknak, mivel pontosan tudták, hogy az adott épületben milyen éghető anyagok vannak. Különös figyelem kísérte a tavaszi, nyári, őszi mezőgazdasági munkákat. A fokozott tűzveszély miatt az előírások betartását szigorúan ellenőriz-

ték, megszögőkkel szemben azonnal eljártak. Évente több alkalommal dobzó kíséretében hívta fel a tanács a társközségekben is a tűzvédelmi szabályok betartására a figyelmet. A folyamatos tájékoztatás érdekében az aktuális feladatokat hirdetmény kihelyezésével is igyekeztek a lakossággal megismertetni. A tűzoltó-egyesület tagjai rendszeresen vettek részt gyakorlatokon és felkészítéseken. Az iskolában az osztályfőnöki óra keretében készítették fel a tanulókat a tűzvédelem aktuális feladataira. Kiemelt hangsúlyt helyeztek a megelőző rendszabályok betartására. A nyári betakarítási munkák idejére községenként tűzvédelmi járőrszolgálatot szerveztek, amelynek a mezőgazdasági terület folyamatos figyelése, az ellenőrzések végrehajtása volt a feladata.

A területfelelősök folyamatosan végezték ellenőrzési tevékenységüket. Ellenőrizték a lakóépületeket, istállókat, középületeket. 1984-ben lakóépületben két esetben tapasztaltak szabálytalanságot. A megszüntetésre a szakigazgatási szerv azonnal intézkedett. A tűzoltók felkészültségének növelése érdekében rendszeresen szerveztek központi felkészítéseket is. Különösen nagy figyelmet fordítottak a parancsnokok felkészítésére. A parancsnokok a felkészítést követően írásbeli és szóbeli vizsgát tettek. 1984-ben Németh László vett részt Balatonföldváron a parancsnoki képzésben. A parancsnokok felkészítése mellett nagy hangsúlyt helyeztek az önkéntes tűzoltók felkészítésére is. A helyi önkéntes tűzoltók részére Szennában, a klubhelyiségben volt a felkészítés. Kaposszerdahelyről Szekeres Sándor, Baranyi Károly, Szabados Antal, ifj. Karancz János, Pellérdi Gyula, Vulczer Ferenc, Lukács János, Molnár István, Csonka Gyula vett részt, Szennából 7, Zselickisfaludból 2, Szilvásszentmártonból 3, Patcából 2 fő.

Az eredményes, gyakran megfeszített, önként vállalt feladatot nemcsak erkölcsileg ismerték el, hanem anyagilag is. 1983-ban vezették be a szolgálat utáni érdemérmét. 5, 10, 15, 20, 30, 40, 50 év szolgálati tevékenység után adták. Az elismerésről szóló rendeletben azt is rögzítették, hogy az eltöltött évek után milyen összegű pénzjutalom adományozható. 1984-ben Kaposszerdahelyről Pásti Gyula kapott 10 év után Szolgálati Érmét és pénzjutalmat. A nyolcvanas évek elejétől a városi-járási parancsnokság évente szervezett kirándulásokat a tűzoltók részére. A parancsnokok tettek javaslatot azokra az önkéntes tűzoltókra, akik munkájuk alapján kiérdemelték a kiránduláson való részvétel lehetőségét.

Az önkéntes tűzoltók részére rendszeresen szerveztek versenyeket. A járási és megyei versenyeken a közös tanács tűzoltói is részt vettek. A versenyeken ifjúsági és felnőtt tűzoltórajok is indultak. 1981-ben második helyezést, 1983-ban harmadik helyezést ért el a felnőttcsapat. A következő években váltakozó eredményességgel az 5–8. helyezés között végeztek. 1986 áprilisában a járási versenyre Kaposváron, a Pamutfonó-ipari Vállalatnál, a Jutai úton került sor. A tűzoltó-egyesület versenyzői 1985-ben a „felszabadulás” 40. évfordulója alkalmából tűzoltószerár-tisztasági versenyt tartottak.

1990-es évek elején a termelőszövetkezetben személyi változások történtek, aminek következtében egyre nehezebben engedték el a tűzoltókat a különböző versenyekre, gyakorlásokra. A kampánymunkák során egyre nehezebben tudták nélkülözni az embereket. A készenléti feladatokat a kaposvári

A szerdahelyi tűzoltók

tűzoltóság látta el. Az egyesületi munka tartós szüneteltetése miatt a Megyei Főügyészség 1995-ben határozatával törölte a nyilvántartásból a tűzoltó-egyesületet. Tevékenységének dicsőséges időszaka ért ezzel véget.

Az egykori tűzoltószertár épülete

Nevenincs vendéglő

Szerdahelyi sporttörténet

A sport lehetőséget teremt néhány embernek arra, hogy megmutassa értékeit. A fizikális értékek bemutatásának kiváló eszköze a sport. Ennek megnyilvánulásai már egyéni adottságtól függenek, legyen az egy kocsmai kuglipálya vagy a munka szünetében a nehéz terhek emelgetése, baráti birkózás vagy egy kerek tárgy – a labda – lábbal való továbbítása. Az utóbbit labdarúgásnak vagy közkedvelten csak focinak hívják.

A foci grundokon vagy épített pályán mindig jelen volt Szerdahely újabb kori történetében.

Az 1958. április 16-i V. B.-ülés elnöki tájékoztatójában elhangzott, hogy a futballpályafű eladásából származó összeget ebben az évben a kulturális bizottság rendelkezésére bocsátják. A sportpálya építésére az 1961-es tagosítás időszakában került sor, majd 1966-ban egy kisebb sportöltözőt építettek, amelyet a későbbiek folyamán – már az önkormányzati időszakban – korszerűsítettek.

Szerdahely ifjúsága 1964 óta folyamatosan megmérgette magát a környező falvakkal az akkori kaposvári járási első, illetve másodosztályú bajnokságban. Előfordult, hogy csapatunk a megyei első osztályig is képes volt eljutni.

A 60-as években a labdarúgó-bajnokságokon való részvétel alapvető feltevéle volt, hogy a termelőszövetkezet vásárolt egy olyan járművet, amellyel el lehetett menni az idegenben játszott mérkőzésekre. Ez egy Molotov márkájú teherautó volt. A helyi mérkőzéseket a jelenlegi futballpályán játszották már, de előtte is léteztek futballpályák a faluban. Egy a halasi legelőn, egy pedig a jelenlegi pálya mellett, a patak túlsó oldalán. Öltözési lehetőség a tűzoltószertárban volt. A kaposszerdahelyi futballcsapat tagjai nem csak a helyi fiatalokból álltak, mindig volt a környező falvakból, Szennából vagy Kisfaludról, Szilvásszentmártonból, Patcáról, illetve Kaposvárról is szívesen kijöttek ebbe a csapatba játszani.

Mielőtt a hivatalos bajnokságban részt vett volna a csapat, augusztus 20-án kupát rendeztek Bószénfa és Gálosfa csapataival oda-vissza vágó rendszerben. Ezeknek a mérkőzéseknek a hangulatára jellemző volt egy eset, amikor Átkai János játékvezető 11-est ítelt a szerdahelyi csapatnak, majd játékvezetői ruhájában, futva ugrott föl a vonatra, hogy szabadulni tudjon az őt üldöző gálosfai nézőktől.

1964-ben kezdődött meg a jelenlegi öltöző építése, ami a Luca székéhez hasonlóan készült több éven keresztül, mivel adakozásból és társadalmi munkával épült. A sportolók gyakran munkaidő után álltak neki az öltöző építésének. Elsősorban nekik köszönhető, hogy a munka végül 1969-ben befejeződött.

A csapat a bajnokságban hullámzó teljesítményt nyújtott ezekben az időkben, mivel az edzések általában esetlegesek voltak, így nehéz volt megfelelő szakmai munkát végezni. A játékosok lelkesedéssel és elszántsággal küzdöt-

tek, nagy csatákat vívtunk az akkor örök rivális Simonfa csapatával. A hatvanas években a szerdahelyi sportkörnek két szakosztálya volt: a foci és a teke. A focicsapat 1967–68-ban állandó személyi gondokkal küszködött. Nem volt annyi tehetséges fiatal, hogy ki tudjanak állítani egy csapatot. Előfordult, hogy 9-10 személlyel álltak ki játszani. 1968 végére más községekből leigazolt játékosokkal ez a probléma megoldódott. A létszámgondok kihatottak a csapat teljesítményére is.

A tekecsapat sokkal eredményesebben szerepelt. 1968-ban a csapatversenyen megnyerték a járási bajnokságot. Az egyéni eredmények is jók voltak. Mindkét sportkörnek súlyos gondot jelentett a működési költségek előteremtése. A községi tanács támogatását csak beruházásra és felszerelések vásárlására lehetett fordítani.

A 60-as évek meghatározó játékosai voltak: Gál Gyula, Gál János, Kurucz János, Fisli István, Tóth László, Csanádi István, Bondor Tibor, Csirmasz Károly, Bencs József, Varga Lajos, Párkányi István, Pete János. Kisfaludról Ölbei Miklós, Szennából Németh Lajos, Szilvásszentmártonból Lőrincz Sándor.

Ebben az időszakban az egyesület vezetői Csanádi József, Hampuk Ferenc és Bencs Miklós voltak, a csapat edzői Szabó Sándor plébános, Balogh Dénes tanító és Bencs József.

A 70-es években átszervezték a bajnokságot: aki ifjúsági csapatot indított, az a járási első osztályban folytathatta a küzdelmeket. Ekkorra már az öltöző elkészült, ahol kulturáltan át lehetett öltözni, de fürdőt még nem alakítottak ki, mivel nem volt a faluban vezetékes víz.

A 70-es években megjelent egy ifjabb generáció, de ezekben az években sem tudott a csapat kiemelkedő eredményt nyújtani a bajnokságokban. Az egyesület vezetését továbbra is Hampuk Ferenc látta el, akinek sok gondal kellett megbirkóznia. A lehetőségek nagyon szűkösek voltak. Ezekben az években rengeteg játékos megfordult a csapatnál, döntő többségük szerdahelyi fiatal volt. A legjobb eredmény az 1975-ös bajnokságban érte el az ifjúsági csapat, amikor a harmadik helyezést szerezte meg.

A 70-es évek labdarúgóinak névsora: Druzsín József, Kovalovszky Lajos, Szűcs János, Németh László, Bondor László, Jutai László, Specker Kálmán, Gál Gyula, Horváth József, Szalai Ferenc, Markó László, Vida László, Mucsi János, Mucsi István, Ferencz István, Horváth Ferenc, Horváth László, Varga Lajos, ifj. Igali László, Rózsa Sándor, Rózsa János, Novák István, Novák Gyula, Bencs Miklós, Kovács János, Horváth Nándor, Pásti Gyula, Csanádi Károly, Bencs György, Karancz János, Szegedi Imre, Tenkés Zoltán, Varga János, Kaposvárról a Szécsényi testvérek és Domokos László, Ángyán László, Géczy György, Tóth Sándor, Zselickisfaludról Tóth Sándor. Az egyesület vezetői: Hampuk Ferenc és Bencs Miklós, edzők: Varga János és Gál Gyula.

A 80-as évek kimaradtak a szerdahelyi futballtörténetből. A csapat szétesett, a fiatalok Kaposvárra mentek futballozni. Az idősek kiiregedtek. Az egyesület szüneteltette tevékenységét.

1988-ban Belovics Emil újjászervezte a labdarúgást Kaposszerdahelyen. Az első évben a körzeti másodosztályban kezdtük a bajnokságot, a második évben Somogygesztivel szemben nagy harcban nyertük meg.

A következő évben a körzeti első osztályú bajnokságot Igallal szemben megnyertük, és a megyei másodosztályban folytattuk a játékot. A csapat edzője Huszár Mihály, id. Szabó György, majd ismét Huszár Mihály volt.

Ezután került a csapathoz Keresztes József, akinek edzősége alatt megnyertük a megyei másodosztályú bajnokságot. Kadarkútot győztük le nagy harcban. Felkerültünk a megyei első osztályba. Két szezont töltöttünk itt, majd kiestünk. Az edző Horváth János (Mézga) volt. Azóta a megye másodosztályban játszik a csapat folyamatosan. Az edző először Pintér Miklós volt egy évig, majd jött Horváth Tibor (Melasz).

A megyei másodosztály felnőttbajnokságát ismét megnyertük 1999-ben, de az egyesület nem vállalta a megyei első osztályban való indulást. Ezalatt az ifjúsági csapat is jelentős sikereket ért el, egymás után következő három esztendőben megnyertük az ifjúsági bajnokságot. A képviselő-testület minden évben a lehetőségekhez képest jelentős összegekkel támogatta a szerdahelyi sportkör tevékenységét. A sport iránti elkötelezettséget jelenti az is, hogy a képviselő-testület 2001 decemberében sportkonceptiót fogadott el, amelyben a jelenlegi helyzet felmérése mellett meghatározták a jövő legfontosabb feladatait is.

Közösségi ház és sportöltöző

Szenna és vidéke magyar nyelvjárása) az utóbbi vált gyakoribbá, ismertebbé. A kartográfusok ez ideig szintén ezt fogadták el. Számos okleveles adattal igazolható, hogy történeti szempontból a Zselic név a hiteles. 1083–1095: *infra siluam selez* (PRT. I, 592) (Sztpt. Krit J. I, 11–2: 1093 k.-re teszi); 1175: *in silva Seliz* (PRT. I, 606) ; 1216/1225 ? : *in silva Seliz* (PRT. I, 640); 1257: *Mon. S Jacobi de Selyz* (HazaiOkm. VI, 94); 1309: *Monast.B.Jac. de Zelyzio* (AnjOkm. I, 174); 1417 *Abbas de Selyzio et ecclesia sua in Selyzio* (Dl. 19944); 1425 : *Mon. S. Jacobi de Silisio* (Dl. 11700); 1426 : *Abbas ecclesiae S. J. de Selyzio* (Dl. 11780); 1443 : *Abbas S. J. de Zelisio* (Dl. 13726); 1452 : (Dl. 14569); 1493 : (Dl. 19944); 1310: *in Zelizio* (PRT. II, 357). Ugyanezt közli még AnjOkm. I, 199–201, 1328/1364 : *in Selizio* (PRT. II, 485); 1405 *in Zelisio* (ZsigmOkl. II/1, 478); 1412: *Zerdahel in Zelizyo* (Dl. 9912, Csánki II, 647); 1508: *visitatio monasterii Sancti Jacobi apostoli de Silizio* (PRT. III, 617); 1528 : *Datum in monasterio S. Jacobi de Zilizio* (PRT. III, 772); 1781: [Monasterium] S. Jacobi de Silisio (PRT. IX, 400).

A név ejtésmódja Zseliz ~ Zselez ~ Zsiliz volt. A szóvégi z > c affrikáció kései (közép- vagy újmagyar kori) jelenség A -ség képző a XIX. sz. táján jelenhetett meg a néven. (L. CSÁNKI DEZSŐ szerk. Somogy megye monográfiája, kb. 1914.) a tájegységek leírásában csak a „délkeleti dombok”-nak nevezi ezt a tájat, de ugyanitt a továbbiakban néhányszor mégis a Zselicség elnevezést használja. A -ség képzős alaknak tehát ez az első írásos jelentkezése. Ettől kezdve a nyomtatott forrásokban a két névalak váltakozva fordul elő, de uralkodó jellegű továbbra is a Zselic marad. Ezért valóban meglepő, hogy a MÉM Országos Földügyi és Térképészeti Hivatalában készült kiadvány (Magyarország földrajzínév-tára I. Fontosabb domborzati, táj- és víznevek. Budapest, 1971. 57 p.) a Zselicség alakot tünteti fel kötelező érvényűnek. Ez ellen szól az a tény is, hogy a népnyelvben régen is, ma is a képzőtlen forma használatos. De az eddig hivatalos névként feltüntetett Zselicség helyébe a Zselic lép. (Földi Ervin szíves szóbeli közlése.) Magam is ezt tartom helyesnek, ám többekkel ellentétben szerintem a Zselicség sem hibás, helytelen. Az igaz, hogy a történelem folyamán hosszú ideig a Zseliz ~ Zselic alak volt kizárólagos, illetőleg általános, de az Ormánység tájnévben is újkori a képző (régi névalakjai Ormán, Ormánköz), mégis elfogadjuk. A -ság, -ség ugyanis ebben az esetben nem pusztán gyűjtőnévképző, hanem tájnévképző, amelynek sajátos funkciója van, mégpedig az, hogy jelezze: tájnévről van szó. A Zselic mellett természetesen nem nélkülözhetetlen, mert a zselic-nek a magyar beszélő számára nincs közszói jelentése. Persze, ha olyankor kerül egy névre analógiásán, amikor az már közismert tájnév (például Göcsej ~ Göcsejség), megjelenése nem kívánatos. A képzőtlen alak mellett nagy súllyal esik latba a hagyomány és a népnyelv tanúsága. Munkámban ezért következetesen a Zselic alakot használok. (Az okleveles adatokat Juhász Dezsőnek és dr. Vargha Károlynak köszönöm.)

A Zselic név eredete. A név eredetével többen foglalkoztak. FILEP ISTVÁN a múlt század közepén megjelent munkájában a Zselic nevét a szláv zselica (= kies, ékes, kellemes) szóból származtatja.

GYÓRFFY GYÖRGY a szláv zselezo (= vas) szóból vezeti le. Egy tájegységnek véve a Mecsekkel és a Somogy–Tolnai-dombsággal, a Zselic nevét kapcsolatba hozza a Pécsvarad melletti Zengővel, amelyet a római korra vissza-

menőleg Vas-hegynek (Mons Ferreus) neveztek. Magyarázata szerint a Vas-hegy latin nevét fordították ósláv nyelvre.

LEHMANN ANTAL A Zselic természeti földrajza című munkájában LEVASICS–SURÁNYI fejtegetéseire hivatkozva azt a magyarázatot fogadja el, hogy a Zselic név a szláv **zselud**, **zselod** (= makk) szóból ered. Ezt azzal támasztja alá, hogy a zselici erdők jó sertésmakkoltató helyek voltak, és azzal, hogy több középkori oklevélben előfordul az „in silva Seliz” kifejezés (i. m. 5–7.).

KOPASZ GÁBOR (Zselici dolg. II, 8–10) a nevet a honfoglaláskor itt talált avar-szlávoktól való átvételnek tekinti, de magának a névnek az eredetét korábbi időre viszi vissza. A nevet latin eredetűnek tartja, amely a sil, silis, silaceus latin szavakból származik, s amely az itt élt népek nyelvén változott, alakult tovább. KOPASZ arra a következtetésre jut, hogy a Zselic név sárga színű agyagos földet jelent. Hozzáteszi, hogy túlnyomórészt ma is ilyen a tala-ja a Zselicnek, a baranyai Hegyhátnak és a Tolna megyei hegyvidéknek. (Vö. i. h. 8–10.)

A felsorolt szófejtési kísérletek ellenére bizonytalan a Zselic név etimológiája. (Vö. KISS LAJOS FNESz. 724.) Elfogadhatónak látszik az a föltevés, hogy ezt a nevet a helyi szláv lakosság adta, egy nagyobb erdőséget nevezve meg vele. A magyarok a nevet átvéve az egész környékre alkalmazni kezdték. Az Árpád-kori szláv lakosságról az oklevelek is tudnak. „A szentmártoni apát és konventje írták 1228-ban, hogy a szlávok több mint nyolcz év óta kezdték meg a Selyz erdők irtását és művelését.” (PRT. I, 320). A név etimológiája bizonyosan összefügg más területek földrajzi objektumának ugyanilyen alakú nevével, illetőleg az ugyanilyen alakú nevek (például Ziliz) magyarázatával. Elég csak összehasonlítani Zselic, Ziliz (Borsod m. GYŐRFFY I, 817), Zseliz (Bars m. GYŐRFFY I, 488) történeti névalakjait. Minden ilyen név egyébként ott tűnik fel, ahol szláv lakosság is van vagy volt. (Ez utóbbi összefüggésre JUHÁSZ DEZSŐ hívta fel figyelmemet. – R. B.)

A Zselicet mint földrajzi tájat egy kelet–nyugati irányú, erdő borította dombvonulat, amely vízvázalztó is, két részre osztja, mégpedig északi és déli Zselicre. Ez a természetföldrajzi tényező feltehetően etnikai és nyelvjárási határt is jelent. A dombvonulat gerince mentén sem északra, sem délre viszonylag széles sávban nem létesült emberi település. (L. a térképet!) A táj északi és déli részre való felosztása nagyjából egybeesik a mostani közigazgatási határokkal, az északi Zselic ugyanis Somogy megyéhez, a déli pedig Baranyához tartozik. S mivel az északi Zselicben inkább kimutatható a magyar lakosság történelmi folytonossága, s mivel a települések egy részének nevében a Zselic- az előtag (-kisfalud, -kislak, -szentjakab, -szentpál), többen csak ezt a területet, szűkebb tájat tekintik Zselicnek. (Vö. BALOGH–KIRÁLY, MNy. 56 :482; FILEP ISTVÁN, Vasújság 1858, 226.)

Déli felében jóvátételten pusztítást okozott a török hódoltság. Elegendő csupán Szigetvár közelségére gondolnunk. (Vö.: NÉMETH BÉLA: Szigetvár története.) A török uralom megszűnése után ezen a területen nagyarányú újratelepülés ment végbe. Az elpusztult faluk egy részébe magyarok települtek vissza, más részébe horvátok kerültek, ismét más részébe spontán vagy tudatos telepítéssel németek. (Vö.: CSÁNKI: Somogy m. mon. WEIDLEIN: DUHbl, VI.)

Adatközlők

22. KAPOSSZERDAHELY Somogy m. T: 885 ha; L: 696; Gy: 1964. febr. 14–16.

E: 1969. aug. 20.

1. Id. Karancz János	68
2. ifj. Karancz Jánosné Horváth Kulcsár Anna	26
3. Bencz Mihály	62
4. Sándor Jánosné László Lidi	50
5. Fábíán Elekné Pajer Mária	52
6. Vida Sándor	67
7. Vida Sándorné Papp Mária	50
8. Kishajdu Istvánné Ferencz Katalin	58
9. Kishajdu Mihályné Vincze Julianna	83
10. Bencz Ferenc	71
11. Steiner Józsefben Bencz Anna	46
12. Hampuk Lajosné Szabados Gizella	53
13. Bencz József	31

**Zsidósors Délkelet-Európában
a XVIII. századtól a holocaustig**

Szerkesztette:
Szili Ferenc

Somogy Megyei Levéltár
Kaposvár, 1994

Somogy megye II. világháborús zsidó áldozatainak községsoros névjegyzéke

Kaposzzerdahely						
Név	Születési év	Születési hely	Anyja neve	Alakulat	Halál ideje	Halál oka
Politzer Adolfné	1876	–	Lichtenstedter Betti	–	44. 08. 15.	deportálás

Dóber Viktor

Somogysárd és Nagybajom egyházi és világi története a középkortól 1920-ig

I. kötet

Somogysárd, 1997

A Szerdahelyi család eredete hazánkban és történelmi szerepe az országban és Somogyban

Mielőtt megismerkednénk Sárd és környékének részletes történetével, vessünk egy pillantást a történelemkönyvekre, s lássuk, honnét származik e nagy múltú család, és mi volt a jelentősége, szerepe hazánkban és megyénkben.

a) A Győr nemzetség eredete. A zselicszentjakabi alapítás s a ropolyi uradalom vásárhelyének, Szerdahelynek megvásárlása

A neves történész, Győrffy György ezt írja: „Az István király korában nyugatról bevándorolt Győr lovag fia, Ottó comes – utóbb Atha nádor – alapította 1061-ben a Kapos fölé emelkedő előhegyen bencés monostorát... Ata nádor, aki a magyar krónika szerint Salamon király és Géza herceg jelenlétében szenteltette fel monostorát (1064 körül), a királytól országszerte számos birtokot kapott, s így egy olyan szórt birtokszervezettel javadalmazta új alapítványát, melynek részei Győrtől le a Drávaig és Biharig terjedtek.” Mivel a későbbi időkben, midőn már Szerdahelyiek kezén volt a szerdahelyi uradalom falvai közt Sárd is, és ugyanakkor Szerdahelyieknek volt kegyúri joguk is e kolostor felett, Sárd lakói számtalanszor megfordulhattak ezen apátság területén, ezért érdemes még követnünk a történész leírását:

„Az a birtoktömb, amelyen a monostor feküdt, a Kapos folyótól a Zselic vízválasztójáig terjedt... A különféle szolganépek között 16 szántó szolga (arator) volt, akik az apátság hét ekéjével művelték a földet. Ezek általában termelvényük kétharmad részét voltak kötelesek az apátságnak beadni. Teljesen az apát tulajdonában voltak, tehát az apát el is adhatta őket. Csaknem ugyanennyit, szám szerint 15 főt tett ki az adózó szolgák (tributarii ministri) száma, ezek évente egy élő jószággal, tíz vödör búzával és ugyanannyi sörrel adóztak, emellett lovaik és szekerek mindig az apát rendelkezésére állt. Az apátnak és a barátoknak asztali italát részben az itt lakó 24 ház szőlőműves (vinitor) teremtetten elő, s számukat kiegészítette egy esztergályos, egy örményes vagy kézi molnár, egy kanász és egy gulyás. Megjegyzendő, hogy e helyen két eke és egy molnár dolgozott Ata feleségének is, s az ő halála után ez is a monostort illette.” Összesen tehát 59 főnyi munkáserő állt a kolostor rendelkezésére, s így 5 főt számolva egy családfőnél, 300 lélek szolgált a bencéseket.

Ezen egyházi uradalom mellett e vidéken volt még egy világi uradalom is. A Ponoszlói família (a Dráván túli Moslavina helységből erednek) hozta

létre az ún. *ropolyi uradalmat*. Szerdahelytől délre feküdt a központja, egy kis várral, de a tatárjárás után a család nem ezt fejlesztette, erősítette meg, hanem a mai Kaposvár helyén levő ún. Ropolújvárat hozta létre. Az uradalomnak volt egy vásárhelye is, mindig szerdai napon volt ez, s innen kapta Szerdahely a nevét is. Győrffy szerint ez a „Szerdahely vásárlás útján jutott Győr nembeli Dezső fia Dezső kezére, ki itteni részét 1298-ban eladta a kegyurasága alá tartozó zselicszentjakabi monostornak”.

Az itt szereplő Dezső a mai helyesírásban szerepel: a régi oklevelekben így találjuk rendszeresen: Szerdahelyi Ders fia Dezső stb.

„A Győr nemzetség – folytatja Győrffy – nem csupán Szentjakabon állított monostort, hanem a 14. század elején a kor szellemi áramlatait, mondhatni »divatját« követve egy pálos monostort is alapított. A Dersfiek ugyanis 1335-ben az egykor a ropolyi uradalomból kihasított Szerdahelyen építették fel Szent László tiszteletére monostorukat, amelyet a pálos remetéknek adtak át. Egyebekben az uradalom falvai közül 1332-ben Szerdahely, Ropoly és Szentpál volt plébániás hely. Nincs biztos tudomásunk arról, hogy ekkor a mai Kaposvár belterületén anyaegyház állott volna, noha a szűkebb környék bőven el volt látva plébániákkal, így Mérő, Hetes, Juta, Derzshida (ma Desedapuszta), Füred és Homok.” Győrffy figyelmét elkerülte, hogy 1333-ban volt már plébániája a Heteshez közeli Sárdnak is, márpedig az 1346. évi osztályban ez a falu is már a Szerdahelyieké volt...

Kaposvár és környéke

Útikönyv

Készült a magyar államalapítás 1000 éves évfordulóján

Dávid Kiadó
Kaposvár, 2000

Gyalogtúrák

A gyalogos túrázás számára legmegfelelőbb terepet a Zselic jelenti. A városból könnyen megközelíthető, az év minden időszakában más-más arcát mutató természet felejtethetetlen élményekkel ajándékoz meg bennünket. A túraútvonalakban szegényebb Külső-Somogyba egy gyalogtúrát ajánlunk. A Dél-dunántúli Piros Túra Szekszárdtól Siófokig várja a barangolni vágyókat.

A város körül a Zselic északi peremvidékén

Útjelzés:	piros (P) sáv és piros (P) +
Túratáv:	16 km
Szintkülönbség:	250 m
Menetidő:	4,5 óra

<p>A vasútállomástól a P+ úton indulunk a gyalogos-felüljáró felé a Budai Nagy Antal utcában. Előbb balról a helyi, majd a helyközi autóbusz-pályaudvart hagyjuk el. A Noszlopy utcai jelzőlámpától a P+ jelzést követjük, átmenve a közúti felüljáró alatt, majd az Áchim András utca végén balra fordulva elhaladunk a kaposvári vár kis parkban álló emlékműve mellett. A vár romjait a Nostra mellett találhatjuk, a túraútvonalától néhány tíz lépésre. Valaha a Kapos mocsarai nyújtották a fő védelmet a várnak. Átlépve a gyékényesi és fonyódi vasútvonalak közös szakaszán, a gyalogsorompónál mindjárt a cseri Kapos-hídnál vagyunk.</p>	<p>Vasútállomás Budai Nagy Antal utca Áchim András utca</p>
<p>A Kapos és a zselici dombok között a Cseri úton a névadó városrészben az Építőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, majd a Városgazdálkodási Rt. mellett haladunk el a Cseri parkig (kb. 2 km, 1/2 óra).</p>	<p>Cseri út Cseri park</p>
<p>A vándorút átvezet az egykori katonai gyakorlótéren; a jó nevű kisvendéglő és a Kaposvár rendezett tanácsú város megalakulását hirdető Centenárium-emlékmű mellett elhaladva, fák között emelkedve érjük el az Egyenesi utat. Az út elején levő dombtetőről szép kilátás nyílik a város északnyugati részére. Továbbhaladva a Tókaj utcán át szőlők között érünk a Tókaji-parkerdőbe. Itt több erdei pihenőhely is várja a vándorokat (további 2 km – 1/2 óra). Pihenés után az erdei műúton követjük a jelzést, és fél óra alatt Kaposzterdahelyre érünk (újabb 2 km). A falu temploma (300 m-es kitérőt igényel) figyelemre méltó az ún. magyaros stílusú falfestményeivel. Visszatérve a P+ jelzésre, az Árpád utcán át hagyjuk el a községet, és folyamatosan emelkedve érünk fel a Szőlőhegy gerincére.</p>	<p>Egyenesi út Tókaj utca Tókaji-park-erdő Szőlőhegy</p>
<p>Innen szép kilátás nyílik nyugat felé. Az erdőbe lépve jobbról csatlakozik a Szenna felől érkező Z sáv jelzés (1,2 km). Jól járt erdei szekérúton ereszkedünk le a Húsvét-forráshoz (600 m), majd hamarosan kiérünk a Töröcskei-patak völgyébe, ahol újabb 500 m megtétele után jobb felől a dél-dunántúli P sáv, valamint a S sáv csatlakozik. Innen már a közös P, S, Z sáv jelzésen folytatjuk utunkat.</p>	<p>Húsvét-forrás Töröcskei-patak</p>
<p>Figyelem: a patak hídján való átkelés óvatosságot igényel! A Töröcskei-patakon túl a jelzés balra északi irányban belép az erdőfoltba, hullámzóan vezet az ösvény a Csordahegy oldalában, majd a Töröcskei-tó partján vándorolunk, és egy kis dombon átmászva leereszkedünk a rétre. A rét keleti oldalán a Somogyi Természetbarátok Emlékművének padokon megpihenhetünk, és a tűzrakó helynél elidőzhetünk. (A kiindulástól idáig már 9,5 km-t vándoroltunk, leküzdve 150 m szintkülönbséget.) Az emlékmű körüli tisztáson évente a természetbarátok emlékünnepet tartanak.</p>	<p>Csorda-hegy Töröcskei-tó Természetbarát-emlékmű</p>

APS sáv jelzéseket követve felkapaszkodunk a dombra, majd leereszkedünk a Cserkész-forrás patakjának völgyébe. Cserkész-Itt a térképes eligazító táblánál jobbra fordulunk a P sávra, forrás patakja a S és Z sáv balra közvetlenül a városba vezet.

Az Eszperantó- és Cserkész-források érintésével évszázados fáknak alatt lassan emelkedve vándorlunk a Töröcskére vezető országútig. A közutat elérve balra fordulunk, és mintegy 500 m után érjük el a Kislaki-erdőt.

Az autóbusz-megállónál jobbra belépünk az erdőbe, majd leereszkedünk a Gyertyános-völgybe. Jobbra a K+ jelzést követve a Négy testvér-forrás és a Gyöngyvirág turistaházhoz felüldülést újabb 3 km (3/4–1 órai) vándorlás után. A Gyöngyvirág kulcsos turistaházat a táborhellyel és a Kőér-forrással együtt 1973-ban hozták létre a kaposvári természetbarátok.

Visszatérve a P sáv jelzésre, végighaladunk a völgyön északi irányban, majd kikapaszkodunk a peremre. Rövidesen elhagyjuk az erdőt, majd keresztezzük a 67. sz. főutat. A „vasházi” autóbusz-megálló érintésével a Kapos-hegy dűlőútján keresztül a Víztoronynál érünk a városba. A Géza és Bartók Béla utcákon, valamint a gyalogos-felüljárón át zárjuk be a gyalogos körtúrát a vasútállomás előtt.

Eszperantó- és Cserkész-forrás
Kislaki-erdő

Gyertyános-völgy
Négy testvér-forrás
Gyöngyvirág turistaház

67. sz. főút
Kapos-hegy
Géza u.

Vasútállomás

Zöld úton a zöldbe

Útjelzés: sárga (S), zöld (Z), kék (K) sáv,
zöld (Z) , piros (P) sáv

Túratáv: 22 km

Szintkülönbség: 300 m

Menetidő: 6 óra

A vasútállomástól a gyalogos-felüljárón át indulunk túránkra. A Jókai liget mellett elhaladva átkelünk a Kapos-hídon, a donneri plébániatemplomnál jobbra tartva elhagyjuk a P sávot, és az Iszák, Rét, János és Rózsa utcákon át a domb lábánál haladva érjük el a 67. sz. utat. Tovább folytatva utunkat a Körtönye-hegyi lakóházak mellett, a térképes eligazító táblánál fordulunk be a Töröcskei-erdőbe.

Utunk a piros sáv jelzéssel összefonódva felkapaszkodik a dombra, s hamarosan elérjük a Természetbarát-émlékművet. A piros, sárga és zöld sáv együtt halad a Töröcskei-tó partján délnek, a patak hídján átkelve balra elágazik a P és S sáv jelzés. Balra néhány lépésnyire található a Húsvét-forrás. A Bence-hegyre felkapaszkodva szép kilátás nyílik a 958 lakosú Kaposszerdahelyre. Utunk délnek tart a töröcskei szőlőhegy felől érkező földútig. Itt

Vasútállomás
Jókai liget

Iszák utca
Rózsa utca
67. sz. út

Töröcskei-erdő
Természetbarát-émlékmű

Húsvét-forrás
Bence-hegy
Kaposszerdahely

<p>nyugatra fordulunk, és szép erdei úton leereszkedünk a Ropolyi-árok völgyébe. Az árok hídján átkelve felmegyünk a Kincses-hegyre (csapadékos időben egy rövid útszakasz nehezen járható). A magaslaton körben kitérülnek a Zselic. A hegyről leereszkedve északnyugati irányba tartva a horhos úton Szennába érünk (713 lakos). Műemlék református temploma és falumúzeuma csalogatja szellemi felfrissülésre a vándort. (Eddig 12 km-t gyalogoltunk.) A falumúzeum megtekintése után a Denna vendéglőben étkezhethetünk. A vendéglő elől közös nyomvonalon halad végig a falun a K és Z sáv jelzés. Útközben Lidi néni műemlék házát is megnézhetjük, majd a majorig az országúton haladunk. Az otthagytok lokomobillal szemben jobbra letérünk a földútra, és mintegy 1000 lépés után balra, déli irányban belépünk az erdőbe. Az egykori erdészház mellett elhaladva hamarosan a mindössze 65 lakosú Patcára érünk. Átvágva a falun, jelzett utunk felkapaszkodik a Nózsi-hegy gerincére, ahol a S sáv ágazik el jobb kézre Bánya irányába. A szántók és szőlők határán hamarosan útelágazáshoz érünk. A K és az induló Z jelzés balra leereszkedik a gerincről, mi azt követjük. A Z sáv jelzés továbbhalad déli irányba, Mátyás-kút–Kisdenna–Palitemető irányban. A horhos úton a Pusztá-hegyről leereszkedünk Szilvásszentmártonba. Itt van az országút vége és az autóbusz-végállomás. Innen mintegy másfél km-es országúti vándorlással eljutunk célunkhoz, a Vándor turistaházhoz. Pihenés után Zselickisfalud központjában a jelzésen 500 m-t haladva elérjük az autóbusz-megálló, és visszatérhetünk Kaposvárra.</p>	<p>Ropolyi-árok Kincses-hegy</p> <p>Szena</p> <p>patcai erdő</p> <p>Patca Nózsi-hegy Bánya</p> <p>Mátyás király kútja</p> <p>Szilvásszent- márton</p> <p>Zselickisfalud</p>
--	---

Kerékpártúrák

Túra Bánya üdülőfaluba

Túratáv: 20 km
Menetidő: 2 óra

<p>A Kossuth térről indulunk. A Zárda utcán hajtunk balról a második utcáig. A József Attila utcán keresztül elérjük a Berzsényi Dániel utcai kerékpárutat, és ezen megyünk a Füredi út felé. A Berzsényi utcáról balra leágazó Kanizsai utcán végighaladunk. Előbb a 61-es főutat keresztezzük, majd a Kaposvár–Fonyód vasútvonalat (1,9 km). A Kanizsai út végén balra, majd jobbra tartva rákanyarodunk a 61-es útra (2,7 km), amely Nagykanizsa felé vezet.</p>	<p>Kossuth tér József Attila utca Kanizsai u. 61. sz. út</p>
---	--

(Figyelem, nagy a forgalom!) A Kaposvár határát jelző táblától (3,2 km) Kaposújlakig a főút szélén levő kerékpárpadkán hajtunk. Kaposújlaknál rátérünk a főút mellett balra levő kerékpárútra (5,3 km). Ez a kerékpárút a kaposújlaki sorompónál véget ér (6,1 km). Ezután ismét a 61-es úton biciklizünk, Kaposmérő községen áthaladunk, s a falu végét jelző tábla előtt (9,2 km) balra lekanyarodunk a főútról. Utunk másfél kilométeren át földút, egybeesik a Dél-dunántúli Kék Túra útvonalával. Hamarosan (Kaposdadánál, 10,6 km) elérjük a betonos kerékpárutat. Ez a kerékpárút a hajdani Kaposmérő–Középrigóc vasútvonal nyomvonalán épült. A kerékpárútra való ráhajításunk után rövidesen Kaposzentbenedek határába érünk (12,4 km). A településre jobbra térünk le a kerékpárútról, annak az aszfaltúttal való találkozásakor. Kaposzentbenedeken érdemes megnézni a katolikus templomot és a mögötte néhány éve épült monostort. Rövid kitérőt tehetünk a Petörke-víz-tározóhoz is. Ekkor a kerékpárútról balra kanyarodva a Szenna felé vezető aszfaltútra kell hajtanunk. A tavakat az út jobb oldalán látjuk. A kerékpárútra visszatérve elhaladunk Bárdudvarnok hajdani állomásépülete mellett (az úttól jobbra, 13,4 km). Utunk bevezet bennünket a Zselicbe. Romantikus, vadregényes, tavak mellett vezető útvonalon haladunk. Elérjük Lipótfá kisközséget, volt vasútállomása a kerékpárút mellett, jobbra van (18,6 km). Továbbhaladva a kerékpárúton, annak végén balra kanyarodunk (ekkor már látjuk Bánya üdülőfaluházait), és a dombokon átvezető meredek utakon fel-le hajtva túránk végpontjához, a Panoráma panzióhoz érünk (20,3 km). Ez az épület egy domb tetején áll, és a falu legnagyobb épülete. Körülötte padok, fajtátekok láthatók. Az üdülőfaluházairól nagyszerű kilátás nyílik, többek közt az itteni tavakra, dombokra.

Kaposújlak-kerékpárút

Kaposmérő

Kaposdada

Kaposzentbenedek

Petörke-völgy

Bárdudvarnok

Lipótfá

Bánya

Kaposvár–Észak-Zselic körtúra

Túratáv: 41 km

Menetidő: 4 óra

A Kossuth térről indulunk a Noszlopy Gáspár utcán a Szigetvárt mutató tábla által jelzett irányba. Áthaladunk a felüljáró alatt, majd felhajtunk rá, és továbbra is a Szigetvár útirányt követjük. A Kaposvár határát jelző táblától utunk csaknem egy kilométert emelkedik, majd csaknem ugyanennyit lejt. Baloldalt elhaladunk a Donner városrészbe vezető régi 67-es út bejárata mellett. Ezután utunkat balról erdők, jobbról szántók és kaszálók szegé-

Kossuth tér

közúti felüljáró

67-es út

<p>lyezik. Elhajtunk a Zselickislakra, majd a Zselicszentpál- ra vezető bejáró előtt. A Simonfára vezető közelebbi bejá- rótól (10,7 km) utunk csaknem két kilométert emelkedik, míg felérünk a simonfai tetőre. Túránknak ez a leghosz- szabb, legmeredekebb emelkedője Míg felérünk az előbbi tetőre, nézzünk balra, szép kilátás nyílik a völgyben és dombokon elhelyezkedő Simonfára. A tető közelében jobbra vagyis egyenes erdő mellett haladunk, majd a 27-es kilo- méterjelzés után hamarosan elhagyjuk a 67-es utat, és jobbra, egy aszfaltozott erdészeti útra fordulunk. Ez az út átvezet bennünket a Zselic északi részén. (Az erdészeti utakon legyünk óvatosak. Bár csekély a forgalom, a ka- nyargós utakon számítsunk nagy sebességgel közlekedő erdészeti járművek felbukkanására!) Az erdészeti út első néhány száz métere dimbes-dombos, és hamarosan bevezet bennünket az erdőbe. A ropolyi vadászház előtt kb. egy kilométerrel utunk lejteni kezd (biciklinket hajtani nem kell). A vadászház előtt az erdészeti út a piros turis- tajelzéssel együtt halad. A vadászházat jobbra, egy kis dom- bon pillantjuk meg. Utunk ekkor Kardosfapusztáig a Dél- dunántúli Kék Túra útvonalával esik egybe. Ropoly és Kar- dosfapuszta közt félúton, balra az út mellett egy kis tó van. A kardosfapusztai vadászházat később szintén az utunk bal oldalán látjuk (22,5 km). Kardosfapuszta után az út közel két kilométert lejt. Kiérünk az erdőből, utunk megkerüli Zselickisfaludot. Az erdészeti út vége (29,0 km) a Zselickis- faludot Szennával összekötő műútnál van. Ekkor jobbra, Szenna felé fordulunk. Az út szántóföldek, kaszálók közt vezet. Szennáig enyhén emelkedünk, majd a település hatá- rában néhány száz métert erősen lejtős úton teszünk meg. Keresztülhaladunk Szennán, a falumúzeumot a község köz- pontjában, az út jobb oldalán látjuk (32,3 km). A Szenna vé- gét jelző tábla szomszédságában, az út mellett balra, a szeszfőzde mögött szép löszfalat figyelhetünk meg. Ezután rövidesen Kaposszerdahelyre érünk. A település után utunk a Kaposvár határát jelző tábláig emelkedik. A táb- lánál balra a csillagvizsgálót láthatjuk. Az Egyenesi, aztán a Cseri úton tartunk a Gilice utca felé. A Balatonlelle- tábla által mutatott irányt követve áthajtunk a felüljáró alatt, majd a felüljárón és a lehajtás után jobbra, az Ady Endre utcán át érkezünk vissza a Kossuth térre (41,0 km).</p>	<p>Simonfa</p> <p>simonfai tető</p> <p>ropolyi lehajtó</p> <p>Ropoly</p> <p>Kardosfa- puszta</p> <p>Zselickisfalud– Szenna műút</p> <p>Szenna</p> <p>Kaposszerda- hely Egyenesi út Gilice utca felüljáró Ady E. utca Kossuth tér</p>
--	--

Pesty Frigyes

Somogy vármegye helynévtára

Somogy Megyei Levéltár

Kaposvár, 2001

235. SZENNA

Somogy Megyében falu a' Zselicz (:Silisium:) lévén Kaposvárhoz 1 órányira fekszik.

Szent István idejéről Sceney név alatt már esmeretes volt, hogy mikor és miképp változott Szenna névre nem tudatik, – hihető Sceney család lakta s birta innéd neveztetett Szennára el, a' nép Reformat hitü magyar ajkujak, 852 lélekből áll – vagyon Református anya ecclesia, és 1757. évben alakult ott is Szenna név alatt fordul elő.

Miután már rég uta esmeretes, hogy honnéd és mikor népesedett nem tudatik – vannak még most is régi családok nevei alatt lakosok – u.m. Kornis, Istvánfi, Szotyori.

Térsége mezőből, rétek, legelő és rengeteg erdőből ál a' Kornis hegy, Deák mező, Nagy erdő Karossa, Sötét völgy, Zala hegy, és Dara domb dülőkből ezt át furotnak állitják, és ez alatt közlekedtek hajdan Szerdahely Tokaj és Kisslakiakkal – ezen a' dombon hajdan zárda is volt, mit a' romból lehet kivélni.

Ezen Községhez közel fekszik Szerdaheli pusztá mellyet jelenleg Horváth és Kacskovits családok birnak, ugy SztBenedek, Z.Kisfalud, Kmérő, Törötske.

A' földnek nagyobb része honok, 's kevés agyak, – vann mezeje, retje szölleji és erdeji a' fentebbi dülőkbén – meglehető termésűek.

Szena Julius 1. 864

Steffanics Endre Jegyző

Nagy Endréné Szalai Erzsébet ünnepi beszéde

*Elhangzott az Emlékkereszt avatási ünnepségen,
2001. szeptember 1-jén*

Mélyen tisztelt Püspök úr, tisztelt Polgármester úr,
kedves falubeliek és megjelentek!

Ma van ötven éve annak, hogy ebbe a faluba, Kaposszerdahelyre megérkezett egy család, egy édesanya öt kicsi gyermekével. Nem korábbi otthonukból, hanem a Hortobágyról, ahova az akkori embertelen politikai rendszer pár hónappal korábban száműzte az édesapa nélkül maradt családot. Nem szabadon jöttek, hanem rendőri kísérettel, mintha az a törékeny, apró asszony, az Édesanyám és a 4 és 16 év közötti öt gyermeke bűnöző lett volna. Nem azok voltak, csak kitelepítettek...

Ma, az ötvenedik évforduló napján eljöttünk ide négyen, még élő testvérek. Eljöttünk emlékezni, köszönetet mondani, és hálát adni. Emlékezni azokra az évekre, amelyeket kitelepítettként ebben a faluban töltöttünk, köszönetet mondani mindazoknak, akik ezeknek az éveknél a túlélésében segítettek, és hálát adni Istennek.

Amikor itt éltem, gyermek voltam, tehát úgy gondolkodtam, mint egy gyermek, úgy szóltam, mint egy gyermek, és úgy éreztem, mint egy gyermek. És most is úgy szólok, mint egy gyermek, hiszen aki gyermekkorát idézi fel, kicsit újra gyermekké válik.

Azóta felnőtt lettem, és ma már nem ítélek úgy, mint egy gyermek. Ezért tudom, hogy azokat az éveket másképpen élte meg édesanyám, az ártatlanul elítélt, börtönben lévő édesapám, és természetesen másképpen élték meg a testvéreim is. Ma már értem, mit jelenthetett öt gyerekkel apa nélkül maradni, jövedelem nélkül maradni. Ma már tudom, mit jelenthetett a kényelmes városi életkörülményekhez szokott családnak hirtelen földes szobába, vízvezeték és villany nélküli környezetbe kerülni. Ma már tudom, milyen érzés lehetett édesanyának végignézni, amikor az éjszakai létszámellenőrzést végző rendőrök az öt alvó kislgyereket álmukból felrázták. Ma már tudom, milyen érzés lehetett elolvasni azt a hivatalos papírt, amelyben a rendőrség megtiltotta, hogy a beteg gyereket kórházba vigye. De elképzelnem sem tudom, mit érezhetett akkor éjszaka, amikor egy ellenőrző részeg rendőr azt mondta: „Minek az a kereszt a falon, úgyse hozza vissza a maga férjét, mert már rég megdöglött a börtönben.” Mondta ezt akkor, amikor már több mint egy éve azt se tudtuk édesapánkról, hogy él vagy meghalt. A kereszt pedig édesapát 1956-ban visszahozta.

Mindez már elmúlt, s ma már csak emlék. És ha a szép emlékek mellett maradtak fájó emlékek is, egyikünkben sem maradt ezekért harag, gyűlölet vagy bosszúvágy. Mindezt kilúgozta belőlünk az elmúlt ötven év, és tiszta szívvel érkezünk ma ide.

Hiszen mindezt túléltek. És ezt nem csak törékeny édesanyánk csodálatos emberi helytállásának és édesapánk imáinak köszönhetjük. És nem csak a távolban maradt barátok időnkénti és a közelben élő rokonok szinte mindennapi se-

gítségének köszönhetjük. Az idősebbek még emlékezhetnek Szalay Katalin nagynénénkre, aki itt volt tanítónő, és aki naponta kijárva Kaposvárról hozta nekünk a két kiló kenyeret. És nem csak Huszár Károly akkori kaposszentbenedeki plébánosnak, aki gyalog hordta hátizsákban a dombokon keresztül az ennivalót, vagy Rudnyánszky Miklós látrányi plébánosnak, aki kötélen vezetve egy kecskét hozott nekünk, hogy legyen tej a gyerekeknek. De említhetem a szintén Kaposvárról kijáró Ádám Árpád káplán urat is. Mindez a sok segítő kevés lett volna, ha a túléléshez nem segítenek az itteni emberek, maga a falu mint közösség. Hiszen az itt élők többsége segített, a maga természete és lehetősége szerint. Nemcsak azzal, hogy időnként ennivalót adtak, vagy disznóvágáskor kóstolót küldtek, vagy esetenként valamilyen nehezebb fizikai munkában segítettek édesanyának. Hanem elsősorban azzal, hogy befogadtak. Azzal, hogy a hétköznapijait osztották meg velünk. Azzal, hogy megmutatták a „városi asszonynak”, hogyan csináljon veteményeskertet, hogyan ültessen oda krumplit, hogyan etesse a baromfit. Azzal, hogy megtanították, hogyan és mit gyűjtsünk erdőben, réten, mit lehet eladni a kaposvári piacon. Azzal, hogy a gyerekekkel együtt játszhattunk, és együtt mehettünk a vasárnap szentmisére.

Tudom, illene itt neveket említenem, de túl sok is lenne, meg sokat el is felejtettünk. Nem is lehetne teljes a felsorolás, hiszen volt olyan is, hogy csak az ajtó elé letéve találtunk valamit, azt se tudtuk, kitől jön. Egyetlen emberről mégis név szerint megemlékezem, Sóhajda Istvánról, aki akkor a falu tanácselnöke volt. Neki, mint a hatalom emberének, igazán bátorságra volt szüksége, hogy jó legyen hozzánk. És megtette. Több ízben is segített, hogy itt, a Kisszennának nevezett településrészen fedél kerülhessen a fejünk fölé, és végül ő utalta ki nekünk az akkor üresen álló Horváth-házat, amelyben a legtöbb időt töltöttük el, és amely közelében áll most ez a fészület.

A falu maga az akkor – és azóta is – itt élő emberek közössége, és a köszönettel a közösség egészének, tehát magának a falunak tartozunk.

És hálát adni jöttünk Istennek. Hálát adni neki, hogy erőt adott édesanyánknak. Hogy bátorságot adott az itt élőknek, hogy merjenek jók lenni hozzánk. Hálát adni Istennek, aki úgy rendezte dolgainkat, hogy ide kerülhettünk, ebbe a közösségbe. Aki megadta nekünk annak lehetőségét, hogy ötven évet megélve ma eljöhettünk ide, hogy emlékezzünk, köszönetet mondjunk, és hálát adjunk.

A mostani kis megemlékezés után mi elmegyünk, ez a fészület pedig itt marad, és hirdetni fogja Isten dicsőségét és a mi köszönetünket. Ki tudja, meddig áll, és ki tudja, hogy ezek a most elültetett hársfák mekkorára nőnek. De amíg ez a kereszt itt áll, emlékeztessen mindenkit arra, hogy Isten és a jó szándékú emberek segítségével a legnehezebb idők is túlélhetők. Emlékeztessen arra, hogy a jótett el nem felejthető. Emlékeztessen arra, hogy a hála és a köszönet nemcsak kötelesség, de egyúttal az emberi tisztesség része is.

Azzal a rövid fohással fejezem be megemlékezésemet, amelyre édesanyánk tanított, és amelyet itt, a Horváth-házban is minden este közösen imádkoztunk, hazavárva édesapánkat: „Édes jó Istenem, segítsd meg szüleinket, testvéreinket, élő-meghalt rokonainkat, barátainkat és minden jótevőnket.”

Kérem, fogadják olyan szeretettel ezt a fészületet, mint amilyen szeretettel azt a Szalai család köszöneteként állíttatta.

Szántó László

Somogysárd

2002

Szerkesztette: Bősze Sándor

Megjelent a magyar állam millenniumára
Kiadja a Száz magyar falu könyvesháza Kht.

A Dersfy család birtokában

A következő évszázadban, az 1241–42. évi tatár pusztítás éveit leszámítva, a helység gyarapodott. Erről árulkodik az a tény, hogy az 1332–35. évi pápai tizedösszeírás idején már a fehérvári egyházhoz tartozó plébániás hely, az egykori pusztabirtok villa lett, faluvá fejlődött. A helység ebben az időszakban került a Szerdahelyi család birtokába. A familia a Győr nemzetségből származott, amelynek őse Atha (másként Ottó) nádor, német lovag, akit a zselicszentjakabi bencés apátság (1061) alapítójaként ismerünk. A nemzetségnek ez az ága Szerdahelyről (ma: Kaposszerdahely) kapta előnevét, ők voltak a kegyurai az apátságnak és monostornak. Sárd mint a szentjakabi apátság birtoka szorosan kapcsolódott a Szerdahelyi családhoz, majd egy 1346-ban végrehajtott birtokmegosztás során a család egyik ágához tartozó Dersfy fia (vagy: Dersfy) Miklós tulajdonába került, és másfél évszázadig ez a familia uralta.

A valószínűleg néhány száz lakost számláló Sárd jobbágynak sorsát az 1490-es évektől azok a birtokviszályok befolyásolták kedvezőtlen módon, amelyek egy 1490-ben kelt végrendekezés nyomán bontakoztak ki. Ekkor történt, hogy Szerdahelyi Dancs Pál fogadott fiára, Bornemissza Jánosra hagyta felerészben a falu birtokjogát. Előzőleg, 1400 körül, a szomszédos vár ura, a Korothnai (vagy: Korokhny) család szerezte meg a sárdi birtok másik felét, akik közül az utolsó jelentős birtokos, Korothnai István több hatalmaskodást, vagyis birtokháborítást vitt végbe Dancs Pál jószágai ellen.

A vitás ügyekben kelt okiratok azért is rendkívül érdekesek számunkra, mert itt találkozhatunk először sárdi lakosok neveivel, mégpedig azokéval, akik részt vettek Korothnai oldalán a hatalmaskodásokban. Néhányan közülük állandó személyes szolgálatában álltak, mint Sárdi Fejes Gergely udvarbíró, Sárdi Fejes Benedek, Sárdi Szabó Barnabás. Az ugyancsak 1511-ben lezajlott másik, hatalmaskodást lezáró peres ügyben további jobbágyok neveit is rögzítették. Az előbbieket mellett a következő sárdiak neve maradt ránk a középkor végéről: Zabó Péter, Kathona Máté, Zemlyén Bálint, Baynok János, Lewcze Benedek, Zabó János, Lewcze Balázs és Illés, Saaros Pál.

A magyar főurak és kisebb birtokosok a török fenyegetés árnyékában is folytatták birtokszerző harcaikat egymás ellen. E küzdelmek Sárd hovatartozását is kérdésessé tették az 1500-as évek első felében. A Dersfy család birtok-

részéért folytatott perekben még Kaposújvár – a mai Kaposvár – ura, Ujlaki Miklós herceg is magának követelte Sárd fele részét, ám végül átengedte a családnak.

Miután azonban időközben ellopták a család jogait igazoló okiratokat a zselicszentjakabi monostorból, majd azok végleg megsemmisültek Buda 1526-ban történt felégetésekor, a falu hovatartozását mindig vitatta valaki a török hódoltság bekövetkezéséig. A Dersfy család leszármazottai és a Lengyel(tóti) család pereskedett a birtokért, az utóbbiba tartozók zálogba is adták Allya Mátyás korotnai várkapitánynak.

II. Szulejmán 1566-ban újabb sikeres hadjáratot indított Magyarország ellen, és Szigetvár eleste után szinte egész Somogy megye török uralom alá került, vele együtt Sárd is. Lakosainak súlyos veszteségeket okoztak már a korábbi hadjáratok is, amint erről az 1534. évi portaösszeírás számadata is tanúskodik: 28 adózó portát találtak a helységben. A következő évtizedekben gyakorlatilag elnéptelenedett a falu. Lakóinak többsége elmenekült távoli, biztonságosabb településekre, közülük csak kevesen éltek azzal a lehetőséggel, hogy a környező erdőkbe, nádasokba húzódjanak vissza átmenetileg a csatározások és az adóbiztosok elől, majd aztán a vész múltán visszatértek.

A Kaposvári Egyházmegye névtára

Római Katolikus Püspöki Hivatal

Kaposvár, 2003

6. KAPOSSZERDAHELY – 7476 Petőfi Sándor u. 3.

Alapítva: 1957. Akv.: 1958-tól, előtte Kaposvár I.

Plébános: Török Marcell.

Vil. e.: Lóki István.

Tit.: Szűz Mária Neve.

Búcsú: szept. 12.

Szi.: máj. 11. Rn.: okt. 12.

L.: 964. R. k.: 690.

A szerdai napokon tartott hetivásár és a Kapos folyó közelsége játszott szerepet a település elnevezésében. 1295-ben említik először az oklevelek. 1335-ben Dersfi Miklós a Szentlélek tiszteletére pálos kolostort alapított. Templomáról 1346-ban van adatunk. A XV. században több papjának ismerjük a nevét. A török támadás letarolta a virágzó egyházi életet. 1935-ben felépült a modern templom. 1957-ben megszervezték a lelkeszséget. Az új plébánia 1966-ban épült. 1980. május 13-án elkezdődött a Fatimai Szűzanya havi engesztelő napja. 1984-ig elkészült a templom belső festése, majd a liturgikus terét alakították ki, a padok alatti részt parkettázták, a villanyhálózatot korszerűsítették, a főoltárt és a kegyképet restaurálták, az orgonát javították. 1993–94-

ben a templomtető javítását és a templom padozatának márványozását végezték el, 2000-ben bevezették a gázt.

Dr. Geleta Ferenc

Cigányok a somogyi erdőkben

(Kézirat)

Kaposvár, 2003

A cigányok jelenléte a somogyi erdőkben az 1700-as évek elejétől nyomon követhető:

- a. Több írásos forrás közül egy nagyon jellemző. Egy 1775–1779-es összeírásban a következőket lehet olvasni a Zselicben lévő ibafai cigányokról: „...Az itt írtak mind helységről helysére vándorló oláh cigányok, a falun kívül, az erdőkben kunyhókban laknak, durva fehér posztót viselnek, kanalat, lapátot, teknőt készítenek – döghúst egyáltalán nem fogyasztanak –, soha nem üzletelnek lovakkal, a helyi bíró alatt vannak...”
- b. A már említett, az 1700-as évekig visszavezetett somogyi családfával rendelkező idős erdészek és vadászok (...) nemcsak hallottak a cigányokról, hanem egyre rendszeresebben foglalkoztatták, és velük együtt dolgoztak az erdőkben.

A cigányok megjelenése a somogyi erdőkben nem lehetett véletlen.

Ennek számos létfontosságú oka van:

- a. Őshazájukban – Indiában – őseik erdőkben vagy erdőközéltben élhettek. Ez az utódokban örökletes életmóddá, szükségletté válhatott. Somogyba településük kezdetén – az 1700-as évek elején – a megye erdőszűtsége még 60-65%-os volt. Hasonlóan települhettek be a szomszédos Baranyába, Tolna és Zala megyébe is, ahol az erdőszűtség ugyancsak 65% körül volt. Elsősorban az erdős területeket, erdővel borított tájakat keresték.
- b. Őstermészetüknél fogva igen kis igényűek voltak. Nagyon szerény létfenntartási igényük minimális teljesülése esetén már nagyon békések voltak, és vidámak. Az erdő kincse bőséges: vad, madár, zöld növények, vadgyümölcsök, magvak, fanedvek, méz, gombák. Betegség esetén legjobban a cigányoknak álltak rendelkezésére az ismert erdei gyógynövények – és még számos egyéb erdei termék –, a későbbiekben mégis sokat éheztek, nélkülöztek.
- c. Az örökös, évszázados üldözöttségük miatt féltékké váltak. Az üldözés ellen az erdő adta a legjobb védelmet.
- d. Igényeiknek megfelelő kunyhó vagy putri megépítéséhez az erdő ott helyben megfelelő faanyagot biztosított. Az 1490-es évek közepén 47 községhatárban, 69 erdőrészben a kunyhók és putrik száma 600-650 lehetett, amelyben 3500 cigány élt.

e. Somogy nemcsak erdőben, hanem vizekben is gazdag. Rendszerint olyan erdőterületet választottak letelepedésre, kunyhó, putri építésére, ahol a közelben ott volt a megfelelő vizű patak, folyó vagy legjobb esetben a halastó...

Az erdőtulajdonosoknak a legtöbb esetben fenntartásaik voltak a cigányokkal szemben:

- ismeretlenek voltak,
- hazátlanok voltak,
- ruházatuk a magyaros viselettől egészen eltérő, sok esetben hiányos, a gyerekek meztelenek,
- a falvakban nem engedték letelepedésüket,
- nagyon rossz hírük volt, ezért sok helyen üldözött cigányokká váltak.

Az erdőben való letelepedést, kunyhók, putrik építését kevés erdőben engedélyezték, ezért természetes életformájukká vált az örökös vándorlás.

A „vándorcigány” fogalommá vált.

Egyes helyeken az erdészek kezdetben elnézték, nem észrevételezték az erdőszéleken való „táborozást”, majd az erdőben készített kunyhókat, putrikat, mert kezdték felismerni, hogy a cigányok jól és olcsón használható erdei munkásokká válhatnak.

- Ott vannak az erdőben állandóan, legjobban ismerik az erdőt, a növényzet, a vad tulajdonságait.
- Ismerik a legjobb gombatermő helyeket, jól felismerik a mindenkor ehető vagy mérgező gombákat.
- Ismerik az ehető erdei vadgyümölcsök, zöldségfélék lelőhelyeit és a sokoldalú felhasználási módokat...
- Nagyon gyorsan megismerték a somogyi erdőben termő gyógynövényeket. A gyógynövénygyűjtésben egész cigány családok vettek részt.
- Ismerték a gyógynövényfőzetek hatását, egyes betegségekre való használhatóságát.

Az évtizedek, évszázadok múlásával az erdőben egyre inkább használhatóak voltak, ezért több erdőtulajdonos is megengedte egyes erdők szélén a kunyhó vagy putri építését.

A Zselic erdeinek tulajdonosa: gróf Esterházy elsőként adott engedélyt a cigányok letelepedésére, a Ropoly-völgyi putrifalu építésére. /Dr. Haracsi/

Az erdőben lakó cigányokat rendszeresen foglalkoztató idősebb erdészek közül többen megtanulták a cigány nyelvet /Nyers./ Amikor a cigányok ezt észlelték, a legtöbben féltek. Nem mertek az erdész közelében egymás között társalogni.

Később azonban bizalmukba fogadták az ilyen erdészt. Az erdész legjobb segítőjévé vált elsősorban a „cigány vajda”. A cigány vajdának igen nagy szerepe volt a cigányok erdei munkaszervezésében. Ilyen esetek elsősorban a cigányok által legsűrűbben lakott zselici erdőben fordultak elő. Mindezek jelentős szerepet játszottak abban, hogy a cigányok egyre jobban felhagytak a vándorlással.

A cigányok letelepedését rendkívül nagy mértékben befolyásolta az erdők államosítása, amikor a második világháború után kialakultak és feladatokban megerősödtek az állami erdőgazdaságok. A cigányok legnagyobb részét az erdőgazdaság látta el állandó munkalehetőséggel.

A cigány népesség egészéről – ősi természete, vándorlásai, állandó mozgása, szabadossága, zaklatásai miatt – Somogyban sem lehetett pontos felmérést készíteni. Az azonban minden időben bizonyos volt, hogy számuk növekvő.

Ittlétük kezdetétől hosszú időn keresztül az összes lakónépesség 0,1%-a volt a cigány. Létszámuk növekedése a letelepedésüktől, erőteljesebben pedig az utóbbi két évtizedben következett be, amely napjainkban is folytatódik. Létszámuk ma már az össznépségségnek legalább 10%-a, meghaladja a 30 000 főt.

Vándor természetük, üldöztetésük, majd később gyorsan változó munkahelyeik miatt szóródásuk a megyében mindig nagy volt. Állandósultabb cigánytelepülési helyek voltak: a Barcsi, Nagyatádi és Kaposvári /Zselic területe/ járás.

A ravatalozó

Visszaemlékezések

Karancz János visszaemlékezése

Kaposszerdahelyen, valamint Szennában (mint ahogy az egész országban) 1950 októberében volt az első tanácsválasztás. A községben 40 tanácstagot választottak, a tanácselnök Sóhajda István lett. Két-három éven keresztül volt tanácselnök, majd családi okok miatt lemondott a funkciójáról. Akkor még nem tanácselnöknek, hanem v. b.-elnöknek nevezték.

Ebben az időben kapott a község telefont is. Korábban a községben nem volt telefon. A tanácstagok sorába fiatal legényemberként kerültem be. Sóhajda István utódjának Rédei Jánost választottuk meg. Titkárnak Szennából a pénzügyi előadót, Horváth Istvánt nevezték ki, aki már Rédei idejében is tevékenykedett. Később funkciójából leváltották, és helyette Varga Lászlót nevezték ki, aki vidékről került Szerdahelyre. Rédei János és Varga László tevékenysége a községben inkább csak a beszolgáltatásra szorított. A lakosság ebben az időben nagyon el volt keseredve, mert senki nem törődött a község ügyes-bajos dolgaival. A begyűjtés időszakában a lakoságtól pénzt is beszedtek, amelynek egy részét elsikkasztották. Ez sokáig nem derült ki, majd jött az 1954-es választás, amelynek során 24 tanácstagot választott a község.

Újból tanácstag lettem, majd megválasztottak v. b.-elnöknek is. Komoly nyomást gyakoroltak rám annak érdekében, hogy elvállaljam a v. b.-elnöki funkciót. Nehéz volt a döntés, végül is vállaltam. Nem volt könnyű dolgom, mert az emberek folyamatosan jöttek gondjaikkal, problémáikkal a tapasztalatlan fiatalemberhez. Képzettségem ehhez a munkához nem volt, nem ismertem a közigazgatás semmilyen formáját. Ráadásul Varga László v. b.-titkárt ebben az időben vitték iskolára. Ezután az emberek még bátrabban jöttek panaszt tenni. Ebben a helyzetben Szenna község v. b.-titkárát kértem meg, hogy legyen szíves, hetenként egy-egy fél napra jöjjön át, és mutassa meg, hogy kell az iratokat elkészíteni, jelentéseket megírni. A kérésnek megfelelően ő ezt megtette, később a Járási Tanács is megbízta ennek a munkának végzésével. Amikor az előző vezetés sikkasztása kiderült, a Járási Tanács elnöke szigorú pénzügyi vizsgálatot rendelt el, amelynek során megállapították, hogy mekkora összegű sikkasztásra került sor. A v. b.-titkárt az iskolából hazahívták, és az állásából felfüggesztették, Rédei János ellen is eljárás indult. A helyzetem – ha lehet még fokozni – akkor tovább romlott. A Járási Tanács intézkedése folytán kaptam titkárhelyettesítő személyt, aki 6 hónapig tevékenykedett, 1955-ben pedig Simon Ferencné személyében új v. b.-titkárt választottak, majd nevezték ki. Ezzel sokat javult a munka színvonala és a munka feltételei. Igaz, 1955 szeptemberében engem

is 6 hónapra közigazgatási iskolába Pécsre küldtek, így most Simon Ferencné maradt egyedül. 1956. tavasszal jöttem vissza. A közös munka eredményeként fokozatosan javult munkánk színvonala és hatékonysága.

Ekkor vezették be a községfejlesztési hozzájárulást, amely a lakosság hozzájárulása volt a falu fejlesztéséhez. Ebből az összegből tudtunk bizonyos mértékű fejlesztést végrehajtani. Ilyen volt 1955-ben a tűzoltószertár és szolgálati hely felújítása, s 1956-ban hozzá tudtunk járulni a szövetkezeti bolt megépítéséhez. Az épületfát beszereztük, majd a tanács részéről hatósági áron megvásároltuk a téglát, cserepet és egyéb anyagot. A közös építkezés eredményeként a tanács tulajdonrészét is szerzett a szövetkezeti boltban.

Egyébként nálunk a községben 1956-ban senkit meg nem hurcoltak, senkinek bántódása nem esett. Ezalatt a lakosságot mozgósítottuk társadalmi munka végzésére. Míg máshol 1956-ban forradalmi tevékenységek folytak, addig nálunk folyt a szövetkezeti bolt építése. Az épületben egy kis kultúrterem is helyet kapott, amely jelentős szerepet játszott a későbbiek során a közösségi rendezvények lebonyolításában. Hasonló módon épült meg az orvosi rendelő is. A körorvos hetenként egyszer jött, és látta el a község betegeit.

Emlékezetes számomra, hogy 1956-ban a Tókaji-erdőben két katonai kútból a téglát kiszedtük, és a kutakat betemettük. A téglából a Petőfi utcában járdát építettünk. 480 folyóméter hosszúságban készült el ekkor a téglajárda, a munkálatokhoz a tanács 8700 Ft készpénzzel járult hozzá.

1956-ig a községben csak egy egy tantermes iskola volt. Ebben tanult a nyolc osztály. A megyei tanács 17 000 Ft-os támogatásával a tantermet kettéválasztottunk, így meg tudtuk osztani a tanulókat. Ez abban az időben igen jelentős eredmény volt. A tanulók létszáma 80–100 fő között mozgott. 1.-től 4.-ig, illetve 5.-től 8.-ig jártak a tanulók egy-egy osztályba. Ebben az időszakban Hárságyi János volt az iskolaigazgató, aki akkor már másodmagával tanított, majd nyugdíjba vonulását követően Szalai Imre került Szerdahelyre, aki később Szennába ment tanítani. Őt Balogh Dénes követte az iskolaigazgatói székben. El lehet képzelni, hogy ennek a gyerektömegnek a tanítása, oktatása mekkora erőfeszítést követelt meg a két tanártól. A munkálatokhoz 7100 Ft értékű társadalmi munkával és 2900 Ft értékű egyéb anyaggal járult hozzá a lakosság.

1957-ben a kultúrterembe 70 db széket vásároltunk 5500 Ft értékben. A legeltetési bizottság kovácsműhelyt építtetett 30 000 Ft költséggel, természetesen a lakosság jelentős társadalmi munkájával. Volt egy országgyűlési képviselőnk Papp Sándor személyében, aki minden tanácsülésen részt vett, s vállalta, hogy munkája során a község érdekében megtesz mindent.

1957-ben a község lakóinak legfőbb vágya a villamosítás volt. Ma talán el sem tudjuk képzelni, hogy ennek akkor mekkora jelentősége volt. A villamosítás 385 000 Ft-ba került, ebből 285 000 Ft-ot – Papp Sándor közbenjárására – a megyei tanács biztosított. Ez az akkor jelentős összeg úgy jött össze, hogy Papp Sándorral felmentünk Pestre, és a pénzügyminiszternél elértük, hogy 200 000 Ft-ot biztosítsanak a központi keretből, amelyhez a megyei tanács 85 000 Ft-tal járult hozzá. A községfejlesztési alap hozzájárulásával végül 1959-ben megépült a villanyhálózat. A beruházás eredményeként a Dózsatelep is hozzájutott a villanyhoz, vagyis az ottani lakosság is élvezhette a villamosítás előnyeit. A lakos-

ságnak jelentős mértékű, 1000 Ft-os családonkénti hozzájárulást kellett fizetni, amit a lakosság a várható előnyök miatt vállalt.

1959-ben az Árpád és a Rákóczi utcát szélesítettük, salakjárdát építettünk. A községfejlesztési hozzájárulás 2400 Ft volt, 8400 Ft volt a társadalmi munka, a saját anyag 1000 Ft értéket képviselt. Dózsatelepre szintén salakjárdát építettünk 4600 Ft értékben. Ez azért volt fontos, mert az ottani lakosságnak a községbe történő bejárása korábban nagyon nehéz volt. A telepre vezető út mellett építettük meg a salakjárdát. Ugyanebben az időszakban a tókaji bejáratot is járhatóvá tettük.

1957-ben elkezdtük a vízvezető árkoknak a rendbetételét a vízügyi igazgatóság jelentős támogatásával. Ez akkor nagyon fontos feladat volt, mert a sok csapadékos időszak miatt a rétek állandóan víz alatt álltak, ami veszélyeztette a takarmány biztosítását. Ugyanis nagyon sok élő vízfolyás, árok volt. Csak úgy lehetett a földeket, réteket megközelíteni, ha megfelelő mennyiségű híd állt rendelkezésre. Az árokmentséssel egy időben szükség volt a hidak felújítására is, amely szintén lakossági támogatással, helyi anyag igénybevételeivel és 15 000 Ft pénzügyi hozzájárulással valósult meg. A Legeltetési Társaság biztosította a faanyagot a községben lévő hidak felújításához.

Ebben az időben a tanács is egy bérelt házban székelte. A Tóth Imre-féle kocsmahelyiséget béreltük ki erre a célra. Az épület nagyon elhanyagolt állapotban volt, és mivel nem volt a tulajdonunkban, nem tudtuk felújítani. A tulajdonost az ötvenes évek elején kulákká nyilvánították, és az épületet jogtalanul államosították. 1959-ben került sor a kovácsműhelynek, valamint az ott lévő lakásnak a lebontására, azzal a céllal, hogy saját tulajdonú tanácsházat tudjunk építeni. Erőfeszítéseink sikerrel jártak, a tanácsstagok tevékeny közreműködésével a 60-as években megépült az új tanácsháza. Az építkezéshez a szükséges földterületet a legeltetési társulat biztosította. Az építkezéshez jelentős saját erőt és saját anyagot biztosítottunk. A lakosság is kivette a részét a munkából, 24 548 Ft értékben végzett társadalmi munkát. Az építkezés sikeréhez hozzájárult, hogy a községben volt egy téglagyár, így a téglát lényegesen olcsóbban megkaptuk. Az épületben helyet kapott az orvosi rendelő, egy tanácsterem és két irodahelyiség is, sőt még irattári rész kialakítására is sor került.

1960-ban a jelenlegi posta helyén egy buszváró építésére is sor került, amelyet 2000-ben bontottak le. Az iskolánál ugyancsak jelentős javítási munkákra került sor. Ekkor épült meg a támfal is. Az iskolai vécék nagyon rossz állapotban voltak, helyettük újat kellett építeni, amit sajnos csak az iskolaépületen kívül tudtunk elhelyezni.

1961-ben megépítettünk egy új tűzoltószertárat, amely a községi tűzoltóság eredményes munkája miatt nagyon fontos volt.

Ezt megelőzően 1958-ban volt újabb tanácsválasztás, ahol továbbra is megmaradt a 24 tagú tanács testület, az 1962-es tanácsválasztás időszakában ez a létszám 12-re csökkent, majd a közös tanácsban Szerdahelyet 9 fő képviselte.

Folyamatosan alakítottunk ki új telkeket a községben, amiből egyrészt jelentős bevétele származott a községnek, másrészt a betelepülések következtében nőtt a község lélekszáma. Így alakítottak ki a Kossuth utcában 14, majd a Rákóczi utcában 12 házhelyet.

Korábban, a háború előtt, majd közvetlenül utána a község lakosságából 8-10 családnak volt 5–10 hold földje, akik mezőgazdasággal foglalkoztak, voltak lovaik, szarvasmarháik. Jövedelmükből fenn tudták magukat tartani. Egy kisebb réteg, amelynek 2–4 hold földje és lovai voltak, a jövedelme kiegészítése céljából fuvarozni járt az erdőre. Ezek nagyobb részét erdei munkát végezték. A lakosság nagyobb része járt a téli időben az erdőre, főleg ősztől tavaszig favágó munkát végzett, ebből tartotta fenn magát. Nyáron uradalmakba jártak, és napszámban dolgoztak (aratás, cséplés), vagy a kaposvári cséplőgéptulajdonosok mellett vállaltak munkát. Ősszel a Kaposvári Cukorgyár tudott munkát biztosítani ezeknek az embereknek.

A község lakossága szegény volt, nehéz helyzetben élt. Különösen a pengő forintra váltása idején, amikor olyan nagy volt az infláció, hogy az emberek alig tudtak megélni. Mindenki megpróbált munkát találni. A piacon pedig megpróbálták minden mozdítható tárgyat értékesíteni.

Tóka János Skublics János földbirtokos tulajdona volt. Itt volt az erdő-, szántóterület és a halastavak. A szántóterületet osztották fel 1945-ben a kaposzserdahelyi és a tókaji cselédség között, akik Skublics János alkalmazottai voltak. A cselédség a tókaji 5-ös táblában alakította ki szép házhelyeit. A cselédházakat lebontották, felosztották egymás között a téglát, épületfát, és abból építették meg az új lakóházaikat. Az erdőterület teljes egészében a magyar állam tulajdonába került, a művelését a kaposvári erdészeti igazgatóság végezte. A halastavakat egy darabig Skublics János használta úgy, hogy kiadta bérbe. Vörös János volt a bérlő, aki éveken keresztül bérelte azokat. Amikor idős ember lett, és már nem tudta hasznosítani, a Kaposvári Sporthorgász Egyesület használatába került. Később a halastavak is a Termelőszövetkezet tulajdonába kerültek, mert kiderült, hogy a horgászegyesület azt jogtalanul birtokolta.

A szántóterületek nagy része a földosztás után került a kaposzserdahelyi lakosság tulajdonába. A kiosztható föld olyan kevés volt, hogy családonként 4-5 hold föld kiosztására kerülhetett sor. A terület sokáig Kaposmérő határához tartozott, csak 1948-ban, a telekrendezések során került Kaposzserdahelyhez. Így a község földterülete 500-600 kataszteri hold földdel növekedett. Ez azért is volt fontos, mert az adót ott kellett fizetni, ahová a terület tartozott. A lakosság kérte a határátcsatolást, amelyre 1948-ban került sor. Miután a cselédség felépítette házait – 18-20 lakóház épült fel –, nevet kellett adni az ott lévő lakóterületnek. Ekkor nevezték el az új lakótelepet Dózsatelepnek.

Alsó-Tóka tartozott még a tókaji határhoz. Itt nem épült új lakóház, de erre is volt elképzelés a Szilovszky elnevezésű szántóterületi részen. Alsó-Tóka cselédek, erdészek, juhászok laktak.

1960 a termelőszövetkezet megalakulásának időszaka volt. A szervezés során előfordult, hogy erőszakos módon folyt a lakosság termelőszövetkezetbe való beléptetése. Sok agitátor tevékenykedett annak érdekében, hogy rábeszéljék az embereket a belépésre. Sajnos sor került megfélemlítésekre is. A községben a kisbirtokos volt a meghatározó. Akinek 12 kataszteri hold földje volt, az már jómódú polgárnak számított. Ebből a szempontból meghatározó volt, hogy az 1945-ös földosztás során a község lakossága földhöz jutott a tókaji földekből, így alakultak ki a kisgazdaságok. A termelőszövetkezet kezdetben nagyon nehezen indult meg, mert a lakosság nem nagy örömmel választotta

ezt a termelési formát. Végül belátta mindenki, hogy a megélhetésre nincs más lehetőség, mint az, hogy dolgozni kell a termelőszövetkezetben. Erős összefogással egy viszonylag jól működő termelőszövetkezetet sikerült létrehozni.

Kezdetben Horváth György volt a termelőszövetkezet elnöke, majd négy év elteltével, lemondása után Rácz János vette át a vezetést. Nagyon jó könyvelőt kaptunk Molnár Lajosné személyében. Jelentős szerepe volt abban, hogy a következő években a termelőszövetkezetben eredményes gazdálkodás folyt. Az első évben egy öreg nyugdíjas, egy Harsányi Ferenc nevű mezőgazdász irányításával szerveztük meg a mezőgazdasági termelést. Tapasztalatainak is köszönhető, hogy ezek az évek eredményesek voltak a termelőszövetkezetben.

A folyamatosan fejlődő termelőszövetkezet Alsó-Tólkajnál egy akkoriban modern istállót építtetett. Később ezeket az épületeket faüzemmel alakították át; jelenleg is üzemel. A termelőszövetkezetet központi utasításra az 1970-ben egyesíteni kellett a Szennai Termelőszövetkezettel. Az egyesülés után a termelőszövetkezet már nem működött olyan jól, mint korábban.

1961-ben, a termelőszövetkezet szervezésének időszakában alakították ki egy új temetőt. A következő években épült meg az új ravatalozó, mely jelenleg is meg van.

Szintén központi akaratból jött létre 1969-ben a Szenna Községi Közös Tanács. Az egyesüléssel Kaposszerdahely hosszú időre ismét elvesztette községi önállóságát. Ettől az időtől kezdve kevesebb pénz jutott a fejlesztésre, mert kimondottan is az volt a cél, hogy a székhelyközség fejlődését kell elősegíteni.

Szerettünk volna egy óvodát is építeni. A telek és a pénz is megvolt, de az összevonás következtében ez lekerült a napirendről. Sőt olyan hátrányos helyzetbe került a község, hogy a 180 000 Ft községfejlesztési támogatást a közös tanácsba be kellett vinni.

A közös tanács kialakítása során az iskola önállósága is megszűnt. Az 1970-es évek elején a felső tagozatos tanulók Kaposvárra kerültek a II. Rákóczi Ferenc iskolába.

Említést érdemel az is, hogy a közös tanácsba Szerdahely már kilenc tanácstagot adott. Ennek ellenére a többi községi képviselővel szemben nem tudtuk akaratunkat érvényesíteni, mert az volt a vélemény, hogy a többi község Szerdahelyhez képest kevésbé fejlett, így a rendelkezésre álló pénzt első sorban azokra kell fordítani.

Eddigi eredményeinknek is köszönhető, hogy a közös tanács elnökének engem választottak meg. 1985-ig mint közös tanácselnök munkálkodtam. A nehézségek ellenére is arra törekedtem, hogy Kaposszerdahely fejlődése ne álljon meg.

A közös tanácsi időszakban került sor az iskola, valamint a szolgálati lakásrész teljes felújítására, majd az iskola bővítésére, egy kisebb tornaterem, egy mosdó és egy korszerű WC-rendszer kialakítására. A sportpálya építésére az 1961-es tagosítás időszakában került sor, majd 1966-ban egy kisebb sporttöltőt építettünk, amelyet a későbbiek folyamán – már az önkormányzati időszakban – korszerűsítettek. 1974–75-ben került sor az Árpád és Petőfi utca kövezésére, amely a társközségek részéről nagy ellenállást váltott ki.

A kultúrházban jelentős volt az ifjúsági tevékenység, nagyon sok szép színdarabot tudtak a fiatalok betanulni és előadni. Neves művészek jöttek a

községben előadásokat tartani. Például a Záray–Vámosi kettős két esetben is volt a községben.

Befejezésül szeretném elmondani, hogy 1937–1938-ban az angolok voltak itt, és a Kiszszenna végénél (ma a Rákóczi utca vége), ahol jelenleg a vízművek vannak, fúrtak egy kutat, valamint a Rákóczi utcában, ahol jelenleg Horváth József lakóháza van. Semmilyen dokumentum nincs erről, csak halomásból lehet tudni a mélységét. Az angolok később lefajtották a két kutat.

1980-ban került sor a Szenna–Szerdahely közös vízmű létrehozására. Ekkor fúrtak egy 80 m-es kutat a meleg víz lehűtésére, de ennek a vize túlságosan nitrátos volt. A 120 m-es kútban 33–35 °C-os volt a vízhőmérséklet, 100 m-es mélységben pedig 50–55 °C-os.

Horváth József visszaemlékezése

A riportot készítette: Mester József
Lejegyezte: Puskás Béla

A háborúról nincsenek jó emlékeim, az embereket nagyon meggyötörték.

A háború elől idemenekítették a nagybajomiat. Hiány volt dohányból, ezért elmentünk dohányért apámmal Mikébe. Találtunk is egy pajtában, azonban amikor szedtük a dohányt, beleakadt a lábam egy dohányzsinórba. Belettük a felfűzött dohányt a zsákba, száz méter hosszú lehetett, és elindultunk haza. Egy orosz katona, aki megállított minket, figyelmeztetett, hogy a frontvonal közepén vagyunk. Utasított minket, hogy menjünk kerülővel, mert meghalhatunk. Egy akácosba mentünk, ahol egy szép fegyvert találtunk, de nem mertük elhozni.

A következő találkozásunk az oroszokkal már nem volt ilyen szerencsés. Újra megállítottak az oroszok, és bezártak minket egy istállóba, mert hiányzott két ember a foglyok közül. Szerencsénkre jött egy parancsnok, aki kimentett, és így haza tudtunk menni.

(A legrosszabb emlékei közé tartozik, amikor tizenegy orosz katona – kozákok – meztelenre vetkőztették és megverték őt. Vigyázott egy házra, mert el akarták lopni a malacot, és a háziasszonyt meg akarták erőszakolni.)

Az asszony ellenállt, ellökte az oroszot, a 14 éves fiúk kiugrottak az ablakon. Engem elfogtak az oroszok, ellöttek a fülem mellett, majd puskatussal és kötéllel vertek. Az egyik orosz katona megpróbálta lecsitítani az oroszokat. Akik kiugrottak az ablakon, segítséget hoztak. Az oroszok látták, hogy baj lesz, és elmentek. Mielőtt elmentek, agyon akartak lőni, de sikerült beugramnom az ágy alá.

A háború után sokáig nem volt közlekedési eszköz a faluban. A jegyzőnek volt hintója, azzal közlekedett. Kevés kocsi járt ebben az időben a faluban. A gyerekek tudtak az utcán játszani. 1947-ben vezették be a villanyt, ami nagy öröm volt a népnek. Ebben az időben sokat ígértek a népnek. Föld-

osztás volt. Nagy Imre minisztersége alatt sokan gyarapodtak. De sok volt az adó is az ingyen földért.

A kocsmában voltak a bálók, mindenki dolgozott azon a kocsmán, ami egyben a kultúrház is volt. Majd később ebből lett a kocsmá és a bolt. A bálba mindenholnan jöttek a környező településekről is. Hegedűn és trombitán játszottam. A háború alatt tanultam a zenészetet. A háború után mindenki új életet akart kezdeni; sok volt a házasság, majdnem mindennap volt lakodalmom. 1947–50 között szépen fejlődött a falu.

1950-ben vonultam be katonának; nagyon nehéz volt, gyakran még beszélni sem lehetett. Volt egy parancsnok barátom, aki sokat segített. Később beosztottak zenésznek, ezredkürtös voltam a seregben. Hat hónap után jöttem először haza, de otthon még egy darab kenyeret sem tudtak adni. Elmentünk nyulat fogni a mezőre, hogy tudjunk enni. Mikor visszamentem, elmondtam, hogy nincs jó helyzete a parasztságnak, ezért majdnem elküldtek Szibériába.

A Kádár-rendszerben már valamivel jobb lett a helyzetünk. Sokan – így mi is – nekiálltak építkezni. Az OTP-nél 3%-os kamatra lehetett hosszú lejáratú kölcsönt felvenni. Igaz, a részletek visszafizetése így is nehéz volt. A szüleim tömésházát bontottuk le, és ide építkeztünk. Ebben az időben sokat jártam zenélni, és méhekkal foglalkoztam. Volt egy tehenünk, amelyhez még egyet vettünk.

Ebben az időben jobban összetartottak az emberek. Együtt kapáltuk meg a földeket. A feleségem nagyon megbetegedett, agyvelőgyulladását kapott. Nagyon nehezen gyógyult meg. Ebben az időben tiltották a templomba járást, de akkor is sokan mentek misére. Titokban volt a keresztelkedés és a szentségek felvétele.

A faluban sokféle népi és vallási szokás volt. Ezek a szokások sokáig fennmaradtak, de a kommunizmus alatt sokat elfelejtettünk.

Csörsz Aladár visszaemlékezése

A riportot készítette: Koletárné Szili Gabriella
Lejegyezte: Puskás Béla

A nagyapám Kaposváron lakott, ahol két vaskereskedése volt, nagy épületekben. 1910-ben vettek meg a községben egy kis birtokot és egy házat. A ház kéthelyiséges nagy épület volt a Halasban. Ezen a helyen eleinte csak források voltak; az állatokat is ide hajtották le itatni. Most is itt lakom a Halasban, a szüleim 1917–18-ban költöztek ki ide. A nagyszüleimnek 9 élő gyereke született, ezenkívül két ikergyermek meghalt torokgyíkban.

A nagyapám nagyhangú, nagydarab ember volt, nagy baráti körrel. 25 literes hordó volt az irodájában, amiből kínálta a barátokat és a vendégeket. 1880-ban Csíkszeredáról költözött Kaposvárra, 102 évesen halt meg.

Nagyapám kaposvári vagyona halála után elveszett, mert az ügyvéd, akit megbíztak a hagyatékolással, kisemmizte a nagymamát. Ezért végleg

kiköltöztek a Halasba, mert ez maradt csak meg. Kilencéves volt a legkisebb gyermek és húszéves volt a legnagyobb. 12-13 hold szőlőjük volt; a Töröcskei-tóig húzódott. Harminc napszámos volt évente a szüreten. A bort eladták, elosztogatták és megitták.

1926-ban osztották szét a birtokot a gyerekek között, így mindenkinek három hold jutott. Mikor felosztották a földet, az édesapám 1936-ban készített egy a halastavat, amelybe halakat telepített. Sőt a testvére – a nagybátyám – vele szemben szintén készített egy halastavat. Azonban a nagy esőzések kimosták az utakat, az iszap tönkretette a tavat. Ezután almával kezdtek foglalkozni. A halastó helyére is almafákat ültettünk, ma ezekből a fákból kettő még mindig megvan. A nagybátyám halastavát is ellepte az iszap, ott is megszűnt a halászat. Később a nagybátyám Szennában volt kocsmáros.

A megélhetésünkhöz mindig szükség volt arra, hogy a terményeinket eladjuk. A kaposvári piacra hordtuk az almát, a különböző gyümölcsöket. Termelt a lucerna és a búza. Bikákat neveltünk vele leadásra.

Sajnos a régi vagyonból nem maradt semmi. Az ezüsthányó, ami a háza előtt van, az édesanyám sírjáról való. Az édesanyám egy vékony, kis termetű, sokat dolgozó asszony volt. Az apám körbeültette fenyőfával a kertet. Egyébként apámnak a gyümölcsös volt a mindene. Mindenhová gyümölcsfákat ültetett.

Sokat kellett dolgoznunk, hogy megéljünk. Balesetem is munka közben, a vásáron történt: a marhalánc beakadt a kezembe. 1948-ban egy tehenet vittem a vásárba. Inni akartam, ezért ki akartam kötni a tehenet, amikor az rántott egyet a kezemen, és a kampó, ami a láncon volt, beleakadt a tenyereembe. A kórházban nem akartak ellátni, mert nem volt 500 Ft-om. Majdnem elvéreztem. Több hétig sínben volt a kezem, négyhetente cserélték. A szomszédom kötötte be.

A tsz megalakulását nehezen viseltük el. El akarták vinni a lovakat, a teheneket, mert csak egy tehén és egy növendék maradhatott. Lesöpörték párszor a padlásunkat az 1950-es években. Adókedvezmény járt ebben az időben a borjúkra. 1954-ben vettünk 2-3 napos borjúnkat, de nem kaptuk meg a kedvezményt. Azt mondták, hogy nem mi neveltük őket. Pedig a törvény szerint a választási kor előtt megjár a kedvezmény mindenkinek. A fináncokkal nem volt gondunk, mert ekkor már nem volt borunk. A bor miatt mindent átkutattak a fináncok. 1951–1952-ben nem volt semmink, akkor volt a fagyos esztendő. Nagyon sokféle címen kellett fizetnünk. Megemelték a föld aranykorona-értékét, hogy minél többet kelljen fizetni.

A bátyám fuvarozott; fával seftelt. Kaposvárra hordta eladni. Sokat árult, nem voltak pénztelenek. Gyakran kocsival vitt be harminc liter tejszínt is Kaposvárra. A lovakat nyáron eladta, télen megvette. Télen rosszabb volt az anyagi helyzet. 15 éves voltam, amikor megvettem az első lovat. Nyulakkal is foglalkoztam, neveltem, adtam és vettem őket.

Nem volt könnyű az életem, de munkával mindig jutott a családnak belevő falat.

Karancz János

A földosztás Kaposszerdahelyen

(Visszaemlékezés, 1945)

1944. december 2-án jöttek be a szovjet csapatok Kaposvárra, Kaposszerdahelyre 3-án érkeztek meg. A félelem az emberekben határtalan volt.

Majdnem minden családból volt távol valaki (katona), és az is aggasztotta az embereket, hogy a hozzátartozója hogyan és mikor kerül haza.

A közigazgatás átmenetileg megszűnt. A közigazgatás szerepét a népi önkormányzatok a bírónkon keresztül vették át, melyekre a szovjet katonai parancsnokságok felügyeltek. A jegyző a községből elmenekült, így a jegyzőségi hivatal nem működött. A bíró a szovjet katonai parancsnokságra támaszkodva irányította a községet. Jelentős munkát végzett, amikor a menekültek elhelyezését meg kellett oldani, közmunkát kellett végezni a szovjet csapatok részére, vagy élelmet kellett gyűjteni a háború sújtotta vidékeknek.

A bíró mellett úgynevezett milícia működött. Azonban ennél meg kell jegyezmem, hogy a szovjet katonai parancsnokság úgy rendelkezett, hogy a milíciát a szegényebb réteg becsületes képviselőiből kell feltölteni. Ez nem minden esetben sikerült, mert a jobb módú személyek, barátok, rokonok, valamint egy-két nagyhangú szélhámos személy is bekerült a milíciába. Még az is előfordult, hogy az utóbbiak közül egy-két személy szovjet katonai ruhába bújva a szőlőhegyekben bort zabrált.

Négy hónap után térségünkben befejeződtek a háborús cselekmények, a front továbbvonult. Ezután alakultak meg a népi önkormányzatok. Az ideiglenes kormány intézkedései, felhívásai után kezdtek az emberek lassan megnyugodni.

A jegyzőségi hivatal a működését megkezdte. Ebben az időben elsősorban a kormány által kiadott intézkedéseket továbbította a helyi önkormányzatokhoz. 1945 márciusában az ideiglenes kormány felhívására Kaposváron megalakult a nemzeti földosztó előkészítő bizottság, melybe a földosztásban érintett községek képviselőt delegáltak. A községet, illetve a körjegyzőséget Pap Sándor kaposszerdahelyi lakos képviselte, aki a Kisgazdapárt helyi képviselőjeként tevékenykedett. (Később országgyűlési képviselő lett.) A község rajta keresztül folyamatosan megfelelő tájékoztatásban részesült.

1945 áprilisában az ideiglenes kormány felhívására a községben, valamint a körjegyzőség területén is megalakultak a földosztó bizottságok. A bizottsági tagok kiválasztása a falugyűlésen, úgynevezett gazdagyűlésen történt. A gyűlésen a szegényebb rétegek képviselőinek a soraiból közfelkiáltással választották meg a földigénylő bizottság tagjait.

A bizottság tagjai:

Pap Sándor elnök (2 kh földje volt)

Sóhajda István titkár (nincstelen)

Karancz János tag (1 kh földje volt)

Igali György tag (nincstelen)

Horváth György tag (3–5 kh földje volt)

A bizottság a jegyzőségi hivatal, a bíró és a képviselő-testületi tagok mellett önálló közigazgatási feladatot látott el. A lakosság igényeit összeírták, felmérték a földet, döntöttek a kiosztható mennyiségről és az igények elbírálásáról.

Április vége felé megszervezték a földosztást. Az uradalmi táblára gyűlést hívtak össze, ahol a falu lakosságával ismertették, kinek mennyi földet tud a bizottság biztosítani. A bizottság határozott intézkedése ellenére az emberekben kialakult egy félelemérzet. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a közelben tartózkodó földbirtokos (Skublics János) volt cselédeken keresztül figyelmeztette az embereket azért, hogy a földosztást megakadályozza. A bizottság és az emberek vitája, egymás gyózkódása reggel 8-tól délután 2 óráig folyt. Ekkor a helyszínen megjelent két fiatalember, akik a kormány kiküldöttei voltak. Az embereket megnyugtatták, és felszólították a bizottságot a földosztás megkezdésére. A bizottság minden nehézség, elégedetlenség, félelem és bizalmatlanság ellenére vállalt feladatának megfelelően kiosztotta a földeket.

A kiosztott földeken a munkák beindításáról, a vetésről a bizottságnak kellett intézkedni. Fontos feladat volt az uradalmi felszerelések, állatok elosztása is. Intézkedett, hogy a fogattal és gazdasági felszereléssel rendelkező személyek vegyenek részt közmunkával az állatokkal nem rendelkező személyek földjeinek megmunkálásában.

A szovjet hadsereg által mezőgazdasági munkára kiadott fogatok elosztásánál intézkedtek. A tartalékkolt földekből a leszerelt katonáknak földet jutattak. A lakosság irányítása abban az időszakban teljesen a bizottság kezébe került.

Ezzel egy időben kezdtek a pártok is megalakulni. A községben, valamint a körjegyzőség területén a Kisgazdapárt, a Szociáldemokrata párt, a Kommunista Párt, valamint a Parasztpárt alakult meg. A Kisgazdapárt vezetője Pap Sándor volt, mely párt ebben az időben a legjelentősebb szerepet töltötte be.

A Kommunista Párt, a Szociáldemokrata és a Parasztpárt csak kis létszámot képviselt, mintegy 8-10 főt pártonként.

A pártok támogatása az 1945-ös választáson az alábbiak szerint alakult:

Kisgazdapárt	kb. 95%
Egyéb pártok	5%

A pártok korteseinek köszönhetően a község lakossága több taborra szakadt. A pártok létrehozták saját ifjúsági szervezeteiket is.

Az 1947-es választások már komoly változást hoztak a pártok között. Annak ellenére, hogy a Kisgazdapártnak nagy támogatottsága volt, a Parasztpárt, a Kommunista és Szociáldemokrata Párt jelentősen növelte a támogatottságát.

Az ifjúsági tevékenység a községben lévő két kocsmában folyt, ahol színarabokat is bemutattak. A korcsmárosok is különböző elvet képviseltek, egyik kisgazdapárti, míg a másik inkább baloldali érzelmű volt.

Ebben az időszakban a közigazgatás szerepe is jelentősen változott, javult. A közigazgatás mellett helyi önkormányzati szervként működött a nemzeti bizottság. A nemzeti bizottságban minden helyi párt kapott helyet.

A nemzeti bizottságok megszűnése után a Défosz kapott jelentős szerepet. Ebben már csak a kommunista párt képviseltette magát. Pusztai Imre mint a

Défosz elnöke a közigazgatás helyi irányításában jelentős szerepet töltött be. A lakosság ellátásában is jelentős döntése volt. A legkülönbözőbb területekbe volt beleszólása. Az erdön csak a Défosz-elnök igazolásával lehetett tűzifát vásárolni. Tanácstag csak az lehetett, akit a Défosz elnöke jóváhagyott. A beszolgáltatás kezdeti szakaszában az ő döntése alapján határozták meg, hogy kinek mennyi terményt kell leadni, és mennyi területet köteles a földjén bevetni.

Simon Ferencné visszaemlékezése

A riportot készítette: Koletárné Szili Gabriella
Lejegyezte: Puskás Béla

Kaposszerdahelyen születtem, tősgyökeres kaposszerdahelyi lakosnak tartom magam.

A falu manapság teljesen más képet mutat, mint amikor én gyermek voltam. A házak régen fésűs beépítésűek voltak, tömésházak; szoba és konyha volt bennük. A padozat földes volt, kerítés a ház körül nem volt. A faluban egy téglapépület volt, amely jelenleg is megvan, ez a mai Polgármesteri Hivattal szemben lévő ház. Gyermekkoromban is ugyanilyen volt, csak egy kis felújításon esett át. Később téglából épültek azok a házak, ahol üzlet volt. Ilyen volt a kocsma és az akkori bolt is. A tömésházak gondozása az asszonyok dolga volt, ami úgy történt, hogy minden tavasszal a lehámlott falat besározták a tenyerükkel, majd elsimították és bemeszelték; szép fehér volt minden ház, elvéve akadt egy két sárga ház is. Belül a szobák fehérre voltak meszelve. A búcsú és ünnepek előtt az egész lakást kimeszeltük.

A búcsú egyébként szeptemberben van Kaposszerdahelyen. Gerendás házak voltak, amelyeket minden meszelés alkalmával le kellett mosni. Vilány nem volt a faluban akkoriban, petróleumlámpával világítottunk. Később Maxim lámpát kaptunk, amely gázt fejlesztett, azzal világítottunk. A Szőlőhegy utcában 3-4 ház volt. Ezek a házak Kaposszerdahelyhez tartoztak, de közelebb voltak Töröcskéhez, ezért oda jártak a gyerekek iskolába, és oda mentek vásárolni. A Pál varga dűlőben volt egy ház, onnan kezdődött a házak számozása. A Pál varga dűlő közigazgatásilag Kaposvárhoz tartozott.

A kovácsműhely kertjében a hatalmas fák alatt volt egy verem. A verem alján szalma volt, rajta jég, amit a télen a Berki-tóról hoztak. A jég apró volt, amelyet folyamatosan sóztak, így az jól összefagyott. Az elhunytakat is itt helyezték el. Ha valaki meghalt, előtte megemelték a kalapot, és bezártak az üzleteket; kiálltak az üzlet elé a tulajdonosok, így tisztelegtek a halott emléke előtt. A jeget használták a kocsmárosok, a betegek és halálozás esetén a családok.

Munkanapokon csendes volt a falu, az iskola működött. Szombat délután és este az emberek az utcát elsöpörték, kitakarították a falut, hogy vasárnapra minden rendben legyen. Aki szombat este nem csinálta meg a takarítást, az vasárnap hajnalban biztosan elvégezte ezt a feladatot.

A faluban egysávos út volt, nem betonos, azt is el kellett gereblyézni, illetve seperni.

A vasárnapi ebéd ünnepi ebéd volt, mindenki süttött valamit, ez elengedhetetlen volt. A mise után az asszonyok kiültek a kispadra a ház elé, amely majdnem minden ház előtt volt. A gyerekeknek nemük szerint megvolt a játéku, a nagylányok litániára is mentek, majd azt követően végigmentek a falun, csoportosan, gyakran énekeltek is.

A fiatalok gyakran játszottak színdarabokat; ez a faluban nagy esemény volt. A fiatalokat valamelyik pedagógus tanította be. A lakodalmat a háznál tartották. Az ismerkedés a tollfosztáson, bálokon, kukoricakobozás alkalmával történt. A községi kovács a mai Polgármesteri Hivatal helyén működött, itt volt a műhely és a lakóház is. Ez az épület a község tulajdona volt. A községi pince az orvosi rendelő alatt volt.

A mesteremberek jellegzetes emberek voltak. Két bográn is dolgozott a faluban, barátok voltak, nem rivalizáltak egymással. Cipész szintén kettő volt a faluban, csak javításokat csináltak, új cipőt nem. Egy szabó dolgozott a községben, a cégtábla a ház falára volt kifüggesztve. A cégtábláján ez állt: „Varga Károly, egy úriszabó”. Kaposvárról is jártak hozzá megrendelők. Volt kanász és csordás is. Kőműves és ács sok volt, de a számukra nem emlékszem. Biztosan volt más szakember is a faluban, csak nem emlékszem rá.

Két kocsmá és egy bolt volt a községben. Ismertem a kocsmákat belülről is, mert az egyik kocsmárosné a nagynéném volt. Erről a kocsmáról van fénykép a Polgármesteri Hivatalban. A kocsmá cégtáblájára az volt írva: „Bor, sör, pálinka kímérése a Jó vadászhoz”, a nevet a kocsmárosné erdész férjéről adta. A teleknek nagy udvara volt két bejárattal, a harmadik lépcsővel a kocsmá bejáratához vezetett. A kocsmá egyetlen helyiség volt, nagy területű, a padló olajos volt, a sarokban köpöcsésze; ki volt írva: padlóra köpni tilos. Később betiltották a köpködést is. A kocsmá mellett működött a bolt is egy udvarban.

Ebben az udvarban tartották az ünnepeket, ezek az ünnepek összetartották a családot is. Ilyenkor a távolabb lakó rokonok is eljöttek. A községi búcsún volt hajóhinta, bábos, ringlises. Mindig ugyanazok jártak ide évenként, már jól ismertük őket. Sokféle árus volt a búcsúban, akik mérték a márcot, és árulták a búcsúi ajándékot. A gyerekek önként jelentkeztek arra, hogy hajtsák a ringlist, ezért egy idő után mehetek egy kört ingyen.

Bál esetén a konyhában volt az ivó. A fennmaradt nagy helyiségben volt a bál, a sarokban volt a zenekar. A bálba minden fiatal eljárt, a lányok az édesanyjukkal érkeztek, akik széken ülve követték az eseményeket.

A másik kocsmá és a mellette lévő bolt egy zsidó családe volt, ezt a kocsmát is ismertem, mert a kocsmatulajdonos lányá a barátnőm volt.

Divat volt ekkor még a hitel, a tartozást felírták. Volt, aki rendesen fizetett, és volt olyan, akitől nehezen jutottak hozzá a kintlévőségükhöz.

A bolt Politzer Jenő bácsi tulajdona volt. Úgynevezett szatócsbolt; minden egy helyen volt, petróleum, cukor só, szerszámok. Később a két zsidó családot kitelepítették, amit az emberek nagyon sajnáltak, mert rendes emberek voltak. Később visszajöttek, voltak, akik visszajöttek; a boltot és a kocsmát eladták. Később a kocsmá helyén működött az első tanács.

Az iskola a mostani épület volt, 1–6. osztályig jártak oda, egy tanterem volt, nagy vaskályhával, amit állandóan kellett fűteni. Elöl ültek a kicsik, hátul a nagyobbak. Sokan így is tovább tudtak tanulni, ezzel a tudással. Akkoriban is volt iskolatej, azok kapták, akiknek nem volt tehene. Ezek elsősorban a cselédek gyerekei voltak. A takarító személyzet forralta a tejet, és a Párkányi Mariska néni mérte ki. Osztottak jódtablettát, amit a doktor adott, aki rendszeresen járt az iskolákba.

A falusi emberek viselete a klumpa és tutyi volt. A templom előterében leállítva voltak a klumpák, bent tutyiban közlekedtek. Voltak klumpa- és tutyiárúsító emberek, akik házról házra jártak. De voltak paprikások is, akik hátizsákból árulták. Járták a falut az ablakosok, a drótosok és a közsőrűsök is.

A faluban mindenki megtartotta a különböző ünnepeket. Különösen fontos volt a karácsony, a húsvét, a pünkösd. Az ünnepek előtt egy héttel már elkezdődött a készülődés.

Szép ünnep volt március 15-e. A Barocsi-dombtetőn valaki beszédet mondott, szavaltak, és a tábornúznél ünnepeltek. A kocsmában bankett volt a bíró vezényletével, csak a testületi tagok vettek részt rajta. Beszédük után ebéd volt a képviselőknek.

A bíró mindenkor a falu tekintélyes, köztiszteletben álló tagja volt. Kaposzterdahely a szennai körjegyzőséghez tartozott. A bíró mellett kisbírókat is választott a község. Ők voltak azok, akik hetente egy-két alkalommal kidobolták az aktuális eseményeket, híreket. Az emberek többsége nehéz munkával teremtette elő a mindennapira valót.

Sokan napszámba jártak az uradalomba és az erdőbe. Voltak, akik gyűjtögettek gyógynövényeket, gombát, makkot. A gyűjtött, a kertekben megtermelt terményeket, sajtot és tejet a kaposvári piacon értékesítették. A piaczásra gyalog mentünk úgy, hogy a fejünkre tettük a kosarat, amely alatt valamilyen ruhából összecsavart „tekercs” volt.

A faluban az emberek foglalkoztak selyemhernyó-tenyésztéssel is. Szedérfák voltak az út mentén, erre helyezték az előzetesen összeírt és ez alapján megrendelt petéket. Egy mérnökember tartotta kézben ezt a tenyésztést, előre meg kellett állapodni a keltetés időpontjában. Lapos dobozokban hozták a keltetőanyagot, mákszemhez hasonlított. Megadták azt is, hogy melyik napon milyen hőmérsékleten kell tartani a hernyókat. A keltetésben mindenki jártas volt. A szederfaleveleket leszedték, összeaprították, és a hernyókra hintették. Ezt ették, és ettől nőttek. Ezt követően 1-2 nap alvás következett. Majd előre kilyuggatott selyempapírt kellett a hernyókra tenni. A hernyók a lyukakon keresztül felmásztak, amelyeket más helyre telepítettek. Így ment addig, amíg meg nem nőttek.

A padlás, illetve a szoba tele lett a hernyókkal; sátorszerű cserfa ágakat tettek föléjük, amire felmásztak, és selyemgubót képeztek. Voltak első osztályú és másodosztályú selyemgubók. Ezeket leszedték, majd a beváltóhelyekre vittük.

Minden évszaznak megvolt a maga jellegzetes munkája. Tavasszal, az állatok kihajtása előtt minden háztól kiment valaki a legelőre, és tuskét vágott, amit elégettek, csak ezután következett a legeltetés. Amelyet szakaszosan hajtottak végre azért, hogy a fű egyenletesen tudjon nőni. Kihajtás előtt a

község felfogadta a kanászt és csordást. A fizetségük termény volt. Minden malac, disznó, tehén betalált a saját óljába.

Nyáron az aratás és cséplés volt a legfontosabb munka. A betakarítást követte a cséplés, lovakkal vagy traktorral. Azokat az embereket, akik segítették a betakarítást, a gazda vendégül látta. Sokan szegődtek el a cséplőgép mellé dolgozni, erről is van kép a Polgármesteri Hivatalban.

Ősszel jött a szüret, a kukoricafosztás, a cukorrépa- és a káposztaszedés.

Télen fontos munka volt a káposztaszavanyítás, a hóeltakarítás. Minden-napi feladat volt az állatok etetése, gondozása. A férfiak malomba vitték a gabonát, kihordták a trágyát a földekre. Esténként kártyáztunk, beszélgettünk. Tollfosztásra, kukoricamorzsolásra csapatostul gyűltünk össze egy-egy háznál. Előfordult, hogy valamelyik háznál valaki felolvasást szervezett valamilyen folytatásos regényújsgából. Ha hó volt – szinte mindig volt –, szánkóval közlekedtünk.

A háború alatt jöttek a Sas-behívók, sok férfinak kellett bevonulni. Tábori lapokat kaptak a családok tőlük. Lehetett csomagot küldeni a frontra. Fülvédőket, meleg zoknit, meleg ruhát kértek. Az első télen az édesapámat fagyási sérülésekkel szállították vissza. Debrecenben kikezelték, előbb jött haza, mint a többi katona.

Aki nem ment önként, a csendőrök jöttek érte. A csendőrök ellenőrizték azt is, hogy van-e csáklya és szénvonó a tűzoltáshoz. Volt a községben önkéntes tűzoltóság is. Ebben az időszakban két rádió volt a faluban, a boltosnak és a nagynénjének.

Később jöttek a repülő, a német stukák, majd az amerikai liberátorok. Már minden gépet ismertünk. A háború vége felé gyakran kellett elsötétíteni a házakat, ilyenkor nem lehetett kimenni. Karszalagos emberek járőröztek, akik felügyelték, mindenki betartja-e az előírásokat. Később jöttek a menekültek, szörnyű volt. Bombázták Kaposvárt is. Az oroszok 1944. december 3-án jöttek Szerdahelyre. A németek már korábban elvitték az autókat, lovakat. Német katonák nem voltak a faluban, mégis két orosz katona kereste a németeket. Majd kozákok érkeztek lóháton, félelmetes volt az érkezésük. Megszállták a falut, minden házba bementek, nem bántottak senkit, mindent megnéztek. Ők is a németeket keresték, a fényképezőgépeket és az órákat elvitték. A kertekben éjszakáztak. Rendszeresen bort ittak, és hájas tésztát ettek.

Akik utánuk jöttek, mindent összeszedtek. Ekkor Nagybajomnál volt a front. Innen is jöttek a menekültek. Kóbor oroszok többször nagy ribilliót csináltak. Ezeket megregulázta a parancsnokságuk.

Ebben az időben jelent meg a bírónál egy társaság, amely kereste azokat, akik katonák voltak, ezeket az embereket elvitték „malenkij robotra”. Volt olyan is, akit hadifogolytáborba vittek. A temesvári fogolytáborban halt meg tifuszban az édesapám is. Kivonultak az oroszok, jöttek a bolgár katonák, ők valamivel rendesebbek voltak.

A közigazgatás lassan helyreállt, megindult újra az élet. A bognárműhelyben megnyílt az első bolt, amelyet édesanyám vezetett. Az áruellátás lovas kocsival történt. 1946-ban kerültem a szennai körjegyzőségre. A munkám a kenyér-, tej-, húsjegyek kiosztása, nyilvántartása volt. Negyvenkét évig dol-

goztam a közigazgatásban. Közben minden iskolát, amire szükségem volt, elvégeztem. Voltam v. b.-titkár is, majd a kaposvári önkormányzathoz kerültem, ahol tíz évet dolgoztam.

Karancz János

Cigány vircsaft

(*Visszaemlékezés*)

Lejegyezte: Puskás Béla

1957 nyarán történt, hogy ifjabb Orsós Imre egy szombati napon jött Kaposvárról – munkából – hazafelé. A szokásos módon pityókás volt, a zsebében egy üveg bor volt. Agresszivitásával rettegésben tartotta saját családját és a Fehér-parton lakókat. Amikor visszaért a Fehér-partra, belekötött Nagy Gyulába, aki félcigány volt. (Nagy Gyula Orsós István veje volt, akit a fehérparti cigányok vezetőnek fogadtak el.) Orsós Imre elkezdett veszekedni Nagy Gyulával, akivel közvetlen szomszédok voltak. A kunyhóik egymás mellett álltak. Ekkor Orsós István (Bógós) nem volt otthon. Orsós Imre felkapott egy fejszét, és azt ordította, hogy szétveri Nagy Gyula kunyhóját. Szerencsére egymást nem ütötték meg. Nagy Gyula kerékpáron elmenekült, és bejött hozzám. Könörgött, hogy menjek ki a Fehér-partra. Húzódóztam, nem akartam kimenni. Végül kerékpárra ültem, és együtt kimentünk a Fehér-partra. Rábészéltem a veszekedőket, hogy egy semleges kunyhóban beszéljük meg a dolgot. Orsós Gábor kunyhójába mentünk be. A Lipics gyerekek közül 5-6 férfi volt jelen. Próbáltam beszélni velük. Elmondtam, hogy ez egy értelmetlen, felesleges vita. Megkérdeztem, hogy miért bántjátok Nagy Gyulát. Ekkor Orsós Imre indulatosan felkapott egy kést, és megfenyegetett, hogy ha a Nagy Gyulát védem, a kést megforgatja a hasamban. Hátraléptem és óvatosan felvettem a sodrófát. Ekkor hangosan kopogtak az ablakon. Orsós István fejszével a kezében állt az ablaknál. Csak ennyit mondott: „Ha az elnöknek csak a haja szála is meggömbül, mind megdöglötök.” Az erélyes fellépésnek megvolt a hatása. A békétlenkedők zúgolódva elvonultak. Hazajöttem, felhívtam a körzeti rendőrt, és tájékoztattam a történetekről. Két rendőr ment ki a Fehér-partra, és Orsós Imrét kivitték a Szőlőhegyre. Emlékezetes beszélgetést folytattak velem.

Simon Ferencné

A Nyugdíjas Egyesület története

(Kézirat)

1999. április 11-én, egy esős vasárnap délután 35 taggal megalakult a Nyugdíjas Egyesület.

A szépszámú nyugdíjas közül ennyien gondolták úgy, hogy ez lesz az a közösség, amelynek tagjai közelebb kerülhetnek egymáshoz. Újra feléledhetnek a baráti kapcsolatok, melyek a nyugdíjasévekben már halványultak. Az alapító tagok nem is csalódtak. Az aktív vezetőség a lelkes tagság közreműködésével a kívülállók számára is vonzóvá tette az egyesületi életet. Ma, öt év elteltével tagjaink száma 61-re emelkedett. Folyamatos az igény a közös összejövetelekre, amelyek mindig jó hangulatúak. Összevontan ünnepeljük a névnapokat is. Minden évben szervezünk egy-két kirándulást. Így megismerjük országunk nevezetességeit, közben jól szórakozunk.

Történetünk első évében megalakult az egyesület énekkara, amely azóta is sikeresen működik. Közreműködünk minden községi rendezvényen, részt veszünk a körzeti és megyei kulturális bemutatókon. Eredményes tevékenységünket számos oklevél bizonyítja. Énekkarunk föllépett három megye dombovár-gunarasi tavaszváró rendezvényén, a kaposvári Tavasz Vásáron és a „Különleges Asztali Öröme Somogyban” rendezvényein.

Egyesületünk tagjai büszkéek az eredményeinkre, mégis a hagyományok ápolását tekintik legfontosabb feladatuknak. Szinte valamennyi tagunk aktív részvételével összegyűjtöttük a helyi dalokat, és azokat folyamatosan népszerűsítjük. Többször kapunk meghívást a környező községek ünnepeire, falunapokra. A sikeres szereplés mellett őszinte barátság alakult ki több nyugdíjas-szervezettel. Vezetőségünk legfontosabb célkitűzése az egyesület alapszabály szerinti további működtetése, a működéshez szükséges feltételek megteremtése.

Dr. Németh Ildikó

A Somogy Megyei Vöröskereszt Kaposszerdahelyi Alapszervezetének története

(Kézirat)

A Megyei Vöröskereszt segítségét Horváth Tündi anyukája, Horváth Zoltánné kérte kislánya neveléséhez. Rajtuk keresztül került kapcsolatba a falu a Vöröskereszttel, s a megyei vöröskeresztesek meglepődve értesültek arról, hogy falunkban nincs alapszervezetük. Horváthné Tündi, Horváth Nándorné – Marika – és Horváth Istvánné – Ildikó – belevágott a szervezés-

be. A munka dandárját Marika végezte. Vezetők, aktivisták, támogató tagok rábeszélését, az ügynek való megnyerését végezték a falu házainak végigjárásával. Munkájuknak köszönhető, hogy 1997 augusztusában megalakult a Vöröskereszt Kaposszerdahelyi Alapszervezete. Elnöke dr. Németh Ildikó, titkára Horváth Nándorné lett.

Alakuló ülésünket a Vöröskeresztről szóló előadással és céljaink, terveink felvázolásával tartottuk meg. Az indulást anyagilag egy „vöröskeresztes bál” megszervezése is segítette. Hatalmas munka volt, de megérte. Támogatóinknak köszönhetően sikerült az indulás anyagi feltételeit is megteremteni.

Hamar összeállt egy lelkes fiatalasszonyokból álló mag, amelyre minden feladat során lehet számítani. Főleg a gyerekprogramok megszervezésében, lebonyolításában értünk el jelentős eredményeket. Számos játszóház szervezésével – húsvét, karácsony, falunap – adtunk alkalmat a gyerekeknek hasznos időtöltésre. Egészségnapokat, ruhaosztásokat, véradásokat szerveztünk.

1998-ban – sok-sok év után újra – megünnepeltük és megajándékoztuk többszörös véradóinkat. A véradás megalakulásunk évében nagyon biztatón alakult, mert novemberben, a véradó napon 63 megjelent donor volt. Azóta ezt sose sikerült még megközelíteni se. A falunapok lebonyolításában is mindig számíthat ránk a falu közössége.

Kis közösségünk aktív tagjainak kétszer szerveztünk kirándulást. 2001-ben Szentendrére és Visegrádra, 2004-ben pedig Kőszeg, Szombathely, Velem volt a kirándulásunk célja.

Minden programunk, kirándulásunk szervezése során élveztük az önkormányzat támogatását.

Jó hangulatú, kreatív, ötletdús vezetőségi üléseket tartunk, ahova minden, munkát vállalni akaró és tudó tagunk hivatalos. Az üléseink sose érnek véget konkrét feladatvállalás nélkül. Nincs időpocsékolás, a gépezet már olajozottan működik.

Egyetlen vállalatunkat nem tudtuk eddig teljesíteni: a kaposszerdahelyi fiatalasszonyok számára szervezett rendszeres tornaóra látogatottság hiányában elmaradt.

Horváth Nándorné munkáját 2004-ben a Megyei Vöröskereszt bronz fokozatú kitüntetéssel ismerte el, a kaposszerdahelyi önkormányzat pedig a falu érdekében végzett munkáért dr. Németh Ildikónak átadta a Kaposszerdahelyért Emlékérmet, s jutalomban részesítette Horváthné Szelthafner Juditot, Horváth Nándornét, Molnár Istvánnét és Gál Anikót.

Az óvónők, tanítónők támogatására, munkájára mindig lehet számítani.

A legnagyobb öröm számunkra az, ha sokan igénylik és vesznek részt a faluból rendezvényeinken.

Horváth Nándor

A kaposszerdahelyi horgásztó építésének története

(Kézirat)

A jelenlegi tó területén az 1920-as években a szerdahelyi gazdálkodók kenderáztató tavat működtettek. A tavat a Pazderjás-patak látta el vízzel. A kender áztatása, majd feldolgozása során melléktermék keletkezett, ezt „pozdorjának” hívták. A „pozdorjából” az idők folyamán „pazderja” lett. Ez a terület erről kapta a nevét.

Később megszűnt a kender termelése, nem volt szükség a tóra sem. Mezőgazdasági termelésbe fogták a területét. A talaj vízenyőssége miatt azonban mezőgazdasági művelésre nem volt alkalmas, ezért legelőnek használták. A tsz vezetőse többször próbálta elvezetni a vizet, ennek ellenére nem sikerült mezőgazdasági célra használható területet nyerni. A tsz működésének utolsó éveiben betelepítették berekfával, de ez sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket.

A helyi lakosok 1997-ben, ismerve a terület vízenyősségét, elhatározták, hogy horgásztavat létesítenek. A helyi önkormányzat képviselő-testülete támogatta az ötletet. Terveket készítettek, elkezdték a terület felvásárlását, majd az engedélyezés után kivitelezőt kerestek az építési munkákra. Így jutott a Kaposvölgye Víztársulat tudomására a tó építésének szándéka.

1996/97-ben nagy esőzés után a Rákóczi utca alsó oldalát két alkalommal is árvíz öntötte el. A Víztársulat kapva az ötleten az önkormányzattal megállapodva pályázatot adott be árvízvédelmi víztározóra. A pályázat kedvező elbírálása után a horgásztó tervezett helyén elkészült az árvízvédelmi víztározó. Az önkormányzat kapta meg a tó kezelési jogát.

Ez a tó négy négyzetkilométer területről fogja fel a csapadékot, és lassan enged lefolyni a Berki-patakba. A tó elkészülte és a Berki-patakon végzett munkák következtében megszűnt a Rákóczi utcában az árvízveszély.

A víztározó megépítése előtt horgászegyesület alakult a faluban, tagjai a tó eredeti területéről társadalmi munkában kiirtották az erdőt. A horgászegyesület a tulajdonos önkormányzattól megkapta a halászati jogot, és jelenleg kb. száz fővel működik.

Horváth Nándor

Pazderjás Horgászegyesület

(Kézirat)

Egyesületünk 1998. február 28-án alakult 49 helyi és környékbeli, horgászatot és természetet szerető ember összefogásával.

Egyesületünket a Somogy Megyei Bíróság közhasznú szervezetként vette nyilvántartásba. A végzés június 29-én jogerőre emelkedett. Egyesületünk működési köre: sport, környezet- és természetvédelem.

Egyesületünk működési területe a Pazderjás-víztározó.

A tó területének tulajdonosa a Kaposszerdahelyi Önkormányzat. A tó kezelését együttműködési megállapodás alapján a Pazderjás Horgászegyesület végzi. Munkájáról az egyesület elnöke évente köteles beszámolni a képviselő-testületnek.

A víztározó a Kaposszerdahely község területének nyugati részén lévő Pazderjás-patakra épült. A tó lakott területen kívül mezőgazdasági művelésű területekkel van körülvéve. Megközelíteni a Rákóczi utcából, az utca végétől kb. 150 m hosszú – építési törmelékből épített – szilárd úton lehet. A tó területe 6 ha, hossza 500 m, szélessége 100–200 m között változik.

Kaposvárról tömegközlekedési és magánjárművekkel néhány perc alatt elérhető. Területünkön turistautak haladnak keresztül, így gyalogosan – turistaként – is könnyen megközelíthető.

Tavunkban ponty, amur, süllő, csuka, harcsa van telepítve, fogható még az egyéb halak közül a keszeg és a kárász is.

Egyesületünknel napijegy is váltható.

Az 1998-as megalakuláskor az egyesület vezetőségi tagjai:

Egyesületi elnök:	Horváth Nándor	Kaposszerdahely
Alelnök:	Németh Zoltán	Kaposszerdahely
Gazdasági vezető:	Molnár János	Kaposszerdahely
Vezetőségi tag:	Tóth László	Szena
Vezetőségi póttag:	Gönye Péter	Kaposszerdahely
Felügyelő Bizottság elnöke:	Mester József	Kaposszerdahely
Bizottsági tag:	Balogh József	Kaposszerdahely
Bizottsági tag:	ifj. Karancz János	Kaposszerdahely
Bizottsági póttag:	Orsós György	Szena
Fegyelmi Bizottság elnöke:	id. Bencs György	Kaposszerdahely
Bizottsági tag:	Horváth József	Kaposszerdahely
Bizottsági tag:	Novák Péter	Kaposszerdahely
Bizottsági póttag:	Balogh Sándor	Szena

Mester József

A kultúra és közelet tizenöt éve Szerdahelyen, 1990–2004

A Szennai Községi Tanács művelődési házának vezetését, valamint a hozzá tartozó öt község népművelését 1988 tavaszától vállaltam. A kultúra terjesztésére megfelelő helyiség sajnos csak Szennában volt. Az igény a művelődésre, szórakozásra minden községben megvolt. Ebben az időben öt község köz-

művelődésének fejlesztésében gondolkodtam, mivel sorsuk egymástól elválaszthatatlan volt.

A központi programok szervezése kezdetben Szennában történt, később különböző programok szervezése Szerdahelyen is elindult. A sportegyesület újbóli feltámasztása 1989-ben, nyugdíjasoknak klubprogramok, a fiataloknak vetélkedők rendezése jelentette a feladatot számomra. A rendezvények szervezésére szolgáló helyiség ekkor még az iskolán, kocsmán kívül a KISZ-klub és az orvosi rendelő váróterme volt. Szerveztem olyan programokat is, amelyek átfogták mind az öt községet. Kirándulások Pozsonyba, Bécsbe, Isztambulba, nótaestek, bálók, népfőiskola indítása jellemezték ezt az időszakot. Két éven át tartott a Zselici Ősz rendezvénysorozat, amelyben falumúzeumi hagyományőrző búcsú, lovasbemutató, a gazdák pincéinél egész napos rendezvények, a szeptemberi szerdahelyi bál, a búcsúbál voltak a legjelentősebb programok. A rendszerváltás idején Szerdahelyre is meghívtam az összes pártot bemutatkozásra. *Zselici Kurír* címmel információs újságot adtunk ki 1990-ben, ahol közérdekű információk, hírek jelentek meg, az üzletek, a templomok, az orvosi rendelő nyitva tartásától az első helyi önkormányzati képviselők névsoráig.

Ebben az évben volt a kaposszerdahelyi katolikus templomban az első karácsonyi koncert a helyi diákok, idős emberek részvételével, mely kedvtelésből, egymásnak örömet adásból nőtte ki magát színvonalas programmá az elmúlt tizennégy évben. Előzménye a koncertnek, hogy egy évvel azelőtt a templom előtti téren az első világháborús hősök emlékművének avatásakor gyönyörű hangú, erre az alkalomra összeállt, katonadalokat éneklő férfikórus szerepelt. A Kaposszerdahelyi Nyugdíjas Egyesület kórusa a karácsonyi hangverseny apropójából alakult meg öt évvel ezelőtt, s ma is színvonalas énekekkel, dalokkal szórakoztatják a közönséget. Összegyűjtötték és előadják a szerdahelyi énekeket, melyekről a kórus karnagya, Pintér József kiadványt jelentetett meg.

Meghívásomra 1990 decemberében Erdélyből Hargita megye, Székelyudvarhely képviselői látogattak el Szennába. Elsősorban a kapcsolatfelvétel és a falusi turizmus fejlesztése volt a célunk. Szenna község a kapcsolattartást ezután is folytatta. Kaposszerdahely később, 1999-től a sportegyesület révén alakított ki Farcád községgel szoros kapcsolatot, mely testvérfalui minőséggé lépett elő. Jelenleg tíz-tizenöt család tartja a kapcsolatot rendszeresen.

Kaposszerdahely önálló község 1991. január elsejétől. Az elválás nem volt zavartalan, kezdve a terület, az intézmények átadásától a Szennában dolgozó szerdahelyi emberek elbocsátásáig. Ebben, a helyzetben a két község részéről a virágzó folyamatok megszakadtak. Az önállóvá válással Kaposszerdahelynek el kellett kezdenie felépíteni a saját intézményrendszerét, polgármesteri hivatalát, az iskolát, óvodát, postát, sportlétesítményt. Saját útját kellett járnia, kitaposnia, előzmények nélkül. A megmaradt kulturális rendezvényeket próbálta megőrizni, hagyományokat teremteni és új lehetőségeket kialakítani. 1968-ban a pártállam megszüntette az önállóságát Szerdahelynek. Szennát központosította, fejlesztette huszonkét éven keresztül. Ebben az időben semmilyen intézményi beruházása vagy önálló kulturális tevé-

kenysége nem volt a falunak. Kultúrházát az ÁFÉSZ vette el boltnak, kocsmának. A közösségi élet színterének megszüntetése visszavetette Szerdahely szellemi fejlődését. Hátrányos helyzetből felszabadult lélekkel, nagy tenni akarással indult el 1991-ben az önálló község működése.

1991–1992-ben újították fel a sportpálya öltözőjét. A hozzáépített teremmel együtt közösségi fogadóházzá lépett elő. A sportegyesület ettől kezdve jelentős közéleti szerepet töltött be a település életében. A helyi rendezvényeket, bálokat, diszkókat, ünnepségeket, előadásokat már meg lehetett tartani a közel 60-70 főt befogadó helyiségben. A szabadidő eltöltésére pingpongszatalokat állítottak fel, sakkversenyeket rendeztek. Színdarabot tanultak be a fiatalok, pl. Illyés Gyula *Tűvétezők* című egyfelvonásosát 1994-ben, Kerekesné Pytel Anna kaposvári tanárnő vezetésével. Karateedzéseket is tartottak ebben az időben.

Az első falunap is itt volt, a helyi asszonyok kezdeményezésére. 1992. augusztus 20-án tartották a játék- és sportnappal összekötött sodrófahajító versenyt, zsákbanfutást, rönkhajítást, női focit stb. Az egészségügyi előadások rendszeressé váltak az évek során a községben házi orvosunk, dr. Antony-Móré Katalin doktornő szervezésében, a nyugdíjasoknak, a kismamáknak, a külföldre utazó csoportoknak. A Vöröskereszt részéről a véradás elindítása és évről évre történő megtartása a jelentkezők számának növekedését jelentette. *Muskátlit minden ablakba* címmel írtam cikket 1992-ben a *Kaposvár környéke* c. lapban. Írásomban azt fejtegettem, hogy ha minél több civil szerveződés jelenik meg a községben, akkor egy erős struktúrát képviselő helyi társadalom jön létre. Abban az időben virágzó, a települést építő, tenni akaró emberek közösségének láttam Kaposszerdahelyet. Megalakult, majd pár évig működött a SZISE – Szabadidő Ifjúsági Sport Egyesület –, amely az ifjúság sportra nevelését tűzte ki céljának. A kezdeti lendület sajnos egy idő után alábbhagyott.

1997-ben Kulturális Egyesület alakult Horváth-Béres János fafaragó vezetésével, aki megpróbálta a falu közösségét megmozgatni, a régi szokásokat feleleveníteni, mint például a farsangi alakoskodást és a szüreti felvonulást. Műteremmé alakította a falu közepén levő ingatlanát, képzőművészeti kiállításokat szervezett, híres festőművészek, fafaragók, keramikusok, üveg-művészek vettek részt a tárlatokon. 1998-ban újból elindította a falunapi rendezvényeket. A következő évben ezt a kezdeményezést az Önkormányzat karolta fel, a Szenna Pack Kft. anyagi támogatásával. A falunapi programsorozat meghatározó módon befolyásolta Kaposszerdahely közéletét. Az avatások korát éltük meg ezekben az években, az Önkormányzat is erre az időpontra időzítette a beruházások átadását. A Kaposszerdahelyért Egyesülettel közösen létrehozták a lakótelepen a játszóteret, az aszfaltozott sportpályát, a petanque-pályát, Felállították és a millennium tiszteletére ünnepélyesen átadták Szent István bronz mellszobrát. A szobrot Gőbölös Attila helyi keramikus alkotóművész készítette 2001-ben. „Családok fája” elnevezéssel ugyanitt a családok száz darab facsémétét ültettek el.

A testvérközség, Farcád haranglábat állíttatott a temető bejáratánál, valamint kopjafaemlékművet a Petőfi utcában. A szoros testvérfalui kapcsolatot megerősítése érdekében Farcád községben, a templomkertben felállított-

ták ugyanazt az István király-mellszobrot 2002-ben. 2000-ben a Somogy megyei közgyűlés támogatásával a Vadvirágos út faszobrainak avatására került sor Szerdahelyen. Horváth Béres János alkotásait a faluban kilométerenként helyezték el. 2000-ben elkészült Kaposszerdahely címere és zászlója, amely öntudatot ad minden szerdahelyi polgárnak. Erre az alkalomra kerámia címert készített Falusi Béla szerdahelyi keramikus, amelyet a Polgármesteri Hivatal bejáratánál helyeztek el.

A klasszikus polgárosodás Kaposszerdahelyen várat magára, kevés a munkahelyteremtő vállalkozás. A legnagyobb foglalkoztató a helyi önkormányzat. A befektetők, a külföldi tőke elkerülte Szerdahelyet. Szerdahely felfedezése várat magára, de megjelent a reurbanizáció, a városiak kiáramlása a környező falvakba a sajátos szerkezetű lakótelepek, „kertvárosok” létrejöttével. Kaposszerdahely lakóinak közel negyven százaléka az elmúlt tizenöt-húsz évben költözött be Kaposvárról. Nagy kérdés számunkra, hogy az új lakók kultúrájukkal lélekben, szellemben megmaradnak-e városiakoknak, beolvadnak-e a helyi közösségbe, vagy egy sajátosan harmadik utat járó új közösségi kultúra hordozóivá válnak.

Az új lakók gyökeres változásokat akarnak a településen, a régi lakók nehezen vagy későn ismerik fel a változtatások szükségességét. A civil szerveződések komoly bázisra tettek szert a faluban, a Sportegyesülettől, a Nyugdíjas Egyesülettől kezdve a Horgász Egyesületig, a Vöröskereszt-alapszervezetig, a Polgárórségig és a Kaposszerdahelyért Egyesületig, mindmegannyi közösségteremtő érdekszervezet. A különböző érdeklődésű emberek részére lehetőség, hogy jól érezzék magukat, megtalálják a helyüket a helyi társadalomban. A rendezvényeik, programjaik nyitottak, a lakosság 5-10%-a látogatja azokat.

A falunapok mellett az önkormányzat szervezte az elmúlt hét évben a március 15-i ünnepeket is. A megemlékezésen az óvodásokon, iskolásokon kívül a helyi versmondók, hangszeres előadók, népdalénekesek, kórusok tartottak bensőséges előadásokat. Ekkor kerül sor a képviselő-testület által alapított Kaposszerdahelyért Emlékplakett átadására. A Kaposszerdahely községben többéves kiemelkedő munkát végző, segítő, a falu hírnevét erősítő tehetséges emberek kapják a kitüntetést. Az alapítás óta eddig tizenhárman vehették át az oklevelet. A képviselő-testület nem feledkezik meg azokról sem, akik a civil szférában dolgoznak, sokat tesznek a faluért egész évben, részükre oklevelet, könyvjutalmat adnak át az ünnepeken. A szerdahelyi önkormányzat a diákok részére is létrehozott egy alapítványt „Az óvodáskortól az egyetemig” címmel. A támogatást a jó tanuló, rászoruló diákok mellett a kiemelkedő teljesítményt nyújtó pályázók is megkapják.

Szerdahely közéletében befolyásoló tényező a civil szerveződések mellett a Kaposszerdahelyért Egyesület két évvel ezelőtt létrehozott közérdekű lapja, a Kaposszerdahelyi Krónika. Írásaiban, cikkeiben megörökíti az utókornak a helyi történéseket, híreket, eseményeket, ha szükséges, akkor kritikus állásfoglalásokkal. A Kaposszerdahelyért Egyesület az egyetlen nem rétegszervezet, tagjai között megtalálhatóak tősgyökeres kaposszerdahelyiek és új lakók is, sportolók, művészek, értelmiségiek, nyugdíjasok, vállalkozók. Az egyesület lehetőséget teremt az egyének kibontakozásához, támogatja a kezdemé-

nyezéseket, Kaposszerdahely életének bemutatását immáron harmadik éve a kaposvári Tavaszi Nemzetközi Vásáron. A helyi művészek termékeit, a falu nevesebb eseményeit fotókról ismerhette meg a nagyközönség. Az egyesület sportszakosztályt hozott létre a petanque francia népi játék kedvelői részére. A civil szervezetek a téli hónapokban közös rendezvényeket tartanak, előadásokat, bálakat, vetélkedőket a szülőápolástól a nőnapi bálig, a rajzversenyig.

Az általános iskola, óvoda az elmúlt öt évben vesz részt rendszeresen a község rendezvényein, előadásaival nagy sikert aratva. Az önkormányzat 2004 tavaszán Gondozási Központot alakított ki nyugdíjasok részére a volt plébánia helyén. Az épületben jól felszerelt étkezőt, társalgót, összejövetelekre alkalmas helyiséget hoztak létre. Kis létszámú előadásokra, rendezvényekre már alkalmas. Azonban nem pótolja a közösségi ház iránti igényt.

1991 óta négyszeresére nőtt a vállalkozások száma Szerdahelyen, de részvételük a falu közéletében csekély. Szervezetük helyben nincs, összejöveteleket nem tartanak. Rendszeres intézménytámogató éves szinten közülük ket-tő, rendezvénytámogató kb. tíz százalék. A középélet még nem erősödött meg Szerdahelyen, ezért a helyi politika formálásában, közéletében nem tud részt venni. A civil érdekszervezetek száma a lehetőségekhez képest szintén kevés, jelenleg öt a működő, bejegyzett szervezet.

Kaposszerdahely közéletében a pártok nem játszottak szerepet az elmúlt tizenöt évben, mivel alapszervezetek nem működtek, delegált képviselők nincsenek. Kivételt csak a rendszerváltás idején kevés ideig működő SZDSZ-szervezet jelentett. Az első önkormányzati választáskor polgármesterjelöltet is állított Erdő Árpád autószerelő-mester személyében. Halála után az alapszervezet megszűnt. Érdekes észrevétel: a háború után a négy nagy párt képviseltette magát szervezeti szinten Kaposszerdahelyen, sőt itt élő országgyűlési képviselője is volt.

„Szerdahely lépni akar” – a mindenkorra érvényes megállapítás a saját sorsát kezébe vevő, irányító polgár felelősségére utal. A közös út a mienk.

Dr. Spiegl József

Vadvirág út a Zselicben

(Kézirat)

Az ezredfordulóhoz közeledve sok emberben, közösségben különböző ötletek, javaslatok fogalmazódtak meg arra vonatkozóan, hogy miként ünnepeljék az idő múlásának jeles napjait. Számtalan különleges rendezvényt szerveztek, és nagyon sok maradandó tárgyi emlék készült a millennium időszakában Magyarországon. Gazdagodott a Zselic is, pontosabban a szennai völgy, amelyben Kaposszerdahely, Szenna, Patca, Zselickisfalud és Szilvásszentmárton polgárai élnek.

Horváth-Béres János, a közismert kaposszerdahelyi faszobrász jelentkezett az ötlettel, hogy megfaragja a Zselic védett virágainak szobrait, és ezeket fel lehet állítani a Kaposvártól Szilvásszentmártonig vezető úton, a Zselic egyik

legismertebb és legszebb völgyében. Sajátos, egyedi elképzelés volt, a tájhoz, a környezethez illő, még akkor is, ha a nagytiszteletű Nemeskürty István vezette kormányhivatal korifeusainak nem nyerte meg a tetszését, és nem is adtak támogatást a megvalósításhoz. A helyi politikusok másként gondolták. A Zselica Szövetség és a Somogy Megyei Önkormányzat vezetői erkölcsileg és anyagilag is támogatták Horváth-Béres János ötletének megvalósítását.

Az eredmény évek óta látható. A kakasmandikót ábrázoló alkotással indul a sorozat Kaposvárról, a Megyeháza elől, a Csillagvizsgálónál van a következő, majd a tókaji bejárónál a harmadik, Kaposszerdahelyen, az alkotó telkénél a negyedik, az ötödik a sportpálya utáni kanyarban, Szennában négy vadvirág pompázik, és Patcán, Zselickisfaludon, Szilvásszentmártonban található a többi.

Nem kis vállalkozás és bravúr egy több évtizedes tölgy törzséből kibontani a virágot, ehhez különleges tehetség és felszerelés kellett. A faplasztikák megalkotásához és felállításához sokan hozzájárultak. A Kaposvári Cukorgyár különleges emelőszerkezetet adott, amellyel lehetett mozgatni a több tonnás fatörzseket. A Sefag Rt. szállította az „alapanyagot”, és daruival segítette az alkotások végleges elhelyezését. Babai János és Nagy Lajos embe-reivel (Pyramid 2000 Kft.) kifejlesztette azt az acélszerkezetet, amellyel biztonságosan rögzítették a betonlaphoz a szobrokat, és mindegyiket ők állították fel.

A teljes út menti sor kialakításához a fentiekén kívül anyagiakkal hozzájárultak Somogy Megye Közgyűlése, a Zselica Szövetség, a TIT Somogy Megyei Szervezete, a Szenna Pack Kft., a Duna–Dráva Nemzeti Park és az érintett települések önkormányzatai.

A védett vadvirágokat ábrázoló sor áll, az arra járó idegenek gyakran gyönyörködnek bennük. A millenniumi időhöz méltó zselici faszobrok hirdetik a vidék értékeit, és elvezetnek a zajos városból a természet méltóságos csendjébe.

Balogh József

Barátság Farcáddal

(Kézirat)

Divatba jöttek a Zselicben a falunapok. Az 1998-as szennai falunapon megismerkedtem az ott vendégeskedő Sándor Józseffel, a Hargita megyei Felsőboldogfalva polgármesterével.

Jó barátságba kerültünk, és elmesélte, hogy lakóhelye, akárcsak a Zselic, aprófalvas település, és ő 11 település polgármestere, mely ott egy közigazgatási egység. Ő személy szerint is Farcád községben lakik, ami Felsőboldogfalva székhelyközséghez tartozik. Beszélgetés közben kiderült, hogy szülőfalujának nagyon jó futballcsapata van, mely épp a bajnokság megnyerésére készül. Jó lenne összemérni erőnket. Megbeszéltük, hogy a következő év nyarán meglátogatjuk őket. Így is történt.

1999. július végén két mikrobusszal indultunk el; az egyiket a Szenna Pack adta kölcsön, a másikat a kaposvári Táncsics Mihály Gimnázium. 14 óras utazás után 17-en érkeztünk Farcádra, és ott töltöttünk négy csodálatos napot, mely valamennyiünkben mély nyomot hagyott. Leckét kaptunk szeretetből, barátságból, emberségből és mindabból, amit rohanó életünk mellett veszni hagyunk itthon, magunk körül.

Aki ezt egyszer megizleli, mindent el fog követni azért, hogy sokat szenvedett honfitársainkkal egyre bensőségebb kapcsolatba kerülhessen. A kapcsolat folytatásaként ők is meglátogattak bennünket augusztus folyamán, és együtt töltöttünk néhány kellemes napot. Sort kerítettünk a visszavágó mérkőzésre is.

2000-ben meglepetéssel vártak bennünket Farcád határában. Ez a falutábla volt barátságunk első tárgyasult megnyilvánulása. A közben kialakult családi kapcsolatok révén hagyománnyá vált, hogy mindig van kaposszerdahelyi résztvevője a házasemberbálnak, a falunapnak Farcádon. A futballcsapatunk is járt téli teremtorán Székelyudvarhelyen. Farcádi barátaink is megtisztelnek minket ünnepeinken, többek között a májusi falunapon. Azóta barátságunk több nyoma fellelhető mindkét községben (Szent István-szobor, Székely-emlékmű, harangláb, millenniumi zászló stb.). A két település lakossága olyan közel került egymáshoz, hogy családi eseményeken is látogatják egymást, legyen az esküvő, ballagás, pünkösöd vagy csak egy egyszerű baráti találkozó, nyaralás.

Andor Gábor

Golyózzunk!

(Kézirat)

Gyerekkorom megfejthetetlen rejtélyei közé tartoztak a francia filmek azon jelenetei, mikor békésen cigarettázó éltesebb férfiúk általában parkokban golyókat hajigáltak másik golyók közelébe, sétáltak dobóhelytől a golyóig meg vissza, időnként hümmögtek, vagy jókat veszekedtek. Némi hasonlóságot felfedezni véltem benne egyik kedvenc játszótéri időtöltésemhez, a snúrozáshoz, de fel nem foghattam, hogy mi értelme van pénz helyett értéktelen golyókat dobálni.

Ez a régi emlékem tért vissza a közelmúltban, mikor is a Millenniumi játszóparkban egy **petanque**-pályát is felavattunk, és Kiss Gábor lakótársunk jóvoltából kipróbálhattuk ezt a játékot. Néhányan már az első pillanatban felmértük e sportban rejlő lehetőségeket. Előnyére válik, hogy nem kell futni, ugrani, ütközni, kicsi benne a balesetveszély (csak a kevésbé biztos kezű társaink célterületét kell elkerülni), tehát máris szimpatikus. Dobni egy kézzel kell, a másikban tehát kényelmesen elfér például egy üveg sör. Több partit is le lehet játszani, abba csak belefér egy-egy győzelem, tehát önbecsülésünk sem omlik teljesen össze. Ha meg teljesen formán kívül játszunk, rá lehet

nyugodtan fogni partnerünkre, hogy az ő tehetségével vannak tengernyi problémák. Egy kis odafigyeléssel gyermekeinket is le tudjuk győzni, nem úgy, mint kosárlabdában vagy lánbtenisben, ez jól tesz tekintélyünk néminemű visszaszerzésének. Eldöntöttük: ez az igazán nekünk való sport.

De vigyázat! A petanque nagyon szórakoztató. Órákon keresztül dobáljuk a golyókat, elsétálunk megnézni, kié a győztes dobás, lehajolunk összeszedni őket. Másnap pedig izomlázás testrészeinket masszírozva irigykedve figyelhetjük gyermekeinket, amint két kosármeccs közben pihenésképp dobálják azokat a fránya golyókat...

Özvegy Párkányi Istvánné (Mariska néni)

A beszélő forrás

(Visszaemlékezés)

A riportot készítette: Mester József
Lejegyezte: Puskás Béla

A hegy aljából csordogáló forrás beszélt. Mi, gyerekek naponta összegyűltünk, körbeültük, és hallgattuk, ebben gyönyörködtünk, nekünk szólt. Fent a dombon, a Pálóczy-kastélynál és a Csörsz-kastélynál kutat ástak. Mi, gyerekek kitaláltuk, hogy bekiabálunk a kútba, de az nagyon mély volt, sokat kellett várni, mire a hang visszajött. Mikor észrevették, hogy feljárunk, lakat került a kútra.

Nagyapám emléknek készített oda egy keresztet, mivel ő fűrő-faragó ember volt, bádogból vágott rá Jézust. A rosszaság megvolt bennem, felcsaltam a gyerekeket, hogy imádkozunk. Ez is kiderült. Ezért hónapokig kellett mennem – tizenhárom évesen – Nagyberkibe. Az uraság rám parancsolt: „Vannak kutyák, azoknak tessék főzni”, így ment el a hat hónap.

A szerdahelyi emberek messze jártak dolgozni. Hat hónapi munkáért a családom a megengedett tíz mázsa búzát kapta, valamint tíz pengőt tejre. A férfiak a Zselicben keresték a kenyeret – így apám is –, árokmetszéssel foglalkoztak. Apám jóképű ember volt, tetszett is a bábaasszonynak. Amikor anyám szült, a doktor megfordította a gyereket, mert harántfekvés miatt a keze jött előbb a világra. A bábaasszony sok étert tett az anyám orra alá, élete megszakadt. Fiatalon, harmincévesen halt meg, hét gyerek maradt utána.

1920 körül a faluban gyerekjárvány tört ki, minden szerdahelyi családot érintett, azt mondták, agyvelőgyulladás. Nálunk hárman haltak meg egy héten belül. Külön gyermektemető van Szerdahelyen. Apám, amikor újra nősült, jómódú, ötkonvenció cselédcsaládból hozott asszonyt, kapott egy tehenet, meg egy malacos disznót. Ötéves voltam ekkor, gyalog mentem Somogyzilbe mostohaanyámmal konvencióért. Belázasodtam, mire odaértünk. Szerdahelyen nem volt kövesút. Később alapot ástak, ebbe nagy kavicsokat raktak; mivel mezítláb jártam, fel-felhasította, feltörte a lábunkat. Az ingem

hátulját nagyapám kivágta bicskával, szedett útifüvet, összetörte, kifaragta a kökénytuskét, és kiszúrta a talpamat. A kihatított ruhára rátette az összetört füvet, majd a hátára vett egy darabig. Így gyógyultam meg.

Döcögős egy kövesút a szerdahelyi, úgy huszonháromban épült. A szentmártoni asszonyok a kaposi piacra hordták a tejfölt, szekéren, de mire beértek, a rázkódástól vajjá állt össze. Egy menyecske a réten keresztül jött, vitte a fején a vékát. A vasút mellett mély árok húzódott, azt kellett volna átlépnie, de nem látta, belelépett az árok közepébe, a véka leesett a fejről, belevágódott. Egy fűzfa fogta meg a holttestet és a vékát. A malomból vették észre.

Szegénysorban éltünk, de nem koplaltunk, az apám nagyon szorgalmas ember volt, kitanulta Pécsen a szabadtéri tégláégetést. Az államosítás után kéményt építettek, gép vetette a téglát, más lett a munka. Ezután a kaposi vasgyárba és az erdészethez fát vágni jártak az emberek. Tókajpusztára aratni mentek, onnan hozták a kenyeret.

A vasárnap a pihenést jelentette, nekünk, lányoknak a tennivalónk annyiból állt, hogy egymás kezét fogtuk, és végig az utcán dalolva mentünk Tókajig és vissza. Megmutattuk az új ruhánkat. Kaposváron volt egy ronggyár, a zsidók abban az időben nagyon jó, szép ruhákat adtak le, nagynénéim onnan hozták, öltöztettek minket. Esténként, hívásra mentünk kukoricát fosztani, de bálba csak a tizenhat éven felüliek. A szülők a mellettünk levő kocsmában ültek; ha szóltak, hogy indulunk haza, menni kellett. A lányokat nem engedték a fiúkhoz, nekem is hat évig udvarolt a férjem, ki kellett várni, ezután megesküdhettünk.

A szerdahelyi pusztán, a Templom utcában állt az iskola, Helman Józsefénél. Nagy udvar, hatalmas kút volt itt, a színdarabokat is itt szokták előadni, mi lányok megnézhattuk. Helman Józsefnek rengeteg pénze volt. Négyen voltak testvérek, a környező pusztát is megvásárolták. Az irgalmatlan nagy istállót lakássá alakították át, meghagyták a mászókémenyt, a régi templomot meg istállóként használták. Rettenetesen fáj a szívem, sírtam, hogy itt tartják a lovakat, ahol a csodálatos, hosszú ablakok vannak. Valamikor pálos kolostor volt, a tornyát is lebontották. Akkoriban ez a terület Szerdahely legszebb része volt. A haranglábat is itt állították fel. Többen vettek itt földet a kövesút hosszában, ahol később tizenhárom ház épült.

Apám földje fent a dombon volt. Amikor itt szántott, ráakadt egy gödörre: nem szakadt be, mert vasajtó volt rajta. Barátjával, Tüsér Miska bácsival kiásták, kinyitották. A dárói pince nagyon hosszan, a fehér-parti erdőig húzódott. Sok hordó volt benne, a bor olyan volt, mint a kocsonya. A pincének több szellőzőrácsát fedeztük fel mi, gyerekek. A Jelicsán úr is vásárolt földet, elkerített belőle egy darabot. A pincéjében elől egy nagyszoba, apró mohás, fényes mindenhol, nem iszapos, gyönyörű. Aki itt vett 5-10 holdas telket, ha csak egy kicsit is leásott, pincére bukkant. Talán a török időkből maradt itt.

Mindenhol jártam, eleven, rossz lány voltam, kaptam is ezért sokat. Ekkor még összesen huszonhat ház épült Kaposszerdahelyen. A bolt és a kocsmá egymás mellett volt egy közterületen. Politzer Jenő és Kungler Jenő üzemeltette, nagy megértésben. Aranyos zsidók voltak. Apám Tókajon aratott masinán, mi is mentünk segíteni; odajött hozzánk a boltos, megkérdezte, van-e valami hiányunk, mert ő abban az esetben kisegít bennünket. Hozott nekünk

cukrot, lisztet, sót, rizst, ami kellett. Ráértünk kifizetni. A járulékosztás után rendeztük a tartozást, adtunk árpat, búzát, libát stb. Politzerné a tollfosztás idején a lányokat süteménnyel kínálta. A zsidóüldözés idején elvitték őket kocsival. Sírunk. Később hallottuk, hogy Szigetváron kidobták őket. Meghalt a boltosné, a drága zsidó asszony. A Jenő megszökött. Hazakerült, és kijelentette, hogy a faluból a legszegényebb lányt elveszi feleségül. Úgy is lett. A Hujbert családba nősült. Esküvő után elköltöztek a faluból, Kislakra.

A templom helyén egy nyugdíjas csendőr lakott. Kérte, hogy a Rákóczi utca folytatásában, ha adnak neki házhelyet, akkor ő odaadja cserébe azt a helyet. Az embereknek nem tetszett. Fellázadtak. Ha annak lehet, akkor ők is épülnek. Később épültek is sorban. Mi negyvenben építettük a házunkat, de előtte Halasban laktunk. Alattunk található egy zsúpos ház, a Németh Jenő itt szokott borotválkozni. Németh Sándoréknál a nyolc testvérből a legidősebb a Jenő volt, neki szellemileg volt baja. Egyszer valami rosszat tett. Hónapszámban voltunk ekkor, a csendőrök el akarták kísélni, a bíró lakásában hallgatták ki, Büssüben. Kérdezte, miért bánnak gorombán az emberekkel, erre pofon vágta, az meg felháborodott, és megverte őket. A kapuban vártuk a hírt a Jenőről. Nagyon összeverte a két csendőrt. Ettől kezdve gorombák lettek vele, rendszeresen megkeresték szegény gyereket, ha megfogták, megpofozták. A zsúpos háznál elkapták, éppen borotválkozott. Kimentem, csúnya látvány volt, elmondtam őket mindennek, kérdeztem: miért bántják, csak borotválkozni jött. A csendőrök meg kérdezték, hogy miért védem. Azt mondtam, azért, mert száraz kenyéren él, hétvégén nálunk vágja a fát, nem árt senkinek. Engem nem bántottak, szegény Jenőt viszont megint megverték.

A cigányokat betelepítették, bejöhettek a faluba. Elmentek dolgozni, nem kunyeráltak, nem kéregettek. Óvári (Lipics) Imrének tíz gyereke volt. Szülei gazdag cigányok voltak Kaposváron, disznótartással foglalkoztak. Minden gyereke vett házat, még a hatvan unokája is. A legidősebb gyerek, az Imre nagyon jó tanuló volt. Biztatták, menjen el, végezze el a gimnáziumot. Megfelelt a felvételin, de nem maradhatott, elzavarták, mert mezítláb jelent meg az iskolában.

A mi utcánkban volt egy vízimalom, még a harmincas években is szolgált. Nem pénzért dolgoztak, hanem az alapanyag egy részéért. A nagyapám fából készített egy kis kocsit, beletette a gabonát, együtt húztuk-toltuk a malomig. 1946-ban bontotta le a férjem és a testvére. Abból raktuk ki a kutat és a partot. Volt egy idős papunk, aki nagy jól képviselte Szerdahelyet. Neki köszönhetjük a templomunkat is. Megvette az alapanyagot, és nekiállt az építkezésnek. Mielőtt a templomot megszentelték, előléptették püspöknek. Az uramnak volt egy ikertestvére. Egyszerre tartottuk a lakodalmat. Az öreg pap eljött hozzánk, sírt, ő akart bennünket összeadni. Fiatalon halt meg az uram, ötvenegyben, a háborúban elfagyott a lába. Egy orosz asszony piros-paprikás szappant tett a sebére, vérrákja lett. Itt maradtam három gyerekkel, nem volt tej, disznó. A beszolgáltatási időszakban még tíz kiló zsírt is kellett vennem a beadáshoz.

Egyszer beleesett egy gyerek a kútba, hívtak, hogy menjek, mert meghal. Senki sem segített, az anyja a házban ordítozott. Szentmártonból jöttek az emberek, lovakat vezettek Kaposba, kiabáltam nekik, hogy jöjjenek ide.

Leengedtük az anyját, közben hazamentem vékáért, rákötöttük a kötelet, utánaengedtük. A gyerek nehezen szállt bele a vékába, mondtuk, nyomja bele. Felhúztuk. A halottkémnek üzentem, átjött, levagdaltuk a ruháit, mindenhol dörzsöltük, végül megpirosodott a bőre. Az anyja meg közben a kútban könyöröge kiabált, húzzuk már ki. Azt is kihúztuk.

Futnak a faluból, hogy megfullad a Pusztai, mert halcsont akadt a torkára. Egy szalvétával megfogtam a nyelvét, meghúztam, benyúltam egy görbe csipesszel, a ráakadt csontot levettem. Mentem a boltba, jön két kislány: mikor tesz függőt a fülembé, kérdezték. Tűvel szoktam kibökní, alkoholszesszel kimosva. Egy nagy parafát kifőztem, fertőtlenítettem, a füle alá tettem, a tűt beleböktem. A fülbevalót is lefertőtlenítettem, a tű után húztam át, és bekapcsoltam. Akkor sírt a kislány, amikor bent volt a függő. Nagyon sokan jöttek, a számát sem tudom, Kisfaludról, Szentmártonból, Szennából, a környékből. A Hegedűs orvos nem fúrta ki a fület, azt mondta, menjenek a Mariska nénihez Kisszennába. A kelésekkel is kerestek, nem szoktam kinyomni, hanem láttam, hogy milyen, akkor a cérnát duplára kötöttem, megpödörtem, kiszakítottam a kelés völgyét. Az öregektől hallottam, a sebre sós kenyeret kell rakni, két-három napig hagytam, és összeforrt. Abban az időben nem járt a mentő, ha valaki elesett vagy leesett a fáról, az asztalra fektettem, és helyre tettem a lábát, belefektettem az általam készített hársfakéregbe, tettem bele puha ruhát, gyönyörűen meggyógyult. Mondta is a Hegedűs doktor: Marcsám, te jössz hozzám segédnek. Szerettek az emberek.

Karancz János

Németh József festőművész forradalmi tevékenysége

(Visszaemlékezés)

Lejegyezte: Puskás Béla

Németh József Budapesten, a képzőművészeti főiskolán tanult 1956-ban. A forradalom napjaiban részt vett a tüntetésekből, majd a fegyveres harcokban.

Amikor a szovjet csapatok bevonultak Budapestre, menekülnie kellett. Hazajött Kaposzderdahelyre. Először testvérénél, Németh Lászlónál lakott. Az egyik alkalommal Németh József a kapuban állt, amikor karhatalmisták érkeztek a faluba. Megálltak a ház előtt, és megkérdezték tőle, hogy hol találják Németh Józsefet? A válasz határozott „nem tudom” volt. Ezek után nyilvánvaló volt az érintettek számára, hogy ez a hely nem biztonságos. A karhatalmisták keresték mindazokat, akik valamilyen formában részt vettek a forradalmi eseményekben. Éreztük, hogy Németh József veszélyben van. Beszéltem a testvérével, hogy szóljon Németh Józsefnek: jöjjön át hozzám. Arra gondoltam, hogy talán nálam nem fogják keresni. Két-három hétig lakott nálam. Nem ment sehová, a lakásban volt. Olvasott és festegetett, majd amikor

megszűntek a razziák, visszaköltözött a testvéréhez. Pár hétig még a testvérenél lakott, majd visszament Budapestre, a főiskolára. Azt hiszem, hogy nagy dolgokban nem vett részt, mert akkor nem vették volna vissza a főiskolára.

Mester József

A Kaposszerdahelyért Egyesület

(Kézirat)

A Kaposszerdahelyért Egyesület 2000. szeptember 11-én alakult meg azzal a céllal, hogy Kaposszerdahely település értékeit megóvja, történelmi hagyományait ápolja, fejlődését elősegítse. Elnöke: Lovas István.

Az egyesület közhasznú szervezetként működik, ellát különböző közcélú feladatokat, mint a kulturális tevékenység, kulturális örökség megóvása, természetvédelem, környezetvédelem, emberi és állampolgári jogok védelme, sport. Kezdeményezheti intézkedések megtételét, véleményt nyilváníthat az önkormányzat döntései előtt. Előadásokat, szakmai összejöveteleket szervez a település érdekében.

Alakulása évében, azaz november hónapban megszervezte a „családok fája” faültetést a lakótelepi Millenniumi parkban, ahol száz család ültetett fát. Létrehozta egyesületi hozzájárulással a játszóteret. Összefogással felállították Szent István mellszobrát a millennium tiszteletére, ugyanitt petanque- és streetball-pályát épített. *Kaposszerdahelyi Krónika* címmel közéleti lapot jelentet meg. Az elmúlt években szakmai összejöveteleket, előadásokat tartott a helyi civil szervezetekkel közösen, a borkóstolótól a nőnapig. Nagy sikert arattak a családi sportnapok. Elsőként mutatta be az elmúlt években a nagyvilágnak Kaposszerdahely községet a Tavasz Nemzetközi Kiállításon és Vásáron.

A Dózsa telep

Kaposszerdahely kitüntetett polgárai

A KAPOSSZERDAHELYI ÖNKORMÁNYZAT ÁLTAL ALAPÍTOTT

KAPOSSZERDAHELYÉRT
EMLÉKPLAKETT ÉS OKLEVÉL

ADOMÁNYOZOTTAI:

1997

**MESTER JÓZSEF
PÁSTI ZOLTÁN**

1999

**HORVÁTH-BÉRES JÁNOS
VÁZSONYINÉ DR. NÉMETH ILDIKÓ**

2000

**BALOGHNÉ HORVÁTH TERÉZIA
BIERER JÁNOS
FALUSI BÉLA
FALUSINÉ TERJÉK ÉVA**

2001

SIMON FERENCNÉ

2002

GŐBÖLÖS ATILA

2003

**DR. ANTONY-MÓRÉ KATALIN
HORVÁTH GÁBOR**

2004

DOBROVODSKY ANIKÓ

kaposszerdahelyért emlékplakett és oklevél

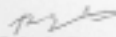
*A Kaposszerdahely Község Önkormányzat Képviselőtestülete
3/1997. (II. 6.) Sz. Rendelete 2. § (1) bek. alapján
emlékplakettet és oklevelet adományoz*

Simon Ferencné

(születési idő: 1931. 02. 19. anyja neve: Sándi Róza lakcíme: Kaposszerdahely, Komensk L. u. 67.)

lakosnak

Kaposszerdahely, 2001. március 15.

Balogh József
polgármester

Dr. Ulrich Károly
jegyző

Kaposszerdahelyi Krónika

Önkormányzati hírek

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2002. február, I. évf. 4. szám)

2002. november 4-én Kaposszerdahely Községi Önkormányzata megtartotta alakuló ülését.

A választási bizottság elnöke beszámolt a választás eredményéről:

A névjegyzékbe felvett választópolgárok száma: 787 fő

Szavazóként megjelentek száma: 431 fő

Polgármester: Balogh József

Képviselők: Árvai József, Fisli István, Gál Gyula, Gál János, Horváth Nándor, Kungl János, Mester József

A cigány kisebbségi önkormányzati képviselő-testület tagjai: Árvai József, Bogdán Gyula, Szolnoki István

A polgármester és a képviselők letették az esküt, majd a polgármester ismertette programját. Fő feladatként jelölte meg a település önállóságának további biztosítását, az intézmények működtetését. A település lakóinak egyre magasabb szintű ellátást kell biztosítani, amelynek elsőrendű követelménye az iskola és az óvoda fenntartása, az egészségügyi ellátás biztosítása. Egyre nehezebb a szociális gondoskodás biztosítása, de ennek is eleget kell tenni. Az utak, járdák, árkok, átvezetők folyamatos karbantartása, fejlesztése folyamatos feladatot kell, hogy jelentsen. Pályázati lehetőségek és saját erő biztosítása különösen fontos. A település rendjének, tisztaságának fokozása folyamatos feladatot jelent. Az elkészített tervek és engedélyek birtokában a szennyvízhálózat kiépítése elengedhetetlen. A közösségi ház építése is feladatot jelent, amelyet a megválasztott képviselőkkel és a település valamennyi polgárának egyetértő segítségével lehet megoldani. Az ismertetett programmal a képviselők egyetértettek, 7 igennel és 1 tartózkodással határozatot hoztak.

A testület az ügyrendi bizottság elnökének Fisli Istvánt választotta meg, tagjai Kungl János és Horváth Nándor.

A polgármester munkabérét a testület 214 000,- Ft-ban határozta meg.

A jegyző ismertette a vagyonyilatkozati kötelezettséget, a jogszabályi előírást. A polgármesternek, a képviselőknek, valamint házastársuknak, élettársuknak és a közös háztartásban élő gyermekeknek vagyonyilatkozatot kell tenni 30 napon belül. Alpolgármesternek a testület 5 igen és 3 nem szavazattal Gál Gyulát választotta meg, tiszteletdíját 35 000,- Ft-ban állapította meg.

A testület a szociális bizottság elnökének Árvai Józsefet, tagjainak Gál János, Kungl János képviselőket választotta meg, valamint Koletárné Szili Gabriellát, a családsegítő szolgálat vezetőjét.

Lőrincz Sándor

A habán mestere

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2002. május, I. évf. 1. szám.
Első megjelenés: *Somogyi Hét*, 2001. szeptember 21.)

Még söröskupát sem tudott korongozni, de már a zárt, gömbölyű, hasas formák, az aratókorsók foglalkoztatták. A háziipari szövetkezetben volt mód a kísérletezésre, s nagy darab agyaggal vonult el a műhelybe. Társai ugratták is eleget: mi van, kávéscsészét akarsz csinálni?

Falusi Béla augusztus 20-a alkalmából Rockenbauer Zoltán minisztertől vette át a Népművészet Mestere díjat. Az elismerés értékét fokozza, hogy a somogyi fazekasok közül a kaposszerdahelyi alkotó a második, akinek magas színvonalú kézműves munkáját – megyei felterjesztésre – ugyanezzel a díjjal ismerték el. Tamás László, Falusi Béla mestere volt az első kitüntetett.

– Laci bácsinak nagy szerepe van abban, hogy a habán mellett döntöttem – vallja a keramikus. – Ő szerettette meg velem a szakmát, bátorított, s valami különös megszállottsággal beszélt a mesterségről, a gazdag forma- és motívumkincsről, az újítási lehetőségekről. Ezért nem tágitottam a habántól.

Feleségével, Terjék Évával negyedszázada keresik kenyerüket a kerámiával. E díjban a társ, a kedves, a jó barát is benne van, hiszen a biztos háttérrel neki köszönheti. Igaz, Éva a két gyerek nevelése miatt olykor kénytelen volt háttérbe szorítani a szakmát, de örömük és bánatuk közös, a siker mindkettejüknek szól.

– Ha valamihez hozzáfogok, azt igyekszem tökéletesen csinálni. Az apró hibákat, a félmegoldásokat nem tűröm el. Mindig az a kedvenc, amely éppen a fazekaskorongon áll. A nagyon korai habán motívumai a legkedvesebbek, amelyeket nem szabad keverni az újabb mintákkal.

S hogy kik voltak a habánok? A mai Svájc területéről indult az anabaptista, újkeresztény népcsoport, amelynek díszítőművészete él tovább a tálakban, kaspókban, korsókban. Mivel más vallásúak voltak, a reformáció idején vándorolniuk kellett. Néhány felvilágosult földesúr viszont szívesen fogadta őket Magyarországon is. Kiváló üvegművesek, szerszámkészítők, kádárok is éltek közöttük. Az 1600-as években a népcsoport valamennyi tagja írt és olvasott, még kódexet is nyomtattak. Írás van arról, hogy az első gyalut éppen a habánok hozták Somogyba, s kádáraik tökéletesítették a hordódongák illesztését, így nem ecetesedett meg a jóféle nedű. A keramikusok a holland porcelán és az olasz reneszánsz formavilágát és motívumkincsét vették át, s ötvözték. Hosszú időn keresztül – mivel tiltotta a vallásuk – embert és állatot nem ábrázoltak a fazekasok. Később már megjelent tárgyaikon a madár, majd az állat és az ember is. Mivel folyamatosan vándoroltak, hatottak a helybeli fazekasokra, akik sokat tanultak tőlük.

– Somogyban egyébként Tamás László volt a meghonosítója – mesélte Falusi Béla. – A szekszárdi Steiglek habán leszármazottaknak vallották magukat, Laci bácsi pedig náluk tanulta a mesterséget. Mi, fiatalabbak könnyebben építkezünk, mert elődeinktől megkaptunk mindent. Laci bácsi inasévei-

ben ez másként volt. A minta, a forma és az alapanyag titkát valóban csak úgy lehetett ellesni...

Falusi Béla csupa-fény műhelyében terrakotta félkész termékek, festésre váró használati tárgyak sorakoznak. Lakása pedig amolyan alkalmi bemutatóterem – sok míves edénnyel. Ósi girlandok, indák, kacsok tekergőznek a tálakon, korsókon, a virágok egy része stilizált, de felismerhető a tulipán, a gránátalma, a hagymavirág. Némelyik tál közepét az úgynevezett olaszkor-sós motívummal díszítette. Régi itáliai gyökerei vannak ennek a mintának, hiszen a habánok Olaszországot is érintették.

A Falusi-kerámiákon évről évre egyre többen ismerték fel az itáliai díszítőelemeket, így nem csoda, hogy Rómában is van egy szenvedélyes gyűjtő, aki él-hal a kaposszerdahelyi műhelyből kikerülő darabokért. A Falusi házaspár míves munkái azonban nemcsak Olaszországban, hanem Németországban, Hollandiában, Angliában, Franciaországban is ismertek, hiszen az elmúlt negyedszázad alatt számos önálló és csoportos kiállításon bemutatkozhattak idehaza és külföldön. Az utóbbi években különös figyelem irányult a házaspárra. Feltett kincsük az Év Mestere és a Gránátalma Díj is.

Falusi Béla – keramikustársaival együtt – sokat bosszankodott azon, hogy átalakult a piac, és az ízléstelen tucatterméket gyártók maradhattak fenn. Most azonban mintha kezdenék ismét felfedezni a kézzel festett, mutatós népi kerámiát.

– Örülünk ennek a változásnak, hiszen nemcsak a piacról, hanem a népművészet átörökítéséről s az ízlésfejlesztésről is szól a mi mesterségünk – summáz. – Szerencsére ebben az évben egyre több hazai gyűjtő keresett fel bennünket, és a Mesterségek Ünnepeén, a Várban, valamint a különböző vásárokon azt érzékeltük: jó irányban változott a piac; nem az olcsó terméket, hanem a nívós darabokat választják a vásárlók.

Falusi mester most egy börtönkápolnába készít szenteltvíztartót. Idős megrendelői politikai foglyok voltak, akik ezzel emlékeznek hasonló sorsú társaikra. Ha végez, ismét asztalfedlaphoz fog; a csempéket itáliai reneszánsz motívumokkal díszíti.

Farsangi ételek Bencs Józsefné konyhájáról

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. február, II. évf. 1. szám)

Farsangi fánk

Hozzávalók: 1 kg liszt, 3 tojássárgája, 1 élesztő, 4 dl tej, 20 szem szaharin (vagy más édesítő), 1 kanál olaj, citromhéj vagy rum, ízlés szerint porcukor.

Elkészítés: az édesítőt és az élesztőt langyos tejben felfuttatjuk, majd a liszt és a tojássárgája hozzáadásával lágy tésztát készítünk. A félig kész tésztába beletesszük az olajat, majd az egészet simára dolgozzuk. Ízlés szerint reszelt citromhéjjal vagy egy kis rummal ízesíthetjük. Az így nyert tésztát kelesztjük (meleg helyen), majd gyúródeszkán kézzel 1,5–2 ujjnyi vastagságúra nyújtjuk. Nagyméretű szaggatóval kiszaggatjuk, pihentetjük, utána forró zsiradékban kisütjük. Porcukorral meghintve, frissen fogyasztjuk.

Kocsonya

Hozzávalók: sertésköröm, bőrke, csülök (lehet füstölt is vagy ennek hiányában egy darab füstölt szalonna), 4-5 fej fokhagyma, 4 közepes fej vöröshagyma, csöves paprika, só, bors, babérlevél.

Elkészítés: a hozzávalókat fazékba rakva, hideg vízzel felöntve felforrás után nagyon lassú tűzön főzzük, míg a hús elválik a csontoktól. Ezután a levét leszűrjük, pihentetjük. A húsokat tányérokra rakjuk. A kocsonyalé tetején összegyűlő zsiradékot szalvétákkal felitatjuk, majd a kocsonyalét a tányérokba töltjük. Fogyasztás előtt a tetejét tört paprikával megszórjuk.

Hájas pogácsa Simon Ferencné receptgyűjteményéből

Hozzávalók: ~ kg liszt, 30 dkg megtisztított darált háj, 1 tojás, 3 dkg élesztő, só, tejföl (szükség szerint).

Elkészítés: a hozzávalókat a szükséges tejföl hozzáadásával közepes keménységűre hajtogatjuk (hogy szép leveles legyen), kiszaggatjuk, sütőben kisütjük. A maradék tészadarabokat összegyűrjük, kisodorjuk, négyzetekre vágjuk, a közepében szilvalekvárral kis táskákat készítünk, és kisütjük.

A Pazderjás Horgászegyesület hírei

(Kaposszerdahelyi Krónika, 2003. február, II. évf. 1. szám)

2003. január hónapban tartotta éves közgyűlését a horgászegyesület. Elfogadták az elmúlt évről szóló beszámolót, az ez évi programtervezetet és a horgászrendet.

2003. évre az alábbi díjakat határozták meg:

– felnőtt területi jegy	<u>8000 Ft</u>
tagsági díj	<u>1000 Ft</u>
– ifjúsági területi jegy	<u>4000 Ft</u>
tagsági díj	<u>1000 Ft</u>
– napijegy	<u>2000 Ft</u>

A jegyek megválthatók Horváth Nándor egyesületi elnöknél, napijegyek a Nevesincs kocsmában.

Helyi horgászrend

Horgászidő:	március	06–18 óráig
	április	06–20 -,-
	május–augusztus	05–21 -,-
	szeptember	06–20 -,-
	október	06–19 -,-
	november–december	07–17 -,-

A beíró füzet használata érkezéskor és távozáskor is kötelező!

Éjszakai horgászat csak tagok részére jún. 1-jétől okt. 31-ig szombatnál vasárnapra virradóra.

Tilalmi idők, méretkorlátozások az országos horgászrend szerint.

Mester József

Muskátlit minden ablakba!

Szerdahely lépni akar

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. február, II. évf. 1. szám)

„Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne.”
(Tamási Áron)

Saját kezünkbe kell, hogy vegyük anyagi környezetünket, nyilván kinek-kinek a saját települését, legjobb tudása szerint. A magányos lakosokból a helyi polgárig az út hosszúnak tűnik, de együtt lenni másokkal, közösen vitatni valamit, érveket hallgatni, értékelni, megmérettetni, majd a beszélgetésekre aludni egyet, morfondírozni az elhangzottakon, érezni és tudni, hogy a végeredményekhez nekem is közöm van, részem lehet – mindez felettébb jó érzés.

A szerdahelyi polgár tenni akar, szépnek, talán a legszebbnek kívánja látni a községet, szerveződésével okos, hasznos munkát végez a művelődésben, a közéletben. Jól tudjuk, hogy az elmúlt másfél év, amióta önálló a község, kevés olyan stabil csoportot teremtett, amelyekre a helyi önkormányzó társadalom mint csírákra támaszkodhat. Mégis megvolt a kiindulási pont, a négy évvel ezelőtt alakult Zselic Sportegyesület, amely éveken át a tabella első helyén szerepelt, a falu közéletében is fontos szerepet játszott (még a helyi választások eredményét is befolyásolta). A Szabadidő Ifjúsági Sport Egyesület (SZISE) két éve alakult. Falusi Spartakiáddal kezdték, szüreti felvonulásokat, rendszeres hétfévi diszkókat, lányoknak, asszonyoknak aerobik-tanfolyamokat, előadásokat szerveztek. Farsangi bálra készülnek egy kabaré-összeállítással. Az őszi folyamán a helyi értelmiségből és a tenni akaró emberekből megalakult az Esti Kör, amely szaktanácsadói szerepet is vállal az önkormányzat mellett, valamint az érzékenységgel által szabad társulásokat is teremt, nyilván az utóbbit hosszú távú községfejlesztési igénnyel. Már az első összejövetelen megfogalmazódott: jó lenne egy gazdakör. Pár hét múlva meg is alakult. Jelentős az elhatározás, hogy tavasztól minden szerdahelyi ablakba muskátlit raknak, aminek anyagi fedezetét az önkormányzat vállalta magára, szerepet vállalva a helyi idegenforgalom megteremtésében.

A munkanélküliség a falu lakóit is érinti, hiszen nyolcvan százalékban kaposvári munkahelyeken dolgoznak. A megelőzés egyik eszközeként az önkormányzat pályázata alapján a helyi általános iskola díjtalan német nyelvtanfolyamot indít a téli hónapokban. Ha sikeres lesz, nyilván elképzelhető a későbbiekben különböző szakok, szakmák megszerzése is. Szeretné az iskola – természetesen az önkormányzat is figyelemmel kíséri a kikerülő diákok életútját – mindezt egyengetni. Így egy alapítványt hoz létre azon felsőoktatási intézményben tanulók részére, akik a megfelelő háttér hiányában nehezen folytatják tanulmányikat. A kuratóriumban a helyieken kívül elszármazott szerdahelyi értelmiségiek vesznek részt. Helyi kezdeményezésre Kará-

csonyi muzsika címmel, második alkalommal rendezték a szerdahelyi templomban a helybeli tehetséges fiatalok bemutatkozását, melyen másodszer szerepelt az alakulóban lévő férfikar. Az egyházközség az előadás végén felajánlotta a templomot a kulturális és egyéb közösségi rendezvények megtartására, mivel a kultúrházat az ÁFÉSZ a nyolcvanas években elvette vendéglőnek, így a falu lakóinak nincs községháza. Mindannyian illetékesei vagyunk a saját dolgainknak, legyen az óvoda, iskola vagy közhivatal. Fórumot kell teremteni a nyilvánosságnak, a szókimondásnak, azért segíti az önkormányzat egy helyi lap, a *Zselici Kurír* folytatását, melyben közérdekű információkat, tehetséges versíróktól költeményeket, vállalkozói tanácsokat stb. közölnek. Egy számot Kaposszerdahely történetének szánnak, mivel az elmúlt években sokan költöztek a faluba.

A Kaposszerdahelyi Nyugdíjasok Egyesületének életéből

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. február, II. évf. 1. szám)

Az Egyesület vegyes kara hagyományos résztvevője a kaposszerdahelyi katolikus templomban hosszú évek óta megrendezett „Karácsonyi Dallam” elnevezésű ünnepi műsornak, melyre december 21-én került sor. *Pintér József* karnagy úr irányításával nagy sikerű előadást tartottak, amelyet a Zselicszentpáli Hagyományörző Együttessel közös éneklésükkel koronáztak meg.

Ez év február 1-jén az egyesület rendszeres névnapjainak egyikeként tartotta egybekötve egy kis pótszilveszterezéssel. Köszöntötték az ünnepelt Katalin, Erzsébet, Vilma, Éva, Miklós, István, János nevű társaikat – mindösszesen tizennégyet –, akiknek ezúton, kissé megkésve ugyan, mi is nagyon sok boldog névnapot kívánunk. A negyven résztvevő jó hangulatban köszöntötte az egyesület új tagját, *Bicsék Istvánné Jutka* nénit. A jó hangulathoz nagyban hozzájárult a *Horváth Péter* által szolgáltatott zene, és nem utolsósorban a remek vacsora, melynek elkészítésében *Horváth József* és *Bencs Józsefné*, az egyesület titkára jeleskedett. A titkár asszony nagyon sokat szorgoskodott a rendezvény előkészítése, szervezése során is.

A közeljövő tervei:

Az Egyesület rendszeres éves közgyűlését március első napjaira tervezi, melyre minden tagját tisztelettel elvárja. Meghívott vendégként részt vesz a megyei szövetség elnökségének képviselője és a Toponári kistérség vezetője.

Március 11-én kirándulást szervez az egyesület Dombóvár-Gunaras fürdőhelyre. A kirándulást egybekötik egy kis termékbemutatóval, ezt követően fürdőzés, kötetlen szabadidőprogram a gyógyfürdőben.

A Kaposszerdahelyi Önkormányzat felkérésére az Egyesület énekkara fellép a március 15-i ünnepségen a községi házban, ahol ünnepi műsort adnak.

Testvérfa: Farcád

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. február, II. évf. 1. szám)

„Fennebb van e völgyben a Gát, Mocsár és Bolygókút-pataka összefolyásánál Farcád...”

Ezt írja a nagy székely, Orbán Balázs. A név eredete a szájhagyomány szerint a „far” szóra vezethető vissza, hisz itt éltek az ősök a szomszéd település, Budvár farkán. A község neve egyébként hun eredetű, már a pápai tizedjegyzékben említik 1332-ben. Régen járási székhely volt, ma újra nagy az esélye, hogy az legyen. 1968-ban vonták össze Felsőboldogfalvával. Lakói mindig is székelyek voltak, akiket bármilyen veszély fenyegetett, azt el nem hagyták.

Egy falucsúfoló „szírosoknak” nevezi a farcádiakat. A megnevezés a foglalkozást és annak eredményeként az anyagi jólétet jelenti. Mindez Mária Terézia idejéből származott, ugyanis privilégiumot nyert a falu a sertéshús feldolgozására és árusítására, mivel a székelyudvarhelyiek megtagadták az ott állomásozó osztrák csapatok élelmezését. A királynői privilégium több mint kétszáz évre eljegyezte a farcádiakat a sertésfeldolgozással, de kereskedtek és ma is kereskednek lakói mézzel, sajttal, gyümölcssel is.

Templomuk műemlék, mely a XV. században épült, gyönyörű a kazettás mennyezete, lenyűgöző a gótikus íveinek kecsessége és az épen maradt gótikus ablak. Az iskola 1870-ben épült, de jóval régebbi a farcádi oktatás. 1994-től újra nyolcosztályos oktatás indul. A falu nagy szülötte Józsa János (1764–1820) népnevelő, tanterv- és könyvszerkesztő.

Említésre méltó – a falut is minősítő –, hogy nehéz időkben, a 80-as években állami segítség nélkül modern követelményeknek megfelelő művelődési házat építettek.

Önkormányzati hírek

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. február, II. évf. 1. szám)

1) Az Önkormányzat 2003. évi költségvetése.

1. A képviselő-testület a polgármesteri hivatal, általános iskola, óvoda, önkormányzat együttes 2003. évi költségvetését 119 513 ezer forint bevétellel és kiadással állapítja meg.

2. Az önkormányzat költségvetési létszámkerete 2003. évben a következő: hivatal: 6 fő, óvoda: 3 fő, intézmény: 4 fő, konyha: 2 fő, iskola: 4 fő, mezőgazdasági kisegítő: 1 fő, kisebbség: 1 fő.

3. A képviselő-testület a köztisztviselői illetményalapot 2003. évre 34 200 Ft-ban határozza meg.

4. A Kisebbségi Önkormányzat 2003. évi költségvetését 1 898 ezer forint bevétellel és kiadással határozza meg.

2) Tájékoztató a népszavazás előkészületeiről.

A Magyar Köztársaság elnöke 2003. április 12-re kitűzte az országos népszavazás időpontját. Részletek a Hivatalban.

3) Vis major pályázat benyújtása a hivatal téli hónapokban megrongálódott tetőszerkezetére.

4) Egyedi kérelem közműfejlesztési hozzájárulásról.

Egy kaposszerdahelyi vállalkozó kérése, hogy a szerdahelyi önkormányzat járuljon hozzá vállalkozása közműfejlesztéséhez. Szenna határában három hektáron gyümölcsöst telepített, ahol aszalót és gyümölcsfeldolgozó üzemet szeretne létrehozni. A közművek Kaposszerdahely közigazgatási területén vannak, így az út, villany, víz. Az előző testület döntése, valamint már az elkészített rendezési terv alapján a szennai területen szerdahelyi lakótelep épülne. A képviselő-testület nem járult hozzá az engedély megadásához, a vízmű szakértői nyilatkozatára hivatkozott. Kérte a polgármestert, keressen megoldást.

Szerkesztői megjegyzés: Kaposszerdahely jó hírneve foroghat kockán a vállalkozók, beruházók körében, ha nem születik kompromisszum. A felek érdekeit viszont figyelembe kell venni.

5) Vagyongazdálkodási kérdések.

A képviselő-testület hozzájárult értékpapírok eladásához.

A horgászto körül végre rendeződik az ingatlanok sorsa, így több kis telket megvásárol az önkormányzat, összesen 250 000 Ft értékben.

Javaslatétel ingatlanvásárlásra az ÁFÉSZ-üzlet melletti területre.

6) Civil szervezetekkel kötendő együttműködési megállapodás.

A képviselő-testület elfogadta a civil szervezetek beadványait a támogatásokra, kivéve a Kaposszerdahelyért Egyesület kérését, mely egész évet átölelő kulturális-, sportrendezvény-sorozatra, parkosításra, játszótér kialakítására adta be pályázatát. A testület megállapodott abban, hogy egyenként visszatér a kérelemre.

7) Előterjesztés a két ülés közötti történésekre.

A szélsőséges időjárási viszonyok komoly feladat elé állították az önkormányzatot. Beadták a polgármesteri hivatal épületének helyreállítására készített pályázatot.

8) A gázközmű-privatizációs bevételből az önkormányzat 18 800 000,- Ft-ot kap készpénzben és értékpapírban.

Szerkesztői megjegyzés: Reméljük, az összeg felhasználását a képviselő-testület széles körben vitára bocsátja.

9) Egyebek.

A templom tetőzetének felújítására 2,5 millió forintot nyert az önkormányzat. Képviselői hozzászólások: az árkok, horhók rendbetétele, jelzőtábla kihelyezése a lakótelepen, a lakótelepi játszótér karbantartása, szemetes edények kihelyezése, a telepi korlát lebontása.

P. Török Marcell plébános

A női szerepkör és a népi életmód Kaposszerdahelyen

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. november, II. évf. 3. szám)

A magyar nép életmódja és hagyományos kultúrája az 1800-as évek közepéig, nyolcszáz éven keresztül alig változott. Az úgynevezett európai divatáramlatok csak a nagyon szűk arisztokrata, nemesi és a még szűkebb polgári réteget érintették, amelyek az 1400-as évektől a következő században bekövetkező török hódoltság és zaklatások miatt is, de nagyon eltávolodtak az alsó néprétegtől. Kaposszerdahely 1700 körül keletkezett lakodalmi és temetési leírásaiban még őrzik a régi hagyományos szokás rendjét.

Az 1848-as forradalom előtti években az első nagyobb társadalmi változás a kisvasút megjelenése. Ekkor kezdődött meg a nagy magyar pusztai világ felbomlása. Somogyország is Európa éléskamrája, ahonnan évszázadokon át a magyar marhát a vizekkel teli somogyi rétről a téli táplálkozás biztosításához a nyugati országok piacaira hajtották. A vasút megjelenése után megindult az árterek lecsapolása, az árvizek elhárítása. Ez az átalakulási folyamat elősegítette a mezőgazdaság addig soha nem látott általános fellendülését, s vele a nép művészetének szellemi megújulását, hiszen a földek használatából sokan meggazdagodtak.

Az ezzel együtt járó ipari fellendülés a másik oldalon szellemi és anyagi elnyomorodást indított el Kaposszerdahelyen is. Mindezt tetézte az első világháborús embervesztés, amelyet újabb, még nagyobb megpróbáltatás követett: Trianon, az ország kétharmadának elvesztése. Két évtized sem telt el, éppen hogy kezdtek befornni a sebek, kirobbant az újabb világháború, újabb óriási veszteséggel. Majd az ezt gyorsan követő kommunista világ proletariálása tette fel véglegesen a nemzetmegtartó hagyományok közösségteremtő gondolkodására a gyászos koronát.

Az 1900-as évek fordulóján hagyományos kultúránk nagyon régi emlékei még gyakorlatban is tanulmányozhatóak voltak. Sok családban a teljes szokásrend is, a somogyi nő hagyományos szerepköre, tulajdonságai és sajátosságai.

A következőkben élő példákkal ismerkedhetünk meg:

A szerdahelyi gazdának ugyanis akkora jószágállománya volt régen, hogy a lakóház körül nem győzte volna elhelyezni, ezért be sem hozta a faluba, hanem a falu szélén tartotta a nyájait, s a féltettebbek számára ólat épített, a többi pedig még télen is szabad ég alatt állott az ól körül a kertben.

Ez a kettős település mélyreható nyomot hagyott a szerdahelyi magyar családok és társadalom életében. A házban csak az asszony lakik a gyerekekkel és az öregekkel. A férfi künn az ólban tartózkodik. A fiú, ha eléri a 12. életévét, kikerül a házból az ólba, s egész életét ott tölti, legalábbis addig, míg mint megélemedett családapa legnagyobbik fiát meg nem házassítja. Ekkor már beköltözhet az asszonyhoz, ha kedve van. Egyébként a férfiak csak ebédelni mennek be a házhoz. A ház feje az öreg gazdaasszony. Míg ő él, addig a menyecskének a kamrában kell tartózkodnia, vagy a padláson. Ha meghalt

az öregasszony, csak akkor lehet ő az úr a házban. A férfiak az asztalnál ülve, a fiatalabbak állva ettek. A belső kamrában háltak a nők. Ha valaki nem akart bent hálni, az istállóban háltak.

A szerdahelyi öregek így beszéltek: Nem udvaroltak, hanem házасítottak. Kint volt a legény az ökrökkel a somogyi réten. Mikor hazajött, akkor mondta az anyja: – Megházasodtál, fiam! – Kit vettem el, édesanyám? – Akkor megmondta a lánynak a nevét. Szülémnek jutott eszébe, hogy az uramhoz férjhez menjek. Jó kis legényke, el kéne hozzá menni. A házасítás az asszony feladata volt. Az asszonyok jobban széjjelnéztek, mint a férfiak. A férje apját apámuramnak szólította a menyecske. **AZ ASSZONYNAK KÖTELESSÉGE VOLT FÉLNI AZ URÁT.** Félni kellett a férfiebbereket, mert az ember tulajdona az asszony, így mondták a szerdahelyi öreg emberek. Az asszony nem élettárs volt, inkább cseléd, gondjait nem osztotta meg, nem közölte a férjével. Ha nem jót cselekedett, ütéssel igazította helyre az igaz útra a férje. Ez a bánásmód nem volt szégyen, nem volt rendellenes Szerdahelyen. „Én ezt az asszony sokat megvertem! Az asszonyt is kell idomítani, mert a szája jár. A bűnös asszonyoknak nem árt, ha néha megverik őket.” A tudományos kutatás megerősíti: a nő érzelmi élete a férfiéhoz nem hasonlítható, és ez a tény a női szerepkör és a tulajdonság lényeges tartozéka. A hagyományos női magatartás legfontosabb eleme az érzelem. A nő az élet továbbadását vállalja, amit a hagyomány sohasem tehernek, hanem áldásnak tartott, gyermekáldásról és nem az európai nyelvekben ismert „terhesség”-ről beszélt. Az élet továbbadása kétségtelenül megpróbáltatásokkal jár. Elviseléséhez nemcsak fizikai, hanem nagy lelkiertő is szükséges, amit csak gazdag kiáradása tud működtetni. Erről tanúskodik a szerdahelyi nép gazdag kincse is. Az érzelem dalban, imádságban, táncban történő megélése feszültségoldó, a „mai nyelven” relaxáló, idegmegnyugtató, ami könnyíti a fizikai és szellemi megterhelés elviselését. Márpedig a szerdahelyi nő minden korban rendkívüli feladatokat vállalt és vállal a mai napig! A férfi az érzellemmel szemben a küzdelem vállalásában jeleskedik, mert ez a szerepkörének szoros tartozéka és sajátossága. Ehhez is erő szükséges, de annak egészen más a tartalma. Falvainkban a férfiak tudják, hogy idegmegnyugtató, feszültségoldó a fizikai és szellemi megterhelés, a szív- és érgörccsök ellen, a gyomorvérzések helyett inkább járnak a templomba énekelni, imádkozni. A szerdahelyi faluban a templomi ülésrend még összefüggésben volt a közösség életkorával. Elöl, a padokban az új asszonyok ültek, s az élet előrehaladásával ültek egyre hátrébb. Az istentisztelet után a legidősebb asszony vagy ember hagyta el a templomot. A közösségi élet hagyományos hierarchiája a létezés biztonságát nyújtja, s ugyanakkor mindenki egyenlően élheti meg annak szépségét és küzdelmeit is, kinek-kinek úgy, ahogy a sors kimérte...

P. Török Marcell plébános

A „gyermeket” a karjaimban tartom

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2003. december, II. évf. 4. szám)

(...) Jézus születésének, mint minden emberének, közösleges lakóházban kellett megtörténnie. Ez a ház túlzottan egyszerű, szegényes és kényelmetlen volt egy gyermek számára, akit „Dávid fiának” neveztek, és aki majd Izrael Messiásaként fog megnyilvánulni. „Megszülte elsőszülött fiát, pólyába takarta és jászolba fektette, mert nem volt más helyük a szobában.” (Lk 2,7) Ez a mondat így hangzik: „mert nem volt számukra hely a katalúmában”. A katalúma kifejezés nem jelent „fogadót”, hanem a földszinten, ahol a munkaeszközöket tartották, amely szükség esetén szálláshelyül szolgálhatott. Az ilyen jellegű helyen könnyen föllelhető a jászol, a vesszőből font kosár, falbeszögellés vagy a falba vájt mélyedés. A „látogatók” a bölcsőhöz sietnek, ugyanolyan környezetből jönnek, így számukra is adatik összekapcsolódási pont. A „jászol”, „bölcső”, amely több, mint részlet, hamarosan az újszülött messiás „nemesi címerévé” válik. Jézus elutasítja az esetleges előjogokat – természetesen nem most, amikor pólyában van, hanem felnőttkorban, a közéletben –, és az utolsó, a szegények, a megvetettek, a kitzasztítottak sorába helyezkedik. Az Ő messiásuk, mert az Ő szabadítójuk lesz. „Dávid fia”, akinek nincs saját lakhelye és rendes bölcsője, a hajléktalanok, a társadalom peremén élő emberek messiása. „Némán és hűségesen szolgálom Jézust, van bizalmam, bátorságom ezt a Gyermeket emberi karjaimba venni, és magamhoz szorítani, mert ekkor eltűnnek emberi hibáim! Az önmagamtól való elfordulás felszabadít, és az öröm forrásához, a Szeretet Istenéhez fordítja lelkemet! A Gyermek kezébe helyeztem sorsomat a földön!” (P. M.)

A földön eluralkodott a gyűlölet, a szeretetlenség az emberek között! Életünk értelme, célja a „Messiás”-ban, a „Gyermek”-ben való hit, mely sokszor segít!

A „Gyermek” szeretetétől telített lélekkel kívánok minden olvasómnak, híveimnek Kegyelemekben gazdag Karácsonyt és Boldog Új Évet!

Balogh József polgármester

Tisztelt Kaposszerdahelyiek!

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2004. április, III. évf. 1. szám)

Visszatekintve történelmünkre, majd minden generáció megélt, átélt legalább egy nagy hatású eseményt, mely jelentős változást hozott mind az egyén, mind a társadalom életében. A mi generációnk ezeket a változásokat, melyek közül a legnagyobb hatással bíró 2004. május 1., fegyverroportás nélkül élheti meg. A változások környezetében az élet mindig embert próbáló, küzdelmes, de meg kell hogy érje, mert hitem szerint egy kiszámítható, egyre boldogabb és békés élet vár ránk a nagy európai családban. A csatlakozás lehetőséget ad

az egyénnek képességei kibontakoztatására, és nem engedi a gyengét, a hátrányos helyzetűt leszakadni. Garantál a csatlakozás egy általános minőséget az élet minden területén, nem engedi felélni a környezetet, jobbiztonságot nyújt minden tagállam területén, határok nem szabnak gátat a boldogulásnak. Kívánom mindenkinek, hogy az átmenet nehézségein legyenek úrrá, hisz nem kell egyebet tenni, mint eddig is: szorgalmasan dolgozni, felelősen, megfontoltan dönteni, és bízni szeretteinkben, embertársainkban és magunkban!

A kaposszerdahelyi képviselők az EU-csatlakozásról

(*Kaposszerdahelyi Krónika*, 2004. április, III. évf. 1. szám)

Megkérdeztük a szerdahelyi képviselőket, hogy a csatlakozással mit várnak az Európai Uniótól.

Árvai József képviselő úr, a Kisebbségi Önkormányzat elnöke szerint:

– Ki tudja, milyen lesz, de várom, hogy a falu jobban fejlődik majd a pályázatok útján, így a kisebbség helyzete javul, nagyobb lehetőségek lesznek, mint eddig.

Fisli István képviselő úr szerint:

– A gazdaság fellendülését, az infrastruktúra rohamos fejlődését várom, mely elindítja az anyagi gyarapodás folyamatát. A faluban így a lehetőségek korlátlan megnyílása előtt nem lesz akadály.

Gál Gyula alpolgármester úr véleménye szerint:

– A csatlakozással a falu nagyarányú fejlődését látom, nagyobbak lesznek a lehetőségek. Bízom benne, hogy több település együtt fog működni, mert az egymásra utaltsággal, az egymásért való küzdelemmel több pályázatot tudunk megnyerni.

Gál János képviselő úr így látja:

– Óhaj, hogy a falu részére a lehetőségek jobbak legyenek. A nyugdíjasok jól érezzék magukat. A vállalkozók részére a nagy lehetőségek biztosítása a befektetések, gépek, berendezések beszerzése terén.

Horváth Nándor képviselő úr szerint:

– Lényeges, gyors változást nem látok, majd az utódaink, gyerekeink fogják a csatlakozás gyümölcsét élvezni, viszont várom, hogy a magyarság a Kárpát-medencében végre határok nélkül találkozhasson.

Kungl János képviselő úr szerint:

– Bizakodással nézek a csatlakozás elé, de félek is. Azoknak a vállalkozóknak, akik megfelelnek a követelményeknek, jobb lesz. Magánemberként nem látom a gazdaság jelenlegi helyzetéből való gyors kilábalást. Képviselőként örülök, mert a falunak tudom, hogy fellendülést, felzárkózást fog jelenteni.

Mester József képviselő úr szerint:

– A társadalomban, az emberek közötti kapcsolatokban az együttműködést, a kooperációt várom minden szinten. Sokszínű civil szervezetek megerősödését. A komfortérzetünk, a biztonságérzetünk javulását, valamint a gazdasági konjunktúrát, a társadalmi szerződés megkötését.

Németh József festőművész

1928. október 3-án született Kaposzserdahelyen, nyolcgyermekes család tagjaként. Már tizenkét éves korában cséplőgépnél dolgozott, hogy famunkás édesapja szűkös kerestetét kiegészíthesse. 1946-ban szobafestőtanoncnak állt Kaposváron, 1949-ben kapott segédlevelet. Ugyanebben az évben beiratkozott a Képzőművészeti Szabadiskolába. Itt figyeltek fel a tehetséges fiatalemberre Bortnyik Sándor és Hincz Gyula főiskolai tanárok.

Biztatásukra iratkozott be 1951-ben a Budapesti Képzőművészeti Főiskolára, ahol előbb Papp Gyula, majd Bán Gyula növendéke volt. Mesterének azonban Szőnyi Istvánt vallotta, akinek irányítása mellett három évig dolgozott, és freskófestő diplomát szerzett.

1957-ben Hódmezővásárhelyen telepedett le. A következő években több tanulmányúton vett részt, amelyek jelentősen hozzájárultak művészi fejlődéséhez.

A hódmezővásárhelyi festőiskola legmarkánsabb egyéniségeként vonult be az „alföldi festészet” történetébe. Munkássága olyan korszakban formálódott és teljeseedett ki, amikor a kétkezi munkások, egyszerű szántó-vető emberek egyetemes értékeit aktuálpolitikai érdekek igazolására használták fel. Németh József alkotó munkásságának kezdetétől határozottan haladt az általa helyesnek ítélt úton. Festészetében nem lelhetők fel olyan alkotói jegyek, amelyek arról árulkodnának, hogy divatos kortárs irányzatoknak akart volna megfelelni. Ez azonban nem azt jelenti, hogy munkássága statikus, változások nélküli, homogén művészet lenne.

1981-ben a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége dél-magyarországi területi szervezetének titkárává választották. Több önálló és csoportos kiállítása volt. Háromszor tüntették ki Munkácsy-díjjal, 1985-ben Kiváló Művész kitüntetését kapott.

Németh József munkássága az emberiségről szól egy olyan festői nyelven, mely értelmezhető az egyszeri történetés, az egyszeri létezés szintjén is, de mindazoknak, akik vállalják a megismerés rögös útját, a mélyebb rétegekbe való alámerülést, e művek a lét misztériumait is képesek feltárni. 1994 augusztusában hunyt el. Szülőfalujában, Kaposzserdahelyen utcát neveztek el róla. Testvére és rokonai ma is Kaposzserdahelyen élnek.

Fahordás szánkóval, 1981

Három királyok, 1984

Horváth György

Németh József festőművész

Gyűjteményes kiállítás katalógusa

1986

Hódmezővásárhelyről és a Vásárhelyre települt festőkolóniáról mióta az eszemet tudom, mindig kijelentő mondatokat, s bennük mindig megfellebbezhetetlenként előadott állításokat hallottam, olvastam, sőt, mit szépítsem a dolgot, írtam.

Ez persze önmagában véve nem volna baj: a biztonságos – vagy annak remélt – ítélkezés minden művészettörténeti-kritikusi elemzésnek kötelessége.

A dologban az az elképesztő, hogy mennyiféle dolgot állítottunk folyamatosan magabizással e város festőiről! Csak mutatóban hadd húzzak ki néhány szálat a változatos csokorból. Kezdetben az írások nagyobb része mint az egykori „alföldi festők” utódjáról beszélt a csoportról, sőt az egyik megnyilvánulás már egyenesen iskolát látott, láttatott a „Tornyai János és Endre Béla örökébe lépett ifjak” éppen formálódó körében. Aztán ezekhez a minősítésekhez két másik csapódott: a „narodnyik” és a „verista”. Az első enyhén szólva is sanda volt, hisz úgy igyekezett kategóriát – vagy még inkább skatulyát – lelteni számukra, hogy egyszersmind meg is bélyegezze kötődéseiket. De a másikkal se jártak jobban: az meg valóság- és igazságkeresésüket húzta egy csavarintással odább; ráadásul úgy teremtve látszategységet e mesterséges platformon, hogy az egyik festőt le-, a másikat meg felcibálta rá. Végül pedig jött a feketeleves, a nosztalgiafestészetté vált vásárhelyiség „felfedezése”. Ez sajnos egyformán jól hangzott az elmúlt tíz-tizenöt évben a „korszerű” füleknél is, meg a „tematikusoknak” is, hisz azt olvasta a vásárhelyiek fejeire, amit a „korszerűek” meg a „tematikusok” hibának látnak: a „formai megújulásra való képtelenséget”, az ábrázolásban való megátalkodottságot az egyik, a falu változására való reagálás elmaradását a másik oldal kedvére taglalva. Rajtuk is ragadt mindmostanáig.

Mindeközben pedig mit tettek a Vásárhelyre települt festők? Csinálták a maguk dolgát kiközökenthetetlenül: képeket festettek. Ki-ki a maga elgondolása szerint, egyedül önnön hosszúfutású programjára ügyelve, úgy, ahogy azt képessége és elszánása diktálta. Nem falanxban. Nem iskolaként. Nem csoportban. Egyéni vállalkozásnak fogta föl mindegyik, amire magát rászánta – az egyéni vállalkozás minden előnyét és hátrányát bőven élvezte. Hisz ezért nem tudtak egymásnak igazán segíteni sem akkor, amikor egyiküket-másikukat a jómódra törekvős szirénhangjai önmaga lehetőségei alá csalták, sem akkor, amikor a keserűség az elfutásra, sőt a másik megkiabálására készítette a megtelepültek némelyikét.

Németh József kiállításai anyagáról szólva mindezt pedig azért volt szükséges előrebocsátani, mert most nem másról, csak és egyedül róla szeretnék beszélni. S mint láthatóvá lett az eddigiekből, ez nemhogy lehetséges, de egyedül ez lehetséges, ha igazságosak akarunk lenni hozzá s képeihez.

Németh József festményeinek mostani, húsz esztendő óta átölelő felvonulása – megvallom – először régi könyveket, újságokat szedetett elő velem. Kíváncsi lettem: jól láttuk-e dolgait, amikor frissen kerültek elénk? Megállnak-e egykori ítéleteink a később történt dolgok fényében? Jól gondolkoztunk-e akkor Németh jövőjéről? Örömmel közölhetem: igen!

Németh Lajost idézem – a Modern magyar művészet című könyv 142. lapján olvasható szöveget – : „Németh József... élménye a dolgozó ember és a természet mitikus egysége. Ennek megfelelően a paraszti életből azokat a motívumokat választja, amelyek leszűkítettségükben, elsődleges viszonyaikban még teljességélményt tudnak sugallni. Ahogy Gauguin a déltengeri világban az édent kereste, a természet és ember ősi egységéből homogén stílust tudott kreálni, úgy mélyedt el Németh a paraszti élet ősvilágába, abba mélyrétegbe, ahol még élnek a mítoszok, vagy legalábbis, ahol a valóság tiszta képletei még mítoszteremtő üdeségükben jelentkezhetnek. Így válik képein a Tisza-parti táj, az álmatag kazlak és árvízgátak rőzseháza titokkal telt világgá, a teheneket őrző vagy szomjúságát ősi barbársággal csillapító parasztlányok a népmesék balgán naiv leányainak édestestvérévé. Mindez magától értetődően a motívumok csökkentését, illetve meghatározott aspektusból való vizsgálatát vonja maga után, és a dolgok primitív, ősi szemlélete leginkább a stilizálás révén fogalmazható meg. Ennek megfelelően Németh József stílusa a gauguini értelmű dekorativizmus kicsit nyers, népies hangú továbbvitele.” Vagy itt van egy másik kritika, a Pernecky Gézáé, 1967-ben jelent meg a Magyar Nemzetben, Németh József Ernst Múzeum-beli tárlatáról: „Németh József képei nem a századforduló polgárának napsütötte természetét ’adják vissza’ – nem azt, ahová az emberek kirándultak, vagy amit a falra akasztottak. És, hála istennek, azt a sírva vigadó Alföldet sem, ami a valóságban soha nem is létezett... Németh inkább azt a mágikus természetet igyekszik életre fűzni, ami a népi fantáziában élt, és ott kozmikus teljességű világ volt.”

És folytathatnám tovább is még, hasonlókkal. Úgy gondolom azonban, elengedik most már a többi citátumot, hisz – túl az imént fölített kérdésekre felelő örvendező igen indoklásán – ez a kettő arra elég, hogy rámutassak: Németh József programos festő volt már harmincas éveiben is, és az maradt, következetesen, mindmáig.

Programja egyszerűen megfogalmazható. Olyan jeleket akar csinálni, amelyek erős filozófiai töltéssel és humanitással idézik meg a festészet törvényei szerint a világban és az emberben élő jót. Figurális, ábrázoló természetű jelrendszer ez. Csak az lehet, mert kötődni és kötni akar. Kötődni a világ egy darabjához: Magyarországhoz. És kötni. Jelentésének első rétegével – a közvetlenül láttatottal – ide, ehhez a világdarabhoz. A másodikkal – a láttatottban képpé írt fogalmakkal – pedig az emberi természet teremtő princípiumaihoz.

Elárulom, van egy próbám, amit akkor szoktam alkalmazni, ha egy műről azt is meg akarom tudni: miért hat rám? Ha ki akarom deríteni róla, hogy csak megfogott, ne adj’ isten megvesztegetett rajta egy szín, egy hangulat, vagy egy életre közünk lesz egymáshoz. Nos, ilyenkor félreleteszek minden érzelmet, és úgy vizsgálom meg, mintha klasszikus műtárgy volna: jelentésrétegeket keresek benne, és szembesíteni igyekszem őket, újra meg újra végigkérdezve minden kérdést és ellenőrizve megfelelésüket. Kipróbálom rajta

az elsődleges jelentéselemzés minden lehetőségét (tárgy, elemek, események felismerése, hangulatok kitapintása, a megvalósítás eszközeinek feltárása). Aztán megkísérlem kihüvelyezni: van-e valami „másodlagos jelentése”, van-e olyan jelrendszere, amit közös megegyezéssel együtt olvashatunk, vagy legalább törekszik-e egy ilyen jelrendszer megteremtésére, s általa gondolatok, fogalmak közlésére. Végül – ha az első kettővel eredményre jutottam, s úgy tűnik, hogy a mű ki fogja állni a harmadikat is – megkísérlem behelyezni a képet a magyar és az egyetemes kultúra jelenségeinek szövetébe, hogy a világ dolgaival szembesíthessem mindazt, amit – az előbbi két lépésben preparált módon és eleven egységében – magában hord.

Nos, Németh József képei kibírták és kibírják ezt a fajta elemzést. Sőt, megkövetelik! Hiszen így tárul fel rajtuk lépésről lépésre először Németh táji és tárgyi motívumkincse, a közvetlen élmény hamvasságával ábrázolt, a gyermekkor jó ízeit őriző falusi kisvilág; aztán a belőle meg Németh hitéből és századunk jelképrendszeréből felépített ikonografikus közlésréteg; és végül az a fogalmi rend, mely makacsul kapcsolódik siető korunk stabil értékeibe: a munkába és az általa való teremtésbe.

Didergők, 1976

Horányi Barna

Bárányok a paraszt-Párizsban

(*Somogyi Néplap*, 1986. augusztus 30.)

Egy somogyi festő Vásárhelyen; *Németh József*nek hívják. 1928. október 3-án született a Somogy megyei Kaposzserdahelyen. Kaposváron, a Somogyi Képtárban rendezett gyűjteményes kiállítása adott alkalmat a beszélgetésre. Úgy is mondhatnám: hazajött. A sok mozduló kéz az övét kereste az ünnepélyes megnyitón. Ismerősök, barátok, a festő tisztelői keresték meg.

Van Gogh-arc, magyar parasztvonalásokkal. Egy somogyi festő a paraszt-Párizsból. Ady nevezte így el az alföldi Vásárhelyt. Németh József az emlékek hídján érkezett látogatóba a szülőföldre. A Budapesti Tavasz Fesztiválra készült el az a gyűjteményes kiállítása, amelynek harmadik állomása Kaposvár.

– Ne hagyjuk ki a második állomást, Vásárhelyt.

– Számomra fontos volt, hogy ott is bemutassuk ezt a gyűjteményt. Nem teljes az anyag, korántsem lehet azt mondani, hogy mindent bemutattunk. Viszont arra törekedtünk, hogy a régebbi képekből és az újakból is legyenek kiállítva. A legrégebbiek nincsenek jelen, hiszen Kaposváron 1967-ben volt kiállításom, amelyik azt a szakaszt lezárta. Figyelembe vettem a válogatásnál, hogy azok a képek is falra kerüljenek, amelyek hivatalokba, a minisztériumba, a galériába kerültek, olyan helyen vannak, ahol a közönség nem találkozhat velük. Nagy részük a Múvelődési Minisztérium tulajdona, egy részük a Nemzeti Galériáé, több a Csongrád Megyei Tanácsé. Különböző vidéki múzeumok is vásároltak: Debrecen, Sárospatak, Szombathely, s most már mondhatom: Kaposvár is. A közgyűjteményekben található munkáim külföldi kiállításokon is szerepelnek, nincsenek bezárva a hivatalba vagy egy szobába. A haragos képem például valamelyik iskolában van Budapesten.

– A vásárhelyi iskola harmadik nemzedékéhez tartozó festőként tartják nyilván. Somogy úgy is számon tartja, mint szülőttét.

– Mindig szeretném tisztázni, hogy nem csak vásárhelyi festő vagyok. Nem tagadtam meg a szülőföldemet, elég élénk a kapcsolatom annak ellenére, hogy látszólag ritkán szerepelek itt. Nem forgok hivatalos helyeken, de élő kapcsolat van e vidékkel. Ha még tovább feszegetjük a dolgot: a képek egy része is arról árulkodik, hogy van közük Somogyhoz. Ezek nem csak alföldi képek. Nem is akarom különválasztani, sőt hiszem és vallom, hogy ma egy magyar festőnek ez nem jelenthet gondot. Magyar festő vagyok. A Dunántúlról hoztam élményeket Vásárhelyre, ahol egységes festészetet igyekeztem megteremteni. Büszkén vállalom, hogy Vásárhelyen váltam festővé. Mikor a főiskolán végeztem, odakerültem 1957-ben. Nem akarom megtagadni ezt a környezetemet, fontos állomása életemnek. De a szívverésen – gondolom – elárulja, hogy a Dunántúlon nőttem fel.

– Emlékszik olyan fontos, meghatározó gyermekkori élményekre, amelyek találkoztak már a felnőtt ember tapasztalásával Vásárhelyen? Az Alföldön mintha összeedződtek volna ezek...

– Talán egyetlen fontos dolog van. Képeimen emberről, munkáról, tájról van szó. Ez nem áll messze tőlem, mert végül is munkásgyerek voltam, s ez jelen van a képeimen. Ha ezt bele lehet magyarázni abba, hogy mit hoztam gyerekkoromból, akkor ez alapvetően benne maradt lelkivilágomban.

– Milyen volt a gyerekkora?

– Azt hiszem, az idő mindent megszépít. Ennyi idő távlatából szépnek tartom, de akkor elviselhetetlen volt. Szegények voltunk nemcsak mi, hanem az egész utca, az egész falu, a környezet. Nem fontos, hogy egy festő gyerekkora sanyarú legyen, de ha ilyen, akkor ezt úgy kell elviselnünk, hogy ne váljon szenvedéssé. A kérdés az, hogy tudok-e ebből az élményből festeni. Tud-e hatni rám, hogy az emlékek fölhasználhatók?

– Etikai tartást jelent ez?

– Föltétlenül. Gyerekkoromban nagyon fontos volt a munkás emberek etikája, a becsület munka, a tisztességes helyállás. Nem akartam kevesebb lenni, mint a tisztességes iparos, a munkás, hogy legalább olyan tisztességgel csináljam ezt a munkát, mint ahogy ők a magukét. Nem tartom magam külön embernek, nekem ez a foglalkozásom. Hasonlóképpen elismerem az iparost, ha olyan szinten csinálja...

– Nem lehet véletlen, hogy sok bárányt látunk a képeken. A jó ember és a bárány együtt jelenik meg. A ló, a tehén és más különböző állat is szerepel a vásznon, ezek nemcsak a természet és az ember kapcsolatát fejezik ki, hanem a jóságot is. Így van?

– Igen. Ezt fontosnak tartom. Ismét a gyerekkoromról. Mindig voltak állataink otthon. Ha nem is sok, nem is mindenfajta, de tehén, borjú, esetleg ló és disznó is. A kisborjú születésétől együtt éltünk az állatokkal. Most is szeretettel nézek rájuk. Sokszor megghatódom, mert annyira ragaszkodóak és hallatlanul szépek. Képen ábrázolva valami csodálatos ez. Ami pedig a bárányokat illeti, lehet, hogy ez belemagyarázásnak tetszik: nem ismertem se az apai, se az anyai nagyszüleimet, de tudom, hogy az anyai nagyapám számadó juhász volt. Sokat hallottam róla anyámtól. Szeretettel mesélt. Van egy olyan képem, amit emlékül csináltam a nagyapámnak: öreg báránnyal áll egy pásztor. Hiszek ezekben az emlékekben: lehet, hogy babona vagy a csoda tudja mi, de valamiben hinnünk kell. Ha az ember komolyan hiszi, akkor van valami mögötte. Jó barátságban vagyok ezekkel az állatokkal.

– Mikor kezdett hinni abban, hogy festő lesz?

– Furcsa, de akár hiszi, akár nem: már kisgyerek koromban. Csak szégyelltem bevallani. Titok volt. Valami súgta, hogy festő leszek. Sose tudtam, hogy milyen úton vagy egyáltalán hogyan kell elkezdni.

– És hogyan kezdte?

– Gyerekkoromban a tehénpásztorkodás mellett faragtam. Ösztönösen mindig kapirgáltam valamit, ha mást nem, a frissen meszelt falra rajzolgtam. Mondom, ösztönösen, irányítás nélkül. Lehet, hogy nem voltak jók sem mire ezek a rajzok, de ébren tartották bennem a vágyat. Elég nehéz fizikai munkát végeztem, 12-13 éves koromtól megkerestem a kenyeremet: mentem aratni, cséplőgéphez jártam. Négy testvérem volt egyszerre a fronton, nem volt férfi a faluban, mi gyerekek dolgoztunk otthon. Fejletlen gyerek voltam és táplálatlan. Tulajdonképpen elkeseredésemben határoztam el, hogy akár-

mi lesz, itt hagyom a falut, és próbálok valamit változtatni az életemen. Kaposvárra jöttem, és elszegődtem szobafestőinasnak. Ez volt az első lépésem a festészet felé. 17 éves voltam. Három évig dolgoztam Horváth Dezsónél mint szobafestő, segédlevelem is van róla. Jó szakember volt, különböző tárgyakat is festett. Itt megcsapott valami. Másfél éves inas lehettem, amikor a Hősök templomát festették. A dekoratív munkáknak az elvégzéséhez maga mellé vett. Jött még egy fiatalember segíteni. Dezsó bácsi általában a cukorgyári kocsmában kötött ki, én meg pingálgattam a templomot. Egyszer a kisöreg az oltár mögé került, és meglátott egy fejet. Azt kérdezte, ki festette azt. Szégyenemben bevallottam, hogy én. Miért nem szóltam neki, segített volna – magyarázkodott.

Azt hiszem, azon az őszőn indult a szabadiskola Kaposváron. Nem tudom, hogy csak úgy magamtól, vagy biztattak rá, de beiratkoztam. Munka után vittem a rajztáblát a hónom alatt. Egy görög fejet kellett lerajzolni. Boldog voltam, mert rögtön fölvettek a haladó csoportba. Egyik este, mikor a szabadiskolában ültünk, megjelent Hincz Gyula tanár úr a főiskoláról. Megkérdezte, hogy nem lenne-e kedvem főiskolára menni. Mondtam, hogy igen, de hogy kell azt csinálni? Azt mondta, hogy fognak küldeni értesítést a fölvételiről, és akkor menjek el. Tulajdonképpen itt kezdődött a pályám. Fölvettek.

Büszkén vállalom mesteremnek Szőnyit, mert végül is sok időt töltöttem nála. Emberileg, művészileg amit lehetett kapni egy növendéknek, azt megkaptuk tőle. Nem tudott ígérni se megélhetést, se pénzt. De szakmailag, emberileg, mesterségbelileg, etikailag úgy fölkészítette a növendégeit, hogy nem kellett csalódnia azokban, akikbe annyi energiát fektetett. Ahogy körülnézek, a Szőnyi-növendékek talpra álltak. Érdekes módon nem lettek Szőnyi-követők, csak nagyon kevesen, de olyan útravalót kaptak, amit nem felejtettek el.

– Itt van szemben egy kép, egy tehénpásztor, négy tehénnel, a háttérben is egy-kettő. Hangulatot áraszt a táj: az állat, az ember békés egységben jelenik meg. A képen mintha hiányozna a munka nehézsége, noha egy tenyeres-talpas embert látunk a kép jobb szélén.

– Ennek a képnek Hóolvadás a címe. A hófoltokat a tehén hasára raktam. Bele tudom képzelni, és sokan bele tudták már képzelni, hogy a hóolvadás benne van a levegőben. Azáltal is, hogy odarejtettem őket, a tehenek oldalára. Ilyen szempontból, mondjuk, idealizált... Nem vagyok naturális festő, sok mindent elhagyok meg hozzárakok ahhoz, ami számomra fontos, hogy világos legyen minden, amit beszélni akarok róla.

Tavaszi, 1977

Utolsó kép, 1994

Németh József festőművész

*Németh József önarcképe,
1978*

Németh József síremléke Hódmezővásárhelyen

Kaposszerdahelyi népdalok

Ebben az évben jelent meg Pintér József és Pintérné Drenda Ibolya szerkesztésében a *Szerdahelyi kertek alatt* című, kaposszerdahelyi népdalokat tartalmazó kiadvány. Könyvünkben ízelítőt szeretnénk adni azokból a dalokból, amelyeket a szerdahelyi emberek az elmúlt években, évtizedekben énekeltek.

BEVEZETŐ

Énekelni jó, van, akinek a dal természetesen, könnyedén szólal meg a legszebb „hangszeren az emberi hangon, és van, akinek tanulnia kell. Mindkét típus érzi, hogy a tudást ápolni kell, mint a bimbózó vagy kinyílt virágot, ilyen a népdal is, mely életünkről szól, az egymást követő nemzedékek megjegyzik vagy lejegyzik. Az olyan emberek, akinek a munka mellett nem jutott elég idő az előbbiekre, - de füle és szíve van hallani, befogadni a zene örök, lelket melengető, sokszínű világát - a nyugdíjas évek hozzák el a lehetőséget milderre.

Összejöveteleken, rendezvényeken az idősödő emberek éneke hallatán megbabonázza elgondolkodunk, hogy mitől érezzük sajátunknak - mert megszólítanak bennünket, olyan örömről és bánatról szólnak, amit mi is átélünk. A bennük lévő szépség és érték hallatán ösztönzést érzünk arra, hogy magunk is megtanuljuk és énekeljük a dalokat.

1999. novemberében Mester József a Kaposszerdahelyért Egyesület vezetője és Szabados Péter a Somogy Megyei Művelődési Központ igazgatóhelyettese felkértek, hogy a Kaposszerdahelyi Nyugdíjas Egyesületet patronáljam a karácsonyi hangversenyre való felkészülésben. Ebből máig tartó együttműködés alakult ki, melynek alapját a népzene adta. A Simon Ferencné - Rózsika vezette egyesület szándéka, és a magam szakmai beállítódása találkozott.

2001. decemberében Kaposszerdahelyen, a nyugdíjasok karácsonyi ünnepségén vettünk részt. Beszélgetés, énekelgetés közben megható és emlékezetes maradt számunkra az est egyik, műsoron kívüli szereplőjének, az akkor 85 esztendő, bottal, nehézkesen járó, de szellemileg annál fiatalabb özv. Párkányi Istvánné, sz. Horváth - Pintra Máriának varázslatos éneke.

Ez az élmény és a nyugdíjas egyesület lelkes tagjainak, örömet adó együtténeklése adta az ötletet számunkra, hogy gyűjtsük fel Somogy megye egyik legszebb domborzatú vidékén élő emberek megőrzött, énekelte dalait. Néhány népdal emlékeztetett, részben vagy teljesen az általunk is ismert népdalokra, de szövegük azokétól meglepően eltérő volt, azok tájjellege, találó egyedisége feltétlenül megőrkítésre méltóvá tette őket.

Fáradhatatlan segítők voltak, a ma már Kaposszerdahelyi Nyugdíjas Egyesület Népdal-köre néven sikeresen szereplő, ismertté vált körtagok és Mária néni, aki ma 88 éves.

Mindannyiunk életének része a dal. A hétköznapiakban jelenléte áldásos hatása, s ezt Mária néni tanulságos mondata is bizonyítja, aki egyszer panasz helyett nevetve mesélte: „Már megint végig énekeltem az éjszakát, mert nem tudtam aludni.”

Mai világunkat és lelkünket tegyük még szebbé, gazdagabbá, teljesebbé azzal, hogy minél több dalt tanuljunk meg, találjuk meg a közös éneklés örömet, és ezeket adjuk tovább a fiatalabb korosztálynak, magunkénak vallva Kodály Zoltán szavait: „És mint az ékszer is holt kincs a láda fenekén, életet akkor kap, ha viselik; a népdal is, mennél többeké lesz, annál nagyobb lesz világitó és melegítő ereje.”

Kaposvár - Kaposszerdahely, 2004

Pintér József és Pintérné Drenda Ibolya

Szerdahelyi lányok

Tempo giusto ♩ = 115 A Népdalkör műsorából

1. Szer- da- he- lyi lá- nyok, ho- gyan jár- tak,
A kis- kút- ban ví- zet nem ta- lál- tak. Mer' a kis- kút be- fa- gyott,
a sze- re- tőm el- ha- gyott, szom- bat es- te.

2. Szerdahelyi lányok olyan fessek,
Mikor a csarnokba tejet visznek.
Sárga cipő, nyírett haj, a kannájuk tele
van vizes tejjel.

3. Szerdahelyi utca jaj de sáros,
Végig menni rajta, nem tanácsos.
Összekötik a kezem, úgy kísérek
engemet a zsandárok.

4. Zsandár uram, tessék meghallgatni,
Olyan szépen tudnék könyörögni.
Eressze el a karom, a babámat
akarom megölelni.

Réten, réten, sej a szerdahelyi réten

Tempo giusto ♩ = 100 özv.Párkányi Istvánné

1. Ré- ten, ré- ten, sej a szer- da- he- lyi ré- ten,
El- vesz- tet- tem a zseb- be va- ló ké- sem.
Ké- sem u- tán a ka- ri- ka- gyú- rű- met,
Azt saj- ná- lom, nem a ré- gi sze- re- tő- met.

2. Réten, réten, sej a szerdahelyi réten,
Lovam legeltettem kötőféken.
Elszakadt a kötőfékem szára,
Szombaton este voltam nálad utoljára.

3. Menj el, menj el, sej, ha útnak indultál,
Ha engemet megszorítottál.
Írd fel a nevem a kalapod szélére,
Ha leveszed akkor jussak az eszedbe.

Barna kislány a konyhában mosogat

Tempo giusto ♩ = 90 özv. Párkányi Istvánné

1. Bar- na kis- lány a kony- há- ban mo- so- gat,
 Sze- re- tő- je az ab- la- kon ko- pog- tat.
 Ne ko- pog- tass, gye- re be, bar- na ba- bám,
 Nem ha- rag- szik te- rád az é- des- a- nyám.

2. Vesd be babám az ágyadat a falig,
 Nálad alszom kivilágos virradtig.
 Reggelig Mariskám, ej, de reggelig,
 Még a te jó, sütő-főző, pénzpazarló, legénycsaló, tézstaszelő, levesmerő, = 5x:t, l, r d
 édesanyád = t, d r m - aluszik.

Porzik, porzik a szerdahelyi utca

Tempo giusto ♩ = 100 özv. Párkányi Istvánné

1. Por- zik, por- zik a szer- da- he- lyi ut- ca, hogy- ha vé- gig me- gyek raj- ta,
 Ró- zsa- t nyí- lik a ba- bám ab- la- ka, hogy- ha be- te- kin- tek raj- ta.
 Nyisd ki ba- bám ab- la- ka- i- dat, hadd mond- jam el pa- na- sza- i- mat,
 Mert egy ka- to- ná- nak sok is a pa- na- sza, nin- csen a- ki meg- hall- gas- sa.

2. Este mikor hazafelé mentem a szeretőm utcájába',
 Ott várt engem, sej, de ott várt engem virágcsokros ablakába'.
 Nyisd ki babám a tizenkettőt, te voltál az igaz szeretőm,
 Nyisd ki, nyisd ki, nyisd ki mind a tizenhármát, csókolom a picit század.

El, el, elmegyek, nem maradok e tájon

$\text{♩} = 100$ A Népdalkör műsorából

1. El, el, el- me- gyek, nem ma- ra- dok e tá- jon,
 Hogy a ba- bám gyön- ge szí- ve ne fáj- jon.
 Mert a ba- bám gyön- ge szí- ve na- gyon fáj,
 Szö- két sze- re- tek, mert a bar- na meg- csalt már.

2. Nem, nem, nem írok, nem írok több levelet,
 Szilaj csikó rugta el a kezemet.
 Szilaj csikó, fájdalmas a rugása,
 Sír a szeretőm, hallik a zokogása.

Szerdahelyi kertek alatt

Tempo giusto $\text{♩} = 100$ özv. Párkányi Istvánné

1. Szer- da- he- lyi ker- tek a- latt fo- lyik el a ka- ná- lis,
 Ab- ban für- dik, ab- ban für- dik még a gó- lya ma- dár is.
 Ab- ban für- dik a gó- lya, mé- gis sá- ros a tol- la,
 Az én ked- ves kis- an- gya- lom leg- szebb lány a fa- lu- ba'.

2. Csütörtökön virradóra jöttem meg a csatából,
 Leesett a, leesett a vas a lovam lábáról.
 Ha leesett, leesett, kese körme eltöredezett,
 Az én kedves kisangyalom, rólam elfeledkezett.

Utca, utca

$\text{♩} = 110$ A Népdalkör műsorából

Ut- ca, ut- ca, ut- ca, ut- ca, szer- da- he- lyi ut- ca,
 U- tol- já- ra vé- gig me- gyek raj- ta.
 U- tol- já- ra meg- ál- lok egy ház- nál,
 Az én ked- ves kis- an- gya- lom rá- csos ka- pu- já- nál.

A helyi műkedvelő csoportok rendszeresen tanultak be színdarabokat, amelyeket előadtak a szerdahelyi nézőknek. Az 1940-es évek elején olyan színdarabokat adtak elő, amelyek elősegítették a hazafias nevelést. Az egyik ilyen színdarabban énekelt nótát *Karancz János* hangszerelte. A kotta sajnos elvesztett, jelenleg a nóta szövege áll rendelkezésünkre.

Fenn a Kárpátokba!

Fenn a Kárpátokba,
 Nagy hegyeknek alján,
 Virágok nyíllanak, magyar hősök sírján.
 Keresztfájuk nincs már, régen elenyészett,
 Mást adott helyette az ősi tenyészet.
 Növesztett helyette kakukkfüvet mályvát,
 Sok-sok szegfűt, illatozó zsályát.
 Magyar, ha arra jársz ott a határszélen,
 Virágot le ne tépj, sehol sem a réten,
 Mert ott minden virág magyar szívből fakad,
 Mert ott magyar vér úgylis alig marad, úgylis alig marad.
 Kárpáti virágok, nyíllatok csak szépen, mi gondolunk rátok.